Vintilă Corbul

CAVALCADA ÎN IAD*

VINTILĂ CORBUL

CAVALCADA ÎN IAD

VINTILĂ CORBUL

CAVALCADĂ ÎN IAD

VOL. I

ROMAN

CARTEA ROMÂNEASCĂ

Motto :

Cruce albă de mesteacăn,
Răsărită printre creste,
Cine te cunoaşte-n lume,
Cruce fără de poveste ?

ION SÂN-GIORGIU

În memoria tatălui meu,
GENERALUL CONST. P. CORBUL

— Excelența-sa *Reichsmarschall*-ul Hermann Göring vă așteaptă.

Glasul marțial al ofițerului de ordonanță m-a trezit din gînduri. Am zdrobit vîrful aprins al țigării în scrumiera de cristal și m-am ridicat din fotoliu.

În fața mea se afla o oglindă înaltă, cu o somptuoasă ramă aurită, care mi-a reflectat imaginea. Mi-am îndreptat instinctiv tunica. Uniforma mea de campanie distona cu eleganța calmă a salonului „Louis XVI", în care așteptasem spre a fi primit de *Reichsmarschall*. Ochii ușor încercănați mi-au amintit de nopțile de veghe din ultima săptămînă. Parcă și tîmplele îmi încărunțiseră mai mult. Peste un an, doi, am să arăt ca un om bătrîn... Cîte nu se pot însă întîmpla într-un an, doi... Războiul m-a învățat să trăiesc în prezent și să-mi frunzăresc din cînd în cînd amintirile... La ziua de mîine aproape că nu cutez să mă mai gîndesc.

Am surprins privirile ofițerului de ordonanță întîrziind asupra crucii de fier cu frunze de stejar și briliante, pe care o purtam la gît. Cîte invidii, cîtă ură nu mi-au atras aceste briliante conferite de *Führer* într-un moment de euforie provocată de victoriile mele aeriene. Victorii tot atît de inutile ca și faptele de arme ale camarazilor mei...

Ofițerul de ordonanță s-a răsucit pe călcîie, a deschis ușile duble și a intrat în biroul *Reichsmarschall*-ului. Cu glasul lui aspru, sacadat, de ostaș bine dresat, m-a anunțat cu emfază :

— Excelența-sa generalul de aviație principe Eugen von Altenburg-Delmond.

Am aspirat adînc aerul. O ciudată bătaie de inimă îmi îngreuna respirația. Mi se zbătea parcă în piept o pasăre captivă. Nu era de vină emoția... De multă vreme nu mai

încercam nici o emoţie în preajma stăpînilor celui de-al treilea *Reich*.

Cînd am călcat pe parchetul de stejar, cu riguroase figuri geometrice, am avut senzaţia că zgomotul paşilor mei trezeşte umbrele ascunse prin ungherele salonului. Umbre care se ridicau fluturînd din aripi nevăzute, spre a mă învălui şi pe mine, şi pe ofiţerul de ordonanţă, şi pe *Reichsmarschall*-ul care mă aştepta în cabinetul său de lucru.

Hermann Göring stătea la o masă lungă, „Louis XVI", de o rafinată eleganţă, în ton cu coloanele de marmură corintice, care accentuau splendoarea clasicizantă a încăperii. A ridicat privirile de deasupra hîrtiilor care aşteptau a fi rezolvate şi mi-a zîmbit. Zîmbetul voia să pară vesel, reconfortant. Nu reuşea însă decît să-i crispeze gura într-o schimă grotescă. Şi *Reichsmarschall*-ul avea ochii încercănaţi. Obrajii de un rozaliu palid, bolnăvicios, atîrnau flasc, ca şi guşa revărsată peste gulerul cu broderii de aur. Uniforma încărcată de fireturi îi dădea înfăţişarea unui general de operetă.

Ofiţerul de ordonanţă a salutat izbind din călcîie, apoi a părăsit încăperea, închizînd în urma sa canaturile uşii.

Reichsmarschall-ul s-a ridicat de la masă şi mi-a întins mîna-i mare, transpirată.

— Cum aţi călătorit, principe ?

În intimitate, mi se adresa întotdeauna folosind titlul meu de noblețe.

— Extrem de confortabil. Ultimul avion pe care mi l-aţi pus la dispoziţie este o adevărată bijuterie.

Reichsmarschall-ul şi-a frecat mîinile.

— Mă bucură ! Mă bucură !... Luaţi loc, vă rog !

Am rămas în picioare, pentru că nici el nu se aşezase. Îi examinam înfăţişarea, fără să am aerul că îl studiez. Avea în gesturile lui o nervozitate care-i trăda nemulţumirea. Disgraţia în care căzuse, datorită insuccesele repetate ale flotei militare aeriene a *Reich*-ului, aflată sub comanda sa directă, îi măcina nervii. Îşi pierduse superba lui siguranţă de pe vremuri. Cordialitatea, veselia lui, nonşalanţa, care îl prindeau atît de bine altădată, sunau acum fals. Göring se comporta asemenea unui bătrîn actor, intrat în declin, dar care încearcă să-şi epateze publicul folosind mijloace de expresie şi manieră potrivite poate rolurilor de june-prim, interpretate cu atîta succes odinioară.

A luat de pe birou o cutie de argint cu ţigări şi mi-a oferit-o deschisă.

— Ţigări americane, a zîmbit iarăşi.

Am acceptat. Tot el mi-a oferit foc de la bricheta lui de aur.

— Ce veşti mi-aduceţi de la Roma, principe ? Kesselring se descurcă mulţumitor fără Rommel ?

Trecerea lui Rommel în fruntea Grupului de armate B. din Franţa îşi avea explicaţia în teama *O.K.W.*-ului de o debarcare aliată la Calais sau în Normandia.

Göring îmi punea întrebări cu tonul neglijent al unei gazde dornice să întreţină o conversaţie cu oaspetele său. De cînd nu-l mai chemau atît de des la cartierul general al *Führer*-ului, nu mai era la curent cu desfăşurarea la zi a operaţiilor militare. În calitatea mea de martor ocular, îi puteam servi informaţii de prima mînă. Nu ştiu dacă mai avea să le folosească. Inspecţiile lui pe front se răriseră mult. Nici pe la sediul Comandamentului aviaţiei germane nu mai era văzut decît în împrejurări excepţionale. Se retrăsese la castelul Karinhall, princiara lui reşedinţă din Schorfheide, şi acolo încerca să-şi omoare plictisul şi amărăciunea organizînd petreceri şi vînători monstre.

— Kesselring se străduieşte să facă faţă unui duşman care dispune de o zdrobitoare superioritate în oameni şi materiale, i-am explicat. Pe de altă parte, mişcările lui din spatele frontului sînt considerabil îngreunate de acţiunile partizanilor italieni.

Reichsmarschall-ul şi-a aprins la rîndul său ţigara. I-a aspirat aroma, apoi a rămas cu privirile aţintite asupra spiralei de fum albăstrui care se ridica, din vîrful incandescent al ţigării, spre candelabrul de cristal aninat deasupra biroului. M-a întrerupt :

— Aliaţii nu vor reuşi să cîştige mult trîmbiţata lor bătălie pentru Roma.

Reluase tonul emfatic de personaj oficial al regimului. Dar şi-a dat probabil seama că se afla în faţa unui auditor pe care nu-l mai impresionau tiradele patriotarde, cu iz de comunicat militar.

— Va să zică, presiunea aliaţilor se intensifică, a adăugat după o scurtă pauză. Numai că Linia Gustav este invulnerabilă. Încercările lui Alexander de a o străpunge s-au soldat pînă acum cu eşecuri răsunătoare.

Iar încerca să se îmbete cu apă rece. *Reichsmarschall*-ul era incorijibil !

Dacă aş fi încercat să-i descriu adevăratul aspect al campaniei din Italia, nu m-ar fi înţeles şi nici nu l-ar fi con-

ceput. Confortul castelelor și palatelor în care-și petrecea existența îl rupeau de realitate. Aveam impresia că *Reichsmarschall*-ul uitase că este soldat.

Puteam să-i spun că pămîntul Italiei și timpul se uniseră împotriva noastră ? Clima atît de ospitalieră a acestei țări se burzuluise, arătîndu-și colții. Ploile nu mai conteneau. Frigul, zăpada, înghețul transformau munții în tobogane pe versantele cărora trupele noastre se tîrau, războindu-se în egală măsură și cu forțele naturii, și cu trupele inamice. În fundul văilor, mașinile, tancurile, artileria se înfundau în noroi. Podurile, rupte de puhoaie, îngreunau deplasarea rapidă a trupelor. Aceasta permisese și debarcarea aliaților pe plăjile de la Anzio și Nettuno, la 90 de kilometri înapoia Liniei Gustav. Este adevărat că masivele muntoase — cu pante abrupte, cu rîpe adînci și creste dezgolite — ofereau unităților noastre posibilitatea să-și organizeze apărarea în condițiuni relativ bune. Traiul soldaților era însă infernal. Legați de pozițiile lor, dormeau sub cerul liber, adăpostindu-se după stînci, ori găsindu-și culcuș prin crevase. Nu-și puteau săpa gropi individuale și nici tranșee. Expuși pe pantele golașe puhoiului de foc revărsat necontenit de artileria și aviația aliată, soldații noștri rezistau cu energia disperării. Cadavrele înghețate, înțepenite, zăceau lîngă cei vii, într-o promiscuitate pe care cuvintele n-ar reuși să o zugrăvească în toată oroarea ei. Soldații aflați în zonele în care terenul permitea construirea tranșeelor stăteau în permanență cu picioarele afundate în glod. Uneori se scurgeau săptămîni fără ca oamenii să se poată descălța spre a-și usca picioarele. Unora începeau să le putrezească degetele. Umezeala și degerăturile furnizau o recoltă cumplită de bolnavi. Dar cine se putea ocupa de ei ? Puteam să-i vorbesc despre toate acestea *Reichsmarschall*-ului Hermann Göring, care stătea acum răsturnat în fotoliul său „Louis XVI" ? M-ar fi întrerupt cu un gest de plictiseală : „Cunosc toate astea... Le cunosc foarte bine !..." M-am mărginit să-i vorbesc în termeni seci, tehnici :

— Fortificațiile Liniei Gustav rezistă încă bine.

În spatele biroului lui Göring se afla o imensă hartă a Italiei Centrale, la scară mică. Ofițerii din statul său major o pregătiseră în vederea sosirii mele. M-am ridicat din fotoliu și m-am apropiat de hartă.

— După cum vedeți, Linia Gustav se desfășoară de-a lungul rîului Garigliano și a afluentului său Rapido, apoi de-a curmezișul Apeninilor, se întinde pînă la Monte Cassino. De

aici, urmează valea rîului Sangro pînă la Adriatica. Cheia de boltă a dispozitivului apărării este Monte Cassino. De pe această creastă putem supraveghea valea Lirii. Mănăstirea plasată în vîrful muntelui constituie pentru noi un observator ideal, care permite dirijarea tirului artileriei asupra trupelor inamice din vale. Sistemul nostru de apărare ar fi inexpugnabil dacă superioritatea în artilerie a inamicului nu s-ar fi dovedit atît de zdrobitoare.

Și Göring se ridică de pe scaunul său. Se uită îndelung la hartă, apoi începu să se plimbe dintr-un capăt în celălalt al biroului.

— Principe, am vrut să rămînem între patru ochi pentru ca să-mi puteți vorbi deschis. De ce Kesselring a fost incapabil să-i azvîrle pe aliați în mare ? La Anzio a dispus de nouă divizii față de patru divizii inamice, debarcate pe plajă.

— Există o explicație, *Herr Reichsmarschall.* Bombardamentele aeriene inamice și barajul stabilit de tunurile grele ale marinei, în sprijinul trupelor debarcate, au menținut continuu sub foc pozițiile noastre, slăbind eficacitatea contra atacurilor lui Kesselring.

— Și aviația noastră ? m-a întrebat *Reichsmarschall*-ul ?

— Inferioritatea forțelor noastre aeriene din Italia...

— Știu ! m-a întrerupt el, scrîșnind. Sînt sabotat. Dușmanii mei fac totul ca să mă discrediteze. În *O.K.W.* nu întîmpin decît ostilitate. Adversarii mei sabotează producția de avioane, ca să lovească în mine...

L-am privit calm, fără a lăsa gîndurile să mi se oglindească pe chip. Criza lui de isterie mă scîrbea.

A trecut la fereastră. Cu degetele lui groase, încărcate de inele, a început să bată nervos darabana în geam.

— Sînt înconjurat numai de dușmani, principe. Dumneavoastră pot să vă vorbesc cu toată sinceritatea. Toți încearcă să mă sape, să mă compromită în ochii *Führer*-ului. Numai dumneavoastră îmi sînteți prieten.

S-a întors spre mine. Ochii i se umeziseră. Se autocompătimea. El, eroul numărul unu al Germaniei, era ținta unor atacuri mișelești ! Dușmanii se străduiau să-l jefuiască de coroana lui de lauri ! Ideile acestea erau limpede exprimate pe chipul lui.

— Da, da, numai dumneavoastră sînteți prietenul meu, a reluat cu ton plîngăreț. Știu, o simt... Ați fost totdeauna alături de mine. Cînd ați doborît cel de-al optzeci și treilea avion, ați făcut-o pentru Germania și pentru mine. V-am numit

general inspector al aviaţiei fiindcă am ştiut că mă pot bizui pe dumneavoastră. Că nu veţi încerca să mă induceţi în eroare, ca atîţia alţii, care-mi jinduiesc înalta poziţie în cel de-al treilea *Reich*. Nu vor să-mi ierte că am fost un vizionar... că nu m-am limitat să mîzgălesc nişte hîrţoage, ca ei...

Deodată începu să se plimbe prin cameră. Agitat, cu mîinile la spate, într-o tipică atitudine napoleoniană. Călca furios covoarele, ca şi cînd ar fi călcat peste trupurile adversarilor săi.

— Toţi mă cred învins, la pămînt... Dar încrederea asta stupidă în propriile lor forţe are să le fie fatală... Da, da! Oamenii aceştia nu mă cunosc. Nu ştiu de ce sînt în stare. Au uitat că eu şi numai eu am durat, piatră cu piatră, edificiul măreţ al gloriei partidului naţional-socialist. Eu şi numai eu am fost mîna dreaptă a *Führer*-ului. Eu am reprezentat adevărata forţă a mişcării noastre... Vă asigur, principe, că n-am să rămîn inactiv. Am să reacţionez cu toată energia...

Se monta singur, avea nevoie să se agite, să se descarce în explozii verbale, să ameninţe, spre a-şi crea astfel iluzia că mai este încă un om de acţiune. Dar aceste spectaculoase manifestări de energie nu aveau continuitate. *Reichsmarschall*-ul recădea în amorţeala lui, se închidea în Karinhall, şi acolo îşi rumega paraponul, cheltuindu-se în ospeţe fără de sfîrşit. Se înşela, luînd de bune adulările interesate ale indivizilor din anturajul său, ale acelor paraziţi suspecţi care nu ezitau să-l compare cu marii eroi ai Antichităţii. După o serie de victorii spectaculoase, bătălia pentru Anglia îi sfărîmase aripile. Acum vegeta. Ieşea din cînd în cînd din bîrlogul său şi făcea rapide inspecţii pe front. Ca şi acum, de pildă.

În momentul acesta ne aflam într-un castel din Franţa, în preajma faimosului Zid al Atlanticului. *Reichsmarschall*-ul voise să verifice personal eficacitatea fortăreţelor de beton ridicate în calea unei eventuale debarcări inamice. Zelul lui războinic, trezit datorită cine ştie cărui factor, se topise iarăşi. După o vizită de două zile pe linia fortificaţiilor, vizită împletită cu banchete, se ascunsese de ochii oamenilor în castelul acesta, care amintea gloriile monarhiei franceze.

M-a privit cu ochii lui albaştri, care îşi pierduseră limpezimea.

— Nu a sosit încă momentul, principe, a reluat el după o pauză. Nu a sosit încă momentul să lovesc... Dar mă pregătesc... Mă pregătesc pentru marea răfuială.

Nu rostea nume. Știam însă că se referea la Himmler, la Bormann și la Goebbels, marii lui rivali.

S-a oprit brusc în fața mea. Trăsăturile crispate i se destinseră. Voia să-mi arate că e stăpîn pe nervii săi, că de la o explozie de mînie poate trece fără tranziție la o conversație liniștită, la construcții verbale logice.

— Pe Mussolini l-ați văzut ? m-a întrebat cu voce joasă, echilibrată.

În sinea mea am zîmbit. Jongleriile acestea nu mă mai impresionau. Îl cunoșteam prea bine.

— L-am văzut la Milano, am replicat.

— Ce impresie v-a făcut ?

— Un strigoi.

Reichsmarschall-ul a izbucnit în rîs.

— Superbă comparație. Și mie mi-a făcut aceeași impresie, cînd l-am văzut ultima oară. Un strigoi care își lepădase giulgiul și se întorsese printre cei vii. Se străduia jalnic să-i convingă că nu e mort. Dar nu reușea... Spuneți-mi, nu a încercat să vă epateze cu aerul lui războinic ?

— A încercat. Adoptase o poziție măreață de proconsul roman.

— Împărații nu-i mai plac ?

— Nu-i mai plac. Are oroare de tot ceea ce îi amintește purpura imperială sau coroana regală, de cînd Victor Emanuel a întors macazul, trădînd fascismul... M-a primit în cabinetul său, tronînd pe un jeț cu spătar înalt. S-a ridicat în picioare și mi-a întins o mînă care voia să fie viguroasă, dar care tremura. Era slab, palid, ochii i se înfundaseră în fundul capului. Uniforma îi atîrna pe corpul descărnat. Un spectacol jalnic.

— A fost întotdeauna un clovn, rosti sec *Reichsmarschall*-ul. A trebuit să-l ducem și pe el în circă.

— Mi-a vorbit o jumătate de oră despre „renașterea Italiei fasciste", despre încrederea sa în *Führer* și în victoria finală.

— Știu... Placa obișnuită.

— Îmi vorbea de parcă ar fi ținut un discurs maselor. La un moment dat s-a oprit din perorație. Poate că expresia ochilor mei l-a derutat... A încheiat întrevederea, rugîndu-mă să vă transmit salutările sale cordiale.

— N-am ce face cu ele. Putea să și le păstreze... Omul ăsta îmi sugerează un balon dezumflat. L-am văzut după eliberarea lui de către Skorzeny. Era de un comic jalnic...

Obrazul i se însenină : Isprava lui Skorzeny n-ar fi fost posibilă fără performanţele aviatorilor noştri.

Eram dezgustat. Aterizarea aceea pe un vîrf de munte constituia cel mult o ispravă sportivă demnă de toate laudele. Dar cu asemenea aventuri nu se cîştigă războaiele. Cu Mussolini sau fără Mussolini, soarta campaniei din Italia era pecetluită.

— La Roma ce mai e nou ? m-a întrebat după o scurtă pauză. A venit primăvara ?

Salturile acestea dezordonate de la un subiect la altul vădeau o dezorientare, o lipsă de echilibru de-a dreptul îngrijorătoare. Nu se mai putea concentra ?

I-am răspuns pe acelaşi ton.

— La Roma primăvara îşi vesteşte sosirea. Aproape de ora prînzului, soarele începe să-ţi prăjească obrazul. E o plăcere să te plimbi prin Pincio. Ghioceii te întîmpină peste tot...

Reichsmarschall-ul a început să-şi frece încîntat mîinile. Îl desfăta probabil tabloul destul de banal zugrăvit de mine.

— Primăvara e splendidă pretutindeni. Pe mine mă reconfortează, mă-ntinereşte.

Fără să vreau, mi-am amintit isprăvile faimosului Popeye, marinarul, irezistibilul erou al desenelor animate. Păţaniile lui, de un comic savuros, culminau cu încurcături aparent inextricabile, căci pînă la urmă ingeniosul Popeye înghiţea o porţie respectabilă de spanac, oţelindu-şi muşchii, cîştigînd o energie vulcanică, incomensurabilă, cu ajutorul căreia reuşea să-şi înfrîngă toţi duşmanii... *Reichsmarschall*-ul Göring şi celelalte căpetenii ale Germaniei naziste nu se bucurau de privilegiul lui Popeye. Tot spanacul din lume n-ar fi reuşit să-i fortifice.

Reichsmarschall-ul se lăsă să cadă pe o canapea. Tolănit ca o gelatinoasă meduză peste pernele moi, îmbrăcate în brocart, îmi evoca una din acele translucide vietăţi marine, aruncate de valuri pe o plajă unde le aşteaptă inexorabil moartea... Apoi imaginea aceasta a lăsat locul alteia, surprinzător de vii, de impresionante. L-am văzut pe *Reichsmarschall* prăbuşit, cu pieptul şi pîntecele sfîşiate de violenţa unei explozii. Îşi dăduse sufletul. Gura îi rămăsese căscată ca la un peşte mort. Alături de el zăceau *Führer*-ul şi Himmler. De asemenea fără viaţă. Mînjiţi de sînge, sfîrtecaţi, erau acoperiţi de umbrele unor corbi, care zburau pe deasupra lor, alunecînd în spirale largi pe culmile vîntului.

Dacă Stauffenberg va reuşi...

— Ce mai face Maelzer ? m-a întrebat, smulgîndu-mă din gînduri.

— Maelzer ?

— Comandantul pieței din Roma. Nu l-ai cunoscut ?

— L-am cunoscut. Maelzer bea șampanie.

— Și aleargă după femei, nu-i așa ?

Reichsmarschall-ul rîde. Indulgența lui pentru Maelzer nu mă surprinde. Îi cunosc capriciile. Peste o oră e în stare să ordone trimiterea generalului Maelzer în fața Curții Marțiale, pentru cine știe ce vină, mai mult sau mai puțin imaginară.

Reichsmarschall-ul mă privește ciudat. Pare gînditor. Mă întreb ce își spune în clipa aceasta despre mine. Știu că în adîncul sufletului său mă disprețuiește. Așa cum îl disprețuiesc și eu. Nu mi-a putut niciodată ierta refuzul de a mă înscrie în partidul național-socialist, cu atît mai mult cu cît propunerea venise chiar din partea lui. Își închipuise atunci că îmi face un mare serviciu deschizîndu-mi porțile partidului. Împotriva așteptărilor acelora care mă și vedeau trecut pe linie moartă, Göring a continuat să-mi arate toată încrederea. Cunoșteam motivele, inaccesibile neinițiaților.

Reichsmarschall-ul s-a ridicat de pe canapea. S-a apropiat de mine și m-a bătut afectuos pe umăr. Știam că în clipa aceasta joacă teatru.

— Am o veste pentru dumneavoastră, principe. V-am propus pentru bastonul de mareșal.

M-am înclinat, fără să manifest vreun entuziasm.

— Știu, adevărații viteji nu aleargă după recompense. Le apreciem modestia, principe. Nouă, căpeteniilor armatei, ne revine datoria să le încununăm fruntea cu lauri.

Frazele lui sforăitoare mă amuzau. Comedia aceasta ar fi fost rizibilă dacă în dosul ei nu s-ar fi ascuns o tragedie... Mă propusese pentru bastonul de mareșal ! Îmi venea să rîd. Chiar dacă ar fi făcut această propunere, raportul lui ar fi ajuns în coșul de hîrtii al *Führer*-ului. *Reichsmarschall*-ul nu se mai bucura de nici o trecere în ochii lui Hitler. Ultima scînteie a prestigiului său se consumase în '943, cînd a obținut ca restaurantul de lux „Horcher" din Berlin să fie exceptat de la măsura generală a închiderii tuturor întreprinderilor comerciale care nu erau necesare continuării războiului.

Cînd a băgat de seamă că vorbele lui nu au efectul scontat, mi-a zîmbit stingherit, apoi și-a împreunat mîinile pe pîntece. Un mare briliant îi strălucea la mîna stîngă, irizînd curcubee miniaturale.

— Principe, am constatat un lucru care mă întristează. Nu mi-aţi cerut niciodată nimic. De ce ? Nu v-aţi simţit îndeajuns de apropiat faţă de... persoana mea ?

S-a răsucit pe călcîie, apoi s-a îndreptat iarăşi spre fereastră. A rămas cu privirile aţintite undeva, peste culmile arborilor din parc.

— Vă înţeleg scrupulele şi vă apreciez pentru această discreţie... Totuşi, aş fi fost încîntat să vă fiu de folos...

Am păstrat tăcerea.

Pe pietrişul aleii din faţa ferestrei se auziră scrîşnind paşi cadenţaţi. Se schimba garda.

— Îmi reproşaţi poate că nu v-am salvat fiul, studentul acela strălucit... Dacă aş fi ştiut la timp...

— Nu vă reproşez nimic, *Herr Reichsmarschall.*

— Dar eu am faţă de dumneavoastră o datorie de onoare... Nu pot să uit !

— Nu aveţi nici o datorie, *Herr Reichsmarschall.*

Göring încerca să mă copleşească, subliniindu-şi mărinimia, eleganţa cu care înţelegea să-i răsplătească pe cei care îi făcuseră odată un bine.

— Poate că într-o zi am să vă fiu totuşi de folos...

— Vă mulţumesc, *Herr Reichsmarschall.*

Tonul rece al răspunsului meu nu l-a demontat.

— În persoana mea aveţi un înger păzitor, principe.

Aluzia era străvezie. Mă lăsa să înţeleg că mă pîndeau primejdii. Îmi cerea să răspund cu recunoştinţă la recunoştinţa lui. Un complex bizar de obligaţii, care ne legau în egală măsură. Ne lega mai degrabă un blestem, care ne apăsa pe amîndoi.

Nisipul scrîşni iarăşi prin faţa ferestrelor. Apoi se aşternu din nou liniştea. Cerul era de un trandafiriu limpede. Ceasul monumental de bronz de pe cămin îşi intensifică parcă tic-tacul. Limba încrustată cu onix pendula ritmic. Undeva porniră brusc să bubuie tunurile antiaeriene. Răpăitul lor înfundat tulbura liniştea grea.

— Iarăşi o incursiune aeriană inamică, rosti Göring ca pentru sine. Se îndreaptă desigur spre regiunea industrială pariziană. Ce neobrăzare ! Au început să atace în plină zi... Se bazează pe o pretinsă superioritate aeriană...

Pretinsă ? Era orb sau încerca să se înşele ?

— Mi se reproşează că am pierdut supremaţia aeriană, adăugă el cu amărăciune. Am fost pregătiţi pentru un *Blitzkrieg,* nu pentru un război de uzură. Flotele aeriene inamice

bombardează frumosul pămînt al Germaniei. Distrug oraşe şi uzine. Uzine producătoare de avioane. Speer trebuia să prevadă construcţia unor hale subterane. Acum e prea tîrziu. Asemenea lucrări nu se execută cît ai bate din palme.

Se scărpină în urechea stîngă, agitîndu-şi ca un mestecău degetul mic al mîinii înlăuntrul pavilionului cartilaginos şi mare al aparatului său auditiv, îndreptat spre fereastră asemenea unui dispozitiv de ascultare al artileriei antiaeriene.

— O mare băşică de săpun şi acest Speer ! Da, da ! O mare băşică de săpun.

Aversiunea *Reichsmarschall*-ului faţă de Speer îşi avea explicaţia. În '942, cu prilejul reorganizării economiei de război, *Führer*-ul limitase prerogativele lui Göring, încredinţînd lui Albert Speer Departamentul Armamentului şi al Munițiilor. În '943 restrînsese din nou domeniul de activitate al *Reichsmarschall*-ului, trecînd asupra lui Speer, în mod practic, cea mai mare parte din economia germană legată de producţia de război. *Reichsmarschall*-ul resimţise această ultimă ştirbire a puterilor sale ca pe un afront personal. Nu voia să înţeleagă că Speer îi era superior în domeniul economic. Departamentul acestuia fusese transformat în Minister al *Reich*-ului pentru Armament şi Industria de Război. Pe Göring era firesc să-l irite această lentă dar continuă alunecare de pe culmile olimpului hitlerist, spre văile în care personalitatea lui era din ce în ce mai umbrită. Speer devenise un adevărat dictator pe tărîmul economiei, cu atît mai mult cu cît se bucura de încrederea nelimitată a lui Hitler.

Reichsmarschall-ul se rezemă de masa lui de lucru. Corpul său masiv descria, faţă de verticalitatea picioarelor biroului, un unghi de douăzeci şi ceva de grade. Mă întrebam dacă mobila aceea, împinsă lateral de greutatea *Reichsmarschall*-ului, nu va porni să alunece pe parchetul lucios, compromiţîndu-i echilibrul. Ar fi avut haz să-l văd pe impunătorul *Reichsmarschall* lungit pe podea şi zbătîndu-se ca să se ridice, asemenea unei broaşte-ţestoase răsturnate pe spate.

— Speer ne ameţeşte cu statisticile lui. Potrivit lor, producţia de război s-a triplat în ultimii doi ani şi jumătate. Dacă această dinamică, dacă această curbă ascendentă este reală, de ce ducem atunci lipsă de avioane, de tancuri, de vehicule motorizate ? De ce ? Începu iarăşi să se plimbe prin încăpere : Am de gînd să încerc o remediere a acestei situaţii. Am în mîna mea încă destule pîrghii ale economiei germane, ca să pot interveni cu sorţi de izbîndă. Nu ştiu dacă mă înţelegeţi ?

— Vă urmăresc cu atenție, *Herr Reichsmarschall.*

— Ei bine, am un plan, principe.

Trecu în fața unei alte hărți, care înfățișa întreaga Europă. Arătă cu un gest perimetrul Carpaților Orientali.

— Cu excepția cîtorva acțiuni limitate asupra regiunii petrolifere, România este ferită de bombardamentele aviației americane și britanice. De ce ? N-aș putea să spun. Poate că Roosevelt și Churchill îi menajează pe români. Evident, cu anumite scopuri. Va trebui să strămutăm în România parte din uzinele noastre producătoare de rachete. Acolo am putea executa și armele noastre secrete. Cel puțin unele din ele...

Cunoșteam opiniile *Reichsmarschall*-ului despre România. Le împărtășeau dealtfel și celelalte căpetenii ale economiei germane. România devenise indispensabilă efortului nostru de război, mai ales după bombardamentele *non-stop* executate de aviația anglo-americană asupra teritoriului patriei germane.

Iluziile pe care *Reichsmarschall*-ul le mai nutrea în '943 începuseră să se sfărîme. Pe atunci mai credea într-o schimbare a soartei războiului în favoarea noastră. Țin minte că am asistat la o discuție purtată de el cu generalul Galland. *Reichsmarschall*-ul se congestionase de mînie.

— Cum poți să afirmi, Galland, că aviația noastră nu e în stare să se opună cu succes incursiunilor aeriene inamice ? Te-ai gîndit vreodată la reacția *Führer*-ului dacă i-aș înainta un asemenea raport ? Pot să-i spun oare că aviatorii noștri sînt niște incapabili ? Îți interzic să-mi mai vorbești despre asemenea monstruozități.

Aveam un mare respect pentru Galland, care nu se sfia să-i spună adevăruri crude, cu orice risc. Era în cursul bătăliei pentru Anglia. Apărarea aeriană și antiaeriană a inamicului zădărnicea toate atacurile noastre. Exasperat de ineficacitatea ofensivei lansate de forțele noastre aeriene, *Reichsmarschall*-ul inspecta bazele de atac de pe coasta Mării Mînecii. În decorul acela de război, exploziile de mînie ale lui Göring luau proporții homerice. Răgea ca un tigru, potopindu-și subalternii cu insulte împroșcate laolaltă cu stropi de scuipat. Le reproșa incompetența, lașitatea, lipsa de capacitate combativă.

— V-am pus la dispoziție cele mai bune, cele mai perfecționate avioane din lume ! Ce vă mai trebuie ? le-a strigat el, ajuns în culmea furiei.

Toți ofițerii îl priveau consternați. Numai Galland a rostit calm :

— Niște „Spitfire", *Herr Reichsmarschall.* Asta ne mai trebuie...

Mă aflam în clipa aceea lîngă Görîng. Replica lui Galland i-a retezat glasul. S-a întors spre mine, a vrut să spună ceva, a făcut o schimă dezgustată, apoi s-a răsucit pe călcîie și s-a îndepărtat.

Reputația de vitejie a lui Galland era atît de mare, încît Göring a preferat să nu ia împotriva lui măsuri disciplinare. La nevoie știa să fie diplomat...

Acum bubuiturile artileriei antiaeriene răbufneau cu violență crescîndă.

— Înainte de a pleca în România, aș vrea să luați legătura cu baronul von Bruck. Am discutat cu el această problemă. Este în principiu de acord cu ideea mea. Rămîne să găsim calea de a o pune cît mai rapid în aplicare.

— Am înțeles, *Herr Reichsmarschall.*

— Sper că veți rămîne să luați cina în compania mea.

Nici nu a mai așteptat să-i răspund. A sunat din clopoțelul de argint de pe birou. Ofițerul de ordonanță a apărut izbindu-și călcîiele.

— *Herr General* von Altenburg-Delmond este în seara aceasta oaspetele meu. Telefonează generalului von Geldern să mă țină la curent cu toate fazele incursiunii aeriene...

M-am uitat la ceas.

— Este ora trei, Hans. La patru vreau să fiu la Paris.

Șoferul meu și-a repezit mîna la capelă.

— Am înțeles, *Herr General.*

M-am instalat ca de obicei lîngă Hans. Aghiotantul meu, locotenentul Heinz Busch, s-a așezat pe bancheta din spate.

„Horsch"-ul meu de doisprezece cilindri se avîntă ca un cal de curse. Vremea e frumoasă. Un soare „cu dinți" scaldă natura într-o ploaie de aur. Zăpada s-a topit aproape cu desăvîrșire. Doar în locurile ferite de razele soarelui mai vezi cîte puțină zăpadă, murdară, îmbătrînită, ca și iarna.

În mașină e cald. Las gîndurile să-mi zboare. Știu că mă pot bizui pe Hans. Băiatul acesta e un as al volanului. Îmi este devotat fiindcă l-am scos de pe frontul de răsărit. Deși nu mi-a spus-o, are impresia că l-am scăpat de la moarte. Am simțit acest lucru încă din clipa cînd i-am spus că am să-l iau în serviciul meu. I s-au luminat atunci ochii, ca și cînd i s-ar fi deschis porțile paradisului. Inspectam în epoca aceea forțele

noastre aeriene de pe frontul central. Era în februarie '943. Mă aflam la Viazma, cu puțin înainte de ocuparea orașului de către ruși. Avusesem o lungă consfătuire cu von Manstein, care mi se plînsese de insuficiența numerică a trupelor de sub comanda sa. În cursul aceleiași luni avea să primească dealtfel întăriri substanțiale, care i-au permis apoi să reziste și să treacă la o contraofensivă, vai, de scurtă durată.

Era pe înserat. Domnea un frig pătrunzător. Vîntul înghețat sufla năpraznic. Circulam pe o șosea acoperită cu un strat de gheață atît de compact, încît ai fi putut face patinaj. Mașina mea — pe atunci un „Mercedes", care cunoscuse zile mai bune — derapa dînd din coadă ca o rață. Mă îndreptam spre casa în care eram încartiruit. Din sens contrar venea o coloană de camioane cu soldați ce se îndreptau spre front. Coviltirele nu reușeau să-i ferească de vîntul tăios. Mă uitam cu compătimire la chipurile lor tinere, învinețite de frig, la echipamentul cu totul inadecvat pentru o campanie de iarnă în stepele ruseşti. Îmi spuneam că în condițiile acestea numai strălucitele calități de strateg ale lui Manstein mai puteau salva oarecum situația.

În clipa aceea mașina a început să derapeze. A descris un arc de cerc, ajungînd cu spatele în față. N-aș putea să spun de ce și în ce chip, am intrat într-unul din camioanele acelea grele. Totul s-a petrecut în cîteva clipe.

Eu n-am pățit nimic. „Mercedes"-ul s-a ales cu farurile sparte, cu masca și cu aripile din față scofîlcite. Dar șoferul s-a trezit proiectat din mașină tocmai sub roțile camionului, care i-a strivit picioarele. Se întîmplă și asemenea anomalii, cu atît mai inexplicabile cu cît mașina, cu excepția dezagramentelor estetice, nu suferise nici o altă stricăciune mai serioasă.

Mecanicii de la atelierul de reparații auto al comandamentului mi-au reparat „Mercedes"-ul, schimbîndu-i farurile și îndreptîndu-i de bine, de rău aripile. Atunci l-am văzut și pe Hans. Mi-a atras atenția fiindcă semăna cu Albert, unul din cei patru fii ai mei. Avea aceiași ochi albaștri, care se minunau parcă de tot ceea ce vedeau în jur, același obraz neted, ca de fată, același mers suplu. Aici se oprea însă comparația. Hans purta un combinezon de lucru, peste care își pusese vestonul și un fular de lînă. Capela îi era înfundată peste urechi. M-a impresionat fiindcă tremura de frig în vreme ce monta farurile. Îi clănțăneau literalmente dinții.

L-am întrebat cu ce se ocupă în viața civilă. Mi-a spus că este șofer de încercare la uzinele „Mercedes Benz". În primii

trei ani de război fusese mobilizat pe loc. Abia în toamna lui '942 primise ordin de chemare. Trimis pe front, luptase în linia întîi, pînă în ianuarie '943, apoi fusese mutat la atelierul de reparații, unde specialiștii aveau mare căutare.

Nu știu ce m-a determinat să-l cer în locul șoferului meu. Poate fiindcă semăna cu Albert. Cînd a aflat că avea să mă urmeze în patrie, în calitate de șofer, s-a transfigurat. Radia o lumină pe care n-am s-o uit niciodată. Era fericit că scapă de front. O făcea din lașitate ? Nu cred. În cursul celor cîteva luni petrecute în linia întîi, primise „Crucea de Fier". Puteam oare să-l condamn fiindcă îl bucura faptul că avea să scape de front ? De iarna aceea infernală ? De moartea care-l pîndea la fiecare pas ?

Considerentele acestea par, probabil, nelalocul lor. E surprinzător, desigur, să le auzi formulate de un ofițer de carieră. care a participat la două războaie, a împrăștiat moartea și a înfruntat-o senin, cu fruntea sus, și-a văzut epoleții încărcați cu galoane și pieptul acoperit cu decorații. Am luptat în primul război mondial cu acea temeritate tipică tinereții, care nu concepe moartea, și am pornit într-al doilea război cu gîndul să-mi respect jurămîntul militar, dar fără să mă mai anime focul sacru al tinereții pierdute. Mă uzaseră anii, îmi atîrnau prea greu pe umăr, sau nu eram convins de justețea cauzei pentru care plecasem la război ? În ofițerii și în soldații de sub comanda mea vedeam înainte vreme niște automate perfecte. Acum vedeam în ei oameni. Cu toate calitățile și defectele lor. Cred că Albert mi-a sădit această concepție nouă despre război, despre moarte...

N-am avut niciodată a mă plînge de Hans. Își dă silința să-mi citească în ochi dorințele, să mi le prevină. Nu este comportarea unui soldat față de șeful său ierarhic, ci supunerea afectuoasă a unui fiu față de părintele său. Hans nu vede războiul cu ochii cu care îl văd eu. Facem parte nu numai din generații deosebite, ci și din lumi deosebite.

Odată și-a permis să facă o glumă. Înainte de a mă urca în mașină, i-am spus, ca de obicei, că doresc să fiu în trei ore la Nürnberg. Aveam de parcurs trei sute optzeci de kilometri. În vremuri normale, o medie orară de o sută treizeci de kilometri pe autostrăzile germane n-ar fi constituit o problemă. Acum, în timp de război, situația era alta. Ne încrucișam cu convoaie militare, aveam de străbătut localități bombardate, riscam în orice moment să fim opriți de atacuri aeriene inamice. Pînă atunci Hans nu dăduse greș niciodată. La ora fixată

de mine, nici un minut mai devreme sau mai tîrziu, mă depunea la destinație.

În ziua aceea eram foarte preocupat din cauza unei discuții furtunoase purtate la Ministerul Aerului cu reprezentanții uzinelor constructoare de avioane. Le reproșasem întîrzierea unor livrări de bombardiere imperios necesare pe Frontul de Est. Eram atît de adîncit în gînduri, încît nici nu-mi amintesc drumul pe care l-am parcurs. Știu doar că la un moment dat am pierdut aproape douăzeci de minute din cauza unui blocaj de circulație. Mai știu că, înainte de intrarea în Nürnberg, Hans încetinise neobișnuit mersul mașinii.

— Ce s-a întîmplat ? l-am întrebat surprins.

— M-am temut să nu sosim prea devreme, mi-a zîmbit.

Am mormăit ceva neînțeles, fără să fac haz de gluma lui. Între un general și șoferul său familiaritățile nu sînt permise. În sinea mea am rîs.

De atunci nu și-a mai îngăduit să glumească. Aceasta nu înseamnă că și-a schimbat atitudinea față de mine, sau că eu m-am arătat mai sever ca de obicei...

Recenta mea convorbire cu *Reichsmarschall*-ul Göring mi-a creat o stare sufletească bizară. Aveam impresia că asistasem la ultimul prînz al unui condamnat la moarte. Meniul acela, de un înalt rafinament gastronomic, bogăția argintăriei, serviciul impecabil, toată atmosfera aceea de lux și belșug, în vreme ce avioanele inamice zburau pe deasupra noastră, înapoindu-se la bazele de plecare după ce își îndepliniseră misiunea, aveau o coloratură de coșmar.

Noua misiune pe care mi-o încredințase Göring nu era deloc ușoară. România a constituit întotdeauna pentru noi o problemă.

România ! Cînd rostesc numele acesta, văd o piață din orașul Cluj. Îndeobște fiecare țară îți sugerează un oraș, un monument sau un punct turistic reprezentativ. Franța îți evocă imediat Turnul Eiffel, Statele Unite — zgîrie-norii din New York, Anglia — orologiul Big Ben, Italia — Fîntîna di Trevi, Germania — Brandenburgische Tor. Siluete stereotipe, multiplicate la infinit pe afișele turistice. Mie, Franța îmi trezește în minte imaginea falezei de la Etretat, cu povîrnișurile ei abrupte, cu valurile veșnic agitate, cu atmosfera aceea fabuloasă care te face să te aștepți în orice clipă la apariția unor înspăimîntători șerpi de mare... Statele Unite îmi evocă florile roșii, ca de ceară, ale unor cactuși spinoși, arici vegetali, aninați de buza unui canyon sălbatic, în fundul căruia șerpuiește

un rîu sărac în ape... Anglia ? Cursele de galop de la Epsom. Mulţimea se agită, tribunele urlă, caii înspumaţi se apropie de potou... Vulcanul Etna este pentru mine simbolul Italiei şi al Siciliei. Un munte conic, încununat de volute de fum, asemenea unei căşti de cavaler medieval, încununată de un mănunchi de pene... Germania îmi evocă terasa unei cofetării de pe o stradă din Hamburg. La o masă se află cei patru feciori ai mei. Albert, Willi, Rudi şi Uwe. Azi strada nu mai există. Au spulberat-o escadrele americane. De Albert nu mai ştiu nimic, iar Willi...

Cînd rostesc cuvîntul România, văd Clujul. Mai bine zis, o piaţă din Cluj. Piaţa centrală, în care se află o imensă catedrală cenuşie şi statuia unui războinic călare. Era în '940, spre toamnă. Veneam cu maşina de la Bucureşti. Mă aflam în drum spre Berlin. Purtam haine civile. Eram foarte grăbit. Îmi propusesem să străbat oraşul fără oprire. Aproape de centru, m-am împotmolit însă într-o mare de oameni. Se scurgeau încet, într-o masă compactă, agitată. N-am să le uit chipurile. Erau livizi. În ochii lor citeam o mînie şi o jale cumplite. Din direcţia spre care se îndreptau se auzea un vuiet, ca şi cînd s-ar fi revărsat apele unei uriaşe cataracte. Era inutil să încerc a-mi face drum cu maşina prin acea imensă mulţime. I-am spus şoferului să aştepte, apoi am coborît din automobil şi m-am amestecat printre oameni. Eram curios să ştiu ce se întîmplă. Obloanele vitrinelor erau trase în jos cu zgomot de tunet. Un tînăr din preajma mea a strigat deodată :

— Nu cedăm Ardealul !

Zeci, sute, mii de glasuri i-au răspuns într-un crescendo delirant.

— Nu ! Nuu ! Nuuu ! Nuuuu !...

Din cealaltă parte a străzii s-a ridicat iarăşi o voce joasă, ca de clopot :

— Nu cedăm Ardealul !...

Răspunsul n-a întîrziat. Colectiv, puternic, rostogolindu-se ca o avalanşă.

— Nu ! Nuu ! Nuuu ! Nuuu !...

Cunoşteam destul de puţin limba română. Dar chiar dacă nu aş fi cunoscut-o, aş fi înţeles numai din intonaţia glasurilor exasperarea mulţimii şi refuzul ei de a se supune unui fapt intolerabil. Eram prins între oameni ca într-o menghine. Înaintam odată cu ei. Striviţi între pereţii clădirilor care încadrau strada, ne scurgeam încet ca apele unui fluviu spre o mare. Şi era într-adevăr o mare, omenirea aceea fantastică, adunată în

piaţa dominată de catedrala cu ziduri cenuşii. Şi din celelalte străzi care răspundeau în piaţă veneau coloane masive de oameni.

Toată lumea avea privirile îndreptate spre un balcon. Aştepta probabil apariţia unui personaj, care întîrzia.

Împins de oameni, m-am trezit pe marginea unui trotuar, în apropierea unui magazin cu arme de vînătoare. În faţa magazinului se afla o camionetă cu lăzi care aşteptau să fie descărcate. Dar cine mai avea acum timp de aşa ceva ?

În balcon a apărut un om. A început să vorbească. Eram prea departe ca să-l aud ce spune. Nimeni nu-l auzea. Încercările omului aceluia de a se face înţeles, fără ajutorul unei instalaţii de amplificare, păreau absurde. Deşi îşi dădea seama că vorbele lui nu pot fi deslușite decît de cei din imediata lui apropiere, continua să strige şi să gesticuleze. Cei de sub balcon au început la un moment dat să aplaude.

— Sigur ! Nu vom ceda !... Nu ! Nuuu !...

Doar atît puteam să prind cu urechea.

— Aaarme ! Aaarme ! Vrem aaarme ! s-a pornit să scandeze iarăşi lumea.

Cîţiva inşi de lîngă mine s-au căţărat în camionetă şi au început să spargă lăzile. În strigătele dezlănţuite ale celor din jur, au scos la iveală cartuşe, puşti de vînătoare cu una sau cu două ţevi, pistoale de salon şi tot felul de arme sportive. Le-au împărţit la manifestanţi. Bieţii oameni ! Voiau să pornească la luptă înarmaţi fie şi cu puşti şi pistoale bune doar pentru joacă.

— Nemţii ne silesc să cedăm Ardealul ! Jos cu ei ! a strigat un militar.

— Jos ! Jooos ! Jooos ! a intonat corul cu mii de glasuri.

M-am strecurat cu preţul unor istovitoare opinteli pînă la gangul unei case. Am reuşit în sfîrşit să mă refugiez înăuntru. Am respirat adînc.

O bătrînă cumsecade m-a ajutat să trec prin alt gang într-o străduţă paralelă cu o latură a pieţei. Aici nu mai era lume. M-am pomenit apoi într-o stradă largă, cu case înalte şi cu magazine strașnic oblonite şi ferecate. Mă întrebam încotro s-o iau ca să ajung la maşină. Mi-era teamă să cer informaţii, folosindu-mă de limba germană. Spiritele erau destul de montate împotriva germanilor. Bravada inutilă mi-a repugnat întotdeauna.

Trotuarele erau înţesate de oameni care se îndreptau spre piaţă. Partea carosabilă rămăsese liberă. La un capăt al străzii

a apărut o coloană de soldaţi români. Mergeau cu capul în jos, posomoriţi, încrîncenaţi de mînie.

Oamenii de pe trotuare, bărbaţi, femei, tineri, bătrîni, s-au repezit spre ei.

— Unde plecaţi ?

— Rămîneţi să luptaţi împreună cu noi !

— Nu plecaţi !

— Nu ne lăsaţi !

Strigătele erau întretăiate de hohote de plîns. Coloana continua să mărşăluiască. Pe obrajii multor soldaţi curgeau şiroaie de lacrimi.

Participasem pînă atunci la campania din Polonia şi la cea din Franţa. Crezusem că distrugerile, durerea, moartea n-au să mă mai impresioneze. Mă socoteam imunizat împotriva sensibilităţii, a milei. Scenele din Cluj mi-au dovedit că eram încă om. Că nu devenisem un automat, aşa cum voia să facă *Führer*-ul din orice soldat german.

În aceeaşi seară am trecut graniţa României. Vechea graniţă, căci pe cea nouă o trecusem înainte de a coborî o minunată coamă de deal de la sudul Clujului. Pe drum m-am încrucişat cu coloanele de soldaţi maghiari, care veneau să ocupe porţiunea din Ardeal cedată Ungariei...

Reichsmarschall-ul Göring mă trimitea acum la români, la aliaţii noştri. Aliaţi cărora le înstrăinasem teritoriile şi cărora le pretindeam să dea dovadă de devotament faţă de *Reich*, faţă de poporul german şi faţă de *Führer*...

Am intrat în Paris la ora fixată. Exactitatea riguroasă a lui Hans nu s-a dezminţit nici de data aceasta. Apropierea primăverii se simţea în aerul rece, parfumat. Cerul senin îşi desfăşura bolta de aur asupra oraşului. Străzile erau însă moarte. Aveam senzaţia că mă aflam într-o metropolă lipsită de suflul vieţii. Trotuarele goale, bulevardele pustii, casele şi mai ales monumentele pierdute în liniştea aceea nefirească mă făceau să cred că mă aflu într-un imens cimitir. Nu lipseau decît crucile, dar nu aveai nevoie de un prea mare efort de imaginaţie ca să le vezi apărînd pe fundalul clădirilor. Ramurile copacilor, grilele de fier, firmele, suprapuse întîmplător şi văzute dintr-un anumit unghi, îţi sugerau nişte monumente funerare, dominate de cruci cu cele mai variate forme. Cruci greceşti, cruci treflate, cruci latine, cruci de Lorena, cruci în teu, cruci ale sfîntului Andrei, cruci de Malta, cruci egiptene...

Poate că nervii obosiți începuseră să-mi joace feste... Impresionat de atmosfera aceasta mortuară, am ordonat lui Hans să micșoreze viteza mașinii. Nu voiam să tulbur liniștea care plana asupra uriașului cimitir. Hans m-a privit cu mirare, pe care n-a reușit să și-o ascundă. Era pentru întîia oară că îi dădeam un astfel de ordin. Mergeam acum încet, atît de încet, încît ai fi crezut că urmam un car funerar. Cîte un trecător solitar, zgribulit, în hanțe roase în coate, se uita cu uimire la „Horsch"-ul meu. Căuta probabil din ochi afetul de tun, acoperit de faldurile unui drapel german, sub care să se contureze protuberanțele unui sicriu somptuos.

Ne aflam pe Champs-Elysées și ne îndreptam spre Place de la Concorde. Voiam să ajung la hotelul „Crillon", unde trăgeam ori de cîte ori soseam la Paris. Aș fi putut să capăt găzduire la cumnatul meu, marchizul de Gandale. Avea o casă superbă în cartierul Saint-Germain. Dar nu mai îndrăzneam să-i calc pragul. Cum aș fi putut să mai dau ochi cu el, după ce-i ucisesem fiul...

Noroc că circulam cu viteză redusă. În fața botului mașinii au apărut, fără veste, trei copii, care alergau jucîndu-se cu cercul. Ieșiseră probabil dintr-o stradă lăturalnică. Hans a frînat brusc. Cercul unuia din copii s-a lovit de masca mașinii și a căzut, mișcîndu-se concentric de cîteva ori înainte de a încremeni pe caldarîm. Copilul împietrise în fața „Horsch"-ului. Și-a revenit însă repede, a luat cercul și a zbughit-o spre trotuar, urmat de prietenii săi. Fuseseră tot atît de surprinși ca și noi de această întîlnire intempestivă. Avenue des Champs-Elysées, atît de circulată odinioară, era acum goală, așa că nu e de mirare că ajunsese un teren de joacă al copiilor din cartier.

Apariția lor în clipa aceea a avut darul să risipească brusc atmosfera macabră care mă învăluise atît de stăruitor pînă atunci. Am avut senzația netă că primăvara năvălește impetuos, sfîșiind vălurile îndoliate care planau asupra orașului. Soarele care răspîndise pînă atunci o lumină lividă, bolnăvicioasă, a prins să strălucească vesel.

Numai „Horsch"-ul meu negru părea un dric, uitat de o ursită rea pe bulevardul acesta măreț, care mocnea parcă, dornic să-și trăiască iarăși viața tumultuoasă de odinioară.

La „Crillon" mă aștepta apartamentul rezervat. Aghiotantul meu avusese grijă să se ocupe de acest lucru. Știam că era nerăbdător să se bucure de seara liberă pe care aveam neîndoios să i-o acord. Bietul Busch ! Nu era prea departe de vîrsta

copiilor care se jucau cu cercul. Avea 22 de ani și patru victorii aeriene înregistrate în palmaresul său. Mă întreb dacă a apucat vreodată să se joace cu cercul. În „Hitlerjugend" se practicau alte sporturi, mai utilitariste.

Abia mă urcasem în apartament, cînd a sunat telefonul. Ordonanța mea, caporalul Helmuth Kinzler, a răspuns la aparat. Așa cum îl educasem, a rostit tare numele celui care mă chema, așteptînd să-i fac semn dacă sînt sau nu sînt de găsit. Eram obosit și foarte indispus după recenta mea discuție cu *Reichsmarschall*-ul Göring. Nu aveam poftă să stau de vorbă cu nimeni. Era destul că în cursul serii trebuia să chem pe șeful meu de stat-major, colonelul von Geist, spre a-i ordona să facă pregătirile necesare în vederea plecării mele în România.

Personajul de la celălalt capăt al firului era însuși *Feldmarschall*-ul Hugo Sperrle, comandantul-șef al forțelor aeriene de pe Frontul de Vest. Sperrle fusese desigur informat că avusesem o lungă conferință cu *Reichsmarschall*-ul Göring. Faptul că nu fusese și el chemat îl îngrijora fără doar și poate. Dorea acum să afle de la mine dacă omisiunea se datora unei dizgrații sau pur și simplu unui complex anodin de împrejurări. Odinioară Göring obișnuia să facă inspecții inopinate la unitățile de pe front, să constate la fața locului dacă mașina de război germană funcționa fără greș, începînd cu cele mai înalte eșaloane și terminînd cu subunitățile de minimă importanță. Dacă și-ar fi anunțat sosirea cu surle și trompete, factorii răspunzători ar fi avut tot timpul să-și ia din timp măsuri de prevedere.

Am luat receptorul din mîna ordonanței. Chiar dacă nu aș fi recunoscut glasul *Feldmarschall*-ului, i-aș fi identificat persoana după limbajul său înflorit. *Feldmarschall*-ul Sperrle era un ofițer de școală veche, priceput în egală măsură să dezvolte o temă militară în fața subalternilor, cît și să facă subtile complimente femeilor frumoase. Mă poftea să iau cina în compania sa, la palatul Luxembourg, sediul Comandamentului *Luftwaffe* de la Paris.

Nu-mi plăcea să mă las prins în vîrtejul banchetelor, al petrecerilor, al acelui *dolce far niente* în care se legănau mai toți ofițerii germani aflați la Paris. Moleșiți de confortul, de viața aceea ușoară, încîntătoare, atît de deosebită de condițiile vitrege din restul Europei, se lăsau tîrîți pe panta demoralizării, deveneau incapabili să mai lupte. Nu exista pedeapsă disciplinară mai temută decît expedierea în stepele rusești.

Mutarea de la Paris într-o unitate de pe Frontul de Est echivala cu o condamnare la moarte.

Nu fac pe moralistul. Socotesc însă că războiul impune norme de conduită caracterizate printr-o sobrietate, printr-o seriozitate desăvîrșite. O asemenea ținută, o asemenea comportare trebuie să o adopte mai ales cei cărora destinul le-a hărăzit misiuni relativ lipsite de primejdii. Folosesc termenul „relativ", pentru că războiul modern nu-și alege victimele. Soldații din spatele frontului, cît și populația civilă sînt supuși adeseori la aceleași vicisitudini ca și luptătorii din linia întîi.

Seara, înainte de a mă duce la palatul Luxembourg, l-am chemat pe colonelul von Geist și i-am dat instrucțiuni în vederea plecării în România. Știam că mă pot bizui pe ofițerul acesta, tip al statmajoristului eficient. Avea un cap foarte bine organizat și o memorie prodigioasă. Arhicompetent în orice chestiune legată de atribuțiile sale, era înzestrat și cu vaste cunoștințe în domeniul literaturii și al muzicii. Era în stare să-ți vorbească ore întregi despre romanele lui Lion Feuchtwanger, Erich Kästner sau Arnold Zweig, deși scriitorii aceștia primiseră pecetea de dușmani ai culturii germane, iar operele lor fuseseră incluse în ceea ce Goebbels numea „dezagreganta literatură mondială evreiască". Von Geist nu era mai prejos nici de acei muzicologi experți care și-au dedicat activitatea și geniul lor studiului muzicii clasice sau moderne. Ocupațiile acestea profesionale și extraprofesionale nu-i mai dăduseră răgaz să se dedice și femeilor. Nu era căsătorit și nici nu avea de gînd să-și făurească vreodată un cămin. „M-am însurat cu cariera armelor, iar amantele mele sînt literatura și muzica", obișnuia el să spună. Von Geist avea de gînd să-și petreacă seara aceea la operă. Un amuzament rarisim de la izbucnirea războiului încoace.

Feldmarschall-ul Sperrle m-a primit cu multă căldură. Dineul, servit într-unul din acele somptuoase saloane cu denumiri de zeități antice, era de o bogăție și de un rafinament rare. Șampanie aveam la discreție. Toți convivii erau aviatori.

— Este reconfortant să te afli între camarazi de aceeași armă, mi-a declarat jovial, după primele toasturi.

Reconfortant ! Cuvîntul acesta îl auzisem și din gura *Reichsmarschall*-ului Göring. Și unul și altul îl rosteau ca pe o incantație, așteptînd un efect magic.

O orchestră alcătuită din soldați cu înclinări muzicale ne desfăta auzul cu valsuri vieneze.

Eram atît de obosit, încît n-am fost în stare să particip la conversația generală. Răspundeam prin monosilabe la întrebările puse. Făceam eforturi ca să nu dau vreo replică aiurea. Auzeam ca prin vis că se vorbea despre femei, despre muzică și despre tot felul de fleacuri. Subiectul „război" părea să fie tabu.

Ajunsesem la desert, cînd ofițerul de serviciu s-a înfățișat în sala festinului. În cursul zilei următoare trebuia să mă prezint *Führer*-ului la cartierul său general de la Rastenburg. Am citit *Feldmarschall*-ului Sperrle note, apoi i-am cerut îngăduința să mă retrag, deoarece voiam să mă odihnesc două sau trei ore înainte de a părăsi Parisul.

O tăcere adîncă se așternuse asupra încăperii. Pînă și muzica încetase să mai cînte. S-ar fi zis că mesajul acela adusese vestea unei morți. *Feldmarschall*-ul Sperrle mi-a strîns mîna fără să mai surîdă.

Am părăsit vag alarmat palatul Luxembourg. Ce voia *Führer*-ul ? Dacă era vorba de probleme militare, ar fi fost mai firesc să cheme pe *Reichsmarschall*-ul Göring sau pe șeful Statului-Major al Aerului.

Mă aflam în drum spre hotelul „Crillon", cînd un impuls de neînțeles m-a determinat să-i ordon șoferului :

— Ascultă, Hans, să faci un ocol pe Boulevard Saint-Germain.

Ne aflam în clipa aceea pe Rue de la Seine. Fără să ceară explicații suplimentare, Hans a ocolit la dreapta pe Quai Malaquais, apoi pe Rue Dauphine, înapoindu-se pe Boulevard Saint-Germain, pe care abia îl traversasem în drumul meu spre casă. Hans își luase obiceiul să studieze în prealabil ghidurile tuturor orașelor prin care aveam să trecem. Preferam acest procedeu, căci în caz contrar ar fi trebuit să-mi anunț dinainte trecerea prin localitățile prevăzute în itinerarul meu, ceea ce mi-ar fi atras automat o serie de complicații susceptibile să mă întîrzie. Potrivit protocolului militar, ar fi trebuit să mă întîmpine în fiecare oraș delegați ai garnizoanei respective și să mi se furnizeze o escortă adecvată. Călătoriile incognito mă fereau de asemenea neplăceri.

Am luat-o iarăși la dreapta pe Boulevard Saint-Germain, apoi la stînga, pe Rue du Bac.

— Mai încet, Hans.

„Horsch"-ul se strecura mîrîind ca o panteră pe străzile pustii, luminate slab de felinarele riguros camuflate. Printre casele impunătoare a apărut pe dreapta edificiul pe care îl

căutam. Era alb ca un templu grec. Coloane corintice îi străjuiau intrarea. Ferestrele înalte erau cufundate în întuneric.

— Oprește ! am poruncit.

„Horsch"-ul a încremenit în preajma casei. Am rămas cu privirile ațintite asupra intrării cu coloane corintice. Inima îmi bătea mai tare. Mă gîndeam la cei dinăuntru, care dormeau poate la ora aceasta. Încercam să-mi închipui somnul lor frămîntat de coşmaruri, durerea lor surdă, care nu se va alina în veci.

„Veţi putea oare să mă iertaţi vreodată ?" am şoptit lăuntric. Hans stătea nemişcat, ca o statuie. Hans, pe care-l scăpasem poate de la moarte... Am rămas aşa aproape un sfert de oră. Eu, cu gîndurile mele, şi cu casa aceea albă ca un templu grec.

— La hotel, Hans !

„Horsch"-ul a descris o curbă elegantă şi s-a îndreptat spre Pont Royal.

La hotel mă aştepta o telegramă cu acelaşi conţinut, sosită prin Comandamentul Marelui Paris. Eram urgent chemat la *O.K.W.* Înaltul Comandament al *Wehrmacht*-ului nu lăsa nimic la întîmplare.

În aceeaşi noapte l-am căutat pe von Geist. Lipsea. Reprezentaţia de la Operă se încheiase, desigur. Poate că la ora aceasta supa la vreun local de noapte, în acompaniamentul unei orchestre de ţigani. Lipsea şi aghiotantul meu, locotenentul Busch. Cred că se afla în vreun alcov. Pînă în zori nu avea să calce pe la hotel. N-am reuşit să dau decît peste maiorul Heilingsdorff, şeful secţiei operaţii din statul meu major. Era reţinut în camera lui de o migrenă cumplită. I-am ordonat să-i anunţe lui von Geist plecarea mea la Cartierul General al *Führer*-ului. Deplasarea în România urma să fie amînată pînă la înapoierea mea de la Rastenburg. Am chemat apoi la telefon statul-major al *Reichsmarschall*-ului Göring, rugînd să i se comunice noua mea misiune. Ştiam că *Reichsmarschall*-ul avea să tune şi să fulgere, fiindcă *O.K.W.*-ul dădea ordine peste capul lui. Nu-i rămînea însă decît să se supună şi să-şi rumege amărăciunea.

Înainte de culcare, i-am dat şi lui Hans dispoziţii precise. La 5 de dimineaţă să mă aştepte cu maşina în faţa hotelului. Să fie pregătit pentru un drum lung.

Am încercat apoi să aţipesc. Am citit cîteva pagini dintr-un roman de Louis Bromfield, dar somnul refuza să mi se lipească de gene. Am închis romanul şi am stins lumina. Întunericul

mi-a risipit însă ultimele veleități de a mă scufunda în imperiul somnului și al uitării. Din bezna înconjurătoare țîșneau zigzaguri luminoase, împletite cu elipse multicolore, care se pierdeau într-un abis negru. Jerbe scînteietoare, asemenea unor magnifice cozi de păun. Și eu mă aflam pe culmea unui snop de lumină, care despica spațiile vijelios, ca o stea căzătoare. Dar nu cădeam. Goana aceasta printre aștri și cozi jucăușe de comete continua într-un ritm drăcesc. Deodată steaua dinaintea mea s-a transformat într-un avion de vînătoare. Un avion pe care-l fugăream. În mînă aveam o manșă. Am apăsat pe declanșator. Steaua pe care mă aflam a început să împrăștie diamante inofensive. Toate, dar absolut toate, se năpusteau asupra stelei-avion urmărită de mine. În clipa aceea am auzit un strigăt. În steaua din fața mea am zărit chipul lui Henri, care întorsese capul și se uita îngrozit spre mine.

— De ce ți-e frică, Henri ? Sînt eu, Eugen, unchiul tău !

Îl înspăimîntau diamantele slobozite de pe steaua mea.

— Henri ! Așteaptă ! Nu fugi ! Ah, Henri !

Diamantele îl potopeau, sfărîmîndu-i învelișul luminos al nacelei lui. Henri a urlat. A urlat lung, sinistru, strident, ca un cîine care vestește moartea. Coada stelei lui a început să împroaște în urmă sînge. Valuri de sînge și de fum. Sîngele cădea ploaie peste obrazul meu, peste veșmintele mele, îmbibîndu-le, roșindu-le. Steaua din fața mea se prăbușea în hău. S-a mai uitat o dată la mine, apoi nu l-am mai văzut. L-a înghițit bezna...

M-am trezit gemînd. Coșmarul acesta mă urmărește adeseori. Sînt oare vinovat de moartea lui Henri ? Nu aveam de unde să știu că el se afla pe avionul acela de vînătoare care mi-a ieșit în cale... Era în timpul bătăliei din 5 iunie '940. 150 de divizii ale *Wehrmacht*-ului, dispunînd de tancuri, trupe motorizate și artilerie, se năpusteau, irezistibil tăvălug, peste Linia Weygand, improvizată peste noapte. *Luftwaffe* domina văzduhul. Flota aeriană, comandată de mine, avea misiunea să intercepteze și să distrugă avioanele inamice care ar fi încercat să atace coloanele noastre motorizate și de tancuri. În cursul acestei bătălii sondam adeseori cîmpul de luptă, urmărind personal desfășurarea operațiilor aeriene și cooperarea dintre *Luftwaffe* și forțele terestre. Mi s-a întîmplat să particip și direct la luptele aeriene, înscriind la activul meu cîteva victorii. În cadrul unei astfel de ciocniri cu aviația inamică, mi-a ieșit în cale un „Bloch 151" de urmărire, dirijat de un ageamiu. S-ar fi zis că se silea să se plaseze în cea mai dezavantajoasă

poziție. L-am fulgerat, lovindu-l în organele sale vitale. L-am văzut cum se descompune, lăsînd în urmă o coadă de sfărîmături. A intrat în vrilă și, după o dementă cursă elicoidală, s-a zdrobit de pămînt, aproape de o buclă a rîului Somme.

Mărturisesc că n-am dat importanță acestui incident. Reținusem numai locul unde avionul își încheiase cursa zănatică.

Au trecut două zile. Linia Weygand se prăbușise. Blindatele noastre traversaseră cursurile de apă Somme și Aisne și intraseră în orașul Rouen. Mă aflam la popota flotei, în mijlocul unui grup de ofițeri. Comentam cu însuflețire succesele răsunătoare din ultimele zile. Eram mîndri de isprăvile noastre. Țin bine minte că era pe înserat. Un aparat de radio cînta muzică de dans. În clipa aceea și-a făcut apariția un căpitan, șeful secției transmisiuni. Îmi aducea un mesaj sosit cu cîteva clipe înainte de la Marele Cartier. Eram înălțat în grad și mi se conferea totodată o înaltă distincție militară. În vreme ce subalternii mă felicitau pentru acest succes, și-a făcut intrarea ofițerul meu de legătură de la Comandamentul forțelor terestre. În veselia generală, expresia întunecată a chipului său m-a izbit neplăcut. Am simțit că mi se strînge inima.

Ofițerul s-a apropiat de mine. Voia să-mi vorbească, dar nu știa cum să înceapă.

— Ce este, Bucholz ? l-am întrebat.

S-a uitat stingherit la ofițerii din jur. Am înțeles că voia să-mi vorbească între patru ochi. L-am tras deoparte.

— Te ascult, Bucholz.

— Îmi permiteți să vă raportez, *Herr General*... A ezitat o clipă, apoi a scos din buzunarul de la piept o fotografie : La spitalul nostru de campanie au adus un aviator francez... Un ofițer tînăr... A murit la o jumătate de oră după internare. Avea șira spinării fracturată... Și leziuni interne... Am fost de față cînd îi cercetau actele. Din portofel i-a căzut o fotografie. Am luat-o.

Bucholz scoase din buzunarul de la piept o fotografie cu un colț îndoit. Mi-o întinse. Mi-am aruncat ochii asupra ei. Am avut o tresărire. Fotografia mă înfățișa între doi tineri pe care-i țineam pe după umăr. Nepoții mei, Henri și Georges de Gandale. Rîdeam tustrei cu poftă, uitîndu-ne spre obiectiv. Mi-a revenit brusc în minte scena. Eram la Londra. Asistam cu nepoții mei la un *meeting* aviatic. Georges concurase la acrobații aeriene. După ce își încheiase cu succes exhibiția aeriană, am hotărît să imortalizăm clipa aceea fotografiindu-ne. Henri avea o mare admirație pentru Georges și pentru mine,

fiindcă eram aviatori. Începuse și el să ia lecții de pilotaj, în ciuda opreliștii părintești. Maică-sa, marchiza de Gandale, sora soției mele, era îngrozită de pasiunea fiilor ei pentru aviație. Se scurseseră din ziua aceea trei ani...

M-am uitat la ofițerul meu.

— Care din ei, Bucholz ?

— Henri de Gandale, *Herr General.*

În momentul acela m-a fulgerat o bănuială.

— Unde a căzut ?

— Aproape de noi. Într-o buclă a rîului Somme.

M-au podidit sudorile. Coincidența era absurdă, este adeseori mai incredibilă decît ficțiunea.

— M-am gîndit, *Herr General,* că nu e bine să cadă fotografia în mîinile autorităților militare. Să se spună că fraternizați cu niște aviatori inamici...

Intenția lui era frumoasă. Voia să mă protejeze.

— Tînărul francez este nepotul meu. Eu l-am doborît, Bucholz. Nu s-ar fi întîmplat nimic dacă fotografia ar fi căzut în mîna autorităților. De oameni nu mă tem. Aș putea să mă tem eventual de pedeapsa lui Dumnezeu. În orice caz, îți mulțumesc pentru gîndurile tale bune.

Am băgat fotografia în buzunar. Bucholz mă privea aiurit. În seara aceea nu m-am mai întors printre camarazii mei, care ținuseră morțiș să mă sărbătorească. Am ieșit afară. Se întunecase. Se auzeau în depărtare canonade de artilerie.

Îl ucisesem pe Henri, nepotul meu preferat. Era atît de neașteptată vestea aceasta, încît nu reușeam să-i înțeleg sensul.

Prin intermediul Crucii Roșii am anunțat marchizului și marchizei de Gandale moartea eroică a fiului lor. Aș fi putut să le duc personal vestea, căci puțin timp după aceea trupele germane au ocupat Parisul. Aș fi putut să-i vizitez, să le prezint condoleanțe, cu atît mai mult cu cît am fost informat că nu părăsiseră capitala. Dar n-am îndrăznit să le calc pragul.

Cînd zorile au prins să poleiască geamurile, eram treaz. Moartea lui Henri îmi trezise reminiscențe dureroase, legate de alte morți... Unele mai cumplite, mai zguduitoare decît altele...

Sfîrșitul năpraznic al lui Henri a fost prima lovitură pe care am suferit-o în războiul acesta. Dacă în locul lui ar fi fost un necunoscut, desigur că nu mi-ar fi făcut nici o impresie. Așa cum nu mi-au făcut nici o impresie seria de aviatori pe care i-am doborît înaintea lui Henri. Pentru mine, nenorociții aceia rămîneau niște indivizi anonimi, buni doar să sporească palmaresul victoriilor mele aeriene. Nu aveau chip, nici vîrstă și nici

identitate. Niște simple exemplare umane, ca atîtea altele, pe care le întîlnești pe stradă, ori pe cîmpul de bătălie. Henri era însă altceva. De el mă simțeam legat sufletește...

Helmuth, ordonanța, m-a smuls din marasmul gîndurilor. Îmi aducea micul dejun. Ouă, șuncă, unt. Rarități care nu mai apăreau decît pe foarte puține mese. N-am putut să mă ating de bunătățile acelea, care l-ar fi făcut fericit pe orice mic parizian. I le-am dat lui Helmuth, care mi-a mulțumit fără mult entuziasm. Sînt sigur că, ori de cîte ori mă servea, își oprea partea leului. Măcar cu atîta să se aleagă. Cu toate acestea, ar fi trebuit să se considere fericit, fiindcă, în loc să se bată pe front, ajunsese ordonanța mea. Helmuth era însă prea obtuz ca să-și facă astfel de raționamente. Lua viața așa cum i se oferea. Nu-i cerceta legile. Era împăcat cu soarta sa. O accepta cu fatalitatea tipică țăranului legat de pămînt și de capriciile naturii. Helmuth are ochi verzi ca iarba-broaștei, iar chica lui blondă e mai țepoasă decît o miriște proaspăt cosită.

Am făcut o baie fierbinte, m-am bărbierit, mi-am îmbrăcat uniforma cea mai bună, iar la orele 5 am ieșit din hotel.

„Horsch"-ul mă aștepta la trotuar. Pe Helmuth l-am lăsat la hotel. Hans putea să-i țină locul o zi sau două. Locotenentul Busch stătea țeapăn în fața mașinii. I se închideau ochii. Petrecuse desigur pînă în zori, dar avusese timp să se bărbierească. Ne-am instalat în mașină.

— Hans, în zece ore să fim la Berlin.

— Am înțeles, *Herr General.*

Am pornit la drum. Cînd am ieșit din Paris, nu se luminase încă de ziuă. Cerul se decolora spre est, prevestind răsăritul soarelui. Am închis ochii și am încercat să dormitez. Drumurile lungi cu mașina sau cu trenul mă plictisesc. Aș fi preferat să circul cu avionul. *Führer*-ul dăduse însă ordine precise. Pentru motive de securitate, mareșalii și generalii de armată nu erau autorizați să circule decît cu avioane trimotoare escortate de aparate de vînătoare. Flota noastră aeriană era însă atît de descompletată, încît ar fi fost de neconceput să scot din dispozitiv avioane susceptibile să facă în orice moment față unor incursiuni aeriene inamice.

Pînă la Berlin nu ne-am oprit decît de patru ori pentru benzină. Am mîncat frugal, în timpul mersului. Helmuth îmi pregătise un coșuleț cu provizii. Le-am împărțit cu Busch și cu Hans.

La Berlin am lăsat mașina să mă aștepte și, potrivit uzanței, m-am îmbarcat în trenul special al *O.K.W.*-ului, care trebuia

să mă ducă la Rastenburg. Îmi părea rău că nu avusesem timp să fac o scurtă vizită lui Stauffenberg la sediul Comandamentului armatei de rezervă. La înapoierea mea de la Marele Cartier mi-am propus să trec neapărat pe la el.

În așteptarea plecării trenului, am coborît pe peron, ca să-mi mai dezmorțesc picioarele, anchilozate după lungul drum cu mașina. Cîțiva generali și ofițeri superiori se plimbau pe lîngă vagoane, fumînd și stînd de vorbă. Preferam să nu leg conversație cu vreunul din ei. Știam că pînă la urmă discuția se va axa în jurul războiului, subiect de care eram sătul. Uneori simt nevoia să mă rup de preocupările curente, să-mi odihnesc mintea. În asemenea cazuri, dacă am timp și posibilitate, mă cufund în lectura unui roman sau a unui tratat de istorie sau de filozofie. Este cel mai eficace mijloc spre a-mi spăla pentru cîteva momente creierul de zgura gîndurilor negre. Cînd sînt obligat să particip la conferințele de la Înaltul Comandament al Armatei, și *Führer*-ul se dezlănțuie în interminabilele și elucubrantele lui expuneri asupra situației de pe diferitele fronturi, oferind soluții care ating proporții de o monstruoasă inconștiență, mă închid în mine și mă concentrez asupra vreunui subiect cu totul rupt de conferința la care asist. Abia după ce Hitler își încheia incoerentele-i tirade, ies din cochilia gîndurilor mele și mă integrez în mediul ambiant. În vreme ce restul auditoriului, năucit de logoreea furioasă a *Führer*-ului, încearcă să se reculeagă, eu sînt odihnit, ca și cînd nici n-aș fi participat la aceste absurde discuții militare.

Pe cînd mă plimbam, așteptînd semnalul de plecare a trenului, am observat o vie mișcare la capătul peronului. Se apropia un înalt personaj, judecînd după numeroasa lui suită. Nu-i puteam distinge chipul, fiindcă începuse să se întunece, iar camuflajul era riguros. Abia cînd a ajuns în dreptul meu l-am recunoscut. Era însuși *Herr* Joachim von Ribbentrop, ministrul de externe al celui de-al treilea *Reich*.

Cînd m-a văzut, s-a oprit în dreptul meu.

— *Herr General*, sînt încîntat că vom călători împreună, mi-a spus, după ce am schimbat saluturile de rigoare. Sper să ne vedem în tren și să mai schimbăm cîteva cuvinte.

Personajul acesta dubios, ajuns din comis-voiajor șef al diplomației germane, mă interesa îndeosebi. Înalta-i situație dobîndită prin jocul unor împrejurări extraordinar de favorabile, sublinia mediocritatea căpeteniilor naziste, recrutate potrivit unor criterii care nu aveau nici o contingență cu promovarea unor valori autentice.

Măreţ, plin de acea morgă, de acea suficienţă proprie parveniţilor, se comporta cu o scorţoşenie rizibilă.

Ne-am despărţit. Ribbentrop s-a urcat în vagonul său, urmat de întreaga suită de scribi. Abia după ce s-a pus trenul în mişcare, m-am căţărat şi eu pe scară şi m-am îndreptat spre compartimentul meu.

Credeam că Ribbentrop uitase de intenţia sa de a ne revedea. Mă pregăteam să deschid o carte — primul volum al *Istoriei Cruciadelor* de Grousset — cînd unul din căţelandrii ministrului, un tînăr cu alură de *dandy*, mi s-a înfăţişat, transmiţîndu-mi o invitaţie a patronului său.

— Excelenţa-sa vă roagă să-i faceţi onoarea de a lua cina în compania sa.

Suspinînd, am închis cartea.

— Mulţumesc. Comunicaţi-i, vă rog, că accept cu plăcere. Peste cîteva minute am să vin.

Căţelandrul s-a retras ploconindu-se. Politeţea lui nu era lipsită de un fel de condescendenţă amuzantă. Cred că tînărul acesta se şi vedea într-un an sau doi ambasador la Paris sau la Madrid.

Mi-am continuat lectura încă o jumătate de oră. Dacă *Herr* von Ribbentrop avea gust să cineze în tovărăşia mea, nu-i rămînea decît să aştepte. Ştiam că săvîrşesc o impoliteţe, dar gestul meu era deliberat.

Am plecat spre vagonul ministrului. Mă aştepta, întreţinîndu-se cu unul din adjuncţii săi. Masa era pregătită. Cristalele de Boemia şi porţelanurile fine luceau discret. Printre farfurii erau împrăştiate cîteva flori. Cred că ambiţiosul căţelandru le procurase. Bunăvoinţa şefilor trebuie cîştigată pe orice cale.

Mi-am cerut scuze pentru întîrziere. Ministrul le-a acceptat, fără să-şi manifeste iritarea, care mocnea desigur în sufletul său. Eu, un simplu ofiţer, îndrăznisem a-l face să aştepte pe unul dintre cei mai apropiaţi colaboratori ai *Führer*-ului. Pe deasupra, mai făceam parte şi din tagma generalilor, pe care Hitler şi oamenii lui de încredere o dispreţuiau din toată inima.

Ribbentrop şi-a concediat colaboratorul, apoi ne-am aşezat la masă. Ne servea un chelner în frac, extrem de stilat. Sub aparenta lui detaşare profesională, se ascundea desigur un agent al *Gestapo*-ului. Sau poate al *Abwehr*-ului. În cel de-al treilea *Reich*, spionii de diferite nuanţe abundau. Chelnerul urma să înregistreze tot ceea ce avea să se discute la această masă. Şi eu şi Ribbentrop ştiam acest lucru. Ne deprinsesem

însă, așa cum te deprinzi cu un ulcer nevindecabil care te macină lent.

Am deschis ceremonialul, rostind cîte un toast. Ribbentrop — în cinstea *Führer*-ului ; eu — în cinstea victoriei. Eram convins că la ora aceasta nici ministrul nu mai credea în infailibilitatea conducătorului Germaniei național-socialiste, după cum nici eu nu mai credeam într-o încheiere fericită a războiului. În sinea noastră, amîndoi știam că aventura aceasta trebuia să se termine mai devreme sau mai tîrziu, dar în orice caz printr-un seism catastrofal, care avea să ne înghită pe toți.

Ribbentrop afecta manierele unui perfect om de lume. Relațiile lui cu clientela, din epoca premergătoare intrării sale în partidul național-socialist, și, mai tîrziu, contactul cu lumea diplomatică îi dăduseră acel lustru indispensabil unui demnitar, obligat să facă față multiplelor obligații mondene legate de lumea saloanelor.

La început am evitat de comun și tacit acord subiectele politice. Ne tatonam însă asemenea unor dueliști care și-au încrucișat spadele. Fiecare caută să descopere punctele slabe ale adversarului, pentru a lovi mai tîrziu exact acolo unde trebuie. Ribbentrop voia să afle, prin mine, ce gîndesc generalii. Nu avea nevoie de declarații ample. Era destul de abil spre a se mulțumi cu aluziile fine ori cu acele tăceri abil dozate, mai elocvente pentru inițiați decît cele mai formale mărturisiri. Și aceasta pentru simplul motiv că vorbele sînt făcute pentru a ascunde adevărul, cum foarte bine afirma Talleyrand.

La un moment dat, Ribbentrop mi s-a adresat cu sinceritate perfect jucată :

— E firesc să ne înțelegem, *Herr General*. Amîndoi facem parte din aceeași lume. Oricîte prevențiuni ar avea *Führer*-ul împotriva oamenilor cu sînge albastru, noi doi rămînem totuși niște aristocrați.

Înlăuntrul meu am hohotit. Mă amuza pretenția lui Ribbentrop de a face parte din casta nobilimii. Eram informat că își însușise particula de *von* prin intermediul unei adopțiuni. Își descoperise o rudă îndepărtată cu titlu nobiliar, care acceptase să-i mijlocească pe această cale intrarea în rîndurile aristocrației germane. Nu puteam să uit fraza lui Goebbels, care declarase odată, cu ironie, despre colegul său de la Afacerile Externe : „Ribbentrop și-a cumpărat numele cu banii soției, iar funcțiile și le datorează unei escrocherii".

Mărturisesc că am săvîrșit un act de o flagrantă incorectitudine morală acceptîndu-i pretențiile. Dar scopul scuză mijloacele. Voiam să obțin și eu unele informații. Și pentru aceasta trebuia să-i captez în prealabil simpatia. Jocul avea sorți de izbîndă.

— Din nefericire, *Herr Reichsminister*, ați spus un mare, dar trist adevăr. Credeți-mă, am reflectat adeseori asupra dificultăților pe care a trebuit să le înfrîngeți spre a vă afirma în ochii *Führer*-ului, cu atît mai mult cu cît persoanele din anturajul său nu erau deloc bine intenționate față de reprezentanții nobilimii.

Am băgat de seamă că manevra mea reușise. Vanitatea era punctul vulnerabil al interlocutorului meu. Și vulpile au slăbiciunile lor. Iar Ribbentrop nu strălucea prin inteligență, ci printr-o viclenie de negustor versat în a-și trage pe sfoară clienții.

Ministrul și-a muiat buzele în paharul cu șampanie, apoi a suspinat trist :

— Ați atins o chestiune delicată. Ei bine, am să vă fac o mărturisire. Mă bucur că ați abordat-o. Am să vă dezvălui un fapt, mai bine zis o atitudine, în jurul căreia n-am făcut publicitate, tocmai spre a nu-mi atrage animozitatea anumitor personaje din imediata apropiere a *Führer*-ului. Poate că nu o să mă credeți. Sînt singurul dintre liderii partidului național-socialist care s-a străduit în repetate rînduri să mijlocească o apropiere între *Führer* și generali. Mă refer la generalii din lumea noastră, nobiliară.

Nerușinarea lui mă sufoca. Evident, m-am ferit să-i arăt adevăratele mele simțăminte. Îndrăznea să-mi vorbească despre atitudinea sa binevoitoare față de generali, cînd în realitate nu pierduse niciodată prilejul să-i calomnieze. Mai ales în preajma izbucnirii războiului, Ribbentrop îi atacase cu înverșunare, fiindcă o parte dintre ei nu erau de acord cu excesele politicii de mînă-forte pe tărîm extern, preconizată și aplicată de Hitler și de Göring. Fie spre a fi pe placul *Führer*-ului, fie spre a-și manifesta megalomania, Ribbentrop sfidase lumea occidentală, realizînd ceea ce nici cei mai înverșunați dușmani ai Germaniei nu speraseră să realizeze vreodată, și anume constituirea celei mai formidabile coaliții împotriva celui de-al treilea *Reich*. Pe generalii care nu fuseseră de acord cu această politică externă, susceptibilă să împingă Germania într-un război cu urmări incalculabile, Ribbentrop îi acuzase de lașitate, de opoziție sistematică față de directivele *Führer*-ului, de

orbire, de ignorare a intereselor legitime ale țării. Nu fusese străin de înlăturarea generalilor Blomberg și von Fritsch de la conducerea armatei în '938 și nici de starea de tensiune creată mai tîrziu între șeful statului și majoritatea căpeteniilor militare.

Ribbentrop și-a dat seama că scăpase o afirmație atît de flagrant contrară realității, încît s-a grăbit să facă o rectificare :

— Chiar dacă în preajma războiului opiniile mele nu au fost întotdeauna identice cu ale conducătorilor armatei, țelurile mele nu s-au îndepărtat de ale lor. Toți urmăream în egală măsură crearea unei Germanii puternice, care să arbitreze destinele Europei. Poate și ale lumii. De ce nu ?

Intrarea chelnerului l-a făcut să-și zăgăzuiască tirada. Acesta ne-a servit caviarul, apoi ne-a lăsat iarăși singuri.

— Dorința mea cea mai vie este să lucrez mînă în mînă cu generalii. Este și firesc. Destinele Germaniei sînt acum în mîinile dumneavoastră. Cînd Marte începe să-și zăngănească armele, Pallas-Athena trebuie să-și pună stavilă glasului.

Un clopoțel de alarmă a sunat undeva, în subconștientul meu. Oferta de colaborare a lui Ribbentrop era prea bruscă, prea directă ca să nu-mi dea de gîndit. În ceea ce privește sinceritatea lui, aveam toate motivele să mă îndoiesc. Într-o zi, fiind convocat la Berchtesgaden, pentru a asista la o conferință a *Führer*-ului cu șefii armatei, am surprins o convorbire purtată între acesta și ministrul său de externe.

— După încheierea războiului, vorbea Ribbentrop cu obișnuita lui emfază, îmi voi comanda o casetă magnific sculptată, în care voi depozita toate tratatele și acordurile internaționale pe care le-am încălcat în timpul exercitării funcțiilor mele, precum și pe acelea pe care le voi încălca pe viitor.

Impresionat de cinismul lui Ribbentrop, care se complăcea să-și etaleze lipsa de scrupule, de corectitudine, într-o poză talleyrandiană, *Führer*-ul a izbucnit în rîs :

— După ce îți vei umple prima casetă, îți voi trimite un cufăr, fiindcă este mai încăpător.

Hitler, ca și Ribbentrop, își închipuia că partenerii de la masa verde a tratativelor politice internaționale erau atît de naivi încît să se lase înșelați de minciunile turnate cu sfruntare. Nu-și dădeau seama că într-o zi paharul trebuia să se umple și că ultima picătură avea să dea totul peste cap. Se încrezuseră prea orbește în forță. Fuseseră atît de inconștienți, încît nu prevăzuseră că politica de *Diktat*, folosită abuziv, este

susceptibilă să provoace reacţii în lanţ. Ceea ce se și întîmplase. Iar consecinţele funeste le suferea acum o ţară întreagă.

Ribbentrop dăduse dovadă de lipsă de prevedere politică pînă și în ceea ce privește interesele sale proprii. Cu aroganţa-i caracteristică, împinsese orbește Germania la război, ne spulberase toate aliaţele europene, crease numai ostilitate împotriva noastră, fără să-și dea seama că, odată ostilităţile declarate, rostul lui avea să înceteze, iar rolul său se va restrînge la o prezenţă decorativă, dar inutilă, în anturajul *Führer*-ului.

Acum îmi întindea mîna, sperînd să realizeze prin mine o împăcare cu generalii atît de dispreţuiţi de el odinioară ? Era naiv sau inconștient ? Și eu și camarazii mei știam că Ribbentrop este un om terminat. Că nu se mai bucură de nici un credit. Că globul pămîntesc, survolat de un vultur german — simbolica broderie de pe uniformele sale — nu mai avea nici un sens. Vulturul se jigărise, iar globul pămîntesc îi scăpase din gheare. Bietul vultur, pe rele mîini căzuse !

— O diplomaţie fermă, împletită cu acţiuni militare ferme sînt singurii factori care pot asigura *Reich*-ului o ieșire onorabilă din acest război. Din nenorocire, adaugă el, elemente iresponsabile sapă temeliile statului german, încercînd să lege un dialog cu dușmanii ţării noastre. Să nu vă mire. Sîntem trădaţi, *Herr General.*

Reapariţia chelnerului cu o friptură de fazan îl făcu să-și întrerupă iar confidenţele. Își goli paharul de șampanie.

— Cred că mîine vom avea vreme frumoasă, rosti cu falsă dezinvoltură, aruncînd o privire piezișă chelnerului, care tranșa atent pasărea.

Tonul cu care rostise aceste vorbe suna atît de fals, încît era imposibil să nu-l fi izbit și pe individul care ne servea.

— Se simte primăvara în aer, continuă Ribbentrop. Vremea frumoasă va permite armatelor noastre de pe Frontul de Est să treacă la contraofensivă.

Rostise vorbele acestea convins, cu un ton doctoral, grav, ca și cînd ar fi enunţat o axiomă. Am fost ispitit să-l întreb dacă a fost vreodată în linia întîi. Dacă a văzut spărgîndu-se în apropiere vreun proiectil inamic, dacă a încercat vreodată emoţia luptătorului în acele clipe de *suspense* provocate de fîșîitul unui proiectil prin aer. Știi că proiectilul trebuie să cadă, dar nu știi unde, și nici cît de aproape de tine. Ribbentrop purta cu ostentaţie „Crucea de Fier" dobîndită — pretindea el — în cursul primului război mondial. În legătură cu

această decorație circulau multe zvonuri. Se pare că *Führer*-ul i-o conferise *post bellum,* pentru a da un oarecare lustru acestui colaborator apropiat. Cartea de vizită cu firma pivniţelor de vinuri pe care Ribbentrop le reprezentase în tinereţe nu constituia o recomandaţie tocmai strălucită pentru viitorul conducător al politicii externe a Germaniei. În cursul unui ospăţ stropit din belşug cu vinuri şi şampanie, *Reichsmarschall*-ul Göring îmi declarase confidenţial :

— Ribbentrop este cobea noastră. Situaţia noastră externă în momentul declanşării acestui război nu i se poate imputa decît lui. L-a vrut cît mai repede şi cu orice preţ. Din păcate, *Führer*-ul i-a acordat lui mai mult credit decît altora... care-i recomandau prudenţa... Ar fi fost ridicol să i se atribuie numai lui Ribbentrop responsabilitatea crizei din septembrie '939, care a culminat cu declaraţia de război a Angliei şi a Franţei. Cert este că *Führer*-ul nu şi-a închipuit nici un moment că Marea Britanie va reacţiona aşa cum a reacţionat la invadarea Poloniei. Ribbentrop îl asigurase că Anglia şi Franţa nu vor îndrăzni să intervină. Puse în faţa faptului împlinit, vor ceda şi de data aceasta, mulţumindu-se să înainteze un platonic protest diplomatic la Berlin. *Führer*-ul, care se bizuia pe neutralitatea celor două mari puteri, încercase o adevărată explozie de furie cînd i se comunicase că toate punţile fuseseră rupte. Făcuse amare reproşuri ministrului său de externe, care se mărginise să invoce tot felul de pretexte confuze. Fulgerătoarele succese militare germane din '939 şi '940 îi permiseseră ministrului să recîştige terenul pierdut : „Am ştiut că acest război trebuie început în toamna lui '939, spunea el intimilor. Era momentul cel mai potrivit. Rezultatele se văd". Aşadar, îşi păstrase postul de şef al Departamentului Afacerilor Externe.

După ieşirea chelnerului, Ribbentrop m-a fixat cu ochii lui reci şi răi.

— Da, da, sîntem trădaţi, a reînnodat el şirul rupt al expunerii. Grupuri şi grupuscule, cercuri mai mult sau mai puţin oficiale, personalităţi de prim-plan din partid întreţin un dialog susţinut cu agenţii puterilor occidentale. Dispun de informaţii precise, *Herr General.* Dacă aş rosti un singur cuvînt, ar cădea multe capete. Dar prefer să tac şi să aştept momentul favorabil.

Îl lăsam să vorbească. Tăcerea mea îl îndîrjea, silindu-l să-şi dezvolte teoriile. Dacă vrei să-l faci pe cineva să spună mai multe decît şi-a propus iniţial, arată-te vag neîncrezător.

Spre a te convinge, îşi va dezvălui toate armele. Va fi mai vorbăreţ decît trebuie.

— Numai eu pot încheia pacea. Legăturile mele cu lumea diplomatică occidentală mi-ar deschide porţi ermetic închise altora. Prestigiul meu este încă intact. În ultima vreme am stat într-o oarecare rezervă. I-am lăsat pe alţii să se uzeze.

A atacat friptura de fazan. Decupa elegant o aripă. Toate gesturile lui erau de o precizie căutată.

— Evident, nu voi accepta compromisuri, a reluat. Nu voi deschide un dialog cu puterile occidentale decît din momentul în care noile noastre arme vor începe să-şi realizeze efectul psihologic în rîndurile duşmanilor noştri. După ce vom transforma în cenuşă Londra, Moscova şi poate Washingtonul, voi discuta pacea. Dar în condiţiunile puse de mine.

Întîlneam la Ribbentrop aceeaşi orbire, aceeaşi imposibilitate de a înţelege realitatea ca şi la celelalte căpetenii ale *Reich*-ului. Sînt sigur că noaptea, după ce se întindeau pe pat şi rămîneau singuri cu întunericul, aceştia simţeau că îi încolţeşte frica. Frica aceasta le izgonea somnul, făcîndu-i să întîmpine cu ochii congestionaţi de veghea silită zorile cenuşii. Majoritatea luau desigur somnifere. În chipul acesta dormeau profund, fără vise. Scăpau de coşmarul realităţii şi de spectrul unui viitor nesigur. Alţii petreceau nebuneşte, încercînd să uite în braţele femeilor şi în fumurile vinului perspectiva înfrîngerii iminente, a scadenţei poliţelor, a morţii.

Într-un fel, îi înţelegeam pe aceşti energumeni care ajunseseră în fruntea piramidei, luptîndu-se cu ghearele şi cu dinţii, ucigînd şi jefuind la adăpostul unor forme legalizate tot de ei. Nu concepeau să-şi piardă poziţiile înalte. Spre a şi le păstra, erau dispuşi să lase a fi măcelărită întreaga naţiune germană. Nu admiteau să se înapoieze în mediocritatea din care abia se smulseseră datorită miraculosului panaceu pe care îl constituise soluţia naţional-socialistă.

— Voi negocia o pace onorabilă, *Herr General*, voi oferi soldaţilor acestei ţări prilejul de a se înapoia la căminele lor încununaţi de laurii cîştigaţi în bătăliile purtate pe toate fronturile Europei şi ale Africii, pe uscat, în aer şi pe mare.

Ribbentrop rămase cu privirile aţintite meditativ în gol. Adoptase o poză măreaţă şi în acelaşi timp vag suferindă. Voia să apară în postura unui Atlas al secolului XX, care purta pe umerii lui povara omenirii învrăjbite. Va fi destul să ridice bagheta magică a înţelepciunii, experienţei şi capacităţii sale, ca apele învolburate să se liniştească, să intre în făgaşurile lor,

și pacea să coboare definitiv. Din nefericire pentru el — și Ribbentrop o știa prea bine — nici *Führer*-ul nu mai era dispus să apeleze la serviciile lui. Hitler nu îi ridicase portofoliul Externelor fiindcă se învățase cu omul acesta îngîmfat, așa cum te înveți cu o mobilă inutilă care-ți încarcă fără rost casa. Știi că nu îți mai poate fi de folos, dar o lași la locul ei, fiindcă ești preocupat de treburi mai importante. Îți propui, la prima ocazie, să o urci în pod sau să o arunci în magazia cu vechituri. Ocazia întîrzie însă. Ribbentrop își păstra ministerul în virtutea inerției. Hitler îl uitase cu desăvîrșire. Cînd îl vedea apărînd la Rastenburg și învîrtindu-se ca o umbră printre ofițerii aferați, își făgăduia să reglementeze într-o zi situația acestui indezirabil ministru de externe. Apoi uita iarăși. Poate că într-o zi îi va tăia capul. N-ar fi exclus. Capriciile dictatorilor sînt imprevizibile.

— În altă ordine de idei, vreau să vă exprim, *Herr General*, admirația mea pentru splendidele eforturi depuse pe front de către căpeteniile eroicelor noastre armate. Ridic paharul în cinstea dumneavoastră și a lor.

Pe lîngă placa veche cu „eroica noastră armată", intervenea un element nou. Admirația lui Ribbentrop față de generali, și anume de cei ostili regimului. Sensul ascuns al cuvintelor lui era limpede pentru mine. Valeții cu lampas roșu ai lui Hitler nu i-ar fi putut asigura supraviețuirea politică în cazul înlăturării *Führer*-ului. Și Ribbentrop își pregătea cu sîrg această supraviețuire. Uita că Germania se apropia de finalul unei aventuri cumplite, că o eventuală preluare a puterii de către generalii adversari ai nazismului n-ar fi fost decît o soluție temporară, destinată să ducă eventual la scurtarea războiului, că oricum zilele național-socialismului erau numărate. Spera, în mod absurd, să fie folosit de generali în cazul că aceștia vor deveni vreodată factori hotărîtori ai destinelor Germaniei.

La desert conversația a alunecat pe alte tărîmuri. Am vorbit despre lumea diplomatică, făcînd unele incursiuni și în rîndurile nobilimii britanice. Lui Ribbentrop îi plăcea să se împăuneze cu relațiile pe care și le crease la Londra în epoca ambasadoriatului său. În realitate, aristocrația britanică îl ținuse la distanță. Amorul lui propriu suferise cumplit. Ostilitatea sa declarată față de Anglia contribuise în largă măsură la deteriorarea relațiilor dintre această țară și Germania. Cauze aparent lipsite de importanță au adeseori consecințe de o amploare incomensurabilă.

Ne-am ridicat de la masă aproape de ora 11. M-am retras, invocînd oboseala resimțită după drumul lung de la Paris și pînă la Berlin. Ne-am despărțit în cei mai buni termeni. Gîndurile noastre intime erau însă insondabile. În ceea ce mă privește, nu-mi doream decît să-l văd înapoindu-se la mica și obscura reprezentanță de vinuri. Cred că ar fi fost cea mai cumplită pedeapsă care i s-ar fi putut aplica lui Ribbentrop.

În compartimentul meu cușeta era pregătită pentru noapte. Cearșafurile albe, perna moale, cuvertura din păr de cămilă mă îmbiau la somn. Înainte de a mă culca, am scos din valiza mică din piele de crocodil, care mă însoțește în toate călătoriile, un triptic din brocart, de dimensiunile unui *portefeuille*, în care păstrez chipul Elissei surprins în trei instantanee, legate fiecare de cîte o clipă de fericire. Clipe luminoase, pline de farmec, dar atît de puține față de puhoiul amărăciunilor de mai tîrziu.

Am desfăcut tripticul și l-am așezat în picioare pe măsuța de la capătul cușetei. În fiecare noapte, înainte de a lăsa somnul să-mi închidă pleoapele, îmi arunc ochii asupra chipului Elissei, care-mi surîde și îmi făgăduiește că va veghea asupra mea. Mă simt atunci foarte aproape de ea, deși ne desparte lespedea unui mormînt. Moartea i-a dăruit Elissei tinerețea veșnică. Bătrînețea nu mai are puterea să o sluțească, așternîndu-i riduri peste trandafirii obrajilor.

Elissa ! Cînd o zăresc în fața ochilor minții zbenguindu-se ca o căprioară printre copacii din preajma vilei noastre de la Traunkirchen, mă văd și pe mine tînăr, alergînd alături de ea, împletindu-mi hohotele de rîs cu ale ei, bucurîndu-ne de viață, de libertate, de fericirea pe care o credeam eternă...

Elissa ! Aș vrea să o descriu. Poți să descrii însă o rază de soare ? În viața mea cenușie, care pare că se va încheia în această cumplită noapte a domniei național-socialismului, Elissa a fost o rază de soare, care mi-a luminat fruntea și sufletul.

Am cunoscut-o în '915. Tatăl ei era ministru plenipotențiar la Berlin. România nu intrase încă în război împotriva Germaniei. Franța, Anglia și Imperiul țarilor făceau mari eforturi spre a o atrage în tabăra lor. Dar aceste ipoteze intrau încă în domeniul speculațiilor de politică internațională. Berlinul se bizuise pe prietenia regelui Carol I și socotise că acesta nu-și va renega sîngele german și va rămîne credincios Triplei Alianțe, de care se afla legat de peste trei decenii. Cu toate acestea, chiar neutralitatea decretată în 1914 și apoi zvonurile unui tratat cu Petersburgul, unite cu excepționala mișcare

internă în favoarea Antantei şi ostilă nouă, nu puteau să nu ne îndemne la rezervă faţă cu acest aliat al imperiului. Elissa avea în acea epocă 12 sau 13 ani. Încă de pe atunci era foarte frumoasă. Cînd am văzut-o pentru prima oară, însoţea pe mama ei, Sultana Basarab, poftită la o mică reuniune oferită de principesa von Hohenlohe. Nu mi-aş fi închipuit atunci pentru nimic în lume că peste şase ani fetiţa aceasta zglobie, care cucerise pe toate vîrstnicele invitate ale principesei, avea să devină soţia mea. Eram într-o scurtă permisie, după opt luni petrecute neîntrerupt pe front. Deşi aş fi fost îndreptăţit să îmi consum într-un chip mai frivol acele cîteva zile de răgaz, acceptasem să conduc la reuniunea principesei pe mătuşa mea, contesa von Kulmbach, care ţinuse să se mîndrească faţă de prietenele ei cu un nepot erou, recent decorat cu „Crucea pentru merit".

Ştiu că în după-amiaza aceea m-am plictisit de moarte. Am remarcat cu acel prilej că bătrînele doamne erau mai belicoase decît noi, cei din linia întîi. Erau pline de ură împotriva francezilor şi a britanicilor şi comentau cu satisfacţie scufundarea de către un submarin german a transatlanticului american „Lusitania", fără să se gîndească la eventualele consecinţe ale acestei acţiuni.

Sultana Basarab era extrem de rezervată, aşa cum se cuvine unei soţii de diplomat. Elissa, în schimb, după ce ascultase cu atenţie aprecierile doamnelor, care ridicau în slăvi isprăvile submarinelor noastre, intervenise scandalizată :

— Dacă aţi fi fost pe bordul „Lusitaniei", n-aţi mai fi vorbit aşa !

Observaţia ei avusese efectul unui duş rece. Bătrînele doamne o priviseră cu severitate şi dezaprobare, în vreme ce Sultana Basarab schimba feţe-feţe. Apoi trecuseră la alt subiect.

Din clipa aceea Elissa mi-a devenit foarte simpatică. Şi eu condamnam războiul purtat împotriva civililor. Dar uniforma pe care o arboram nu-mi îngăduia să-mi exprim părerile prin viu grai.

S-au scurs apoi anii, aşa cum se scurg apele năvalnice ale unui rîu de munte. Am trecut din cavalerie în aviaţie. Avionul de luptă cîştiga o importanţă tot mai mare. Pilotînd unul din aparatele acelea plăpînde şi rudimentare, pe bordul cărora astăzi nici n-aş îndrăzni să-mi iau zborul, am obţinut mai bine de şaizeci de victorii aeriene omologate. Sedus de gloriola eroismului şi de strălucirea insignelor de război, am aspirat

să-i întrec pe toţi aşii aviaţiei militare germane. În anii aceia, idealul meu era să-l depăşesc pe von Richthofen. Prăbuşirea armatei germane, care în '918 a plecat umilă steagul, m-a împiedicat să înscriu la palmaresul meu mai multe avioane inamice doborîte decît eternul meu rival. Spre deosebire însă de von Richthofen, am avut norocul să supravieţuiesc războiului. Înfrîngerea Germaniei m-a umplut de amărăciune. Crezusem în invincibilitatea celui de-al doilea *Reich*, aşa că victoria aliaţilor a avut pentru mine semnificaţia unei foarte triste revelaţii. Eram atît de îndrăgostit de cariera armelor, încît mă gîndeam cu groază că va trebui să renunţ la uniforma militară spre a intra în viaţa civilă, aşa cum fuseseră nevoiţi să facă majoritatea ofiţerilor de carieră după licenţierea armatei. Generalul von Seeckt — fostul şef de stat-major al *Feldmarschall*-ului Mackensen — înscăunat şef al *Reichswehr*-ului după înăbuşirea *putsch*-ului Kapp, m-a rechemat în cadrele armatei, reduse la 100 000 de oameni pe baza Tratatului de la Versailles. Von Seeckt îmi fusese profesor la Şcoala de război şi avea o părere frumoasă despre mine.

În acea epocă, Germania trecea prin grave frămîntări politice, sociale şi economice. Revoluţia bătea la uşă. Inflaţia, consecinţă a dezastrului economic postbelic, cufundase populaţia Germaniei într-un marasm care nu permitea nici celor mai optimişti politicieni să prevadă o redresare a ţării. Armata, sau mai bine zis resturile ei, sprijinea în mod făţiş mişcările politice de dreapta. Tendinţă care dealtfel a uşurat mai tîrziu şi ascensiunea lui Hitler. Dar pe atunci politica nu mă interesa.

Dezorientat de răsturnările spectaculoase al căror martor eram, am regăsit un oarecare echilibru sufletesc în dragostea mea pentru Anneliese, o mică dansatoare de cabaret. Anneliese era o fiinţă extraordinară. Făceam parte însă din lumi cu totul diferite, aşa că o căsătorie ar fi fost imposibilă. În acea epocă mezalianţele erau încă hulite. De atunci moravurile s-au schimbat. Fiicele regilor se mărită cu burghezi de rînd, iar un împărat a renunţat la coroană, spre a se căsători cu o femeie nu tocmai austeră.

Anneliese nu concepea să se eternizeze în postura de amantă. Ne-am despărţit cu durerea în suflet. Von Seeckt, care ştia de la tatăl meu de existenţa acestei legături, s-a gîndit să mă tămăduiască, expediindu-mă în Spania, în calitate de ataşat militar. Schimbarea aceasta de atmosferă a fost

binevenită. Rănile mele sufleteşti s-au cicatrizat cu încetul. Poate că nici nu erau prea profunde.

La Madrid am reîntîlnit pe Elissa. Tatăl ei, Antioh Basarab, fusese acreditat ministru plenipotenţiar al României pe lîngă guvernul majestăţii-sale Alfons al XIII-lea.

Fusesem invitat la una din acele fastuoase, dar foarte triste recepţii oferite la palatul regal. Sălile imense, cu plafoane pictate de Tiepolo şi de maeştri ai picturii spaniole, erau de o răceală pe care o sublinia simetria obositoare a mobilelor puţine, a tablourilor cu magnifice rame aurite şi a piedestalelor cu statui de marmură. Două sute de lachei, cu peruci pudrate şi livrele bogat galonate, erau aliniaţi începînd de la intrare şi pînă în sala tronului. Halebardieri în costume de o somptuozitate perimată izbeau cu halebardele lor în pardoselile de marmură ori de cîte ori intrau granzi de Spania sau purtători ai ordinului „Lîna de aur". Personajele zugrăvite în numeroasele tablouri de Goya urmăreau, din cadrele lor poleite, defilarea înalţilor demnitari şi diplomaţi, îmbrăcaţi în costume încărcate cu decoraţii şi broderii de aur, care se îndreptau spre sala tronului, unde aveau să se încline în faţa suveranului. Femeile, în majoritatea lor urîte şi bătrîne, îşi etalau pe umerii zbîrciţi inestimabile coliere de perle şi de diamante. În atmosfera aceasta de o funebră măreţie, apariţia celor 18 ani ai Elissei a făcut senzaţie. Era atît de frumoasă şi de proaspătă, încît m-a fermecat, tăindu-mi răsuflarea. Antioh Basarab şi soţia lui s-au bucurat cînd m-au văzut printre fosilele acelea mai ţepene decît nişte moaşte purtate cu evlavie de preacucernici enoriaşi. Diplomatul român îl preţuia îndeosebi pe tata. Împreună participaseră la multiple vînători călare pe domeniile unor mari seniori din Germania, Franţa şi Marea Britanie. Făceau cu toţii parte dintr-o lume care avea să sombreze într-o mediocritate vag aurită după izbucnirea primului război mondial. Acolo, la Madrid, această lume arunca încă palide pîlpîiri înainte de a se nărui definitiv sub răbufnirile cataclismului sîngeros din cea de a patra şi a cincea decadă a secolului nostru.

Elissa purta o rochie din văluri albe, care cădeau în diafane falduri. O tiară de rubine îi încununa părul blond, armonizîndu-se cu un colier şi cu o brăţară lată tot din rubine. Pentru mine recepţia aceea n-a mai existat. Eram orbit de prezenţa strălucitoare a Elissei. La balul care a urmat, în sala cea mare a palatului, n-am putut să-i smulg decît un singur vals. Pe carnetul ei de bal erau înscrise nenumărate nume. Nu m-am

mirat. Toţi bărbaţii — indiferent de rangul lor — erau dornici să-şi încolăcească braţul în jurul mijlocului suplu al primăverii. Poate că păcătuiesc prin lirism. Eram însă atît de îndrăgostit!

În timpul valsului, i-am mărturisit Elissei admiraţia mea şi i-am cerut îngăduinţa să o mai vizitez. A izbucnit în rîs. Cu o sinceritate dezarmantă, m-a întrebat brusc:

— Eşti îndrăgostit de mine, nu-i aşa? Îmi pare rău. Şi dumneata îmi eşti foarte simpatic. Te ţin bine minte. Te-am văzut înainte de intrarea României în război, la o mică reuniune. Ţi-am admirat cu acea ocazie uniforma împodobită cu decoraţii, prestanţa, aerul acela de erou, de cuceritor... Dacă mi-ai fi mărturisit atunci că te-ai îndrăgostit de mine, aş fi fost fericită.

— Erai însă un copil, am zîmbit.

— O fată de treisprezece ani nu mai e un copil, a replicat. Se socoteşte deja o domnişoară... Acum sînt îndrăgostită de un băiat. Student în medicină...

— Sînt dezolat.

— Din nefericire, tata îl detestă.

— De ce?

— Este fiu de negustor... Cîrciumar, adăugă ea cu jenă. Şi tata are oroare de cîrciumari.

A suspinat, copleşită brusc de o adîncă tristeţe.

— Ce este el de vină dacă tatăl său vinde vin cu ulcica?

Conversaţia s-a încheiat odată cu valsul. Am condus-o pe Elissa la părinţii ei, care s-au comportat faţă de mine cu o deosebită amabilitate. Cîteva zile mai tîrziu am fost invitat la o recepţie la Legaţia română. Am revăzut-o cu plăcere pe Elissa. Am dansat de data aceea două valsuri şi un *charleston*. Începuse voga *charleston*-ului. Mişcările Elissei erau de o graţie incomparabilă. Cred că dacă ar fi urmat şcoala de balet, ar fi depăşit-o şi pe Isadora Duncan.

Am întîlnit-o apoi la o vînătoare călare pe domeniile ducelui de Infantado. Era posomorîtă. Nu mai primise nici o veste de la iubitul ei.

— Poate că este ocupat cu examenele, am încercat să o consolez.

— Mă tem că s-a îndrăgostit de alta, a replicat cu tristeţe.

Ne-am revăzut la cîteva recepţii diplomatice. Devenisem un fel de confident al Elissei. Îmi vorbea despre amărăciunile ei sentimentale. Scrisese cîteva scrisori studentului, dar nu primise nici un răspuns. Era abătută.

Am invitat-o la o partidă de tenis. A acceptat cu plăcere. Era o jucătoare excepțională. Mi-a dat enorm de lucru. Trebuia să alerg dintr-un capăt la celălalt al terenului, spre a-i prinde mingile măiestrit jucate. Deși nu eram un începător, m-a bătut cinci seturi la rînd. Victoriile acestea i-au mai risipit gîndurile cenușii. Rîdea cu hohote la încercările mele disperate de a-i face față.

Au trecut astfel șase luni. Nu mi-a mai vorbit de studentul ei decît o dată sau de două ori, și atunci mai mult cu resentiment decît cu durere. Într-o zi mi-am luat inima în dinți și i-am mărturisit că o iubesc.

— N-aș fi îndrăznit să-ți mai fac această declarație dacă nu aș fi avut impresia că studentul în medicină îți este mai puțin drag ca odinioară. N-ai vrea să fii soția mea ?

Întrebarea aceasta bruscă a descumpănit-o.

— M-ai luat prin surprindere !

— Nu-ți cer să-mi dai un răspuns imediat. Am să aștept cu multă răbdare. Știu, sînt mult mai vîrstnic decît dumneata.

— Cîți ani ai ? m-a întrebat.

— Treizeci și doi.

— Diferența nu este prea mare, a replicat sentențios. Mama este cu douăzeci de ani mai tînără decît tata.

— Aceasta înseamnă că pot să sper ?

A clătinat din cap.

— Știu eu ? Să mă mai gîndesc.

S-au mai scurs două săptămîni, la sfîrșitul cărora mi-a permis să mă prezint părinților ei spre a-i cere mîna. Fericit, am sărutat-o cast pe obraji. Pe vremea aceea etapele iubirii erau mult mai mari ca acum. Părinții Elissei au acceptat cu bucurie cererea mea.

— Sînt sigură că ai s-o faci fericită, mi-a spus Sultana Basarab, zîmbindu-mi cu afecțiune.

Nunta a avut loc la Madrid, în cadru intim, din cauza unui deces intempestiv survenit în familia ei. La ceremonie n-au participat decît părinții ei și tatăl meu, nașii — ducele și ducesa de Infantado — și cei doi martori de la căsătoria civilă, un consilier al Legației române și un tînăr secretar al Ambasadei germane. Surorile Elissei, marchiza de Gandale, ducesa de Northland și doamna Vulturescu, n-au putut să asiste, deoarece fuseseră reținute de alte obligații, pare-se, mai stringente. Am aflat mai tîrziu că marchiza de Gandale se arătase violent ostilă intrării în familie a unui german. Tatăl Elissei îmi luase apărarea.

— Eugen nu este un prusac ursuz, ci un austriac autentic. Printre strămoşii lui se află şi cîţiva bavarezi. Dar nici un german din nord. Aceste considerente pledează în favoarea lui. În orice caz, adăugase cu fermitate, spre a pune definitiv capăt obiecţiilor, Eugen este preferabil fiului de cîrciumar.

Argumentul fusese hotărîtor.

Acum, dacă analizez mai bine aceste evenimente, nu pot să nu găsesc o tulburătoare explicaţie atitudinii pe care o adoptase faţă de mine marchiza de Gandale : presimţise poate că voi aduce nenorocirea în familie.

După căsătorie, Elissa a avut delicateţea să nu-mi mai vorbească despre vechiul ei amor. Uneori o umbră de tristeţe îi întuneca obrazul, dar aceasta trecea repede. Ne-am petrecut luna de miere pe Coasta de Azur şi la Napoli, iar în ultima săptămînă de concediu am vizitat rudele din Germania. Toţi unchii şi toate mătuşile mele au îndrăgit-o. Elissa avea însuşirea extraordinară de a cîştiga nu numai afecţiunea rudelor şi părinţilor, dar şi a străinilor cu care intra în contact. Poate fiindcă era atît de bună, de înţelegătoare, de veselă.

Tata îmi spunea cu admiraţie :

— Din şiragul de principese care s-au perindat de-a lungul secolelor în familia noastră, Elissa se va desprinde ca un giuvaer unic, dragul meu Eugen. Felicitări. Ai ştiut să alegi.

Cuvintele acestea, izvorîte din suflet, m-au mişcat profund. Eram cu atît mai mîndru, cu cît veneau din partea unui om foarte zgîrcit în complimente. Elissa era într-adevăr o podoabă a familiei noastre.

Au trecut ani. Ani de necuprinsă fericire. Elissa mi-a dăruit patru fii. Albert, Wilhelm, Rudolf şi Uwe. Să-i descriu ? Este tare greu. Nu pot decît să afirm că fiecare din ei moştenise cîte ceva din frumuseţea şi calităţile morale ale mamei lor. Cînd ieşeam împreună pe stradă, toată lumea întorcea admirativ capul după noi. Doar Rudi era ceva mai impulsiv, dar mi-am zis că această trăsătură de caracter avea să se modifice în bine cu timpul.

Elissa era o amfitrioană fără pereche. Recepţiile noastre aveau multă căutare. Elissa se arăta tot atît de prevenitoare faţă de principii din casele domnitoare, cît şi faţă de cel mai modest invitat. Oamenii de artă — scriitori, pictori, compozitori — erau însă oaspeţii ei preferaţi. Reuniunile literare pe care le organiza aveau un succes enorm. Visul Elissei era ca unul din fiii ei să ajungă romancier. Avea talent literar. Poeziile ei recoltau ropote de aplauze. Publicate sub pseudo-

nim în revistele de specialitate, au avut o mare audienţă la public şi la critică.

După cucerirea puterii de către naziști, rîndurile scriitorilor şi pictorilor care ne frecventau cu asiduitate casa au început să se rărească, spre amărăciunea Elissei. Proscrişi de regimul pe care refuzau să-l ridice în slăvi, ori puşi la index fiindcă nu aveau origine ariană pură, preferaseră să plece în exil. Mulţi dintre cei care cutezaseră să rămînă în Germania fuseseră arestaţi şi internaţi în lagăre de concentrare. La fel i se întîmplase şi prietenului nostru Karl von Ossietzky, care a şi primit premiul „Nobel", în vreme ce se afla deţinut într-un lagăr. Îl arestaseră îndată după incendierea *Reichstag*-ului. Încoronarea cu lauri a lui von Ossietzky l-a înfuriat la culme pe Hitler, care a emis un decret în virtutea căruia nici un cetăţean german nu mai era autorizat să accepte premiul „Nobel" fără înalta sa autorizaţie. Autorităţile au avut grijă ca bietul von Ossietzky să moară curînd după ce i s-a atribuit faimoasa distincţie.

Arderea în public a cărţilor interzise a trezit, de asemenea, indignarea Elissei. Multe dintre acestea erau scrise de prieteni de-ai noştri şi figurau în bibliotecă la loc de cinste. Mai mult decît orice, a scandalizat-o hotărîrea lui Goebbels de a scoate din muzee şi din galeriile de artă toate tablourile care — pretindea el — glorificau o „artă decadentă", necorespunzătoare normelor artistice ale naţional-socialismului. Gafa lui Goebbels, care a organizat o expoziţie de tablouri condamnate, spre a demonstra marelui public teza sa, s-a întors împotriva lui Goebbels, deoarece pînzele expuse au atras o mare de oameni dornici să contemple pentru ultima oară cîteva capodopere ale picturii universale, semnate de Van Gogh, Renoir, Gauguin şi alţii, pe care energumenii naţional-socialismului le socoteau pernicioase.

Iritată de această măsură stupidă a guvernanţilor, Elissa a organizat o mare recepţie, la care a invitat numeroase căpetenii naţional-socialiste, în frunte cu Göring şi cu Goebbels. În marele salon, deasupra căminului monumental de marmură, figura un tablou de Van Gogh, pe care nu au putut să nu-l remarce toţi „iluştrii" invitaţi.

Medicul nostru curant, un foarte competent internist, era evreu. După fuga acestuia în străinătate, am apelat la serviciile altui internist eminent, de asemenea evreu. Doctorul acesta, pe nume Schönfeld, era foarte iubit de copiii mei, de care se ocupa cu multă dragoste. Într-o seară l-am căutat la

telefon, deoarece Albert, băiatul meu cel mare, răcise şi avea temperatură. Nu era ceva grav, însă trebuia să plec cu Elissa la Paris şi nu mă înduram să-l las acasă bolnav, în grija tatălui meu. O femeie de serviciu m-a anunţat că domnul doctor plecase cu doamna la o rudă în provincie, dar că avea să se întoarcă peste o săptămînă. Am chemat alt medic, care l-a examinat pe Albert, i-a prescris cîteva medicamente şi ne-a asigurat că în maximum trei zile băiatul va fi capabil să iasă din casă.

— Puteţi pleca fără grijă la Paris, mi-a spus. Nu e decît o răceală uşoară, banală.

Doctorul a avut dreptate. A doua zi temperatura lui Albert a scăzut mult. Totuşi, Elissa a stăruit să mai rămînă cîteva zile la căpătîiul lui, pînă îl va vedea deplin vindecat. Aş fi amînat şi eu plecarea, dar trebuia să fiu a doua zi la Paris, unde aveam de rezolvat anumite treburi care nu admiteau amînare.

Perspectiva unei lungi călătorii cu trenul — fără compania antrenantă a Elissei — nu mă încînta deloc.

Ne apropiam de graniţa franceză. *Gestapo*-ul şi vama verificau în tren paşapoartele şi bagajele. Era aproape de ora prînzului. Pe geamul deschis al compartimentului meu intra un aer proaspăt, tare, care îmi stimula pofta de mîncare. Ca să trec de la vagonul meu cu paturi la vagonul-restaurant trebuia să străbat mai multe vagoane clasă, ticsite de călători. În vreme ce mă opinteam să trec printr-un culoar în care se îmbulzeau tot felul de oameni, m-a izbit un spectacol neaşteptat.

Doctorul Schönfeld, palid, stătea dezorientat în faţa unui grup de gestapovişti şi de vameşi, care-i examinau documentele de călătorie, arborînd mutre bănuitoare, ostile. În jurul lui, o femeie vîrstnică şi cîţiva copii de diverse vîrste — familia lui Schönfeld, presupun — se uitau împanicaţi la zbirii în uniformă.

Un gestapovist cu grad de *Scharfiihrer* examina paşaportul medicului şi compara fotografia cu originalul, clătinînd cu neîncredere din cap.

— Nu sînteţi una şi aceeaşi persoană, a rostit aspru gestapovistul. N-o să mă convingeţi de contrariul.

— Fotografia din paşaport mă arată mult mai tînăr, a convenit Schönfeld. Asta nu înseamnă că nu sînt eu.

Cînd m-a văzut, o licărire de speranţă i-a sclipit în ochi, urmată brusc de o expresie de spaimă dementă. A întors brusc

privirile în altă parte. Intrigat, m-am oprit la o oarecare distanță, ca să văd ce urmează.

— Va trebui să coborîți la punctul de frontieră, a vorbit cu ton categoric gestapovistul. Vă veți descurca acolo cu superiorii mei...

Schönfeld și-a împreunat rugător mîinile :

— Nu se poate să faceți una ca asta, domnule subofițer. Sînt așteptat la Paris. Orice întîrziere m-ar costa bani grei.

— Nu mă privește ! a ripostat gestapovistul. Coborîți la punctul de frontieră, și cu asta, basta ! Familia dumneavoastră poate să-și continue drumul. E în regulă. Dar dumneavoastră...

Schönfeld s-a uitat înspăimîntat la soția și la copiii lui. În clipa aceea am intervenit.

— Ce se întîmplă, *Herr Scharführer* ? l-am întrebat cu simpatie trucată.

L-am salutat neutru pe Schönfeld, care mi-a răspuns cu o scurtă și foarte încurcată schimă de recunoaștere.

Scharführer-ul m-a privit cu gravitate și respect. Cînd îmi examinase pașaportul, numele și calitatea mea îl impresionaseră.

— Acest călător încearcă să ne înșele vigilența. Folosește un pașaport cu o fotografie care nu corespunde, mi-a explicat, arătîndu-mi documentul. Priviți și dumneavoastră !

M-am uitat. Deosebirea dintre fotografie și original era într-adevăr frapantă. Originalul era chel. gras, urît, pe cînd insul imortalizat de fotograf avea o mutră relativ tînără, simpatică, încoronată de o foarte bogată podoabă capilară. Exista o oarecare identitate de trăsături, dar care permiteau interpretări multiple. Ceea ce m-a izbit mai mult a fost însă numele înscris pe pașaport. Friedrich Schulze, de profesie pictor, arian sută la sută.

Am izbucnit în rîs, apoi am înapoiat gestapovistului pașaportul.

— Pe domnul Schulze îl cunosc întîmplător foarte bine. A pictat acum cîțiva ani un portret al soției mele. Pot să te asigur de acest lucru. Pîrdalnica de vîrstă îl schimbă pe om...

Chipul gestapovistului s-a luminat. Chiar dacă trăsăturile vag semite ale lui Schönfeld i-ar fi trezit unele bănuieli, toate acestea cădeau în fața declarației mele formale. În acea epocă afirmațiile unui general din *Wehrmacht* aveau încă puterea de a impresiona pe agenții *Gestapo*-ului.

Scharführer-ul a restituit lui Schönfeld pașaportul.

— În regulă, *Herr* Schulze !

M-a salutat cu respect și a trecut la alt grup. Rîzînd, am strîns mîna medicului, apoi m-am îndreptat spre vagonul-restaurant. Abia după ce am trecut granița, doctorul Schönfeld a venit la masa mea. Transpirația i se scurgea șiroaie pe frunte și pe obraji, bărbia îi tremura încă sub imperiul emoției prin care trecuse. Dar era fericit.

— Nu știu cum să vă mulțumesc, *Herr General!* Intervenția dumneavoastră a fost providențială. Cînd v-am văzut însă apărînd pe culoar, am încremenit de spaimă. Ca să pot ieși din Germania, am folosit pașapoarte false, care m-au costat o avere. Dacă dumneavoastră m-ați fi salutat jovial, așa cum obișnuiați, cu un „ce mai faci, dragă Schönfeld?", acum aș fi zăcut în beciul *Gestapo*-ului de la punctul de frontieră...

De atunci l-am pierdut din vedere pe doctorul Schönfeld, *alias* pictorul Schulze. După cîte știu, a ajuns cred prin Canada. Cînd i-am povestit mai tîrziu Elissei acest episod, bucuria ei a fost necuprinsă. Elissa detesta procedeele inchizitoriale ale *Gestapo*-ului...

Tot ea m-a învățat să cunosc România și pe români, acest popor atît de greu încercat.

În fiecare an Elissa și copiii își petreceau vacanța de vară în România, pe unul din domeniile mamei ei. Drumul de la Berlin la București, sau de la München la București, îl parcurgeam invariabil cu automobilul. Peisajele din România, în special cele din munții și din regiunea dealurilor transilvănene, ne cucereau de fiecare dată cu frumusețea lor proaspătă. Am străbătut de zeci de ori podișul transilvan, Valea Prahovei, Valea Oltului, bogatul Bărăgan sau litoralul Mării Negre. De fiecare dată îi descopeream noi splendori.

Mă îndrăgostisem de România. În epoca cenușie cuprinsă între cele două războaie mondiale, Europa se zbătea într-un marasm din care nu avea să-și găsească o fatală ieșire decît prin instaurarea unor regimuri de mînă forte în majoritatea țărilor din sudul, centrul și sud-estul continentului; expansionismul german și italian exportau dictatura ca pe o marfă de mare preț. Regele Carol al II-lea al României încercase să păstreze un precar echilibru între democrațiile occidentale și totalitarismul fascist, impunînd de la un moment dat țării sale un regim politic hibrid, în speranța că va domoli pe *Führer* și pe Duce, asigurîndu-și și intern autoritatea rîvnită. Multă vreme mi-am închipuit că România va fi ferită de frămîntările care agitau întreaga Europă Centrală. Datorită unei

politici economice şi sociale greşite, populaţia României se lovea de greutăţi materiale insurmontabile, care se traduceau prin curbe de sacrificiu, împrumuturi masive în străinătate, venituri reduse, toate acestea generînd o condamnabilă mizerie. Nu am început să-mi dau bine seama de această stare de lucruri decît prin anii '30.

Elissa era foarte sensibilă la suferinţele oamenilor sărmani. Ori de cîte ori avea posibilitatea, încerca să le îndulcească viaţa. Din nefericire, nu stătea în puterea ei să rezolve crizele sociale. Elissa m-a umanizat. Ea mi-a schimbat optica de pînă atunci, ea m-a ajutat să pătrund tainele sufletului omenesc, ea m-a făcut să am milă de oameni, să-i înţeleg. Instinctiv lua apărarea celor slabi. Persecutarea evreilor, întemniţarea adversarilor politici, încălcarea libertăţilor individuale erau pentru ea crime de neiertat. Treptat am ajuns să-i împărtăşesc convingerile.

Elissa ! Un suflet mare într-o fiinţă plăpîndă.

Primele simptome ale bolii ei au început să se manifeste în primăvara lui '937. Cefalee, alterarea vederii, iar mai tîrziu crize precedate de o aură cu fosfene şi halucinaţii vizuale. Examenul medical a stabilit existenţa unei tumori cerebrale. În toamna aceluiaşi an starea ei s-a înrăutăţit atît de mult, încît medicii, întruniţi în consult, au hotărît să o supună unei intervenţii chirurgicale. Operaţia era grea şi comporta mari riscuri, însă nutream speranţe deoarece îmi asigurasem serviciile unui mare chirug german, profesorul doctor Gert Berger, o somitate cu reputaţie internaţională. Specialiştii nu excludeau posibilitatea existenţei unei tumori de natură canceroasă.

Am internat-o pe Elissa în sanatoriul doctorului Berger. Ţin minte că s-a hotărît să se efectueze intervenţia chirurgicală pe data de 25 septembrie dimineaţa. La căpătîiul Elissei îmi petrecusem zile şi nopţi de-a rîndul. Boala ei evoluase cu o rapiditate deconcertantă chiar şi pentru specialişti. A sosit dimineaţa pe care şi Elissa şi eu şi copiii o aşteptam cu mare emoţie. Dar, spre uimirea colaboratorilor apropiaţi ai doctorului Berger, acesta întîrzia să-şi facă apariţia. În cursul celor treizeci şi cinci de ani de activitate, chirurgul nu întîrziase niciodată de la program. Doctorul Strasser, directorul adjunct al sanatoriului, i-a telefonat acasă. Apelurile lui repetate nu au primit nici un răspuns. Eram consternat. Ce se întîmplase ? Însoţit de doctorul Strasser, m-am dus cu maşina mea pînă la locuinţa profesorului Berger. Ne-a deschis o femeie de serviciu vîrstnică, plînsă, emoţionată la culme. Am

cerut să vorbesc doctorului. Femeia de serviciu a vrut să ne spună ceva, dar s-a abținut. Ne-a poftit în casă. Ne-a introdus într-un salon, rugîndu-ne să așteptăm cîteva clipe. A dispărut apoi, lăsîndu-ne singuri. Atmosfera aceasta de mister era derutantă. Nu am avut mult de așteptat. O femeie distinsă, palidă, îmbrăcată în negru și care-și frămînta nervos între degetele-i subțiri batista de dantelă, a intrat în salon.

— *Frau* Berger, m-a lămurit doctorul Strasser, care m-a prezentat apoi soției profesorului.

Cu vocea întretăiată de emoție, doamna Berger ne-a explicat că în primele ore ale dimineții profesorul fusese arestat și ridicat de *Gestapo*. Ei i se ordonase să nu vorbească la telefon pînă la noi dispoziții. De aceea nu răspunsese nimeni la apelurile lui Strasser.

Am avut senzația că se prăbușește cerul asupra mea.

— *Gnädige Frau*, voi face tot ce-mi va sta în putință spre a obține eliberarea soțului dumneavoastră, i-am făgăduit. Am și eu tot interesul să fie eliberat.

— Să vă ajute Dumnezeu, a rostit ea suspinînd.

Am pus în joc toate relațiile și influența de care dispuneam. Am bătut la toate ușile mărimilor regimului. N-am putut să realizez nimic. Doctorul Berger se făcuse vinovat de înaltă trădare. În ce consta această înaltă trădare, n-am putut să aflu. Cîteva zile mai tîrziu, am fost informat că profesorul decedase în timpul cercetărilor, victimă a unui atac de congestie cerebrală. Sînt încredințat că în realitate nu rezistase torturilor la care fusese supus. Începuseră încă de pe atunci să-mi ajungă la ureche zvonuri în legătură cu mijloacele de lucru ale *Gestapo*-ului.

Intervenția chirurgicală la care trebuia să fie supusă Elissa a fost amînată cu cîteva zile. Mă întreb dacă această întîrziere i-a fost fatală sau dacă doctorul Strasser, care a operat-o, era mai puțin priceput decît predecesorul său. Elissa a murit pe masa de operație.

Aceasta a fost prima lovitură pe care regimul mi-a dat-o indirect. Poate că nici doctorul Berger n-ar fi izbutit să o salveze. N-ar fi fost exclusă însă o reușită a intervenției chirurgicale, cu atît mai mult cu cît profesorul avea la activul său un impresionant șirag de succese...

Elissa a murit. A murit însă pentru ceilalți oameni. În sufletul meu trăiește. Seara, înainte de a mă culca, stăm de vorbă. Îi privesc fotografia și schimbăm cuvinte fără grai. Elissa îmi surîde. Și eu îi zîmbesc. Uneori mă potopește o

mistuitoare durere sufletească. Minciuna cu care încerc de atîta vreme să mă hrănesc îmi apare în toată enormitatea ei. Apoi îmi revin. Îmi spun că n-am dreptate să disper. Că Elissa este lîngă mine. Că nu mă va părăsi niciodată...

Roţile vagonului ţăcăne ritmic. Locomotiva şuieră. Trenul străpunge noaptea, ducîndu-mă spre împlinirea destinului meu...

Am ajuns la Rastenburg curînd după miezul nopţii. În gară am fost primit de generalul Rudolf Schmundt, aghiotantul personal al *Führer*-ului. În întîmpinarea lui Ribbentrop nu venise decît un colonel oarecare, unul din acei nenumăraţi ofiţeri care roiau ca muştele la Înaltul Comandament al Armatei.

Ştiam că Schmundt fusese într-o vreme subalternul lui Rommel. Rommel mi-l descrisese în culori extrem de favorabile. Schmundt îi facilita audienţele la Hitler. Faţă de Rommel am avut întotdeauna curajul să vorbesc deschis. Ştiam că aveam de-a face nu numai cu un om de onoare, dar şi cu unul dintre aceia care-mi împărtăşeau aversiunea împotriva căpeteniilor naziste. Faţă de Schmundt eram reticent. Mă temeam că îl pervertise contactul cu mareşalul Keitel, acest valet al *Führer*-ului, şi cu generalul Jodl, mîna lui dreaptă.

În vreme ce „Mercedes"-ul gonea pe sub bolta întunecoasă a copacilor, Schmundt m-a întrebat dacă l-am văzut pe mareşalul Rommel în cursul vizitei mele în Franţa. I-am răspuns că n-am avut această plăcere.

— Primul concediu am să mi-l petrec la Paris, mi-a spus el rîzînd. Dacă, bineînţeles, nu va avea loc pînă atunci debarcarea aliată în nordul Franţei. Cred că numai o operaţie militară inamică de mare anvergură ar mai putea tulbura seninătatea ofiţerilor noştri de la Paris.

Debarcarea aceasta constituia de multă vreme un coşmar pentru conducătorii armatei germane. Era aşteptată cu o teamă abil ascunsă sub faţada unei încrederi manifestate zgomotos. Deschiderea celui de-al Doilea Front în Vest nu mai putea să întîrzie. Armata germană avea să fie prinsă între două focuri, perspectivă pe care o parte dintre foştii conducători ai *Wehrmacht*-ului, izgoniţi ulterior de Hitler, se străduiseră să o îndepărteze cît mai mult. *Führer*-ul şi colaboratorii săi, în cap cu Ribbentrop, avuseseră grijă să transforme

în realitate iminentă o ipoteză pe care Marele Stat-Major al Armatei o întrevăzuse întotdeauna cu oroare.

Eram curios să știu de ce mă chemase Hitler, dar nu am cerut lămuriri lui Schmundt. În atmosfera încărcată de suspiciuni de la *O.K.W.*, orice discuție în jurul *Führer*-ului poate da naștere la cele mai năstrușnice interpretări. În tonul unei simple întrebări, răuvoitorii căutau explicații adeseori defavorabile celui care formulase întrebarea. Singurul mod în care te puteai referi la persoana lui Hitler, fără să trezești comentarii dubioase, era să ridici un toast în cinstea lui. Aceasta nu te angaja la nimic. Făcea parte din protocolul imuabil al oricărui dineu oficial sau cvasi oficial. Dacă te aflai la masă alături de un om pe care nu-l cunoșteai bine, era de asemenea recomandabil să toastezi pentru *Führer*. Dădeai o dovadă formală de dragostea și devotamentul pe care i le purtai. Evident, gîndurile nu ți le putea citi nimeni. Salvai însă aparențele.

— Mîine dimineață la zece, mi-a spus Schmundt, sînteți așteptat de *Führer, Herr General.*

Am înclinat din cap.

— Mulțumesc.

— Și *Feldmarschall*-ul Keitel dorește să vă vorbească.

Am înclinat iarăși din cap.

— Foarte bine.

„Mercedes"-ul traversa în clipa aceea fîșia de teren minată și triplul cordon de sîrmă ghimpată care înconjurau Cartierul General.

Cîteva minute mai tîrziu a oprit în fața casei de oaspeți, în care eram găzduit ori de cîte ori soseam la *O.K.W.*

— De cîteva zile atmosfera de aici este foarte încărcată, a rostit Schmundt înainte de a ne despărți. *Führer*-ul este iritat de atitudinea... defetistă a cîtorva generali.

Pauza plasată înaintea cuvîntului „defetistă" îi sublinia înțelesul.

— Sînteți de acord cu această expresie, *Herr General?* l-am întrebat cu răceală.

Schmundt m-a privit în ochi, apoi a zîmbit.

— Nu! Nu sînt! Tocmai că nu sînt! Dar am ținut să vă previn.

I-am mulțumit.

— Sînteți prea bun, *Herr General.*

— Vă urez noapte bună, a rostit Schmundt, ducîndu-și mîna la cozorocul caschetei.

— Noapte bună.

Am făcut o baie fierbinte înainte de a mă culca. Am luat şi un barbituric. Voiam să dorm adînc. Aveam nevoie de un somn fără vise. Fără coşmaruri.

În cameră era cald şi bine. Patul moale, cu cearşafuri de o albeaţă desăvîrşită, te invita la odihnă. Un aparat de radio cînta muzică în surdină. La un moment dat, muzica s-a întrerupt. Crainicul a anunţat jurnalul de seară. Emisiunea a început, ca de obicei, cu un comunicat al Înaltului Comandament al Armatei asupra situaţiei de pe front. Am închis aparatul. Mi-era greaţă de comunicatele militare.

În cameră s-a făcut linişte. Nu se mai auzea decît vîntul şuierînd la ferestre. Se termina cu vremea frumoasă din ultimele zile. Mă gîndeam la soldaţii care în clipa aceasta dormeau zgribuliţi sub cerul liber pe toate fronturile Europei. Mantaua, fularele, flanelele, mănuşile de lînă nu reuşeau să-i ferească de muşcătura viscolului. Barba, sprîncenele le erau acoperite de promoroacă. Unii visau poate că se aflau acasă, în mijlocul familiei. Că se adăposteau sub un acoperiş ospitalier şi sub o pătură caldă, în vreme ce focul duduia în sobă. Mulţi nu aveau să se mai trezească din somn. În zori, camarazii lor îi vor găsi ţepeni, ca nişte vite tăiate, congelate în frigoriferul vreunui abator.

Unde se afla acum Albert ? Undeva, în dormitorul comun al vreunui lagăr de prizonieri ? Era îngropat sub un morman de cărămizi ? Zăcea într-o groapă comună, cu alţi eroi la un loc ?

Dar Willi ?... Willi, scumpul meu Willi ?

Coşmarul acesta îl trăiam cu ochii deschişi, în fiecare noapte, înainte de a adormi. Ciudat ! De ce visele urîte îţi par mai înfiorătoare decît realitatea ? De ce ? Ar exista o explicaţie. Cu visele nu ai timp să te familiarizezi...

Am stins lumina. Vîntul şuiera tot mai ascuţit. La un moment dat s-a pornit să ţipe ca un cor de iele.

Capul îmi era greu, ca şi cînd aş fi avut plumb în loc de creier. Simţeam o durere surdă în tîmpla dreaptă. O durere difuză, enervantă. Nu ştiu dacă am adormit sau dacă visam cu ochii deschişi. Albert se afla lîngă mine. Şi Willi se afla, şi Uwe... Numai Rudi lipsea. Unde era Rudi ? Unde plecase ? De ce plecase ?...

Cineva a ciocănit în uşă.

— Este ora şapte, *Herr General.*

În cameră era întuneric. Ferestrele, bine camuflate, nu îngăduiau luminii zilei să pătrundă înăuntru. Eram obosit, ca

şi cînd n-aş fi dormit toată noaptea. Poate că nici nu am dormit. Cîteodată aproape că nu mai ştiu ce se întîmplă cu mine. Am senzaţia că umblu pe un înveliş moale, de nori. Că lumea din jur, oameni, case, peisaje sînt ireale. Cred că nervii sînt de vină. Nu mă autocompătimesc. Am fost întotdeauna împotriva văicărelilor inutile. Nimic nu poate schimba mersul destinului. Nici jelaniile, nici scrîşnitul dinţilor, nici exploziile de revoltă...

Un soldat cu uniforma impecabilă — atît de deosebită de zdrenţele murdare de pe front — a dat perdelele groase la o parte şi a lăsat lumina să pătrundă în încăpere. Mi-a servit micul dejun.

Am băut un pahar cu lapte. Nu m-am atins nici de unt, nici de ouă, nici de ciocolata pe care ar fi ronţăit-o cu deliciu atîţia copii din Germania. Hitler şi ofiţerii de la *O.K.W.* erau bine îngrijiţi şi hrăniţi. Pe umerii lor apăsa doar povara grea a războiului. Din *Bunker*-ul inexpugnabil, vîrît adînc sub pămînt, *Führer*-ul şi sfetnicii lui militari trimiteau la moarte tineretul german. Hitler nu avea copii. Nu cunoştea valoarea unui vlăstar, sînge din sîngele tău, carne din carnea ta. Pentru el tinerii nu erau decît nişte pioni pe tabla de şah a calculelor sale fantasmagorice. Tinerii aceştia nu aveau nume, nici chip şi nici personalitate. Nu reprezentau decît o uriaşă masă de manevră.

Mi-am îmbrăcat mantaua, mi-am pus cascheta şi am ieşit din cameră. Am străbătut un coridor lung, cu uşi multiple de o parte şi de alta. La capătul lui, un planton mi-a deschis o ultimă uşă.

Cînd m-am văzut afară, am tras adînc în piept aerul rece. Vîntul smucea ramurile goale ale copacilor, izbindu-le între ele, făcîndu-le să sune ca nişte oase care se ciocnesc. Pe cerul plumburiu se goneau nori vineţi. Norii aceştia veneau în mase compacte dinspre răsărit, invadînd cerul Germaniei. Pînă şi natura prefigura tragedia care avea să se desfăşoare şi pe pămîntul acesta. O tragedie inexorabilă, căreia nimeni şi nimic nu-i mai putea pune capăt. Eram prinşi într-un imens *maelstrom*, din care nu mai exista scăpare. O pace, în condiţii oricît de grele, ar mai fi putut salva ceva. Din nefericire, aliaţii nu voiau să trateze cu Hitler, iar Hitler nu concepea să fie lăsat în afara jocului.

Copacii dezgoliţi de veşmîntul frunzişului arătau ca nişte corpuri descărnate de bătrîni sau de schilozi. Imaginile acestea lugubre mă urmăreau de la o vreme, exasperîndu-mă. Era

cazul să mă scutur de obsesiile acestea maladive. Trebuia să mă lupt cu mine însumi. Nu mi-e îngăduit să abandonez partida. Am un anumit rost în jocul acesta de forţe angajate în jurul meu. Numai în ziua cînd voi socoti că mi-am îndeplinit misiunea mă voi putea retrage. Sub orice formă. Refugiindu-mă chiar sub aripa morţii.

Dar să nu folosim cuvinte mari, sforăitoare. Nu mi-au plăcut niciodată atitudinile teatrale, grandilocvenţele, îngăduite numai histrionilor. Histrioni care evoluează pe scenele teatrelor, sau cei care se agită perorînd din înaltul tribunelor.

Vîntul îmi agită pulpanele mantalei, îmi biciuieşte obrajii. Sub talpa cizmelor mele, frunze uscate, aduse de vijelie, sînt strivite ca nişte vietăţi minuscule.

Am ajuns la *Bunker*-ul Înaltului Comandament al Armatei. Două santinele prezintă arma, cu admirabilă precizie. Soldaţii aceştia tineri, cu ochi albaştri, mă înduioşează. Gîndul îmi fuge la milioanele de soldaţi tineri, blonzi şi cu ochi albaştri, care rătăcesc acum pe întinsul Europei din ordinul lui Hitler. Hăituiţi ca nişte fiare de către forţele reunite ale tuturor duşmanilor Germaniei. Hitler şi acoliţii săi au reuşit să asmută împotriva lor întreaga Europă, întreaga lume. Chiar şi presupuşii noştri aliaţi, ungurii, românii, italienii, ne urăsc. I-am tîrît şi pe ei în această aventură nebunească. Ungurii ar trebui să ne fie totuşi recunoscători, fiindcă le-am dăruit jumătate din Transilvania românilor. Recunoştinţa este însă floare rară.

Intru în *Bunker*. Ofiţerul de serviciu îmi verifică documentele. Mă amuză măsurile acestea de precauţie, care vădesc „încrederea“ lui Hitler în armată.

Generalul Schmundt mă primeşte în biroul său. Îşi consultă ceasul.

— Vă rog să aşteptaţi un moment. *Führer*-ul este în conferinţă cu *Herr* Goebbels. Îmi permiteţi să vă ofer un coniac franţuzesc ?

Nu l-am refuzat. Aveam nevoie de un întăritor. Întrevederile cu Hitler nu erau deloc comode. Numai prin prezenţa sa, acest om avea darul să mă crispeze.

— *Führer*-ul este foarte neplăcut impresionat de modul cum se desfăşoară operaţiile militare pe Fronturile de Est şi de Sud, a rostit Schmundt, în vreme ce turna coniac în pocale de cristal.

Mi-am dezbrăcat mantaua şi m-am instalat într-un fotoliu.

— Mă tem că în curînd au să-l indispună şi veştile de pe Frontul de Vest, am replicat sec.

Generalul a ridicat intrigat privirile asupra mea.

— Socotiţi iminentă deschiderea celui de-al doilea front ? Dispuneţi de unele indicii ?

— Amiralul Canaris mi-a furnizat o serie de informaţii extrem de interesante.

Schmundt a zîmbit.

— Canaris este un imaginativ. O debarcare aliată în Franţa n-ar avea nici o şansă.

— Credeţi ?

— Sînt convins.

Mi-a oferit paharul cu coniac. I-am urat sănătate, apoi am degustat băutura. Era excelentă. Am simţit cum îmi încălzeşte măruntaiele.

— *Führer*-ul are o încredere de nestrămutat în Zidul Atlanticului, a reluat Schmundt.

— Mă tem că se înşeală, am replicat.

Schmundt a clipit jenat. Îndoielile mele referitoare la infailibilitatea *Führer*-ului îl puneau într-o situaţie neplăcută. În calitatea lui de aghiotant personal al lui Hitler, nu se cuvenea să accepte cu seninătate cuvintele mele.

— Se înşeală, dacă este greşit informat, a zîmbit Schmundt.

Zîmbetul acesta avea rostul lui. Cuvintele oficiale erau îndulcite de expresia echivocă a feţei.

A zbîrnîit o sonerie.

— Mă iertaţi, a tresărit, reluîndu-şi aerul marţial.

A părăsit camera, lăsîndu-mă singur, cu coniacul meu. Peste cîteva clipe s-a înapoiat.

— *Führer*-ul vă aşteaptă, *Herr General.*

M-am ridicat fără grabă din fotoliu, mi-am golit paharul, apoi am zîmbit lui Schmundt.

— Se înşeală, aşa cum s-a înşelat şi în ceea ce priveşte capacitatea de luptă a ruşilor. În '941 îi socotea virtual învinşi, *Herr General.*

Mă întrebam dacă Schmundt avea să transmită lui Hitler vorbele mele. Nu mă temeam de consecinţe. N-aş fi fost deloc indispus dacă Hitler m-ar fi scos din armată. N-aş fi fost nici primul şi nici ultimul. Generalii şi mareşalii maziliţi se numărau cu duzinile.

Am intrat în cabinetul *Führer*-ului. L-am găsit plimbîndu-se prin faţa mesei sale de lucru. Era singur. Umbla încovoiat, apăsat de gînduri. Şuviţa lui de păr, atît de speculată în caricaturi, îi atîrna pe frunte asemenea unui deget înmănuşat, îndreptat spre pămînt. S-a oprit şi mi-a întins mîna.

Ochii lui, altădată scăpărînd drăceşte, erau acum stinşi. O scînteiere vagă abia mai mocnea sub cenuşă.

— Veniţi de la Anzio, *Herr General.*

Făcu o pauză, ca şi cînd ar fi încercat să-şi adune gîndurile, risipite de o rafală de vînt.

— Am inspectat forţele noastre aeriene de pe frontul din Italia, *mein Führer.* La înapoiere am vizitat Zidul Atlanticului.

— Ştiu, vom vorbi şi despre aceasta, *Herr General.* Să revenim la campania din Italia. Puteţi să-mi explicaţi de ce Kesselring nu a reuşit să nimicească capul de pod de la Anzio ? De ce nu i-a aruncat în mare pe anglo-americani ?

I-am repetat, fără alterări, teza pe care am susţinut-o şi în faţa lui Göring. M-a ascultat un timp în tăcere. Îmi dădeam seama, după neastîmpărul mîinilor sale, că este enervat, că încearcă să se stăpînească. Deodată m-a întrerupt :

— Invocaţi superioritatea aeriană a inamicului, puterea de foc a artileriei lui... Ei bine, vă înşelaţi, *Herr General !* Alta este realitatea. Sînt înconjurat de incapabili. Generalii noştri nu sînt preocupaţi decît de retragerile strategice. Această atitudine defetistă este intolerabilă. Numai autoritatea mea, numai intransigenţa mea au împiedicat pînă acum o prăbuşire a fronturilor. Nu am hotărît încă înlocuirea lui Kesselring fiindcă am avut în vedere faptele lui de arme din trecut. Sînt însă cu ochii asupra lui.

Hitler se monta vizibil. Apatia pe care i-o citisem în ochi la începutul acestei întrevederi lăsase locul unei expresii amare, dar care exprima în acelaşi timp o încăpăţînare de neclintit. Totodată şi vocea îi creştea în volum.

— În cursul debarcării, aliaţii nu au întîmpinat în mod practic nici o rezistenţă, a continuat. În întregul sector nu se aflau decît două batalioane descompletate din Divizia 29 „Panzer", trimise spre refacere. Mă mir că aliaţii nu au speculat acest succes, spre a-şi desfăşura forţele şi a cădea în spatele Liniei Gustav. Mă întreb cum ar fi reacţionat atunci *Feldmarschall*-ul Kesselring ? Îmi vorbeaţi de superioritatea aviaţiei inamice. Sînteţi sigur că forţele noastre aeriene sînt folosite în mod judicios ? Am lăsat teritoriul Germaniei descoperit, spre a întări potenţialul aerian al fronturilor noastre. Acest sacrificiu a dat rezultatele scontate ? Nu ! Categoric, nu ! Vorbea acum sacadat, subliniindu-şi frazele cu gesturi bruşte, dezordonate : Am să retez toate putregaiurile, mă înţelegeţi ? Am să retez toate putregaiurile !

În aceeași clipă brațul lui descrise un arc de cerc descendent, ca și cînd ar fi decapitat un condamnat la moarte.

Se învîrtea prin cameră ca un leu în cușcă.

— Pe Frontul de Est, generalii îmi ceruseră să construiesc o linie fortificată pe malul drept al Niprului. În primul rînd, nu-mi puteam îngădui luxul de a încurca traficul pe căile ferate, lansînd spre răsărit multitudinea de trenuri necesare transportului de materiale. În al doilea rînd, nu am încredere în liniile fortificate. Știți cum au căzut Linia Maginot și celelalte sisteme de fortificații din vest. În al treilea rînd, ar fi fost de-ajuns să ridic o astfel de linie în est, ca toți generalii să se grăbească a se retrage la adăpostul ei. Iar eu sînt adversarul retragerilor. Un ostaș adevărat trebuie să aștepte cu seninătate moartea pe poziția ce i-a fost încredințată. Nu îi este permis să facă un pas înapoi. Lui Paulus i-am acordat bastonul de mareșal pentru că a rezistat pînă în ultima clipă în ruinele Stalingradului. E adevărat că în cele din urmă m-a dezamăgit și el.

Ca și Göring, fugea de la un subiect la altul cu o lipsă de logică deconcertantă.

— În sfîrșit, nu v-am chemat aici spre a face procesul lui Kesselring. Am vrut să cunosc opinia dumneavoastră. Acum sînt lămurit. De vreme ce i-ați găsit scuze...

— Mă iertați, *mein Führer*, nu i-am găsit scuze. Am judecat obiectiv...

— Lăsați-mă să judec eu capacitatea generalilor mei. Dumneavoastră nu știți decît să-mi contracarați planurile, să faceți cauză comună împotriva mea.

Și-a dat probabil seama că vorbise prea mult. S-a oprit brusc. A făcut o pauză. Îi auzeam respirația grea, șuierătoare. Încerca să-și refacă energia cheltuită în această izbucnire verbală, după părerea mea, incalificabilă.

— Am hotărît să vă încredințez o misiune, *Herr General*, a reluat, fixîndu-mă cu ochii lui care-și recîștigaseră vioiciunea și mobilitatea. O misiune extrem de importantă, asupra căreia să păstrați cel mai desăvîrșit secret.

— La ordin, *mein Führer !* am replicat calm.

— Vreau să cunosc situația reală, subliniez, *reală*, a forțelor noastre aeriene din Franța. Dispunem acolo de o flotă militară neutilizată, în vreme ce teritoriul Germaniei și Frontul de Est sînt lipsite de o forță aeriană adecvată. Nu am nevoie de cifre statistice, ci de un memoriu documentat asupra necesităților reale ale forțelor noastre militare din Franța.

Surplusul de avioane — și sînt convins că există un astfel de surplus — trebuie transferat unităților de *Luftwaffe*, afectate apărării teritoriului Germaniei. Trebuie să apăr Germania de incursiunile aeriene tot mai îndrăznețe ale inamicului. Industria noastră de război a înregistrat enorme distrugeri în ultima vreme. Trebuie să prevenim alte distrugeri, și mai mari.

Soluția simplistă a lui Hitler mă făcea să rîd. Îmi amintea anecdota individului care se învelea cu o plapumă prea scurtă. Dacă își acoperea pieptul, îi rămîneau picioarele dezvelite. Dacă îi era frig la picioare și lăsa plapuma în jos, rămînea cu pieptul afară. În al cincilea an de război, ajunsesem să ne folosim de metoda cîrpelilor.

Am încercat să ridic obiecțiuni. O debarcare în nordul Franței nu era exclusă. Lipsite de o protecție aeriană eficace, trupele noastre n-ar fi capabile să reziste șocului...

— Am avut în vedere toate ipotezele, m-a întrerupt Hitler. În privința aceasta, hotărîrea mea este definitivă. V-am ales pe dumneavoastră pentru îndeplinirea acestei misiuni, deoarece sînteți în măsură să-mi prezentați obiectiv situația. Dacă aș fi cerut acest lucru *Feldmarschall*-ului von Rundstedt sau lui Rommel, aceștia s-ar fi străduit să-mi demonstreze nu numai că nu se pot lipsi de nici un avion, dar că forțele lor aeriene sînt cu totul insuficiente. În calitatea dumneavoastră de general-inspector al *Luftwaffe*, aveți o privire de ansamblu, care vă permite să apreciați mai limpede dozarea forțelor noastre aeriene pe diferitele fronturi. Chibiții pot judeca mai limpede problemele de șah decît jucătorii respectivi.

Comparația era savuroasă — „chibițul Altenburg-Delmond" !

Hitler și-a încrucișat mîinile la piept. Legănîndu-se cînd pe vîrfuri, cînd pe călcîie, a continuat :

— În cadrul aceleiași misiuni, veți executa apoi o anchetă pe Frontul de Est. Veți inspecta Grupul de armate Sud. Manstein îmi solicită neîncetat întăriri aeriene, spre a degaja Armata a 8-a, încercuită la Korsun. Concepțiile mele în această privință le cunoașteți. Sînt dușmanul neîmpăcat al retragerilor. Armata a 8-a trebuie să reziste pe poziții pînă la ultimul om. Nu voi îngădui o deplasare a liniei actuale a frontului. Protejarea zonei petrolifere românești și păstrarea bastionului Carpaților sînt imperative de la care nu ne putem sustrage. Pierderea României ar constitui pentru noi un dezastru cu urmări incalculabile.

Se opri în dreptul meu. Mă privea în ochi, încercînd parcă să mă hipnotizeze.

— Trebuie să rezistăm pe poziţii, *Herr General!* Să ţinem inamicul în loc şi să cîştigăm timp. Înţelegeţi? Avem nevoie de timp. Spre a desăvîrşi armele noastre secrete şi a da o lovitură năpraznică duşmanilor Germaniei. Haideţi cu mine!

Narcisiştii se îmbată de plăcere admirîndu-şi propria imagine. Hitler se îmbăta ascultîndu-şi logoreea. S-ar fi zis că discursul pe care mi-l debitase îi dăduse puteri noi. Omul istovit pe care-l găsisem la intrarea mea în această încăpere se transformase într-un personaj dinamic. Era o răbufnire de energie, sau o simplă agitaţie nervoasă?

Am străbătut împreună un culoar lung. Toţi cei pe care-i întîlneam — ofiţeri, soldaţi, generali — se lipeau de perete, încremenind ca nişte blocuri săpate în stîncă. Am intrat într-o sală vastă, al cărei centru era ocupat de o masă mare, acoperită cu hărţi. În jurul lor se aferau mai mulţi ofiţeri, care pregăteau conferinţa de dimineaţă a *Führer*-ului. Am recunoscut printre ei pe *Feldmarschall*-ul Keitel şi pe generalul Jodl. Era de faţă şi Schmundt. La intrarea noastră, toţi cei prezenţi au luat poziţie de drepţi.

Keitel i-a prezentat raportul.

— *Gut'n Morgen,* a rostit rapid Hitler. Apoi s-a apropiat de hărţi: Priviţi, *Herr General,* mi s-a adresat, arătîndu-mi cîteva puncte din nordul Franţei, din Lombardia, din Carpaţii României şi din Boemia. Am nevoie de aceste poziţii pentru a amplasa rampele de lansare ale unor proiectile teleghidate care vor transforma în ruine cele mai importante centre urbane, industriale şi de comunicaţii ale Angliei şi Rusiei sovietice. Aceeaşi soartă o vor suferi şi Statele Unite. Abia atunci vom putea vorbi despre pace.

Ribbentrop îmi spusese acelaşi lucru, folosind însă alte cuvinte. Uimitor se mai repetau căpeteniile naziste!

În vreme ce Hitler îşi debita teoriile, mă uitam pe sub sprîncene la ofiţerii care stăteau respectuoşi în jurul mesei şi-i ascultau cu devoţiune cuvintele. Nu puteam să înţeleg cum de reuşise caporalul acesta să se impună atîtor generali şi ofiţeri superiori, care abia îndrăzneau să răsufle, spre a nu-i tulbura expunerea. Invocînd o inspiraţie de natură cvasi divină, Hitler, acest om lipsit de orice pregătire militară, se autoproclamase comandant suprem al armatei germane. Cu o încredere în sine care atingea nebunia, poruncea la milioane

de soldaţi şi îi trimitea cu seninătate la moarte. Nu se deosebea cu nimic de acei strategi de cafenea, care dirijează pe tăblia de marmură a meselor bile de pîine întruchipînd divizii, armate şi grupuri de armate. Cu o deosebire : strategii de cafenea nimiceau bilele de pîine, în vreme ce Hitler nimicea tineretul Germaniei. Cei care se extaziau în faţa geniului său nu înţelegeau acest lucru ? Comandanţii de armată, care-i acceptau ordinele, nu ştiau că ştiinţa militară, ca orice ştiinţă, necesită o pregătire îndelungată, grea ? În vremuri imemoriale, cînd oamenii se războiau cu ghioage şi ciomege, era firesc ca unul din ei, mai energic, mai viforos, mai inteligent, să ia iniţiativa, să-şi asume conducerea unei cete, sau chiar a mai multora. În vremurile noastre, varietatea armelor şi înalta lor tehnicitate, fantasticele efective de oameni angajate în luptă, precum şi complexitatea operaţiilor militare impun, pe lîngă un talent înnăscut, şi o vastă experienţă. Napoleon, acest geniu militar, nu reuşise să facă faţă Europei coalizate. Hitler se socotea probabil în stare să-l depăşească pe Napoleon, deoarece îşi ridicase împotriva sa şi America. Prezumţiozitatea lui ar fi rămas cel mult comică, dar prin amploarea forţelor pe care le pusese în mişcare atingea culmi apocaliptice. Omenirea întreagă ajunsese la cheremul capriciilor unui ins care se socotea unsul lui Dumnezeu, dar care în realitate nu era decît un biet dement.

— Am nevoie de timp ! începuse să urle Hitler, izbind cu pumnul în masă. Am nevoie de timp, şi îl voi obţine cu orice preţ, cu orice sacrificiu ! Dacă poporul german nu va fi în stare să corespundă destinului pe care i l-am hărăzit, nu-i rămîne decît să piară.

Şuviţa de păr îi căzuse pe ochi. Aplecat pe hartă, arunca în jur priviri provocatoare. Părea să spună : „Încercaţi numai să fiţi de altă părere !... Îndrăzniţi !... Hai !... Îndrăzniţi !...". Ne fixa aşa cum un îmblînzitor de animale îşi fixează jivinele grupate în dreptul biciului său. „Îndrăzniţi !... Îndrăzniţi numai !..."

Feldmarschall-ul Keitel înclina din cap, încuviinţînd cu convingere vorbele *Führer*-ului. Generalul Jodl stătea nemişcat, ca un preot care ascultă extaziat vorbele profetului... Un general *S.S.* rînjea, încîntat de performanţa stăpînului său :

— Da, da, *mein Führer*, abia atunci vom putea vorbi despre pace.

Cuvintele sale, rostite fără intonația bizară a lui Hitler, își pierdură brusc toată puterea de persuasiune. Răsunară banal, ca niște simple înșiruiri verbale.

Führer-ul îi aruncă o privire piezișă. Înțelesese probabil că vorbele lui, rostite de alt om, riscau să neutralizeze atmosfera de magică teroare și fascinantă speranță pe care el o crease.

— Trebuie să cîștigăm timp, repetă el. Căci timpul luptă pentru noi.

Fraza stereotipă, rostită de Hitler, căpăta o colosală audiență la acești oameni loviți din toate părțile, dar cărora nu le venea încă să creadă în falimentul politicii și strategiei lor.

Un ofițer tînăr intră, pe tăcute, aducînd generalului Jodl o notă telefonică urgentă. Jodl adresă o privire supusă șefului său suprem.

— Îmi permiteți, *mein Führer* ?

— Citește ! porunci Hitler. Și spune-mi pe scurt despre ce e vorba.

Jodl își aruncă ochii asupra mesajului.

Privirile tuturor celor de față erau îndreptate asupra lui. Chipul său prelung, trăsăturile aspre, expresia-i severă, obrajii palizi îi dădeau înfățișarea unui ascet în uniformă militară.

— *Mein Führer, Feldmarschall*-ul von Manstein solicită din nou îngăduința de a retrage Armata a 8-a din încercuirea de la Korsun. Pretinde că situația se agravează. O modificare a liniei frontului consecutivă eliminării pungii de la Korsun ar fi susceptibilă să amelioreze pozițiile noastre defensive...

— Nu, nu, nu, *NU !* zbieră Hitler, izbind iarăși cu pumnul în masă. Transmiteți imediat lui Manstein ordinul meu. Armata a 8-a nu se va clinti de pe pozițiile ei actuale. Am aprobat constituirea unei grupări alcătuite din opt divizii blindate, spre a sparge încercuirea. Această forță considerabilă va dărîma toate zăgazurile. Inamicul va fi doborît și zdrobit.

Eram uimit de ușurința cu care acest om dirija pe hartă divizii, armate, grupuri de armate, fără să aibă un contact direct cu frontul. Legăturile lui cu milioanele de oameni care se războiau pe viață și pe moarte cu fantasticul tăvălug rusesc se reduceau la cîteva fire telefonice și la un serviciu de curieri. Hitler nu se mai apropiase de mult de linia frontului. Se temea ca un glonte rătăcit, sau explozia unui proiectil să nu pună capăt prețioasei lui vieți, indispensabilă Germaniei. Nici colaboratorii lui apropiați nu mai aveau voie să se deplaseze în zonele de operații. Nu voia să-i piardă. Într-adevăr, nici nu

i-ar fi fost ușor să descopere lachei mai devotați decît Keitel și Jodl.

Culmea este că într-o vreme Jodl îndrăznise să țină piept lui Hitler. Se înapoiase tocmai dintr-o misiune la cartierul general al grupului de armate de sub comanda *Feldmarschall*-ului List. *Führer*-ul îi imputa *Feldmarschall*-ului tactica lui de temporizare. List nu era de acord cu înaintarea „cu orice preț", pe care Hitler o impunea armatelor germane de pe Frontul de Est. Reproșîndu-i o serie de greșeli tactice, *Führer*-ul hotărîse să-l destituie. Jodl luase apărarea bătrînului *Feldmarschall*, afirmînd că greșelile acestuia erau consecința ordinelor anterioare date de Hitler însuși. O asemenea îndrăzneală ar fi putut să-l coste scump. Vînăt de furie, fiindcă i se contestau talentele de strateg, Hitler părăsise încăperea, decis să-l înlocuiască pe Jodl cu generalul Paulus, un element tînăr, în care avea toată încrederea. Căderea lui Paulus în mîinile rușilor la Stalingrad salvase indirect situația lui Jodl. Hitler se resemnase să-l păstreze. Jodl — în ciuda cusururilor sale — era un burghez potolit, docil, spre deosebire de ceilalți generali de origine nobilă. Pățania aceasta, care ar fi putut să aibă pentru Jodl un sfîrșit neplăcut, îi servise drept lecție. Renunțase să se mai erijeze în paladinul generalilor nedreptățiți și intrase definitiv în ham, arătîndu-se un executant zelos al ordinelor lui Hitler.

Jodl redactă pe loc ordinul destinat lui von Manstein. Hitler îl citi, întărindu-l cu un final imperios, care amintea proclamațiile lui Cezar...

În aceeași zi am părăsit Cartierul General de la Rastenburg, plecînd în Franța pe bordul unuia din avioanele personale ale lui Hitler.

Am făcut o scurtă escală la Berlin. L-am luat pe Busch cu mine și am lăsat vorbă lui Hans să mă aștepte cu mașina pînă la înapoierea mea în Germania. În tot acest timp avea să fie trecut în subzistența Comandamentului *Luftwaffe*.

Am sosit la Paris înainte de miezul nopții. M-am instalat, ca de obicei, la hotelul „Crillon". Am luat masa singur în apartamentul meu. Simțeam nevoia să conversez numai cu gîndurile mele. Mi se încredințase o misiune foarte ingrată. Pe scurt, trebuia să deposedez armatele noastre din Vest de un pretins surplus de forțe aeriene. Nu aveam de gînd să lucrez peste capul *Feldmarschall*-ului von Rundstedt, comandantul Frontului de Vest, și nici să nesocotesc părerile lui

Sperrle și ale *Feldmarschall*-ului Rommel. Îmi repugna obiceiul lui Hitler și al oamenilor săi de casă, în cap cu Keitel, de a acționa fără să țină seama de obiecțiunile comandanților de armate. Nu concepeam să mă fac instrumentul *Führer*-ului, să subminez cu bună-știință dispozitivul nostru de apărare din Franța.

Înainte de a mă culca, am ordonat lui Busch să convoace la hotel, pentru a doua zi, pe von Geist și pe șefii de secții din statul meu major. Totodată am cerut Comandamentului *Luftwaffe* din Paris să-mi pună la dispoziție patru automobile necesare deplasărilor mele și ale colaboratorilor mei.

Am citit o jumătate de oră un roman de Franz Werfel, iar cînd am simțit că somnul începe să-mi îngreuneze pleoapele — fără să apelez la intermediul barbituricelor, minune care nu mi se mai întîmplase de multă vreme — am închis cartea și am stins lumina.

În visele mele urîte, care mă obosesc mai cumplit decît un marș forțat într-o regiune accidentată, mă văd elev în Școala militară. Mă aflu în fața unei table negre și am o cretă în mînă. Un profesor, uneori cunoscut, de cele mai multe ori străin, îmi pune întrebări. Trebuie să scriu niște formule matematice pe tablă. Creta mi se topește însă în mînă. Caut alta. Cînd încep să trasez cifre pe tablă, creta se macină în cîteva clipe și rămîn cu mîinile goale. Iau altă cretă. Și aceasta se sfărîmă. Cifrele pe care vreau să le scriu pe tablă refuză să apară pe fundalul negru. Profesorul mă privește ironic. Îmi pune altă întrebare. Caut alte bucăți de cretă. Manejul acesta se repetă exasperant. Variațiile sînt minime. În loc să am de-a face cu o tablă neagră, mă aflu pe un pupitru în fața unui caiet de teze. Constat că nu are decît o foaie albă. Celelalte sînt murdare, rupte, sau scrise de altcineva. Ora se apropie de sfîrșit. Întorc caietul pe toate fețele. Întîlnesc numai smîngăleli. Sînt îngrozit, fiindcă *știu* că în curînd va suna clopoțelul, vestind sfîrșitul orei... Un sfîrșit care capătă în ochii mei proporții de catastrofă. Profesorul de pe catedră mă urmărește cu ochii lui înghețați și răi. Trebuie să scriu ceva. Deodată nu-mi mai găsesc tocul. Bag de seamă că și călimara e goală. Mă uit înspăimîntat în jur. Vreau să moi tocul în călimara colegului meu. Dar nu se poate. Camarazii mei sînt grupați la un capăt al clasei, iar eu mă aflu singur, izolat, la celălalt capăt. De unde să iau cerneală ? Minutele trec... Se scurg... Uniforma de elev mă strînge, mă sufocă, mă strivește, mă arde, ca o tunică a lui Nessus. A dispărut și caietul din

fața mea. Găsesc altul pe bancă, lîngă mine, dar foile sînt lipite. Panica mea crește...

Mă trezesc din somn gîfîind. Sînt transpirat. Broboanele de sudoare de pe frunte, de pe grumaz mi-au umezit perna. O sudoare fierbinte, care se răcește brusc. O simt rece ca gheața. Mă învelesc, încercînd să găsesc puțină căldură sub plapumă.

Sînt într-o cameră frumoasă de hotel. Dar camera aceasta frumoasă nu reprezintă decît un foarte scurt antract între realități mai cumplite decît coșmarul din care abia am ieșit.

Îmi aduc aminte că mă aflu în plin război. Mizeria, suferințele, ura, moartea colcăie în jurul meu. Îl revăd pe Hitler, înnebunit de lanțul de catastrofe abătute asupra lui, îi revăd colaboratorii, oportuniști lingușitori, ariviști aprigi, asasini cu capul de mort brodat pe caschetă. Și pe lîngă aceștia, ofițerii năuciți, conștienți de dezastrul pe care nu-l pot stăvili, și o gardă alcătuită din *S.S.*-iști îndoctrinați, fanatizați, imbecilizați de o propagandă absurdă, criminală, strecurată abil în creierii lor, cu circumvoluțiuni puține. Ciudat este că și acești *S.S.*-iști au fost niște oameni obișnuiți. I-au cucerit însă avantajele materiale, posibilitățile de avansare rapidă, demagogia ieftină, cristalizată în formule precise, ușor de memorat. Se cramponează cu ghearele și cu dinții de privilegiile lor, de imensa putere pe care le-a oferit-o partidul național-socialist. Au posibilitatea să jefuiască, să tortureze, să ucidă, protejați de lege și de stăpînii lor. Pentru fărîmiturile festinului, sînt în stare nu numai să denunțe, dar și să-și extermine prietenii, rudele, părinții. Aceste exemplare monstruoase au atins în domeniul lor perfecțiunea. Nici doctorul Caligari n-ar fi visat să realizeze specimene atît de total dedicate răului.

Sîntem obligați să trăim în mijlocul acestor indivizi, cărora li s-au dezvoltat prin educație toate instinctele animalice. Față de ei nu există imunitate. Nici poziția socială, nici rangul militar, nici vîrsta, nici strălucirea minții nu te pot feri de arbitrarul lor. Curînd după cucerirea puterii, Göring dădea o serie de directive care atingeau culmile absurdului :

— Fiecare glonte care iese azi din țeava unui pistol al poliției îmi aparține mie. Dacă numiți acest fapt un asasinat, atunci eu sînt asasinul. Eu sînt cel care a ordonat măsurile acestea. Și pe viitor înțeleg să sprijin fără rezerve toate aceste acțiuni. Îmi asum întreaga răspundere și nu mi-e frică de acest lucru.

Altădată declara în public :

— Nu e treaba mea să fac dreptate, şi singurul meu ţel este să distrug, să extermin, nimic altceva. Lupta pe viaţă şi pe moarte, în care pumnul meu va zdrobi pe toţi duşmanii noştri, se va da prin intermediul «Cămăşilor brune»...

Pentru păstrarea acestei ordini eram trimis să lupt. Pentru Hitler, şeful lor, depusesem jurămînt de soldat.

Am acum misiunea de a lăsa trupele noastre din vest fără apărare aeriană. Hitler are nevoie de protecţie în metropolă. Nu importă ce se va întîmpla cu soldaţii trimişi să lupte pe pămîntul Franţei. Toţi aceştia nu au decît un rost : să reziste pînă la unul, pentru a salva pe *Führer*-ul Adolf Hitler.

După ce m-am îmbrăcat, l-am primit pe von Geist. Eram atît de iritat, încît nici n-am putut să-mi iau micul dejun.

— Este ora nouă şi patruzeci şi cinci, *Herr Oberst*. La zece trebuie să fim la cartierul general al *Feldmarschall*-ului von Rundstedt. Pe drum am să-ţi explic pe scurt despre ce e vorba. Ofiţerii sînt jos ?

— Aşteaptă în hol, *Herr General*.

— Maşinile ?

— Sînt trase în faţa hotelului.

— Perfect. Coborîm.

Urmaţi de Busch, care călca apăsat în urma noastră, am străbătut coridorul, îndreptîndu-ne spre scară. Personalul de serviciu al hotelului ne privea pe sub sprîncene. Le simţeam ostilitatea ascunsă în dosul măştii lor impasibile.

În hol ne aşteptau proaspătul colonel Wilhelm Merian, locotenent-colonelul Horst Melchinger, maiorii Kurt Heilingsdorf şi Karl von Westheim, toţi şefi de secţii, asistaţi de principalii lor colaboratori. În total, zece persoane. Le-am întins mîna, apoi ne-am îndreptat spre maşini.

Asupra oraşului se lăsase o pîclă rece, lipicioasă. Nici o adiere de vînt nu agita pavilionul negru, alb şi roşu, arborat pe „Rolls-Royce"-ul afectat persoanei mele.

— La Saint-Germain-en-Laye ! am ordonat şoferului.

Cortegiul de maşini se puse în mişcare. „Rolls-Royce"-ul se afundă într-un nor de ceaţă. Nu se mai vedea nimic în jur. Mă întrebam cum de se orienta şoferul.

— Parcă ne-am afla într-un zbor fără vizibilitate, a zîmbit von Geist.

— Toată armata noastră din Franţa se află într-un fel de zbor fără vizibilitate, am replicat. În clipa în care se va ridica norul şi vom fi puşi în faţa realităţii, vom rămîne uluiţi.

— Cred şi eu ! suspină şeful statului meu major.

L-am pus la curent cu misiunea mea. A clătinat din cap.

— Nu crezi că sîntem şi noi vinovaţi ?

— Armata a fost întotdeauna apolitică, *Herr General.*

— Aş spune, mai degrabă, că a dus politica struţului, von Geist.

Colonelul îşi împreună mîinile înmănuşate, apoi le desfăcu într-un gest care-i trăda nervozitatea.

— Aveţi dreptate. Cînd Hitler l-a lichidat pe Röhm şi a pus zăbală formaţiunilor S.A., l-am aprobat cu căldură. Am crezut că va respecta integritatea şi independenţa armatei. Că îi va reda vechea strălucire... M-am înşelat. M-am înşelat amar.

Încercă să străpungă cu privirile ceaţa groasă. Maşina înainta cu precauţie.

— Dacă am fi ştiut ce are să se întîmple, am fi luat măsuri, reluă el.

— Dar nu le-am luat...

Mă uitam la geamul gros care ne despărţea de compartimentul şoferului. Bine că nu ne putea auzi !...

Cînd am ajuns la Saint-Germain-en-Laye, pîcla începuse să se ridice. Un vînticel sprinţar pornise să rupă negura aşternută asupra oraşelului ca un văl pe obrazul unei femei bătrîne.

„Rolls-Royce"-ul s-a angajat pe Boulevard Victor Hugo. Peisajul începuse să capete contururi.

— Iată şi şcoala de fete, zise el.

— Nu se putea un amplasament mai ideal pentru un înalt comandament, am zîmbit. Vecinătatea unui liceu de fete nu le poate inspira decît gînduri trandafirii.

„Rolls-Royce"-ul a pătruns într-o curte vastă, a făcut un ocol şi s-a oprit în faţa unei intrări de beton deschisă în flancul unei coline. Santinelele au prezentat arma cu acea precizie care a constituit întotdeauna mîndria soldatului german.

Cartierul general era instalat într-o cazemată cu trei nivele, menită să reziste celor mai grele bombardamente.

În întîmpinarea mea a ieşit colonelul Wilhelm Mayer Detring, şeful secţiei informaţii.

— *Herr Feldmarschall* von Rundstedt a sosit la comandament ? l-am întrebat, întinzîndu-i mîna.

Ştiam că bătrînul *Feldmarschall* — împlinise 68 de ani — obişnuia să se trezească din somn foarte tîrziu. Ora 10 îl găsea adeseori în pat.

— A sosit şi vă aşteaptă, *Herr General,* mi-a răspuns Detring.

— Ce se mai aude cu debarcarea ? l-am întrebat. Dumneavoastră, cu informaţiile, trebuie să fiţi atotştiutori.

— Pentru moment, linişte şi pace, *Herr General.* Anglo-americanii sînt ocupaţi în Italia, iar ruşii au grijă de frontul lor. Aici, aşteptăm primăvara.

Am intrat în cazemată, însoţit de Detring şi urmat de întregul meu stat-major.

Comandantul Frontului de Vest mă aştepta în sala hărţilor. Era înconjurat de un mare număr de ofiţeri. Pe unii îi cunoşteam. Generalul Günther Blumentritt, şeful statului-major al *Feldmarschall*-ului, generalul Hans von Salmuth, comandantul Armatei a 15-a, generalul Friedrich Dollmann, comandantul Armatei a 7-a, generalul Edgar Feuchtinger, comandantul Diviziei 21 blindate, generalul Marcks, cu piciorul lui de lemn, comandantul Corpului de armată 84, generalul Karl von Schliben, comandantul Diviziei 709, şi alţii de care nu auzisem pînă atunci. Unii erau prea tineri. Restul făceau parte din unităţi militare cu care nu avusesem prilejul să colaborez îndeaproape.

Vîrsta destul de înaintată nu-i răpise *Feldmarschall*-ului Gerd von Rundstedt prestanţa, eleganţa-i aristocratică. Avea un aer impunător care-l intimida pînă şi pe Hitler. Von Rundstedt nu căutase niciodată să intre în graţiile căpeteniilor regimului. Le trata cu o brutalitate adeseori şocantă. „Dacă bătrînul bombăne, spunea despre el *Führer*-ul, înseamnă că totul merge bine."

— Am fost înştiinţat că vii de la Rastenburg, m-a întîmpinat. Am auzit că pe acolo domneşte o atmosferă de înmormîntare. Ce mai face Keitel ? Sper că nu-şi istoveşte substanţa cenuşie, punîndu-şi creierul la contribuţie pentru toate fleacurile ?

Disprețul lui Rundstedt faţă de servilismul comandantului *O.K.W.* era arhicunoscut. A schimbat dezgustat subiectul.

— După cum vezi, ne războim pe hartă cu un inamic ipotetic. Aşteptăm o debarcare care întîrzie să se producă.

— Întîrzierea aceasta este şi motivul pentru care mă aflu aici, i-am răspuns.

M-a privit lung. Lumina albă, puternică, izvorîtă din tavan, dădea o strălucire metalică părului său alb, arunca o tentă lividă pe obrazul celorlalţi ofiţeri. Epoleţii lor din aur împletit scînteiau.

În vreme ce-i strîngeam mîna, am murmurat, spre a nu fi auzit de cei din jur :

— Aş dori să discutăm ceva între patru ochi, *Herr Feldmarschall.*

A zîmbit ciudat, apoi mi-a vorbit tare, pentru galerie :

— Te rog să poftești în biroul meu, von Altenburg. Vreau să-ţi ofer o havană primită din Spania. Se întoarse spre ceilalţi ofiţeri : *Meine Herren,* ne înapoiem imediat. Continuați exerciţiul fără mine.

Cînd ne-am văzut singuri în cabinetul său, m-a invitat să iau loc. A rămas în picioare. Îi cunoșteam neastîmpărul. *Feldmarschall*-ul obişnuia să se plimbe prin cameră ori de cîte ori întreţinea discuţii serioase. Presimţea că aveam să-i aduc veşti dezagreabile.

Pe biroul său se afla un vas cu garoafe delicate, de seră. Cînd *Feldmarschall*-ul trecu pe lîngă birou, în necontenitul lui du-te-vino, atinse cu mîneca florile.

— Ce bucurii îmi aduci de la *O.K.W.*, von Altenburg ? Să nu-mi spui că îmi anunți sosirea unor avioane de ultimul tip ! Avem atîta nevoie de ele...

Mi-am scuturat o urmă de scrum de pe mînecă.

— Am misiunea să vă iau o parte din avioanele disponibile.

Bătrînul *Feldmarschall* rîse ironic :

— Eram sigur. De la *O.K.W.* nu puteai veni cu o veste bună. Aceasta e tot ideea lui Hitler ?

— Tot. Industria germană suferă pagube colosale de pe urma bombardamentelor aeriene anglo-americane. Disperat, Speer l-a prevenit pe *Führer* că producţia industriei de armament va scădea în curînd la zero dacă nu i se va asigura o protecţie aeriană adecvată.

— Paleative ! a exclamat *Feldmarschall*-ul cu scîrbă. Își închipuie că o sută sau două de avioane smulse din dispozitivul meu ar restabili un oarecare echilibru de forţe pe cerul *Reich*-ului. Dacă dezastrul acesta nu ne-ar afecta și pe noi, îţi mărturisesc, von Altenburg, că m-aș bucura. Îmi dai voie să-mi înștiinţez colaboratorii ?

— Raportul meu către *Führer* trebuie să aibă un caracter confidenţial. N-am fost autorizat să vă dezvălui scopul ade-

vărat al vizitei. Trebuia să mă documentez la faţa locului şi, înarmat cu datele necesare, să mă înapoiez la *O.K.W.* Ulterior, aveţi să fiţi înştiinţat de hotărîrea *Führer*-ului.

— Cu alte cuvinte, urmează să fiu pus în faţa faptului împlinit.

— Exact, *Herr Feldmarschall.*

— Te asigur că ofiţerii mei vor şti să tacă. Mă bizui pe discreţia lor.

— Perfect. Chemaţi-i !

Feldmarschall-ul sună. Un locotenent foarte tînăr, aproape un copil, îşi făcu apariţia în pragul uşii.

— Von Altenburg, mi se adresă *Feldmarschall*-ul, îmi dai voie să-ţi prezint pe fiul meu. Aghiotantul ideal.

Locotenentul izbi călcîiele.

— Am onoarea să mă prezint, locotenent von Rundstedt.

I-am strîns mîna.

— Chipeş ofiţer, *Herr Feldmarschall !* i-am vorbit bătrînului, care-şi contempla cu mîndrie şi înduioşare vlăstarul.

În aceeaşi clipă mi-a venit în minte chipul lui Albert. Mi-am reproşat îngustimea vederilor, încadrate pe atunci într-o gamă de îndatoriri pe care le socoteam indispensabile unui adevărat militar. Un cod al onoarei de care începusem să mă îndoiesc, după nenorocirea lui Albert. Dacă l-aş fi luat atunci pe lîngă mine — şi aş fi putut s-o fac — nu m-aş fi frămîntat astăzi ca un nebun, punîndu-mi tot felul de întrebări în legătură cu soarta lui.

— Cheamă, te rog, pe von Salmuth, pe Dollmann şi pe Blumentritt, s-a adresat *Feldmarschall*-ul fiului său.

Locotenentul ieşi, urmărit de privirile bătrînului.

— Singura mea consolare, rosti acesta. Se uită în jur, de parcă s-ar fi sufocat : în *Bunker*-ul acesta mă simt ca o pasăre în colivie. N-am reuşit să mă obişnuiesc cu cazematele. Am senzaţia că masa aceasta imensă de fier şi beton mă apasă pe creştet.

Am zîmbit. Îi cunoşteam repulsia faţă de fortăreţele subterane. Ştiam cît se străduiseră colaboratorii săi spre a-l convinge să coboare în acest *Bunker,* construit pentru a-i adăposti comandamentul. Fiul *Feldmarschall*-ului jucase un rol hotărîtor. Spre a-i face plăcere, bătrînul ostaş acceptase să se coboare sub pămînt. Un violent bombardament aerian inamic păruse să ofere stat-majoriştilor prilejul cel mai nimerit pentru a demonstra *Feldmarschall*-ului eficienţa cazematei. După ce stătuse o jumătate de oră în *Bunker,* von Rundstedt tele-

fonase colonelului care dirija apărarea antiaeriană : „Zimmermann, pot să ies afară ? Cu bombardierele inamice mă înțeleg mai bine decît cu zidurile acestea. Am să stau destul în cavou...".

Cei trei generali chemați de tînărul von Rundstedt își făcură solemn intrarea. *Feldmarschall*-ul le expuse sumar situația. Folosea cuvinte puține, dar de o precizie absolută. În glas îi deslușeam amărăciunea. Generalii se priviră consternați.

— Asta ne mai lipsea ! rosti generalul-colonel von Salmuth, prinzîndu-și cu un gest automat monoclul în orbita dreaptă.

Armata a 15-a, de sub comanda lui von Salmuth, cuprindea în perimetrul ei Olanda, Belgia și o zonă vastă din nordul Franței, incluzînd orașele Reims, Paris și Caen. În concepția *O.K.W.*-ului, ca și a majorității strategilor germani, regiunea Calais era susceptibilă să constituie un ideal cap de pod în eventualitatea unei debarcări a aliaților. Apropierea ei de coastele Angliei ușurează operațiile de transport ale trupelor inamice, atît pe mare, cît și pe uscat. Toată lumea e de acord că forțele terestre, aeriene și navale de sub comanda generalului von Salmuth erau menite să facă față efortului principal inamic. Preocuparea lui de căpetenie era legată de constituirea unor rezerve strategice cît mai puternice, susceptibile a fi aruncate în luptă la momentul oportun.

Intenția lui Hitler de a prelua o parte din forțele aeriene staționate în Franța l-a zguduit.

— Războiul modern nu e de conceput fără aviație ! a explodat el. Lipsiți de sprijinul aviației, vom fi niște victime sigure. Cunoașteți soarta campaniei din Africa, după ce i s-au luat lui Rommel cea mai mare parte din avioane, pentru a fi trimise pe Frontul de Est...

Von Salmuth era un coleric. Se congestionase la față, vinele gîtului i se umflaseră. Deși se cutremura de furie, monoclul din orbita dreaptă rămînea neclintit.

— În eventualitatea unei debarcări, *Führer*-ul ne-a făgăduit un suport de o mie de avioane, interveni von Dollmann.

— Blumentritt, se adresă *Feldmarschall*-ul șefului său de stat-major. Prezintă, te rog, situația forțelor noastre aeriene.

Generalul Blumentritt dispăru cîteva momente și se întoarse cu un dosar verde, avînd pe copertă pecetea „Strict secret".

— Vă supun cele mai recente date, *Herr Feldmarschall,* zise el. Pe hîrtie, dispunem de 402 bombardiere și aruncă-

toare de torpile, adăugă, deschizînd dosarul şi desfăşurînd un tablou bătut la maşină.

— Care este cifra reală, Blumentritt ? rosti *Feldmarschall*-ul. Spune !

— Două sute, *Herr Feldmarschall.* Restul sînt în reparaţie.

— Ai auzit, von Altenburg ? Continuă, Blumentritt !

— Avioane de vînătoare : 336.

— De cîte dispunem efectiv, Blumentritt ?

— De 220, *Herr Feldmarschall.*

— Dacă dăm şi din acestea, cu ce mai rămînem, von Altenburg ? mă întrebă *Feldmarschall*-ul. Chiar ieri am discutat această problemă cu Sperrle. S-a mărginit să invoce nişte argumente stupide şi la urmă să încheie ridicînd dezolat din umeri.

— Ar trebui să vă adresaţi *Reichsmarschall*-ului Göring, *Herr General,* încercă să-mi sugereze von Salmuth.

— Göring ? exclamă *Feldmarschall*-ul cu greaţă. Imbecilul acesta şi-a băgat capul între urechi şi nu vrea să mai ştie de nimic.

Blumentritt făcu o schimă ironică.

— În '940, comandantul suprem al aviaţiei afirma că îşi va pune ştreangul de gît în clipa cînd primul avion inamic va zbura deasupra teritoriului Germaniei.

— Göring păstrează bastonul de mareşal numai pentru a se scărpina cu unul din capete pe spinare, declară von Rundstedt. Treci la avioanele de recunoaştere, Blumentritt !

— Pe hîrtie : 89, reluă şeful de stat-major. Contăm însă numai pe 46. Pe lîngă acestea, mai dispunem de 64 de avioane de transport, dintre care numai 31 pot fi folosite imediat.

— Ei, ce părere ai ? mă întrebă *Feldmarschall*-ul. Efectiv nu putem arunca în luptă decît 466 de avioane, la care se adaugă cele 31 de avioane de transport. Unde sînt cele o mie, făgăduite de caporalul dumitale ?

— Nu este numai al meu, *Herr Feldmarschall !* am zîmbit.

Generalul von Salmuth îşi aprinsese o ţigară, din care aspira nervos fum după fum.

Blumentritt mi-a oferit dosarul. L-am luat. I-am admirat coperta cu vulturul german şi zvastica imprimată cu roşu.

— Foarte arătos, am rostit. Îi cunosc conţinutul, Blumentritt. Tablourile prezentate de Sperrle nu diferă mult de ale dumitale.

I-am restituit dosarul.

Von Salmuth fu cuprins de un acces de tuse tabagică. Se înroşise ca o tomată bine coaptă.

— Lasă-te de tutun, von Salmuth, îl povăţui *Feldmarschall*-ul. N-aş vrea să te îmbolnăveşti tocmai acum. Am nevoie de dumneata.

Mă uitam la generalii aceştia încărcaţi cu galoane şi decoraţii. Le citeam în ochi amărăciunea. Se ştiau condamnaţi. Aşa cum mă ştiam şi eu. Prelungeam agonia fiindcă — apreciam noi — aveam datoria s-o facem. Cred că la ora aceasta nici *Führer*-ul nu mai credea într-o întorsătură favorabilă a războiului.

Dollmann era ceva mai senin. Armata a 7-a, de sub comanda sa, apăra sectorul de nord-vest al Franţei, începînd de la Caen şi terminînd la Nantes. Dollmann avea încredere în eficacitatea fortificaţiilor Atlanticului. Socotea că o tentativă de debarcare ar putea fi stăvilită cu mijloace locale.

Dacă era ceva mai optimist decît ceilalţi camarazi ai săi în ceea ce priveşte perspectiva unei campanii în Franţa, nu-şi făcea însă nici o iluzie asupra soartei războiului în general. Cu cîteva luni în urmă îl întîlnisem la Comandamentul Marelui Paris. Fusesem convocaţi la o conferinţă la care participase şi generalul Warlimont, în calitate de reprezentant al *O.K.W.*-ului. Warlimont vorbise îndelung despre noile arme, care aveau să fie în curînd puse la punct. Datorită lor, mersul războiului avea să se schimbe total în favoarea noastră. Pînă atunci, armata trebuia să-şi păstreze neştirbit moralul şi să lupte cu tot curajul pentru victoria finală.

După conferinţă ieşisem cu Dollmann în oraş. Fiindcă ne era foame, am intrat într-un restaurant. În vreme ce aşteptam să ni se servească *hors-d'oeuvres*-urile, Dollmann — care fusese pînă atunci foarte gînditor — mi se adresase *ex abrupto:* „Mă întreb ce am să fac după ce se va termina războiul şi va trebui să lepăd uniforma militară. Sînt priceput în construcţii de drumuri şi poduri. Poate că mi se va găsi o întrebuinţare în vreuna din întreprinderile specializate în acest domeniu. Dacă se vor prezenta prea mulţi candidaţi şi nu se va mai găsi un loc şi pentru mine, aş putea să mă fac şofer. Da, da, şofer pe un taximetru e o situaţie onorabilă..."

Am rîs atunci de gluma lui Dollmann. În realitate, vorbele lui exprimau o stare de spirit generală. Nimeni nu mai credea în miracolele făgăduite de Hitler şi de *O.K.W.*...

— Ce este de făcut, von Altenburg ? m-a întrebat *Feldmarschall*-ul. Trebuie să găsim o cale spre a împiedica des-

completarea forţelor noastre aeriene. Şi aşa sîntem destul de oropsiţi.

I-am făgăduit că nu mă voi face în nici un caz coada de topor a *O.K.W.*-ului. Pe baza datelor procurate de ofiţerii mei, voi întocmi un raport, ale cărui concluzii i le voi supune spre examinare şi aprobare.

Bătrînul *Feldmarschall* a primit cu satisfacţie propunerea.

— Va trebui să mă pun de acord şi cu Rommel, am adăugat. Nu l-aţi putea invita aici ?

Von Rundstedt şi-a întrerupt plimbarea prin faţa biroului.

— Iată o chestiune delicată. Relaţiile mele cu Rommel nu sînt tocmai cordiale. Deşi este în subordinea mea, se arată foarte refractar. Hitler i-a acordat o mare libertate de iniţiativă. A reuşit să ne învrăjbească. Cunoşti principiul : *Divide et impera.* Cred că este preferabil să iei direct legătura cu el.

— Fie ! Am să-i fac o vizită la comandamentul său. M-am uitat la ceas. Pînă la Roche-Guyon am de parcurs circa cincizeci de kilometri. În două ore sînt înapoi.

— Înainte de plecare, te rog să iei micul dejun cu mine, m-a poftit *Feldmarschall*-ul.

— Iertaţi-mă, dar...

— O cafea veritabilă n-are să-ţi facă rău, a insistat. Şi eu mă rezum tot la o cafea. La vîrsta mea cumpătarea este de rigoare.

Nu puteam să-l refuz, după cum nu l-au refuzat nici ceilalţi generali. Peste cîteva minute, un soldat a apărut cu cafelele aburinde. Blumentritt ne-a tratat cu ţigări. *Feldmarschall*-ul şi-a amintit că îmi făgăduise o havană. Mi-a oferit să-mi aleg una dintr-o cutie de „Corona-Coronas".

Cafelele, ţigările au destins atmosfera. Generalul von Salmuth se lansase în povestirea unei anecdote cu iz politic, cînd colonelul Detring, şeful secţiei informaţii, şi-a făcut aferat intrarea.

— Ce s-a întîmplat, Detring ? l-a întrebat von Rundstedt.

— Îmi permiteţi să vă raportez, *Herr Feldmarschall.* Maiorul Blümel, din secţia colonelului Schenck, a fost ucis azinoapte la Paris... L-au atras într-o cursă...

Feldmarschall-ul şi-a pus ceaşca de cafea pe birou.

— Ce spui, Detring ?

— Acum un minut am primit o comunicare de la Comandamentul Marelui Paris.

În același moment apăru un maior de stat-major care îl anunță pe *Feldmarschall* că generalul von Stupnagel comandantul militar al Franței, cerea să-i vorbească la telefon. Von Rundstedt ridică receptorul unuia din telefoanele de campanie de pe birou.

Convorbirea cu generalul von Stupnagel nu dură mult. Von Stupnagel îi confirma știrea primită de la Comandamentul Marelui Paris, furnizînd unele amănunte obținute de la Stindt, șeful *Gestapo*-ului din Franța. Blümel fusese ucis cu focuri de revolver. Un agent al *Gestapo*-ului, care încercase să-l salveze, căzuse grav rănit. Ancheta continua. Fuseseră operate cîteva arestări. Stindt era încredințat că va descoperi pe asasini. *Feldmarschall*-ul ne relată spusele lui Stupnagel.

— Urîtă afacere ! exclamă la sfîrșit. Foarte urîtă !

Telefonul zbîrnîi iarăși. Maiorul ridică receptorul. L-am auzit rostind cu respect :

— Am onoarea să vă salut, *Herr General*... Îndată, *Herr General*... Se întoarse spre von Rundstedt : *Herr General* Oberg dorește să vă vorbească, *Herr Feldmarschall.*

Blumentritt a rotunjit ochii, adresîndu-mi o privire elocventă. Dacă se amesteca Oberg, însemna că lucrurile luau o întorsătură foarte serioasă.

Cunoșteam reputația lui Oberg, acest general *S.S.*, fost șef de stat-major al lui Heydrich, fost comandant al celui de-al 22-lea *Standarte S.S.* din Mecklemburg, fost șef al poliției și al *S.S.*-ului din Radom, Polonia, unde ordonase asasinarea în masă a evreilor din localitate, înaintat apoi *Brigadeführer* și general-maior al poliției. În '942, Himmler îl ridicase în rang, acordîndu-i titlul de *Höhere S.S.* și *Polizeiführer.* Pe lîngă demnitatea aceasta de șef suprem al formațiilor *S.S.* și al poliției, Himmler îl numise și reprezentantul său personal în Franța. Atît de mare era puterea acestui ins, încît preluase, din ordinul lui Hitler, și funcțiile polițienești rezervate pînă atunci administrației militare. Protecția spatelui trupelor fiind astfel încredințată lui Oberg, era firesc ca acesta să se intereseze personal de cazul Blümel.

Convorbirea telefonică a *Feldmarschall*-ului cu generalul *S.S.* se reduse la o serie de monosilabe, rostite la intervale lungi. Oberg se dezlănțuise într-un adevărat torent verbal, care se auzea pînă la noi, deși ne aflam la cîțiva pași de telefon.

Feldmarschall-ul lăsă în cele din urmă receptorul în furcă.

— Oberg mi-a dat asigurări formale că moartea lui Blümel va fi răzbunată. Cel puţin o sută de ostateci francezi vor fi executaţi. Mi-a mai declarat că a şi înaintat un raport telefonic lui Keitel, solicitînd aprobarea şi urgentarea execuţiilor. Dădu la o parte cafeaua, care nu-l mai tenta : Toată afacerea aceasta este îngrozitoare. Oberg a ţinut să precizeze că represaliile nu vor întîrzia. Pînă la miezul nopţii — cel mai tîrziu — execuţiile vor avea loc. Nu înţeleg graba aceasta.

Generalul von Salmuth îşi scoase monoclul şi îl puse la loc în orbită. Era un gest mecanic, care-i trăda nervozitatea.

— Măcelari ! rosti el.

Eram consternat. Expresia lui von Salmuth reflecta şi gîndurile mele intime. Războiul nu are nimic frumos în el. Dă frîu liber instinctelor animalice din fiecare om. Glorifică crima colectivă, atribuindu-i justificări de o înaltă moralitate. Statele mari şi puternice, care atacă ţările lipsite de posibilitatea de a se apăra, îmi fac impresia unor bandiţi straşnic înarmaţi, care dau năvală într-o casă locuită de oameni paşnici. Hitler a atins măiestria în ceea ce priveşte agresiunile premeditate împotriva unor vecini mai slabi. Şi nu sînt singurul care gîndesc aşa.

— *Herr Feldmarschall*, vă cer îngăduinţa să plec ! i-am spus. Aş vrea să fiu cît mai operativ.

Eram nerăbdător să stau de vorbă cu Rommel, acest „copil răsfăţat" al poporului german. Îi purtam o mare stimă. L-am văzut luptîndu-se în nordul Africii, dînd peste cap diviziile britanice, trimise să-i stăvilească asaltul impetuos. L-am văzut luptîndu-se şi la El Alamein şi transformînd o înfrîngere dezastruoasă într-o retragere organizată. Este o nenorocire că şefi militari de talia lui au trebuit să se bată pentru o cauză murdară. O mare parte din vină o purtăm şi noi, generalii. Am fost lipsiţi de curajul generalului Ludwig Beck, şeful Statului-Major al Armatei, care în '939 a preferat să demisioneze decît să participe la conducerea unui război apreciat de el ca nefast. Ulterior s-au găsit şi alţi generali care şi-au exprimat protestul demisionînd. Dar acestea au fost cazuri sporadice. Oportuniştii — şi asemenea exemple se întîlnesc în toate armatele din lume — s-au oferit servili să ocupe locul demisionaţilor. Dispreţul lui Hitler faţă de generali exprimă nu numai atitudinea lui faţă de nişte căpetenii militare care l-au dezaprobat în marea lor majoritate, ci mai ales dezgustul faţă de o castă care nu a avut tăria să-şi manifeste hotărît opoziţia. În ochii săi, generalii apăreau în postura unor dulăi

care-şi mîrîie uneori stăpînul, dar care ştiu de frica biciului. Îi socoteşte atît de jos, încît refuză să mai stea cu ei la masă.

Aproape de ora prînzului am plecat spre cartierul general al lui Rommel. Pînă la Roche-Guyon aveam de parcurs cincizeci de kilometri. Şoseaua era bună, iar cerul se înseninase. Sena, scăldată în soarele călduţ, îşi plimba apele leneşe de-a lungul malurilor cu vegetaţie golaşă.

Am trecut pe lîngă biserica Notre-Dame din Poissy, cu zidurile ei străvechi poleite cu tot aurul revărsat din văzduh, am traversat străduţele patriarhale din Meulan. După Vétheuil, am trecut prin preajma falezelor calcaroase ale căror creste dinţate evocă ruinele unor castele maure, iar după un cot larg al Senei, mi-a apărut, profilîndu-se printre copaci, silueta magnificului castel al ducilor de La Rochefoucauld, sediul cartierului general al *Feldmarschall*-ului Rommel.

M-a primit colonelul Hans Georg von Tempelhof, din secţia operaţii a Grupului de armate B., care m-a condus pînă la biroul *Feldmarschall*-ului.

Rommel fusese prevenit de sosirea mea şi mă aştepta. M-a întîmpinat cu braţele deschise.

— Aş paria că aţi venit să-mi luaţi aviaţia, aşa ca la El Alamein !

Nu-mi purta duşmănie. Ştia că executam această misiune din ordinul lui Hitler. Mai ştia că mă opusesem acestei măsuri absurde. Obiecţiile mele fuseseră măturate de Keitel şi de Jodl, care nu pierdeau ocazia să cînte în struna *Führer*-ului.

Am rămas surprins de cuvintele lui.

— V-a anunţat cineva scopul vizitei mele ? l-am întrebat.

Rommel a rîs.

— Nu m-a prevenit nimeni. Am ghicit. Vreţi să spuneţi că nu am dreptate ?

— Nu îndrăznesc să vă contrazic, am răspuns. Vă felicit pentru spiritul dumneavoastră de deducţie.

— Mulţumesc, *Herr General...*

În timpul prînzului, Rommel se dovedi a fi un amfitrion foarte agreabil. Mi-a vorbit despre soţia şi despre fiul său, pe care îi adora. Îl ascultam profund impresionat. Admiram familia aceasta unită. Aproape că o invidiam. Familia mea nu mai exista decît cu numele. Cei care supravieţuiau erau risipiţi în cele patru vînturi. Este foarte trist să te vezi singur, după ce te-ai deprins o viaţă întreagă să trăieşti printre ai tăi, să te bucuri de bucuriile lor, să te întristezi odată cu ei, să simţi căldura unui cămin. Primeam veşti numai de la

băiatul meu cel mai mic. Îl lăsasem în grija unei rude apropiate, contesa Clara von Wendlinghausen. Locuia într-un castel medieval din nordul Prusiei. În ultima lui scrisoare îmi descrisese, plin de încîntare, o fantomă pe care o surprinsese rătăcind în miez de noapte într-un turn pe jumătate ruinat. La 13 ani, fiul meu era un romantic incorijibil. La vîrsta lui și eu credeam în fantome.

Spre deosebire de supeurile sardanapalice oferite de Göring și de alte căpetenii ale regimului, felurile servite la masa lui Rommel erau de o sobrietate spartană. Omul acesta se supunea aceloraşi privaţiuni ca şi soldaţii săi. Nu concepea un tratament privilegiat. Numai vinurile, aduse în cinstea mea, erau de o calitate superioară.

După prînz ne-am plimbat prin parc, apoi Rommel a convocat în cabinetul său pe principalii săi ofiţeri de stat-major. Am lucrat împreună pînă seara. Activitatea noastră s-a cristalizat într-un masiv dosar cu planuri și documente. Înainte de a-mi lua rămas bun de la Rommel, am primit un telefon de la cartierul general al *Feldmarschall*-ului von Rundstedt.

Bătrînul comandant al Frontului de Vest mă invita să cinez în compania sa. Cu această ocazie, voia probabil să afle ce discutasem cu Rommel.

Era noapte cînd am părăsit parcul palatului din La Roche-Guyon. Împreună cu Rommel petrecusem cîteva ore plăcute. Subiectele discutate nu fuseseră — ce-i drept — deosebit de amuzante. Dar ne învăţasem cu ele.

Şoferul „Rolls-Royce"-ului meu nu era de talia lui Hans, prin întuneric înainta ca un melc. Cerul se acoperise și camuflajul sever al farurilor nu permitea o vizibilitate satisfăcătoare. După toate celelalte, eram opriţi din loc în loc de patrule, care cercetau vigilent actele. Măsurile de precauţie luate de Rommel erau foarte severe.

Cînd am ajuns la Saint-Germain-en-Laye, se făcuse ora 10. Am oprit în faţa cazematei comandamentului. Tînărul locotenent von Rundstedt mi-a ieșit în întîmpinare, poftindu-mă să-l urmez la locuinţa în care fusese cartiruit tatăl său. Acolo eram aşteptat cu masa.

Feldmarschall-ul își rezervase o clădire modestă, dar confortabilă, pe Rue Alexandre Dumas. O grădină mare, înconjurată cu un gard înalt de fier, izola edificiul de casele din jur.

Îndată după sosirea mea, ne-am aşezat la masă. Și aici, ca și la Rommel, meniul nu strălucea prin varietate și rafinament. Felurile — puţine la număr — erau însă suculente

și bine preparate. Ca și la Roche-Guyon, vinurile erau delicioase. *Feldmarschall*-ul avusese delicateţea să invite la masă și pe colonelul von Geist și pe șefii de secţii din statul meu major. Se mai aflau de față generalul Blumentritt și principalii ofițeri din comandament. Generalii von Salmuth și Dollmann se înapoiaseră la posturile lor de comandă.

Ne aflam la desert cînd colonelul Detring, șeful secției informații, a fost chemat la telefon. Peste cîteva minute s-a înapoiat îngîndurat în sufragerie.

— Îmi permiteți să vă raportez, *Herr Feldmarschall.* Mi s-a comunicat acum de la Paris că un prim lot de cincizeci de ostateci au fost executați, drept represalii pentru asasinarea maiorului Blümel. Un al doilea lot de cincizeci de ostateci vor fi executați în cazul că și agentul *Gestapo*-ului va muri de pe urma rănilor.

Asupra unora dintre noi vestea aceasta a avut efectul unui duș rece. Un colonel chel, fălcos, încorsetat într-o tunică ce nu reușea să-i zăgăzuiască pîntecele revărsat, declară înțepat că *S.S.*-ul din Paris se arătase prea sever, ordonînd împușcarea unui număr atît de mare de ostateci, dar că asemenea măsuri se impuneau, ca să se pună capăt atentatelor săvîrșite împotriva trupelor de ocupație. Alt colonel formulă o părere diametral opusă. Soluțiile acestea arbitrare, susținu el, nu rezolvau criza, ci o înăspreau. Cîțiva ofițeri interveniră în discuții. Opiniile erau împărțite. Colonelul cel fălcos susținea emfatic că securitatea trupelor germane trebuie păstrată cu orice preț și că execuțiile de ostateci frînau atentatele machisarzilor.

Feldmarschall-ul nu participa la discuții. Asculta ironic părerile pro și contra. Nu se pronunța în prezența atîtor ofițeri, ca să nu riște să i se răstălmăcească vorbele de răuvoitori. Ostilitatea lui față de Hitler era îndeajuns de cunoscută. Dacă ar fi criticat măsurile lui Oberg, și-ar fi complicat și mai mult situația, și așa destul de compromisă.

— Am familie, *Herr General,* îmi spusese el odată. Nu-mi îngădui să joc prea mult în ham.

Discuțiile convivilor au alunecat apoi spre alt subiect. Efortul de război german. Colonelul fălcos s-a lansat într-o înflăcărată tiradă asupra perspectivelor unei victorii germane, pe care el o vedea profilîndu-se la orizont. După părerea lui, rușii erau sleiți de puteri. Contraofensiva de o asemenea amploare îi costase enorme pierderi în oameni și materiale. În curînd, armatele lor aveau să se poticnească...

Îi ascultam plictisit inepțiile. Plictisit era și *Feldmarschall*-ul. La un moment dat nu s-a mai putut abține. S-a ridicat de la masă, imitat de toți ofițerii.

— *Meine Herren*, mîine avem o zi grea. Cîteva ore de odihnă ne vor prinde bine. S-a întors spre mine : V-aș ruga să mai rămîneți cîteva minute, *Herr General*. Aș vrea să punem cîteva chestiuni la punct.

Ofițerii, în cap cu Blumentritt și cu von Geist, au salutat, apoi au părăsit sufrageria. În curînd am rămas numai cu von Rundstedt și cu fiul său.

— Atîta prostie începuse să mă sufoce, a exclamat *Feldmarschall*-ul. Mai luăm un coniac ?

— Unul singur înainte de plecare.

Ne-a servit tînărul von Rundstedt. Remarcasem pînă atunci tactul lui. Deși era fiul comandantului suprem al forțelor noastre din vest, stătea rezervat deoparte, nu se amesteca în discuții, nu își dădea aere, ca atîția tineri care prin comportarea lor stridentă, lipsită de modestie, nu-ți permit nici o clipă să uiți că sînt niște autentici *fils à papa*.

Am ajuns la Paris curînd după miezul nopții. M-am retras în apartamentul meu, fără să-i mai dau ordine lui von Geist pentru a doua zi.

Helmuth Kinzler, ordonanța, mă aștepta cu baia gata pregătită. Am făcut un duș, am băut un coniac dublu, apoi am încercat să mă culc. Înainte de a stinge lumina, îmi închipuisem că voi adormi repede. Eram foarte obosit. Întunericul m-a trezit însă din somnolență, ca și cînd aș fi luat un excitant puternic. Cu ochii deschiși, încercam să deslușesc prin întuneric contururile odăii.

În fața mea apărea, într-o confuză alternanță, cînd fiul *Feldmarschall*-ului, cînd Albert. Uneori, trăsăturile lor se contopeau, apoi se diferențiau iarăși. Personalitatea fiecăruia se singulariza cu pregnanță. În cele din urmă, chipul tînărului von Rundstedt s-a estompat și înaintea ochilor mei a rămas numai Albert, în uniforma lui de ofițer de tancuri. Tunica, bine strînsă pe corp, purta la piept „Crucea de Fier". Uniforma a dispărut sub un veșmînt alb, ca un lințoliu. Halatele albe care camuflau iarna uniformele militarilor mi-au trezit întotdeauna în minte imaginea unor giulgiuri mortuare. Comparațiile acestea morbide mă hăituiesc, exasperîndu-mă. Veșmîntul lui Albert fusese odată alb. Acum era murdar, rupt și pătat cu sînge. Dar nu cu sîngele lui Albert, ci cu sîngele camarazilor săi grav răniți. Ajutase la transportarea

lor pînă la avioanele care aveau să-i scoată din Stalingradul încercuit. Albert — Stalingrad... Pentru mine, aceste două nume sînt indisolubil legate. Căderea Stalingradului a fost pentru armata germană începutul sfîrşitului. Pentru mine a constituit o lovitură tot atît de cumplită, căci atunci l-am pierdut pe Albert...

În ochii mei, războiul se prezintă sub forma unor coloane de tancuri, de motorizate, de infanterişti, văzute din zborul păsării. Coloanele se scurg învăluite în volute de praf, se tîrăsc prin noroaie vîscoase, şerpuiesc pe şosele, se strecoară pe uliţele satelor ori dau buzna peste periferiile oraşelor. Războiul înseamnă coloane care înaintează, urmărind impetuos inamicul, ori care se retrag dezordonat, făcîndu-şi loc anevoie printre alte coloane în debandadă. Pentru mine, războiul mai înseamnă furnicar de oameni care se învălmăşesc, măcelărindu-se. Nu-i vezi cum mor, căci de acolo, de sus, ai numai o privelişte de ansamblu. Războiul înseamnă proiectile-trasoare — mărgele de foc — izvorînd în rafale sacadate din pîntecele păsării care te poartă pe aripile ei, înseamnă alte mărgele de foc împroşcate din miile de ţevi ale tunurilor antiaeriene, şi repezite spre văzduh în feerice evantaie.

Pentru zburători, moartea în luptă este o moarte curată. N-ai să-i vezi niciodată tîrîndu-se în coate, cu pîntecele spintecat şi cu maţele şerpuind prin iarbă, aşa cum li se întîmplă infanteriştilor ori soldaţilor din oricare altă armă terestră. Din avion am văzut oraşe arzînd. Din înălţimea aceea par nişte imense lacuri de lavă incandescentă. Am văzut, de sus, şiraguri de tunuri trăgînd în noapte. Deflagraţiile de la gura tunurilor păreau scînteieri de licurici. Am văzut tancuri înfruntîndu-se, împungîndu-se ca nişte bizoni în rut. Am văzut ruine cenuşii, multiplicări la infinit ale Acropolei.

Îmi revine în minte, cu uimitoare claritate, Directiva 41 din '942. Mă aflam la Comandamentul *Luftwaffe*, cînd mi-a căzut pentru întîia dată în mînă acest document care cristaliza concepţia strategică a *Führer*-ului şi operaţiunile militare corespunzătoare care trebuiau întreprinse în cursul acelui an. Precizia seacă a termenilor folosiţi era caracteristică modului de exprimare poruncitor, aspru, categoric al lui Hitler. După ce ordona Grupului de armate Nord să îşi reia ofensiva în scopul cuceririi Leningradului şi a stabilirii unei joncţiuni cu finlandezii, preciza că efortul principal avea să fie executat

de Grupul de armate Sud, căruia îi revenea misiunea să cucerească întreaga Rusie meridională, pînă la Marea Caspică. „Toate forţele de care dispunem, poruncea el, trebuie concentrate pentru efectuarea operaţiei principale în sectorul sudic, cu scopul de a nimici inamicul la vest de Don, ceea ce ne va îngădui să cucerim ulterior regiunile petrolifere din Caucaz şi să trecem Caucazul." Nu mă gîndeam pe atunci că directiva aceasta avea să fie prima verigă a lanţului de nenorociri care urmau să se abată asupra copiilor mei.

Hitler ajunsese la concluzia că o continuare a războiului nu era posibilă fără grîul ucrainean, fără petrolul caucazian. *O.K.W.*-ul afectase 217 divizii, menite să ducă la îndeplinire planul lui Hitler.

Ofensiva aceasta nu pornea sub auspicii tocmai bune. *Führer*-ul atribuise în exclusivitate generalilor eşecul din '941 al ofensivei împotriva Moscovei. Omul acesta, care se socotea un strateg înnăscut, nu numai că subapreciase potenţialul ruşilor pe plan militar, politic şi economic, dar, îmbătat de succesele rapide din Occident, fixase armatelor germane obiective disproporţionate cu posibilităţile lor. Trupele noastre erau istovite, iar rezistenţa ruşilor creştea în raport invers proporţional cu scăderea capacităţii noastre de luptă. Succesele din vara şi toamna lui '941 aminteau tristele experienţe *à la* Pyrrhus, care cîştiga bătălii, dar pierdea războaie.

După eşecul din faţa Moscovei, Hitler hotărîse să treacă la o primenire a înaltelor comandamente. Către mijlocul lui decembrie începuse acţiunea de „curăţire", destituind pe *Feldmarschall*-ul Walter von Brauchitsch, comandantul trupelor de uscat, şi pe *Feldmarschall*-ul Theodor von Bock, comandantul Grupului de armate Centru. Urmaseră apoi o serie de destituiri, transferări, degradări, trimiteri în judecata curţilor marţiale, care săpaseră adînc moralul generalilor. Generalul-colonel Guderian, autorul faimoaselor străpungeri din Franţa, se văzuse trecut pe linie moartă. Generalul-colonel Höppner, comandantul Grupului 3 de tancuri, a fost degradat şi i s-au ridicat toate decoraţiile, fiindcă a ordonat din proprie iniţiativă retragerea unităţii sale, ameninţată de încercuire. Generalul-colonel Strauss, comandantul Armatei a 9-a, a preferat să se interneze într-un spital şi să ceară înlocuirea sa pentru cauză de boală. Un ofiţer din *O.K.W.* îl prevenise de ceea ce i se pregătea.

Eram cu toţii consternaţi. Sancţiunile aplicate de Hitler erau absurde. Trimisese în faţa Curţii Marţiale pe generalul

von Sponeck, învinuit că ar fi „îngăduit" retragerea diviziei sale, angajată în luptă în peninsula Kerci. Destituise pe generalul von Stupnagel, destituise pe generalul-colonel von Falkenhorst, măturase literalmente generalii, plasînd adeseori în locul lor creaturi devotate partidului național-socialist, care se remarcaseră pînă atunci doar prin servilismul și prin devotamentul lor față de *Führer*. *Feldmarschall*-ul von Rundstedt, comandantul Grupului de armate Sud, se văzuse înlocuit cu *Feldmarschall*-ul Walter von Reichenau. Fusese înlăturat și *Feldmarschall*-ul von Leeb de la comanda Grupului de armate Nord. Nici unul dintre conducătorii de armate care începuseră războiul împotriva Uniunii Sovietice nu reușise să-și păstreze funcția după prima iarnă petrecută pe teritoriul Rusiei.

Ofensiva din nord nu a înregistrat nici un succes. Leningradul, transformat într-o fortăreață inexpugnabilă, ca și Moscova, n-au putut fi cucerite. În sud au fost realizate înaintări spectaculoase, dar obiectivele principale fixate de Hitler n-au putut fi atinse. Pînă la Batum, importantul port de pe coasta Mării Negre, mai rămîneau de parcurs 500 de kilometri. 600 de kilometri mai trebuiau să străbată armatele noastre spre a ajunge la Baku, pe coasta Mării Caspice. De cucerirea orașului Tiflis, plasat pe *pipe-line*-ul care aducea petrolul de la Baku la Batum, nici nu putea fi vorba.

În esență, această ofensivă se soldase cu un eșec. Imensele teritorii ocupate impuseseră o diluare a forțelor noastre armate, care acționau pe fronturi disproporționate. Între Grupurile de armate A. și B., care făceau parte din Frontul de Sud, se deschidea un gol de 400 de kilometri, ocupat de o singură divizie motorizată. Flancul nordic al acestei uriașe pungi rămînea astfel serios expus unei contraofensive sovietice. Cucerirea Stalingradului ar fi permis armatelor germane să-și scurteze frontul și să-și consolideze totodată pozițiile cucerite pînă atunci.

Grupul de armate A., comandat de *Feldmarschall*-ul Wilhelm List, care avusese misiunea să treacă Donul inferior și să ocupe Kubanul și Caucazul, prezenta un caracter omogen. Grupul de armate B., care avusese rolul să traverseze Donul mijlociu, să dea peste cap unitățile sovietice din acest sector și să cucerească Stalingradul, era comandat de un ofițer nu prea experimentat, generalul Freiherr Maximilian von Weichs. Trupele de sub comanda sa aveau în componența lor două armate germane bine antrenate, o armată germană ceva mai

slabă, alcătuită din rezerviști, cu o pregătire militară mai puțin satisfăcătoare, precum și patru armate alcătuite din români, unguri și italieni, care nu manifestaseră pînă atunci un zel deosebit în această încleștare pe moarte dintre teutoni și slavi. Dacă trupele ungurești și mai ales cele italienești erau foarte slabe, nu se putea spune același lucru despre români, care puteau fi mult mai combativi, dar care nu se arătaseră niciodată credincioși cauzei noastre. Între soldații noștri și soldații români exista o tensiune care creștea pe zi ce trece. Este incontestabil că românii s-au arătat întotdeauna ostili participării lor la campania din est. Cu excepția mareșalului Antonescu și a unui cerc restrîns de generali și oameni politici, partizani ai Axei, armata și întreaga opinie românească nu-și ascundeau dușmănia față de noi. Sînt semnificative demisiile generalilor români Ciupercă, Orășanu, Iacobici, care afirmau că nu au ce căuta în Transnistria și în stepele Rusiei.

Generalului-colonel Friedrich Paulus, comandantul Armatei a 6-a, i-a revenit misiunea să cucerească Stalingradul. Într-unul din regimentele de tancuri de sub comanda sa se afla și fiul meu Albert.

În cea de-a doua jumătate a lui august, Armata a 6-a, sprijinită de armata a 4-a „Panzer", a pornit la atac. Eforturile lui Paulus au fost la început încununate de succes. Diviziile de tancuri au izbutit să spargă dispozitivul de apărare sovietic și să se apropie de Stalingrad. Preocupat de înaintarea trupelor sale, care constituiau un „V" cu vîrful îndreptat spre Stalingrad, Paulus a scăpat din vedere să-și asigure flancurile. În iureșul lor, blindatele sale au depășit Donul, și la 23 august au atins periferiile Stalingradului. Rezistența rușilor fusese extrem de dîrză. Trupele lor în retragere sufereau pierderi enorme. Comandamentul sovietic reușise totuși să-și păstreze cîteva capete de pod pe malul drept al Donului, în special la Kletskaia — cam la șaptezeci de mile nord-vest de Stalingrad — și ceva mai tîrziu și-a creat un altul la vest de Serafimovici. Aceste capete de pod aveau să joace un mare rol în dezastrul nostru de mai tîrziu.

Stalingrad este un mare centru industrial și de comunicații, amplasat în vîrful cotului vestic al Volgăi inferioare. Străvechiul Țaritin a căpătat numele lui Stalin.

Pe generalul Paulus l-am cunoscut personal. Ca și mine, era însurat cu o româncă. Făcuse o carieră frumoasă. Calitățile lui militare, dar mai ales originea sa burgheză contribuiseră a-l ridica în ochii *Führer*-ului, care avea oroare de ofi-

ţerii cu particulă nobiliară. Ocupase numeroase funcţii de răspundere, ajungînd, printre altele, şef de stat-major al *Feldmarschall*-ului von Reichenau. La 52 de ani căpătase comanda Armatei a 6-a, cinste care îi crease mulţi duşmani.

I s-a imputat lui Paulus că era un perfect executant, dar că nu corespundea funcţiei de comandant de armată. Este discutabil dacă alt general s-ar fi descurcat mai bine. Paulus a avut ghinionul că, prin forţa împrejurărilor, s-a văzut pus în situaţia de a primi ordine direct de la Hitler. Dacă la aceasta se mai adaugă şi formidabila presiune pe care a trebuit să o suporte din partea armatelor sovietice, nu este de mirare că nu a fost capabil să dea rezultatele aşteptate.

Cert este că Stalingradul a însemnat o cotitură hotărîtoare în strategia Înaltului Comandament Sovietic, care din acel moment a renunţat la apărarea elastică, trecînd pe tot frontul la contraofensivă. Asediul Stalingradului a început efectiv la 2 septembrie. Oraşul, supus unui bombardament continuu de către *Luftwaffe*, s-a transformat în curînd într-un morman de ruine. Noaptea, exploziile bombelor şi incendiile luminau cerul ca în plină zi. Din ordinul *Führer*-ului am inspectat în două rînduri unităţile aeriene afectate operaţiunilor de la Stalingrad. Am zburat deasupra oraşului lovit de moarte. Aglomerarea aceasta urbană şi industrială se desfăşura ca o fîşie lungă de circa cinci kilometri de-a lungul apelor Volgăi. În lăţime, abia dacă atingea pe alocuri doi sau trei kilometri. Oraşul vechi ocupa sudul Stalingradului. Oraşul nou, construit în jurul Pieţei Roşii, de pe colina Mamai, cobora treptat pînă la debarcader. În nord se desfăşurau zona industrială şi nodul de comunicaţii. Oraşul e străbătut de rîpe care fac ca apele pluviale să se reverse în Volga. Malurile apei, orientate spre răsărit, sînt rîpoase. Trupele, ascunse la adăpostul lor, sînt perfect apărate. Tirul de artilerie nu le poate atinge, deoarece sînt plasate în unghi mort. Numai din aer ar avea cum să fie lovite, dar ruşii au adus aici o aviaţie puternică, care a oprit trecerea aparatelor noastre peste fluviu.

După o ultimă şi distrugătoare pregătire de artilerie, combinată cu bombardamente aeriene, blindatele Armatei a 6-a au pornit la atac. Oraşul vechi a căzut cel dintîi în mîinile noastre. Luptele s-au desfăşurat apoi, înverşunate, în jurul silozurilor, care au fost cucerite cu preţul unor pierderi colosale, suferite de ambele tabere. Germanii şi ruşii se băteau printre ruinele fumegînde, printre exploziile care nu mai conteneau, se băteau pe străzi, prin pivniţe, prin halele fabricilor

cu acoperișuri desfundate, pe lîngă zidurile înnegrite de fum, rămase prin minune în picioare, se băteau cufundați pînă la gleznă în grîul revărsat din silozurile spintecate, din garniturile de tren fărîmițate, se băteau corp la corp, într-o încăierare turbată, care nu mai avea nimic omenesc.

Am urmărit de cîteva ori din avion desfășurarea bătăliei. Spectacolul era înfiorător. Centrul orașului și sectorul industrial erau o mare de foc și de fum. Știam că parte din populația civilă reușise să se refugieze dincolo de Volga, dar mai știam că foarte mulți bătrîni, femei și copii fuseseră găsiți morți printre ruine.

În cartierul de nord lupta luase proporții de coșmar. După ce avioanele revărsau mii de tone de bombe, unități de geniu și formații de asalt aruncau în aer clădire cu clădire, spre a deschide drum infanteriei și tancurilor.

În timpul acesta, la cartierul său general de la Vinița, *Führer*-ul își rumega mînia. Nu înțelegea de ce operațiile de cucerire se desfășurau atît de greu. Dacă ar fi venit la fața locului, poate că ar fi înțeles. Unii generali murmurau. Încăpățînarea lui Hitler de a cuceri Stalingradul îi exaspera. Pierderile suferite de trupele noastre erau disproporționate cu importanța obiectivului. Pretindea că numai lipsa de hotărîre a generalilor a împiedicat — cu un an înainte — cucerirea Moscovei. Acum, Hitler era hotărît să-și ducă opera pînă la capăt. Stalingradul trebuia să rămînă în mîinile noastre. Dincolo de baricadă, Stalin adoptase o atitudine tot atît de intransigentă. Rusia, proclama el, nu mai are teritorii de cedat. Generalul sovietic Lopatin, comandantul Armatei a 62-a, a fost înlocuit fiindcă a propus părăsirea Stalingradului. Eremenko, comandantul grupului de armate angajate în apărarea Stalingradului, a rostit o frază care a ajuns pînă la urechile noastre : „Păstrăm Stalingradul sau murim".

Serviciile noastre de informații dispuneau de date grăitoare în legătură cu hotărîrea rușilor de a nu mai ceda un petec de pămînt. Ne mai furnizaseră și alte date. Se părea că rușii concentrează importante forțe militare în vederea unor operațiuni de mare anvergură. Informat, Hitler a rîs.

— Rușii sînt la capătul puterilor. La Stalingrad vor suna în curînd clopotele, vestind înmormîntarea puterii sovietice.

Feldmarschall-ul List, care a încercat să-i deschidă ochii asupra perspectivelor sumbre care ne așteptau, a fost desti-

tuit. Apoi, altă bombă : Halder, şeful Statului-Major al Armatei de Uscat, a fost înlăturat. Halder fusese un strălucit profesor al şcolii de război germane.

— N-am nevoie de dascăli, a exclamat Hitler, ci de oameni pătrunşi de fanatismul naţional-socialist, de soldaţi capabili să conducă războiul *meu* din Rusia.

Înlocuitorul lui Halder a fost desemnat în persoana generalului Kurt Zeitzler. Valoarea nu se măsoară în ani, părea să spună Hitler, parafrazîndu-l pe Corneille. Numai că Zeitzler era lipsit de geniu. Dar ce importanţă are ? Stăpînul celui de-al treilea *Reich* personifica geniul. Capul îi plesnea sub presiunea ideilor geniale.

La a 19-a aniversare a *„putsch"*-ului de la München, Hitler a ţinut un discurs fulminant în faţa partizanilor fanatici, din vechea gardă, adunaţi în localul berăriei „Bürgerbräu" :

— Am vrut să ating Volga într-un anumit punct, şi anume în oraşul care poartă numele lui Stalin. Am reuşit să-l cucerim, cu excepţia cîtorva poziţii inamice, care vor trece în curînd în mîinile noastre. Am fost întrebat : „De ce nu-i lichidaţi pe ruşi mai repede ?" Am să vă spun motivul : Nu vreau să repet experienţa de la Verdun. Prefer să desăvîrşesc cucerirea oraşului folosindu-mă de cîteva mici grupuri de asalt. Timpul nu contează...

Cînd Hitler a ţinut acest discurs, mă aflam la comandamentul generalului von Weichs. L-am ascultat la radio. Von Weichs, care se afla lîngă mine, m-a privit uluit.

— Auzi ! Cîteva mici grupuri de asalt ! Ce zic soldaţii din Stalingrad care întîmplător îl ascultă ? Pe cine vrea să înşele ?

Neînsemnatele grupuri de asalt erau în realitate opt divizii. Opt divizii angajate într-o luptă cumplită cu ruşii fanatizaţi de un patriotism care le dădea aripi. Deprinşi cu luptele de stradă, disputau cu îndîrjire fiecare casă, fiecare fundătură, fiecare rambleu. Printre mormanele de moloz zăceau mormane de morţi. Ruşii stăpîneau încă cea mai mare parte din zona industrială, debarcaderul, centrul feroviar şi rîpele dinspre Volga.

Ştiam că Albert se afla în infernul acela, încă din primele zile ale asediului. Îmi muşcam pumnii, reproşîndu-mi încăpăţînarea de a nu mă fi folosit de influenţa mea, spre a-l muta într-o unitate din interior. Nu o făcusem, fiindcă aveam o tradiţie şi o onoare de apărat, fiindcă în familia noastră nimeni nu acceptase vreodată ruşinea ambuscării la partea sedentară. Abia mai tîrziu mi-am dat seama că toate aceste considerente

nu-şi puteau găsi aplicaţia în războiul absurd pe care-l purtam. Eram tîrîţi într-un dans al morţii din care nu mai exista scăpare.

În acest timp, Hitler pleca la Berchtesgaden. De acolo, din ambianţa aceea feerică a Bavariei, lansa apeluri înflăcărate comandanţilor de unităţi de la Stalingrad :

— Cunosc imensele dificultăţi legate de misiunea ce vi s-a încredinţat. Situaţia rușilor nu este mai uşoară, acum, cînd sloiurile şi-au făcut apariţia pe Volga, îngreunîndu-le aprovizionarea. Aştept să vă folosiţi de această împrejurare favorabilă şi să acţionaţi cu toată energia pentru cucerirea fabricii de tunuri şi a oţelăriei...

Am ascultat această fanfaronadă penibilă de la cartierul meu general, instalat în fostul conac al unui domeniu princiar. Clădirea, un palat cu peste două sute de încăperi, cunoscuse — după revoluţie — întrebuinţări multiple. Marile saloane de la parter serviseră drept grînare, iar în apartamentele de la etaj îşi găsiseră sălaşul administraţia colhozului local, creşe, cantine, precum şi un muzeu al partidului. Într-una din aripile clădirii mi se amenajaseră două camere pentru uzul meu personal, mobilate sobru, cu piese găsite prin podul uriaş cît hala unei gări.

Ziua, clădirea, pe jumătate ruinată, semăna cu o cazarmă dezafectată. Mesele de lucru, prozaice şi meschine, instalate prin încăperile imense, distonau cu tavanele afumate, crăpate, cu oglinzile sparte, cu coloanele de marmură ciobite, urme ale unei splendori de mult apuse.

Cînd umbrele înserării se lăsau asupra edificiului, acoperind imperfecţiunile atît de vizibile ziua, palatul îşi recăpăta ca prin farmec măreţia de odinioară. Colonada care împodobea faţada monumentală se profila majestuos pe fundalul zidurilor alburii.

Militarii germani pe care-i întîlneam pe culoare risipeau însă repede acest miraj încîntător. Clădirea îşi recăpăta aspectul de ruină jalnică, evocîndu-mi obrazul răvăşit al unei femei căreia mersul neiertător al anilor îi răpise frumuseţea, graţia şi farmecul. În această ambianţă dezolantă, stridenţele glasului isteric al *Führer*-ului, răspîndite de difuzoarele aparatelor de radio, stîrneau ecouri obositoare, obsedante.

Stăteam cu von Geist în cabinetul meu de lucru şi ascultam întunecat elucubraţiile conducătorului celui de-al treilea Reich. În soba de fier, adusă nu ştiu de unde — căci cea originală, de faianţă policromă, era stricată — duduia focul,

răspîndind o căldură plăcută. În ceştile de pe masă abureau două ceaiuri. Cînd glasul *Führer*-ului s-a curmat şi acordurile preludiului din *Parsifal* s-au revărsat cascadă în cameră, m-am uitat la von Geist.

— Ei, ce zici ?

M-a privit, apoi a ridicat din umeri.

— Menirea soldatului este să execute ordinele superiorilor săi.

Pe o consolă de marmură ardea o lampă cu gaz. Instalaţia electrică şi mica uzină generatoare de energie a palatului nu mai funcţionau de mult. De cîteva zile, specialiştii se străduiau să le repare.

Îmi duceam ceaşca la gură, cînd am auzit primele împuşcături. La început rare, apoi înteţindu-se ca o grindină ce cade pe un acoperiş. Nu se întunecase încă. La ferestre pîlpîiau ultimele scăpărări ale soarelui care apunea dincolo de culmile copacilor din parc.

Von Geist a sărit de pe scaun şi a trecut la fereastră. Cîteva bubuituri caracteristice de brandturi au făcut să vibreze geamurile. M-am ridicat şi eu.

— Ce să fie ? a exclamat von Geist. Frontul e la mai bine de cincizeci de kilometri !

Împuşcăturile se auzeau în special în dreptul intrării principale, care privea spre sud. Alte împuşcături au prins să le ţină isonul în direcţia opusă.

— S-ar zice că sîntem împresuraţi ! grăi von Geist, încreţindu-şi sprîncenele.

Am văzut pe fereastră nişte umbre strecurîndu-se printre trunchiurile copacilor, apoi şi scînteierile ca de licurici ale unor arme de foc care trăgeau în salve dese.

Locotenentul Busch a intrat în cameră. Abia îi deslușeam faţa în penumbra care se lăsase. Numai ochii şi dinţii îi străluceau, ca la o mască africană.

— Cartierul general este atacat de franctirori, *Herr General.*

— Eram sigur, am rostit. Mulţi ?

— Probabil au atacat clădirea din trei direcţii.

A intrat şi colonelul Merian. Mitralierele lătrau cu furie. Brandturile bubuiau. Eram ţinta unui atac organizat.

Cartierului meu general i se afectase — pe lîngă un pluton de gardă din trupele de aviaţie — şi o companie din *Waffen S.S.*, comandată de un *Sturmführer* pe nume Gert Schuch, care se făcuse remarcat prin zelul depus în cadrul unei *Ein-*

satzgruppe cu un bogat palmares de succese în lupta împotriva franctirorilor. Odată, la un chef, Schuch se lăudase în fața ofițerilor mei că împușcase personal peste cincizeci de franctirori și spînzurase alți șaptezeci. Ofițerul acesta *S.S.*, cu o mutră banală, inexpresivă, avea maniere onctuoase, de prelat. Cred că în tinerețe aspirase să devină preot. Valurile vieții îl împinseseră însă în marea familie a național-socialiștilor.

— Franctirorii aceștia merg la sinucidere sigură, zise Merian. Am alertat, prin telefon, cea mai apropiată mare unitate germană, care a și trimis spre noi un batalion motorizat. În maximum o jumătate de oră vor fi aici. În clădirea aceasta putem rezista unor forțe mult superioare, asemenea spaniolilor lui Franco în Alcazarul transformat în fortăreață. Dar nu va fi cazul.

Spre stupefacția lui Merian, pronosticul său nu s-a confirmat.

Profitînd de umbrele înserării și grație unei abile manevre — un atac diversionist asupra intrării principale, spre a atrage într-acolo grosul apărătorilor noștri — franctirorii au reușit să pătrundă în aripa vestică a clădirii printr-o intrare laterală mai puțin păzită.

Situația amenința să se complice. Mi-am îmbrăcat mantaua și m-am înarmat cu pistolul meu de serviciu, spre a fi pregătit pentru orice eventualitate. Ar fi fost culmea să cad prizonier în spatele liniilor noastre. M-aș fi acoperit de ridicol.

Însoțit de von Geist, de Merian și Busch, am coborît în marele hol. Soldații, retranșați la ferestre, trăgeau asupra asediatorilor, care ripostau cu un foc viu. Răpăitul puștilor mitraliere făcea să vuiască boltele clădirii. În aripa vestică lupta continua înverșunată. S-a scurs aproape un sfert de oră fără ca partizanii să înregistreze noi progrese.

— Abia acum se poate spune că lovitura lor a eșuat, m-am adresat lui Merian, care se afla lîngă mine. M-am uitat la ceas. Motorizatele promise ar trebui să sosească dintr-un moment într-altul.

Focul concentric al asediatorilor a încetat tot atît de brusc pe cît începuse. Franctirorii s-au retras în pădurea care ne înconjura, fără a fi urmăriți de soldații noștri. În desișurile acelea sălbatice, superioritatea rușilor ar fi fost zdrobitoare. Cînd batalionul trimis în ajutorul nostru și-a făcut apariția, lupta se sfîrșise.

Bilanțul pierderilor noastre era serios. Doisprezece morți, optsprezece răniți și trei dispăruți. Printre aceștia din urmă se afla și *Sturmführer*-ul *S.S.* Schuch. Toată noaptea, detașamente puternic înarmate au patrulat pădurea pe o mare adîncime, în căutarea franctirorilor. N-au reușit să dea decît peste cadavrele rușilor căzuți în timpul luptei. Abia de dimineață l-au descoperit pe Schuch, spînzurat de un copac și înghețat sloi.

În aceeași seară, von Weichs ne-a invitat la o conferință la care urma să participe și comandantul celei de a 4-a *Luftflotte*, generalul Wolfram von Richthofen. Von Weichs era tras la față, cearcăne negre făceau să-i adîncească în orbite ochii obosiți. După ce a ascultat cu multă atenție relatarea atacului nocturn, a deschis conferința :

— *Meine Herren*, secția de informații îmi furnizează de cîteva zile vești ciudate. Se pare că rușii pregătesc ceva. Intensificarea atacurilor agresive ale franctirorilor sînt semnificative.

Von Richthofen a ridicat din umeri.

— În sectorul nostru, activitatea franctirorilor a fost întotdeauna intensă. Avioanele noastre de recunoaștere nu mi-au semnalat mișcări de trupe inamice. Aceasta contează. Trebuie să recunoașteți că în stepa aceasta întinsă și netedă ca o farfurie, pregătirea unei contraofensive n-ar scăpa neobservată. În rîpele din preajma Donului și a Volgăi nu se pot ascunde mari unități... Cred că informațiile dumneavoastră sînt eronate. Agenții au adeseori imaginația bogată.

Von Weichs a clătinat din cap cu îndoială :

— Mă tem ! Mă tem de surprize ! Flancurile Armatei a 6-a îmi pun probleme foarte serioase. Cuprind și cîteva unități italienești, românești și ungurești, care nu-mi inspiră încredere. Românii, destul de apropiați de Stalingrad, sînt cei care-mi dau cea mai mare bătaie de cap, zise von Weichs. Știți ce figură mi-au făcut de curînd ? Cînd veți auzi, veți rămîne tablou. Divizia 1 blindată mi-a restituit decorațiile pe care le trimisesem pentru a răsplăti faptele de arme ale militarilor din acea unitate. Am trecut faptul acesta sub tăcere, ca să nu înveninez și mai mult atmosfera dintre armatele noastre și aliați.

Am rămas foarte surprins de acest gest. Von Richthofen a intervenit, zîmbind ironic :

— Credeți că nu au avut dreptate ? Am fost informat că oameni din unitățile noastre de tancuri i-au deposedat cu

forța de cantitățile de carburanți aduse de cisternele românești. Este de mirare că nu s-au iscat incidente și mai serioase.

— Știu, suspină von Weichs. Mi s-a adus și mie la cunoștință acest fapt regretabil. Românii trebuiau totuși să-și dea seama că unitățile noastre se bucură de o oarecare prioritate. Noi ducem greul războiului. În fond, românii, ungurii, italienii nu sînt decît niște anexe...

— Le cereți totuși să-și verse sîngele...

— Evident, situația e oarecum delicată. Cel mai potrivit lucru ar fi fost să încadrăm trupele aliate în unitățile noastre, zise von Weichs.

— Eh, rațiuni înalte de stat au impus să li se îngăduie comandamente proprii, grăi von Richthofen. Acum trebuie să suportăm consecințele.

Von Weichs își masă ușor ceafa :

— *O.K.W.*-ul se teme că rușii vor profita de ocazie spre a încerca o străpungere tocmai în astfel de puncte nevralgice, cum e sectorul românesc. Știți ce a spus deunăzi *Führer*-ul ? „Aș dormi mai liniștit dacă Donul ar fi apărat de germani." Îi împărtășesc părerea.

Am socotit că sosise momentul să intervin :

— Să nu uităm că noi i-am silit pe români să intre în război. Ei ar fi preferat să rămînă neutri.

Von Richthofen ridică sentențios mîna :

— Nu există neutralitate, a spus *Führer*-ul. Cunoașteți cazul Belgiei și al Olandei, adăugă el, nu mai vorbesc de Danemarca și de Norvegia. Trebuia să folosim teritoriul Ungariei și al României spre a putea trece în Iugoslavia și în Grecia. Dacă nu i-am fi lucrat tare pe români, am fi riscat să ne facă figura pe care ne-au făcut-o sîrbii.

— Armatele românești, zise von Weichs, ne-au creat întotdeauna dificultăți. Pe români nu i-am simțit niciodată apropiați sufletește. Ochii lor continuă să fie îndreptați spre Anglia și spre Franța.

Trebuia să recunosc, spre rușinea mea, că debarcarea aliaților în Maroc și Algeria, survenită în aceeași epocă, mă preocupa mai puțin decît luptele de la Stalingrad. O teamă ciudată îmi strîngea inima. Era ca și cînd m-aș fi aflat în fața unui pericol iminent. Simțămîntul acesta era nejustificat. Eram convins că bătălia de la Stalingrad nu avea să mai dureze mult. După ocuparea orașului, mă gîndeam să solicit un concediu pentru Albert. Îi datoram această recompensă. În ciuda principiilor mele severe, eram ispitit să-i provoc mutarea

într-o unitate mai ferită. Poate că instinctele ancestrale, adormite de-a lungul secolelor de civilizaţie, se trezesc în preajma unor evenimente pe care noi, cu simţurile noastre imperfecte, nu avem cum să le prevedem. Aproape că uitasem de existenţa celorlalţi trei copii ai mei. Toată grija era concentrată asupra lui Albert.

În ziua de 18 noiembrie am primit ordinul să mă prezint la Berchtesgaden, spre a raporta *Führer*-ului concluziile mele referitoare la situaţia de pe frontul Stalingradului. Noaptea, tîrziu, am sosit la Berghof. Hitler se culcase. M-a primit în schimb Göring. Invitase la cină pe Keitel, pe Jodl, pe noul şef de stat-major Zeitzler şi pe alţi generali. Curtenitor ca de obicei, Göring mi-a oferit un loc la masă în preajma sa.

— Ce mai e nou la Stalingrad ? m-a întrebat, zîmbind cu bonomie. De cîteva zile încoace Zeitzler ne împuie capul cu o pretinsă contraofensivă pe care ar pregăti-o rușii. Cică *Abwehr*-ul ar fi în posesia unor informaţii precise. În ceea ce mă priveşte, nu prea pun bază pe spioni.

Eram sigur că generalul Zeitzler fusese prevenit de von Weichs.

I-am spus tot ce știam în legătură cu bătălia pentru Stalingrad, precum şi temerile mele în legătură cu flancurile Armatei a 6-a.

— Pentru a face față oricărei eventualități, interveni Jodl, am dispus întărirea Armatei a 3-a române cu Corpul 48 blindat, de sub comanda generalului von Heim.

Mi-am exprimat îndoiala în legătură cu eficacitatea Corpului 48 blindat, dotat doar cu 140 de tancuri, mult inferioare celor rusești.

Feldmarschall-ul Keitel m-a privit cu ușoară ironie.

— Sînteţi puțin încrezător în forța combativă a unităților noastre, *Herr General.*

— Experienţa m-a învățat să fiu circumspect, *Herr Feldmarschall.* Operaţiile conduse pe hartă nu se potrivesc întotdeauna cu cele reale.

— Ce vreți să spuneți cu asta, *Herr General* ? m-a întrebat, încreţind iritat din sprîncene.

Spre stupoarea celor de față, am explicat calm :

— Ofiţerii de stat-major ar face bine dacă ar ieși din cînd în cînd din turnul de fildeș al cabinetului și ar lua contact cu frontul.

Keitel s-a înroșit pînă în vîrful urechilor.

— Insinuați că ne-am rupt de front ?

— Nu insinuez. Este o realitate.

— *Meine Herren,* n-are nici un rost să ne pierdem cumpătul, a intervenit împăciuitor Göring. Generalul von Altenburg ştie prea bine că *Führer*-ul a interzis colaboratorilor săi apropiaţi să-şi expună viaţa inspectînd frontul. Evident, aceasta nu înseamnă că trebuie să ne mulţumim numai cu rapoartele scrise ale comandamentelor operative. Generalul von Altenburg, ca şi Rommel, este partizanul contactului direct cu frontul. Nu-i putem face o vină din aceasta.

Keitel m-a privit urît, pe sub sprîncene, apoi şi-a vîrît nasul în farfurie. Ştiam că îmi făcusem din el un duşman, dar puţin îmi păsa. Nu l-am putut suferi niciodată. Lichelismul mi-a repugnat chiar dacă purta galoane de *Feldmarschall.*

Jodl a intervenit în sprijinul şefului său. Îl dispreţuia pe Göring. Fiindcă nu îndrăznea totuşi să-l atace direct, şi-a îndreptat săgeţile spre mine.

— Credeţi-mă, *Herr General,* pesimismul dumneavoastră nu-şi are rostul. La Stalingrad se bate una dintre cele mai valoroase mari unităţi ale armatei germane. Iar comandantul ei ştie ce vrea. Deunăzi, generalul von Wietersheim, comandantul Corpului 14 blindat, s-a plîns că înregistrează zilnic pierderi de cîte cinci sute de oameni. „Dacă va mai continua aşa, a încercat el să-i demonstreze, în curînd voi rămîne fără nici un soldat.“ Paulus i-a răspuns tăios : „Dumneata comanzi Armata a 6-a, Wietersheim, sau eu ?“.

Aluzia lui Jodl era directă. Îmi recomanda să mă rezum la rolul meu şi să nu mă amestec în atribuţiile *O.K.W.*-ului.

— Dacă aţi fi ţinut mai mult seamă de obiecţiile comandanţilor de armate, i-am replicat sec, aţi fi evitat o serie de greşeli care ne-au costat scump.

Göring a ridicat sentenţios mîna.

— Nu putem nega unele greşeli săvîrşite în trecut. Prelungirea campaniei din Rusia se datorează unor astfel de greşeli. Dar, a adăugat împăciuitor, nu este mai puţin adevărat că greşelile îmbogăţesc experienţa. În viitor, vom şti cum să procedăm...

Încheie peroraţia în coadă de peşte. Folosesc această expresie de argou pentru că ilustrează perfect frîna pe care Göring şi-a pus-o graiului.

Nici lui Jodl nu-i plăcea să dea amploare unei discuţii care punea în joc reputaţia căpeteniilor *O.K.W.*-ului. Diferendul lui cu Hitler era de dată recentă. Abia se potoliseră

apele şi nu dorea să le vadă iarăşi tulburate de atacurile îndreptate de mine împotriva camarilei din fruntea armatei. Jodl, ca şi Keitel, prefera să-şi lovească pe ascuns adversarii. În sînul *O.K.W.*-ului intriga rămînea cel mai preţuit mijloc de luptă.

— Să revenim la Stalingrad, a reluat Göring după o pauză. Bineînţeles, discuţiile din seara aceea n-au dus la nici un rezultat, şi nici nu puteau să ducă, fiindcă poziţiile noastre erau ireductibile.

A doua zi de dimineaţă, pe cînd îmi luam micul dejun, înainte de a mă înfăţişa *Führer*-ului, m-am pomenit cu von Geist, care arbora o mutră de înmormîntare.

— Ruşii au declanşat un puternic atac în sectorul Armatei a 3-a română. Chiar acum cinci minute am vorbit la telefon cu generalul von Richthofen. Este pur şi simplu înnebunit. Nu poate să înţeleagă cum de au reuşit ruşii să-şi concentreze atîtea unităţi militare fără ca aviaţia noastră de recunoaştere să prindă de veste.

M-am ridicat de la masă, lăsînd micul dejun neisprăvit. Îmi trecuse pofta de mîncare.

— Nu e de presupus că au folosit trupe aeropurtate, continuă von Geist. Inferioritatea lor aeriană...

— Nici nu poate fi vorba de trupe aeropurtate ! am replicat. Aseară, *Reichsmarschall*-ul Göring ne vorbea despre învăţămintele pe care ar trebui să le tragem de pe urma greşelilor noastre. La Stalingrad am făcut încă o greşeală. N-am prevăzut că ruşii se vor folosi de un camuflaj riguros. Este mai mult ca sigur că trupele se deplasau noaptea, iar ziua stăteau ascunse prin sate, prin păduri, ori prin văile rîpoase ale rîurilor. În condiţiile acestea, nu mă mir că recunoaşterea noastră aeriană nu le-a depistat. *Abwehr*-ul a avut dreptate. Riposta trebuia să vină. Ai să vezi, von Geist, cum are să ne mai mustre *Führer*-ul, pe Göring şi pe mine, pentru nereuşita recunoaşterilor lui von Richthofen.

Ceea ce am prevăzut s-a confirmat întocmai. Göring şi toate celelalte căpetenii ale armatei, aflate în ziua aceea la Berchtesgaden, s-au ales cu o săpuneală straşnică. Toate trăznetele care ar fi trebuit să cadă pe capul lui von Richthofen, dacă ar fi fost de faţă, s-au abătut asupra mea. Hitler mi-a reproşat ineficienţa aviaţiei noastre de recunoaştere, ca şi cînd eu aş fi executat misiunile incriminate. L-am lăsat să-şi descarce nervii, apoi am încercat să-i demonstrez că

succesul străpungerii executate de ruși este mai puțin imputabil aviației noastre de recunoaștere, cît disproporției dintre imensa lungime a frontului și insuficientele forțe germane angajate în luptă.

Hitler m-a privit lung, și-a mușcat buzele, apoi mi-a întors spatele. S-a îndreptat după aceea spre hartă și i-a ordonat lui Jodl să expună mersul operațiilor de la Stalingrad.

Reichsmarschall-ul Göring mi-a zîmbit recunoscător. Reușisem să îndepărtez fulgerele care pînă atunci îl amenințaseră și pe el. Acest om violent, dominator, aspru, se bîlbîia în fața *Führer*-ului ca un elev timid în prezența unui foarte sever dascăl.

În cadrul unei expuneri relativ scurte, Jodl a arătat modul în care rușii au executat atacul împotriva flancurilor Armatei a 6-a. Înainte de ivirea zorilor, artileria sovietică a declanșat un foarte puternic și susținut bombardament asupra sectorului Kletskaia-Serafimovici. Deși nu se poate vorbi de elementul surpriză, a explicat Jodl, rușii au reușit totuși, prin această intensă pregătire de artilerie, să-și creeze un teren favorabil pentru atacul ce avea să urmeze. Într-adevăr, în primele ore de dimineață, trupe sovietice de asalt, sprijinite de șase armate, au atacat la nord de Stalingrad flancul drept al Armatei a 3-a române și flancul stîng al Armatei a 6-a de sub comanda generalului Paulus. La sud de Stalingrad, inamicul a atacat sectorul apărat de cea de-a 4-a Armată „Panzer" și de Armata a 4-a română. Armatele românești, slab echipate, sînt pe punctul de a ceda în fața puternicei presiuni a blindatelor inamice. Evident, scopul urmărit de inamic este prinderea în clește a Armatei a 6-a din Stalingrad. Comandantul Grupului de armate B. a ordonat imediata intrare în acțiune a Diviziei a 22-a „Panzer" și a Diviziei 1 blindate română. Generalul von Weichs, a completat Jodl, crede că va putea stăvili atacul inamic cu forțele de care dispune în prezent.

După ce Jodl și-a încheiat expunerea, Hitler s-a adîncit în studierea operațiilor însemnate pe hartă. Asupra ofițerilor adunați în jurul său s-a lăsat o tăcere profundă, ca într-o catedrală. Era și cazul. *Führer*-ul cugeta. Cugeta profund, căutînd soluția menită să transforme atacul sovietic într-o victorie a armatelor noastre. Apoi a început să vorbească. Ofițerii din statul său major i-au ascultat cu religiozitate întreaga expunere.

— Acestea sînt ultimele zvîrcoliri ale inamicului, și-a încheiat Hitler monologul.

N-aș putea să-i rezum soluția. Nici n-am fost atent. Știam că se va sintetiza într-o serie de ordine scrise și că unul din aceste ordine mă va privi și pe mine. Aveam să-l execut, pentru că eram obligat s-o fac. Nu simțeam însă nici un îndemn lăuntric. Nu fiindcă aș fi fost defetist. Îmi dădeam seama însă, cu dureroasă acuitate, de inutilitatea efortului și sacrificiilor noastre. În același timp, mă gîndeam la Albert. Încercam să-l prind în închipuirea mea așa cum prinzi o imagine pe un film fotografic. Îl vedeam luptîndu-se printre ruinele din Stalingrad... Se tîra pe lîngă un zid de fabrică rămas în picioare ca prin minune... Trăgea dintr-o pușcă-mitralieră... Îi vedeam aburii respirației pierzîndu-se în aerul înghețat... Îi auzeam respirația gîfîită... Rușii, mii de ruși, sute de mii de ruși, năvăleau urlînd peste deșertul presărat cu ruine... Albert se bătea corp la corp... Am văzut lama unei baionete sclipind în lumina lăptoasă a zilei... Baioneta, repezită ca o săgeată spre pieptul lui Albert, a pătruns prin halatul murdar, prin manta, prin tunică, prin cămașă...

Am dus mîna la frunte. Un colonel care se afla lîngă mine m-a prins cu solicitudine de braț.

— Vă e rău, *Herr General ?*

— Nu, n-am nimic. Mulțumesc.

Spre seară, în cursul nopții și în dimineața următoare, au început să sosească știri din ce în ce mai grave. La nord de Stalingrad, la joncțiunea Armatei a 6-a cu unitățile de acolo, acestea au fost lovite în plin de formidabilul iureș al blindatelor sovietice și date peste cap. La sud de oraș, Divizia a 14-a „Panzer", înfruntînd viscolul, a încercat să degajeze Corpul de armată 11, dar această timidă încercare de contraatac a fost contracarată de intrarea în debandadă a Corpului 48 blindate. Pe de altă parte, divizia blindată a generalului von Heim nu a izbutit să arunce în luptă decît jumătate din cele 104 tancuri de care dispunea, deoarece șobolanii de cîmp roseseră învelișul de gutapercă al instalațiilor electrice. Divizia 16 „Panzer" a primit ordinul să se deplaseze în direcția Kalaci, spre a stăvili năvala blindatelor inamice care traversaseră Donul și acum coborau dinspre nord, spre a face joncțiunea cu unitățile sovietice de tancuri din sud, care descriau o mișcare de învăluire a flancului sudic al Armatei a 6-a germane.

Timpul se aliase cu rușii. Rapoartele primite de la cartierul general al lui von Weichs menționau că viscolul și

frigul bîntuiau întregul sector în care se desfășura bătălia Stalingradului.

În seara zilei de 20 noiembrie, von Weichs a raportat desăvîrșirea încercuirii Armatei a 6-a. Cleștele sovietic se închisese. Hitler a făcut o criză de furie. Exploziile lui de mînie, care înspăimîntau atît de tare pe generalii din anturajul lui, nu aveau nici un efect asupra rușilor. Încercările disperate ale lui von Weichs de a degaja Armata a 6-a au rămas sterile.

Generalul Paulus fusese surprins de evenimente la postul său de comandă de la Golubinskaia, pe malul drept al Donului. În vreme ce ofițerii și soldații de la postul de comandă fugeau în debandadă, lăsînd în mîna inamicului întreaga arhivă a Armatei a 6-a, Paulus, însoțit de generalul Schmidt, șeful statului său major, s-a îmbarcat pe bordul unui „Fiesler Stork", refugiindu-se la Nijni-Cercaia, localitate plasată în afara sectorului împresurat de ruși. De acolo avea de gînd să conducă operațiile de spargere a încercuirii.

Informat de această situație, Hitler, care de multă vreme nu se mai apropiase de front, a oferit încă o dată camarilei sale spectacolul unei fulminante indignări.

— Locul unui comandant este în mijlocul trupelor sale. Paulus nu are ce căuta la Nijni-Cercaia. Zeitzler, a poruncit el șefului de stat-major, scrie : „Comandantul Armatei a 6-a se va înapoia la Stalingrad. Trupele sale se vor instala pe un front închis și vor aștepta ordinele mele !"

În aceeași seară am primit ordin să mă deplasez la comandamentul Grupului de armate B., spre a analiza posibilitatea sporirii sprijinului aerian acordat armatei asediate. Am executat cu mare grabă această misiune, fiindcă mă apropiam de Stalingrad și deci de Albert.

Revederea mea cu von Weichs a fost dramatică. Comandantul Grupului de armate B. ajunsese un simplu executant al ordinelor primite de la *O.K.W.* Inițiativa sa fusese redusă la zero. Știa că eșecul de la Stalingrad avea să-l coste scump. Încerca să mai repare ce mai putea fi reparat, deși știa că forțele de care dispunea erau insuficiente spre a restabili situația în favoarea germanilor. Chipul lui von Weichs arăta ca una din acele măști africane, luminate de jos în sus. Ochii i se scufundaseră în orbite. Obrajii căpătaseră o tentă de un verde-palid. Buzele încleștate se făcuseră violacee. Veghea silită din ultimele zile îl istovise. Abia se mai ținea pe picioare.

Von Weichs m-a informat că Paulus se înapoiase pe calea aerului în mijlocul trupelor sale încercuite.

— Situaţia Armatei a 6-a este disperată, mi-a confirmat, tamponîndu-şi cu batista fruntea asudată. Trei sute de mii de germani sînt izolaţi într-o cursă de şoareci. Aprovizionarea lor nu se poate executa decît pe calea aerului. Cu forţele aeriene de care dispun, nu cred că am să pot face faţă necesarului de hrană, muniţii şi carburanţi.

— Pentru aceasta sînt aici, *Herr General*, i-am răspuns. Să găsim o soluţie. În primul rînd vreau să cunosc efectivele prinse în încercuire.

— Cifrele sînt aproximative. Trebuie să ţinem seama că unităţile respective au înregistrat mari pierderi.

— Nu e nevoie să-mi amintiţi acest lucru, *Herr General*, am replicat. Ştiu că efectivele actuale ale majorităţii unităţilor noastre abia dacă reprezintă treizeci la sută din efectivele normale. Cîteodată şi mai puţin. *O.K.W.*-ul uită întotdeauna acest lucru.

În cursul aceleiaşi zile am prezidat conferinţa la care participau comandanţii marilor unităţi aeriene afectate Grupului de armate B. Discuţiile s-au purtat în prezenţa lui von Weichs, a principalilor săi ofiţeri de stat-major, precum şi a unui delegat al Armatei a 6-a, generalul Hube, scos provizoriu din încercuire pe calea aerului.

Cu două ore înainte am primit prin radio un raport al lui Paulus :

„În ciuda eroicei noastre rezistenţe, valea Ţariţa, calea ferată de la Sovietski la Kalaci, podul peste Don de la Kalaci, colinele de pe malul vestic al Volgăi, inclusiv Golubinskaia, Olskinskîi şi Krainîi au căzut în mîinile ruşilor. Masive forţe inamice se apropie dinspre sud-est şi dinspre vest, exercitînd o puternică presiune asupra poziţiilor noastre. Nu cunosc situaţia trupelor noastre din Gurovikino şi Chir. Donul a îngheţat şi poate fi trecut cu piciorul. Depozitele de combustibili sînt pe sfîrşite. În curînd, tancurile şi tunurile grele cu şenile nu vor mai putea fi folosite. Lipsa muniţiilor se face din ce în ce mai simţită. Mai dispunem de hrană pentru şase zile."

Apelul era dramatic. Şeful de stat-major al Grupului de armate B. ne-a prezentat tabloul trupelor încercuite. Corpurile de armată 4, 8, 11 şi 51, precum şi Corpul 14 blindate, cuprindeau 14 divizii de infanterie, 3 divizii motorizate, 3 divizii blindate, 161 de formaţiuni independente, începînd cu unităţi de geniu, de A.A., de artilerie grea, aruncătoare de rachete, Feldjandarmeria etc., precum şi două divizii româneşti şi un

regiment croat. Potrivit calculelor aproximative : 300 000 de oameni. Pierderile suferite de Armata a 6-a în ultimele zile fuseseră însă atît de grele, încît se putea presupune că în realitate numărul supraviețuitorilor scăzuse la mai puțin de un sfert de milion de oameni.

Potrivit calculelor, Armata a 6-a avea nevoie zilnic de minimum 750 de tone de muniții, carburant, hrană și furaje. Generalul von Richthofen a declarat că aviația de transport nu este capabilă să acopere acest necesar. Generalii Martin Fiebig și Pickert au susținut punctul de vedere al lui Richthofen. Părerea mea era deja formată. Potrivit protocolului militar, mi-am spus cel din urmă cuvîntul.

— Asigurarea unui transport zilnic de 750 de tone pe calea aerului nu este de conceput. Constituirea unui pod aerian care să poată îndeplini asemenea sarcini ar implica angajarea în acțiune a unei *Luftflotte* de trei ori mai numeroasă decît cea actualmente disponibilă. Aviația noastră de bombardament și de vînătoare ar putea susține cu sorți de izbîndă o încercare a Grupului de armate B. de a sparge dinafară încercuirea, contribuind astfel la degajarea Armatei a 6-a, care-și va uni eforturile cu ale noastre, în vederea atingerii acestui scop. Păstrarea Stalingradului în actualele condițiuni reprezintă o concepție utopică.

Știam că îmi depășisem misiunea, recomandînd părăsirea Stalingradului. Făcusem totuși acest gest, spre a-l sprijini pe von Weichs, care împărtășea întru totul punctul nostru de vedere.

Și generalul Paulus ajunsese la aceeași concluzie, deși generalul Schmidt, șeful statului său major, adopta o poziție contrară, susținînd cu tărie că Stalingradul nu trebuie abandonat.

Generalul von Weichs ne-a citit ciorna unui raport către *Führer*, în care se străduia să demonstreze inutilitatea continuării eforturilor pentru păstrarea orașului ruină de pe Volga.

„Tocmai pentru că sînt conștient de excepționala gravitate a deciziei care urmează a se lua și mai ales de urmările ei îndepărtate, trebuie să vă raportez că socotesc necesar să accept propunerea generalului Paulus de a fi retrasă Armata a 6-a din Stalingrad. Considerentele pe care mă sprijin sînt următoarele :

1) Aprovizionarea pe calea aerului a celor douăzeci de divizii încercuite este imposibilă.

2) Întrucît nu considerăm realizabilă înainte de 10 decembrie constituirea unor forțe de șoc amice, capabile să sfărîme dispozitivul inamic de încercuire, singura formulă acceptabilă rămîne renunțarea la Stalingrad. La ora actuală, Armata a 6-a dispune încă de o suficientă valoare combativă spre a se degaja prin propriile ei mijloace.

În urma dezagregării Armatei a 3-a române, Armata a 6-a rămîne singura formațiune de luptă capabilă să dea lovituri grele inamicului. Propunem deci următoarea direcție de atac: o deschidere spre sud-vest executată de grosul armatei, urmată de înaintarea simultană a aripii nordice de-a lungul căii ferate Cir-Morozovskaia și a aripii sudice în direcția Kotelnikovo.

Sînt deplin conștient că această operație implică pierderi grele, atît în ceea ce privește armamentul, cît și în echipament. Aceste riscuri sînt preferabile situației care s-ar crea dacă Armata a 6-a ar rămîne încercuită, fără a putea fi aprovizionată. Aceasta ar însemna distrugerea ei totală."

Toți au fost de acord cu acest raport. Generalul von Sodenstern, șeful de stat-major al Grupului de armate B., a rămas să-i dea forma definitivă, îndulcind unii termeni, astfel încît să poată fi supus *Führer*-ului fără a-i ridica primejdios tensiunea arterială.

În cursul nopții, raportul a fost trimis la *O.K.W.* După cum am fost informat ulterior, generalul Zeitzler și-a însușit imediat concluziile lui von Weichs.

Apoi a început așteptarea. Toți eram nerăbdători să aflăm hotărîrea lui Hitler, care își exprimase anterior voința fermă de a găsi personal soluția crizei. Orele treceau, fără să primim vreun răspuns. Dacă îngrijorarea noastră, cei aflați în afara încercuirii, atinsese culmile, ne puteam lesne închipui care era starea sufletească a combatanților prinși în cleștele de la Stalingrad. În cursul unei conferințe la cartierul general al lui Paulus, comandanții de corpuri de armate de sub comanda sa, generalii Strecker, Heitz, von Seydlitz, Jeannicke și Hube, hotărîseră să ceară direct *Führer*-ului autorizația de a părăsi Stalingradul și de a ieși din încercuire, condiție indispensabilă pentru salvarea unor „prețioși combatanți". Hitler, care era extrem de susceptibil, ar fi putut să interpreteze această intervenție făcută în numele unei colectivități drept o conjurație. Dar asemenea considerente treceau acum pe planul al doilea.

Hitler sosise la Rastenburg cu puțin înainte de miezul nopții, venind de la Berchtesgaden. Generalul Zeitzler ceruse

să fie primit spre a-i supune raportul Grupului de armate B. și mesajul lui Paulus. Hitler refuzase să-l primească. Era prea obosit după lungul său drum cu trenul. Îi fixase audiență pentru ziua următoare la ora prînzului.

La cartierul general al lui von Weichs și la Comandamentul Armatei a 6-a tensiunea creștea în proporție geometrică. Fiecare oră care se scurgea era o oră iremediabil pierdută. În acest timp, inamicul își consolida desigur pozițiile, îngreuind totodată situația trupelor încercuite.

În noaptea aceea n-a dormit nici unul din ofițerii care știau de existența dialogului dintre frontul de la Stalingrad și *O.K.W.* Hotărîrea care trebuia să taie nodul gordian întîrzia. Hitler refuza să răspundă. Ulterior am fost informat de eforturile disperate făcute de Zeitzler spre a ajunge chiar în noaptea aceea la *Führer*. După intervenții repetate, a reușit, în sfîrșit, să fie primit.

Hitler era foarte liniștit. A ascultat raportul lui Zeitzler.

— Asta e tot ? a întrebat, după ce acesta și-a încheiat expunerea. Vă agitați inutil. În tren, am discutat îndelung cu Jodl și am găsit soluția. Avea în ochi o expresie triumfătoare : Zeitzler, vom aduce din Caucaz două divizii blindate, care vor sparge încercuirea și vor restabili legătura cu Armata a 6-a.

Șeful de stat-major a rămas uluit de formula aceasta simplistă.

— *Mein Führer,* deplasarea diviziilor din Caucaz va necesita cel puțin cincisprezece zile. În acest timp, Armata a 6-a se va epuiza, așa că nu va mai putea participa la acțiunea de despresurare. Propun să nu pierdem timpul. Să trecem imediat la operația de străpungere.

Hitler s-a încruntat, furios :

— Străpungere ?... Cum adică ? Abandonînd Stalingradul ?

— *Mein Führer,* aceasta este singura formulă viabilă.

Hitler a izbit cu pumnul în masă.

— Nu ! Categoric, nu ! Nici nu poate fi vorba de așa ceva ! Nu renunț la Stalingrad ! Nu voi părăsi Volga ! Pentru nimic în lume nu voi părăsi Volga ! Vom mai discuta și mîine.

Hitler a întrerupt discuția și a plecat să se culce.

Pe frontul Stalingradului lumea aștepta. Zeitzler a comunicat lui von Sodenstern că *Führer*-ul nu a luat încă nici o hotărîre. Șeful de stat-major al *O.K.W.*-ului spera totuși că în cursul zilei următoare va izbuti să-l convingă pe *Führer* să accepte evacuarea Stalingradului.

Noaptea aceea lungă de iarnă a prins în sfîrșit să se destrame. Zorile și-au făcut apariția, dezvăluind privirilor noastre stepa înghețată, acoperită cu un strat de zăpadă, cerul plumburiu, dușmănos. Istoviți de nesomn, oamenii se pregăteau pentru o nouă zi de luptă. Capul de pod pe care Armata a 6-a îl mai păstra încă la vest de Don costa imense sacrificii în oameni și materiale. Cercul de foc din jurul Stalingradului se strîngea treptat.

Von Weichs încerca să-și creeze un nucleu de blindate cu ajutorul cărora să sprijine dinafară străpungerea pe care Armata a 6-a va încerca să o realizeze. Era sigur că *Führer*-ul va aproba evacuarea Stalingradului.

Ziua s-a scurs chinuitor de încet. S-a lăsat înserarea, apoi noaptea și-a coborît iarăși zăbranicul peste front. Dinspre Stalingrad se auzeau bubuituri de tunuri.

Este greu să descriu simțămintele pe care le încercam. Un zid de trupe rusești mă despărțea de Albert. O gheară de foc îmi strîngea sufletul, sufocîndu-mă. Mă obseda imaginea lui Albert, pierdut printre ruinele din Stalingrad.

Ceasurile toate au vestit miezul nopții. De la Rastenburg nu primeam în schimb nici o veste. A mai trecut o oră, și încă una. Stăteam pe un scaun, lîngă biroul lui von Weichs, și mă uitam la telefonul care refuza să zbîrnîie. Se mai aflau în încăperea aceea supraîncălzită încă cinci sau șase generali. Un fum gros de țigară plutea în straturi albăstrii. Chipurile omenești se deslușeau anevoie prin negura aceea tabagică. Von Sodenstern nu se mișcase toată ziua de lîngă telefon. Aștepta comunicarea lui Zeitzler.

Deodată am tresărit cu toții. Soneria telefonului zbîrnîia vesel. Von Sodenstern a ridicat brusc receptorul. Urmăream pe chipul lui evoluția convorbirii purtate cu Rastenburg. Ochii generalului s-au luminat.

— Perfect, *Herr General*. Așteptăm, a încheiat el, lăsînd receptorul în furcă.

— Ce-a spus ? a întrebat von Weichs nerăbdător.

— Se pare că Zeitzler a reușit să frîngă încăpățînarea *Führer*-ului. Dimineața, la ora opt, vom afla hotărîrea lui definitivă. Zeitzler speră să obțină evacuarea orașului.

— Comunică și lui Paulus vestea ! porunci von Weichs.

— Cu mare plăcere, *Herr General*.

Obținu relativ ușor legătura telefonică directă cu Paulus. Rușii nu dibuiseră probabil acest fir. Sodenstern transmise

generalului Schmidt comunicarea lui Zeitzler. La celălalt capăt al firului vestea a făcut senzație.

— Sîntem foarte bucuroși ! i-a răspuns Schmidt.

În clipa aceea, telefonul a amuțit. Sodenstern ne-a privit suspinînd :

— Cred că rușii au tăiat firul, zise el.

Un planton ne-a adus pe o tavă cîteva cești cu ceai. Aburii se ridicau încolăcindu-se printre straturile de fum de țigară. Cînd am dus ceașca la gură, mi-am amintit iarăși de Albert. Ce bine i-ar prinde și lui un ceai în clipa aceasta !

M-am aruncat pe un pat de campanie instalat într-o cameră alăturată de biroul lui von Weichs. Nici nu știu cînd mi-am scos tunica. Mi-era atît de somn, încît aveam senzația că mă durea tot corpul. Lăsasem vorbă să fiu trezit la opt fără un sfert. Mi-am lăsat capul pe pernă și am închis ochii. Mi s-a părut că îmi iau foc pleoapele. Mă ardeau ca și cînd ar fi fost turnate din plumb topit. Am deschis iarăși ochii. Nu dormisem trei zile încheiate. Fumul de țigară desăvîrșise restul. Dacă țineam un minut sau două ochii deschiși, senzația de arsură dispărea.

Plantonul m-a trezit la ora fixată. Mi-era capul greu și limba amară. O cafea mă aștepta la capul patului. Am băut-o cu deliciu. Pe front, cafeaua era un articol de mare lux. La opt fără cinci m-am înființat în cabinetul lui von Weichs. Așteptam ordinul telefonic al *Führer*-ului.

Ora 8 ! Privirile tuturor ofițerilor erau îndreptate spre telefon. Aparatul acela negru, de campanie ne hipnotiza.

Au trecut cinci minute, și alte cinci... Ne aruncam priviri nedumerite. S-a făcut ora 9, apoi 9 și jumătate.

Lipsa de seriozitate a lui Hitler mă scîrbea. Comportarea sa iresponsabilă în momentele acestea de grea cumpănă îmi confirma părerea tristă pe care mi-o făcusem despre el.

La 10, von Sodenstern n-a mai putut răbda. A chemat la telefon *O.K.W.*-ul. Un ofițer subaltern de stat-major l-a invitat să-și păstreze calmul și să aștepte ordinele superioare, care nu vor întîrzia. Faptul că Zeitzler nu răspunsese personal la telefon ne-a pus pe gînduri.

Stăteam cu toții ca pe jăratec.

— Te pomenești că iar ne lasă să așteptăm douăzeci și patru de ore ! a exclamat von Weichs.

În clipa aceea a intrat ofițerul cu transmisiunile.

— Peste cîteva minute, a raportat el lui von Weichs, *Führer*-ul va vorbi la radio trupelor din Stalingrad.

Toţi cei prezenţi au schimbat priviri consternate. Bănuiam ce va urma. Într-adevăr, peste circa un sfert de oră, am auzit la radio glasul metalic, sacadat, al lui Hitler :

„Armata a 6-a este temporar încercuită de forţe ruseşti. Ordon ca Armata a 6-a să se organizeze în zona delimitată de cota 137 — Stalingrad-Nord, Marinowka, Zibenko, Stalingrad-Sud. Armata a 6-a trebuie să fie încredinţată că voi face tot posibilul ca să fie aprovizionată şi deblocată la timp. Cunosc viteaza Armată a 6-a şi pe comandantul ei şi sînt convins că îşi vor îndeplini cu prisosinţă datoria !“

Încheiase cu aceleaşi fraze sforăitoare, menite — în concepţia lui — să ridice moralul trupelor germane. Histrionul acesta nu ştia, probabil, că există situaţii pe care vorbele nu le pot ameliora. Generalului von Weichs îi pierise glasul. Von Sodenstern îşi ridică mîinile spre cer într-o implorare mută :

— Mare e imbecilitatea omenească !

Altădată, o asemenea frază n-ar fi întîrziat să provoace reacţii diferite, în funcţie de gradul de servilism faţă de *Führer* al celor care o ascultau. De data aceasta trecu neobservată. Toţi cei prezenţi, ofiţeri de carieră, erau tacit de acord că Hitler săvîrşea un act de o absurditate care atingea inconştienţa.

Scurt timp după încetarea emisiunii, telefonul a zbîrnîit. Eram chemat la Rastenburg. Stors de vlagă, m-am ridicat de pe scaun. Tuturor le-am întins pe rînd mîna.

— V-aţi făcut cu toţii datoria. Cînd în vîrful piramidei domneşte incompetenţa, eforturile oamenilor cu pricepere şi experienţă devin inutile.

M-am bărbierit, apoi am plecat cu avionul meu spre Cartierul General al *Führer*-ului. Am ajuns la Rastenburg la 3 după amiază. M-a primit Zeitzler. Era palid şi crispat. M-a poftit în biroul său. Mi-a oferit un scaun. Cîteva clipe n-am fost în stare să rostim nici un cuvînt. Inconştienţa lui Hitler şi urmările grave pe care le prevedeam amîndoi ne amuţeau.

— Credeţi-mă, am făcut tot ce mi-a stat în putinţă spre a-i schimba gîndul, *Herr General*, a rostit el, ridicînd descurajat mîinile.

— Sînt convins, Zeitzler.

Mi-a oferit o ţigară.

— Astăzi de dimineaţă, la opt, reluă, m-am înfăţişat *Führer*-ului, pentru semnarea ordinului de evacuare a Stalingradului. Spre stupefacţia mea, *Führer*-ul a refuzat să-şi arunce ochii pe documentul prezentat de mine. „În cursul

nopţii am reflectat adînc, Zeitzler, mi-a spus. Am analizat problema Stalingradului sub toate aspectele şi am luat o hotărîre definitivă. Nici o putere din lume nu poate smulge pămîntul cucerit de soldatul german. Stalingradul reprezintă o cucerire care trebuie să rămînă pe veci în stăpînirea noastră. Din clipa de faţă proclam acest oraş fortăreaţă germană. Garnizoana sa este constituită de Armata a 6-a." Zeitzler trase cîteva fumuri din ţigara pe care o uitase pînă atunci pe scrumieră : M-am străduit să-i demonstrez că Stalingradul nu îndeplineşte nici una din condiţiile unei fortăreţe germane, actuală sau viitoare. Drept răspuns, a izbit cu pumnul în masă. „Nu voi părăsi Volga. Acesta este ultimul meu cuvînt !". Zeitzler se ridică în picioare. Continuă nararea, făcînd gesturi mari, care-i subliniau excitarea nervoasă : Eram atît de iritat, încît n-am mai putut să mă abţin. „*Mein Führer*, i-am strigat, dacă abandonăm Armata a 6-a, săvîrşim o crimă. Contribuim indirect la uciderea sau la capturarea unui sfert de milion de soldaţi germani. Ceva mai mult ! Pierderea unei mari armate ar sfărîma coloana vertebrală a frontului oriental."

— Nici argumentul acesta n-a reuşit să-l impresioneze ?

— Nu. Nu a reuşit. Ştiu doar că în momentul în care am rostit cuvîntul „crimă", a tresărit. A vrut să spună ceva, dar s-a răzgîndit. A sunat pe ofiţerul de serviciu. „Cheamă imediat pe *Feldmarschall*-ul Keitel şi pe generalul Jodl", i-a poruncit. I-am aşteptat să apară. Bănuiam ce se pregătea. După intrarea lor în încăpere, *Führer*-ul mi s-a adresat cu gravitate : „Zeitzler, în momentele acestea de cumpănă vreau să cunosc şi opiniile colaboratorilor mei cei mai apropiaţi. *Feldmarschall* Keitel, te rog să-mi spui părerea dumitale sinceră. Este cazul să evacuăm Stalingradul ?" *Feldmarschall*-ul a luat poziţia de drepţi şi a rostit solemn : „*Mein Führer*, nu părăsiţi Stalingradul !"

— Eram sigur că lacheul nu putea să iasă din cuvîntul stăpînului ! am exclamat mîniat. Şi Jodl ?

— Jodl şi-a căutat cîteva clipe răspunsul, apoi a declarat, cu ton potolit, că pînă la noi ordine, Stalingradul trebuie să rămînă în mîinile noastre.

— Nu este de mirare, am intervenit. Jodl este încîntat să scape de Paulus, singurul general care ar fi putut să-i ia locul.

Zeitzler a zîmbit. Tacit, era de acord cu mine.

— Şi ce s-a mai întîmplat, Zeitzler ?

— *Führer*-ul m-a întrebat dacă îmi menţin concluziile.

I-am răspuns că sînt pentru încercarea de străpungere imediată a încercuirii. *Führer*-ul m-a ascultat calm, apoi mi s-a adresat cu un ton ce nu admitea replică : „Cred că ai remarcat, *Herr General,* că opinia mea este împărtășită de doi ofițeri care îți sînt superiori atît în grad, cît și în experiență. Rămîn deci la hotărîrea mea. Ordon să apărați fortăreața Stalingrad !".

— Iată o hotărîre care îl caracterizează, am replicat. Și pe mine de ce m-ați mai chemat ?

— *Führer*-ul dorește să discute cu dumneavoastră, *Herr General,* posibilitatea organizării podului aerian necesar aprovizionării Armatei a 6-a.

— Concluziile mele, Zeitzler, coincid cu ale generalului von Weichs. Punctul lui de vedere îl cunoașteți.

Zeitzler își examină unghiile. Părea jenat de ceea ce avea să urmeze.

— Nu știu dacă sînteți informat : *Führer*-ul a hotărît să-l elibereze pe generalul von Weichs din funcțiile sale. În cursul acestei zile, *Feldmarschall*-ul Erich von Manstein va prelua comanda noului Grup de armate Don, care va avea sarcina să oprească ofensiva inamică și să revină la situația dinaintea încercuirii.

— *O.K.W.*-ul își face iluzii, Zeitzler.

— Știu, *Herr General.* Am încercat să le risipesc. M-am izbit însă de un zid.

— Von Weichs nu este vinovat de situația de la Stalingrad. Răspunderea, atît cît se poate vorbi de o răspundere a noastră în acest moment, o poartă *O.K.W.*-ul. Apoi armata rusă de azi nu mai este cea din iulie '941. Nici noi nu mai sîntem, în iarnă, și pe Volga, cei din vara lui '941.

— Știu și acestea, *Herr General.* Deși sînt șeful de stat-major al Înaltului Comandament al *Wehrmacht*-ului, am mîinile legate. Am fost redus la rolul unui simplu scrib.

— Înțeleg, Zeitzler. Nu mă mir că Halder a preferat să plece.

— Îmi permiteți să vă ofer un coniac, *Herr General* ? Cer iertare. Răpit de focul discuției, am uitat să-mi îndeplinesc îndatoririle de gazdă.

— Prefer o felie de pîine. De ieri de dimineață n-am luat în gură decît un ceai și o cafea... Zeitzler, i-am spus deodată înspăimîntat, să știi, Zeitzler, că toate armatele noastre din Rusia vor fi nevoite în curînd a se mulțumi cu un ceai pe zi, dacă-l vor mai avea și pe acela. În orice caz, cei din Stalingrad vor ajunge repede la asta. Nu văd de ce rușii n-ar

continua ofensiva lor și de aci încolo. Mă tem că, în cîteva zile, să și vrea *Führer*-ul, nu vom mai putea salva armata de pe Volga. Chiar și acum, nu garantez că o încercare de străpungere a încercuirii ar mai da rezultate bune. Timpul nu lucrează pentru noi, Zeitzler, în nici un caz pentru armatele noastre din Rusia. Uite Stalingradul, uite Leningradul, amintește-ți de Moscova anul trecut...

Zeitzler a tăcut și m-a privit fără expresie drept în ochi. A ordonat unui planton să-mi pregătească un dejun rece. Spre deosebire de mesele spartane ale lui von Weichs, aici, la Rastenburg, se găseau tot felul de bunătăți. Hitler nu știa decît poate din auzite de lipsa tot mai accentuată a alimentelor.

Am rămas în compania lui Zeitzler pînă la 6, cînd am primit ordin să mă prezint la cabinetul de lucru al *Führer*-ului.

În încăperea care juca la Rastenburg rolul de „Sfîntă a Sfintelor", se aflau deja, la sosirea mea, *Feldmarschall*-ul Keitel, generalul Jodl și alți patru ofițeri de stat-major. Keitel m-a privit glacial. Nu mă putea suferi. Eu îi plăteam cu aceeași monedă. Nici nu ne-am strîns mîna. Stătea țeapăn, de parcă șira spinării i-ar fi fost turnată din beton. Cu nasul pe sus, se tot uita pe pereți, evitîndu-mi privirile. Monoclul îi scăpăra, reflectînd lumina becurilor electrice. Uniforma îi cădea impecabil. Ai fi zis că în ziua aceea o scosese de la croitor. Avea aerul spilcuit al unui fante de garnizoană provincială.

Jodl, în schimb, s-a arătat mai amabil ca niciodată. Părea să-și ceară scuze pentru atitudinea pe care o adoptase în chestiunea Stalingradului. A adus vorba despre vreme. Iarna părea să se burzuluiască. Mi-a spus apoi că i-ar plăcea să facă o plimbare cu schiurile. Fraza aceasta a sunat atît de comic în atmosfera aceea încărcată de tensiune, încît mi-a smuls un zîmbet.

A zîmbit și el, stînjenit de mutra mea.

Zeitzler se plasase lîngă mine, ca și cînd ar fi vrut să-și sublinieze opoziția față de cei doi superiori ai săi.

Ca de obicei, Hitler și-a făcut o intrare spectaculoasă. A răspuns la ropotul de călcîie izbite în salvă, ridicînd mîna dreaptă. Keitel îi prezentă raportul.

Hitler se opri în fața mea.

— Veniți de pe frontul Stalingradului, *Herr General* ?

Am înclinat din cap :

— La ordinele dumneavoastră, *mein Führer* !

S-a apropiat de harta Frontului de Est, întinsă pe peretele din stînga biroului. A privit-o îndelung, apoi s-a întors iarăși spre mine :

— Trebuie să rezolvăm o chestiune spinoasă, *Herr General*. Aprovizionarea garnizoanei germane din fortăreața Stalingrad.

Auzisem formula aceasta și din gura lui Zeitzler, așa că nu m-a mai impresionat. Indispus că își ratase efectul, Hitler a adăugat :

Generalul Paulus mi-a raportat că are nevoie zilnic de 750 de tone de muniții, carburant, furaje și alimente. Puteți transporta pe calea aerului aceste cantități, *Herr General* ?

I-am răspuns fără ocoluri :

— Cu mijloacele de care dispunem, nu putem, *mein Führer*. Am analizat această chestiune cu comandanții unităților aeriene. Șeful aviației de transport mi-a declarat că nu poate duce în prezent mai mult de 350 de tone zilnic, cu aparatele de care dispune. Mă îndoiesc că va realiza chiar și această performanță. Și subliniez că n-am avut în vedere atacurile aviației inamice, deloc neglijabile... Trebuie ținut seamă că transporturile acestea se fac nu numai în imediata lor vecinătate, dar și survolînd un teritoriu care deocamdată este sub controlul rușilor... Bazele noastre sînt mult în urmă, drumul de parcurs e greu și lung...

Keitel a tușit, dregîndu-și glasul :

— Trebuie să atingem plafonul de 750 de tone, *Herr General !*

I-am răspuns sec :

— Cu mijloacele de care dispunem, este imposibil, *Herr Feldmarschall !*

Hitler și-a înfipt mîna dreaptă în centura de piele. M-a privit aspru, întrerupîndu-mă :

— Nu-mi plac ofițerii care rostesc cuvîntul „imposibil".

— *Mein Führer*, cunosc greutatea vorbelor. Nu-mi iau niciodată angajamente irealizabile. Cei care procedează altfel vă fac un deserviciu.

Hitler m-a fixat cu ochii lui duri.

— Cer eforturi mari ofițerilor mei, *Herr General*. Germania se luptă pentru existența ei și pentru apărarea lumii occidentale. În sfîrșit, ce tonaj zilnic apreciați dumneavoastră că poate fi realizat ?

— Maximum 250 de tone.

— Ridicol ! exclamă Keitel. Calculele mele prevăd o medie de 600 de tone...

— Calculele dumneavoastră sînt greşite, *Herr Feldmarschall.*

Hitler şi-a muşcat mustaţa. S-a întors spre Jodl :

— Ce părere aveţi, *Herr General ?*

— Potrivit uzanţelor militare, *mein Führer,* cifrele ridicate reprezintă o supraestimare sistematică. Cele inferioare — o subestimare prudentă. Propun să cerem şi părerea *Reichsmarschall*-ului Göring. În calitate de comandant suprem al *Luftwaffe,* poate aprecia just posibilităţile reale ale flotei aeriene de transport.

Göring se afla în acel timp la Paris. Plecase de la Berchtesgaden direct în capitala Franţei. Chemat la telefon, *Reichsmarschall*-ul a comunicat că se face forte să asigure asediaţilor 500 de tone zilnic. Şeful statului său major, generalul Jeschonnek, a asigurat *O.K.W.*-ul că în cel mai scurt timp va organiza un pod aerian care să funcţioneze în condiţii optime. Jeschonnek ştia de existenţa rapoartelor mele şi ale lui von Richthofen. Preferase să le treacă sub tăcere. Excesul de zel manifestat în acest caz, ca şi în alte împrejurări, avea să-l coste viaţa. Insuccesul sarcinilor militare excesive pe care şi le-a asumat fără să fi calculat în prealabil mijloacele de care dispunea l-a pus mai tîrziu în situaţia de a-şi trage un glonte în cap.

— *Reichsmarschall*-ul Göring a găsit calea de mijloc, *Herr General,* mi-a vorbit Hitler, încîntat de răspunsul comandantului forţelor aeriene. Calea pe care şi eu o socotesc cea mai rezonabilă. Ne oprim la 500 de tone zilnic.

— Aviaţia de transport, *mein Führer,* se va strădui să atingă această limită, dacă, bineînţeles, timpul nefavorabil, ori activitatea sporită a aviaţiei inamice nu ne vor împiedica...

— Trebuie să o atingem, *Herr General !* Veţi acorda tot sprijinul generalului von Richthofen pentru a-şi îndeplini misiunea. Generalul Zeitzler mi-a supus propunerea dumneavoastră referitoare la generalul-locotenent Pickert. Aprob să i se încredinţeze misiunea aprovizionării garnizoanei din Stalingrad. Sînt sigur că generalul Pickert îşi va îndeplini cu succes sarcina... Ah, să nu uit ! Pe viitor, *Herr General,* veţi colabora cu *Feldmarschall*-ul Erich von Manstein, pe care l-am numit comandant al noului Grup de armate Don.

L-am fericit în clipa aceea pe von Weichs, fiindcă scăpase de responsabilitatea frontului Stalingrad. Bănuiam că îmi va veni și mie rîndul.

În aceeași noapte m-am înapoiat la cartierul general al lui von Weichs. Laolaltă cu ceilalți generali din *Luftwaffe*, am lucrat pînă în zori la pregătirea operațiilor de transport. *Feldmarschall*-ul von Manstein nu-și făcuse încă apariția.

În primele ore ale dimineții m-am îmbarcat pe unul din avioanele de luptă care escortau aeronavele de transport și m-am îndreptat spre Stalingrad. Voiam să mă documentez personal asupra condițiilor locale. Gestul meu a produs mare surprindere. Generalul von Sodenstern m-a prevenit că mă expun unui risc inutil. Că pot obține informațiile care mă interesează fără să mă deplasez personal la fața locului. I-am urmărit politicos argumentele, dar am făcut tot ce am găsit de cuviință. Trebuie să recunosc că zborul meu era determinat și de dorința de a-mi revedea fiul.

Apariția mea la cartierul general al Armatei a 6-a a făcut vîlvă. Cînd am ajuns acolo, Paulus se afla în conferință cu comandanții corpurilor de armată de sub comanda sa. Îmi anunțasem prin radio sosirea și eram așteptat cu nerăbdare. Generalii voiau să afle noutăți de la mine.

Cînd am intrat în subsolul amenajat pentru conferințe, am remarcat imediat tensiunea nervoasă întipărită pe chipurile tuturor celor prezenți. Desfășurarea teribilelor evenimente din ultimele zile îl îmbătrînise pe Paulus, îi scofîlcise obrajii, îl încovoiase, de parcă l-ar fi apăsat un secol. Generalii de sub comanda sa ofereau imaginea aceleiași disperări, a aceleiași mînii neputincioase.

— A intervenit vreo schimbare în hotărîrea *Führer*-ului ? m-a întrebat Paulus.

Am clătinat din cap.

— Nu. Nu a intervenit nimic, i-am răspuns. Și nici nu va interveni vreo schimbare.

Generalul von Seydlitz-Kurbach, comandantul Corpului 52 de armată, a făcut un gest de revoltă.

— Hotărîrea *Führer*-ului este incalificabilă. Nu ne este îngăduit să așteptăm cu brațele încrucișate nimicirea unui sfert de milion de soldați. Singura șansă reală, fără să știm sigur dacă vom reuși, este să încercăm acum străpungerea din două părți. Dacă mai întîrziem, totul e pierdut.

— *Befehl ist Befehl !* rosti mohorît Paulus. Nu am eu căderea să discut ordinele superioare. Știți bine, am făcut

imposibilul spre a smulge aprobarea evacuării Stalingradului. *Führer*-ul a hotărît altfel.

Generalul Jeanicke, comandantul Corpului de armată, își îndreptă statura și își bombă războinic pieptul :

— Și dumneavoastră, *Herr General,* vă resemnați să vă supuneți unui ordin absurd ? La școala de stat-major am învățat că nu toate ordinele trebuie executate orbește. Unui ofițer i se cere discernămînt, spirit de inițiativă. Tot ce pot să vă spun este că Reichenau n-ar fi dat ascultare ordinului.

— Eu nu sînt Reichenau, declară Paulus, încleștîndu-și mîinile. Ordinul este ordin !

Generalul von Seydlitz se întoarse spre mine :

— *Führer*-ul ne-a ordonat să murim. În ceea ce mă privește, refuz să execut un ordin absurd.

Scoase din buzunarul tunicii un document pe care-l aruncă pe masă, în fața comandantului său.

— Ce-i asta ? întrebă Paulus, ridicînd surprins privirile spre Seydlitz.

— Un raport, *Herr General,* pe care vă rog să-l înaintați eșaloanelor superioare.

Paulus își aruncă privirile asupra documentului. Parcurse primele rînduri, apoi îl restitui lui von Seydlitz :

— Nu pot să-l trimit, *Herr General.* Dumneavoastră refuzați pur și simplu să executați un ordin al *Führer*-ului. Raportul dumneavoastră reprezintă o nesocotire a autorității superioare a statului. O adevărată sfidare ! Nu, nu pot să-l trimit !

Seydlitz aspiră adînc aerul :

— Îmi asum întreaga răspundere asupra conținutului acestui raport. Planurile O.K.W.-ului referitoare la aprovizionarea noastră pe calea aerului insultă logica, batjocoresc cele mai elementare principii tactice. Nici 500 de avioane care ar transporta 1 000 de tone zilnic n-ar izbuti să acopere nevoile Armatei a 6-a.

— *Reichsmarschall*-ul Göring vă asigură 500 de tone pe zi, am intervenit. Teoretic, este posibil. Practic, nu vă pot furniza mai mult de 250 de tone zilnic. Nu-mi îngădui să vă mint, *meine Herren.*

Ceilalți generali prezenți se consultau din priviri.

— Ce hotărîre luăm ? întrebă generalul Hube.

— Executăm hotărîrea *Führer*-ului, zise Paulus.

— Trebuie să ne supunem, adăugă Schmidt, șeful statului său major.

— Refuz să mă supun ! ripostă von Seydlitz. Am fost atît de sigur că vom primi ordinul de ieșire din încercuire, încît am ordonat evacuarea avanposturilor și distrugerea echipamentului individual de care ne puteam lipsi.

— Cred că sîntem capabili încă să realizăm o străpungere în direcţia Kotelnikovo, opină generalul Strecker.

— Astăzi mai avem această șansă, zise Jeanicke. Mîine va fi prea tîrziu.

Paulus ridică mîna.

— *Führer*-ul ne-a făgăduit.

— *Führer*-ul făgăduieşte multe ! strigă von Seydlitz. Sîntem sătui de baliverne !

Schmidt făcu o figură scandalizată.

— Se poate să rostiţi asemenea cuvinte ?

Von Seydlitz nu-i acordă nici o atenție.

— *Herr General*, vorbi el lui Paulus, dacă *O.K.W.*-ul își menţine hotărîrea de a păstra Stalingradul și ne ordonă să rămînem pe poziţii, datoria dumneavoastră de conștiință față de armată și de poporul german vă dictează imperios să luaţi cu toată energia inițiativa, spre a evita o catastrofă, nimicirea a 250 000 de soldaţi şi pierderea întregului material. Nu aveţi de ales !

Îi plîngeam pe toţi acești oameni care purtau pe umerii lor responsabilitatea celor douăzeci de divizii întemnițate în Stalingrad. Se treziseră însă prea tîrziu la realitate. Din nenorocire *O.K.W.*-ul și Hitler nu se treziseră nici acum, în ceasul al doisprezecelea.

Paulus îmi arătă raportul lui von Seydlitz.

— Dacă îi dau curs și va ajunge la *O.K.W.*, semnatarul lui va fi trimis în fața Curţii Marţiale. În locul meu, ce-aţi face ?

M-am uitat la von Seydlitz. Ochii îi scăpărau, oglindind o hotărîre nestrămutată. Știam că nimic nu-l mai putea înspăimînta. Generalii adunaţi în jurul mesei mă priveau, plini de curiozitate.

— I-aş da drumul, *Herr General* Paulus.

— Vă mulţumesc, zise von Seydlitz.

— Mai devreme sau mai tîrziu, adevărul trebuie să iasă la lumină, zise Jeanicke. Cu cît vom fi mai mulţi cei care protestăm, cu atît mai repede se va face lumină. Sînt gata să-l contrasemnez.

— Bine, zise Paulus. Îl trimit. Dar numai cu o singură semnătură. A generalului von Seydlitz. Altfel vom fi acuzaţi de a fi pus la cale o conspiraţie. Vom fi scoși din încercuire,

ca să fim judecaţi şi puşi în faţa plutonului de execuţie. Prefer să mor ca un soldat, cu arma în mînă... Să trecem acum la chestiunea aprovizionării. Se întoarse spre mine : De cîte avioane de transport dispuneţi, *Herr General ?*

— Pentru moment, o sută de trimotoare „Junkers", care se pot ridica de pe aerodromurile Tazinskaia şi Morozovskaia, din cotul Donului. Cîte aerodromuri pot fi utilizate aici, la Stalingrad ?

— Două. Pitomnik şi Gumrak.

Împreună cu Paulus şi cu ofiţerii săi de stat-major, am întocmit ordinul de operaţii. În soba de fier din colţul încăperii ardea focul. Plantonul îl împrospăta, aducînd din timp în timp lemne. Soba era însă prea mică faţă de mărimea camerei. Aburii respiraţiei descriau volute în aerul rece.

Paulus se apropie de sobă şi îşi întinse palmele, spre a le încălzi.

— Va trebui să facem economie de combustibil.

M-am ridicat de pe scaun, căci îmi îngheţaseră picioarele. Generalii mă priveau ciudat, ca şi cînd aş fi fost singurul om sănătos într-o colonie de ciumaţi.

— Vă fericesc fiindcă puteţi ieşi din închisoarea aceasta fără gratii, mi s-a adresat von Seydlitz.

I-am zîmbit.

— Pot să vă cer o favoare, *Herr General ?*

Un zîmbet larg i-a luminat şi lui faţa.

— Fiul dumneavoastră trebuie să apară dintr-un moment într-altul. Cînd am aflat că veţi veni, i-am dat ordin să se prezinte la postul de comandă.

Generalul von Seydlitz a deschis uşa care răspundea în anticameră.

— Kunecke, a sosit locotenentul von Altenburg ?

— A sosit chiar în clipa aceasta, *Herr General.*

— Haide, von Altenburg, grăbeşte-te ! a rostit generalul. Tatăl dumitale te aşteaptă.

Cînd Albert a intrat în cameră, aproape că nu l-am mai recunoscut. Halatul îmbrăcat peste manta îl făcea să arate ca un urs alb. Era bărbierit proaspăt. Vîntul, frigul îi tăbăciseră obrazul, dîndu-i o tentă cafenie, mult mai închisă decît părul său blond. Era fericit că mă vede. L-am îmbrăţişat, apoi, ţinîndu-l de umeri, l-am întors, ca să-i văd faţa în lumină.

— Arăţi splendid, Albert !

— Vă mulţumesc, *Herr General !*

Respecta protocolul, evitînd expresia familiară „tată" în prezenţa generalilor.

Mi se rupea sufletul la gîndul că va trebui să plec și să-l las în încercuire. Aș fi putut să mă folosesc de autoritatea mea și, sub o formă ori alta, să-l scot din Stalingrad. Dar ce-ar fi spus camarazii lui ? Cum m-ar fi judecat străbunii mei, mai toți soldați ? S-ar fi răsucit în mormînt ! Scoțîndu-l din Stalingrad, aș fi săvîrșit un act de laşitate. Albert trebuia să împărtășească soarta camarazilor săi ! Exista totuși o posibilitate să iasă din Stalingrad... Singura cale onorabilă : să cadă rănit, și astfel să fie transportat laolaltă cu alți răniți... În clipa aceea, m-am rugat lui Dumnezeu ca Albert să fie rănit... Cît de monstruos este războiul !... Ajungi să dorești ca un glonte, o schijă să-ți lovească fiul... Îi dorești să sufere, să se chinuiască, știind că numai astfel poate fi salvat. Dacă rămînea în Stalingrad, potrivit ordinelor demente ale lui Hitler, era condamnat irevocabil la moarte.

Pilotul avionului meu și-a făcut apariția.

— A sosit momentul să plecăm, *Herr General.* Convoiul e gata de decolare.

— Ați ridicat toți răniții ? l-a întrebat Paulus.

— Pe toți, *Herr General.*

Mi-am luat rămas bun de la Paulus, de la von Seydlitz, de la ceilalți generali. Apoi l-am îmbrățișat pe fiul meu.

— Curaj, Albert ! i-am șoptit. Vă scoatem noi repede de aici. Curaj !

I-am strîns încă o dată mîna, bărbățește, fără să cred în promisiunea pe care i-o făcusem. Și am plecat. O mașină militară mă aștepta. Albert m-a urmat pînă la mașină. L-am mai sărutat o dată pe obraji. N-am fost în stare să-l iau cu mine pînă la aerodrom. Cred că m-ar fi podidit lacrimile. Și unui general nu-i este permis să plîngă. Mai ales în fața fiului său.

Luasem cu mine raportul lui von Seydlitz. Îi făgăduisem că-l voi înainta ierarhic.

Am decolat fără incidente, deși se așternuse o pîclă ușoară. Pînă la Morozovskaia aveam de parcurs 200 de kilometri. Cînd am ajuns deasupra liniilor noastre, o ceață groasă acoperea pămîntul. Convoiul aerian s-a ridicat la trei mii de metri. Acolo, sus, cerul era însorit și albastru ca o imensă cupă de cristal. Artileria antiaeriană inamică ne-a întîmpinat la un moment dat cu un baraj de foc destul de intens, dar lipsit de eficacitate. Trăgeau, folosindu-se doar de aparatele de ascultare. Am fost atacați apoi de vînătoarea rusă. Lupta aeriană s-a dezlănțuit aprig. Un „Junkers" lovit în plin a

explodat în zbor, pulverizîndu-se într-o ploaie de sfărîmături. Altul a pornit-o spre pămînt, ca o stea filantă. S-a înscris într-o vrilă grațioasă, pierzîndu-se în marea de ceață. Un avion de vînătoare sovietic, cuprins de flăcări, a descris un arc vast, ca un curcubeu. L-am pierdut din vedere doar cînd a trecut cam la vreo mie de metri sub pîntecele avionului meu. Bătălia aceea aeriană m-a mai trezit din marasmul psihic în care mă cufundase vizita la comandamentul Armatei a 6-a.

Stalingradul nu se mai vedea.

O oră mai tîrziu, soseam la von Weichs. I-am înmînat raportul lui von Seydlitz. L-a citit cu atenție.

— Ce părere aveți ? m-a întrebat.

— Păstrați-l, l-am povățuit. M-ar durea să-l văd pe omul acesta căzînd sub gloanțele unui pluton de *S.S.*-iști. În situația actuală, gestul lui de bravadă nu mai folosește la nimic.

— Aveți dreptate, a rostit gînditor von Weichs. Am să-i răspund, totuși, numindu-l comandantul frontului de nord al pungii Stalingradului...

Acesta a fost ultimul act de autoritate al generalului de armată von Weichs. A doua zi, *Feldmarschall*-ul Erich von Manstein a sosit la cartierul general al Grupului de armate B., spre a-și lua comanda în primire...

Venise fără să se grăbească. Unui zbor cu avionul, îi preferase călătoria mai lentă, dar mai comodă, cu trenul. Aveam o stimă deosebită pentru capacitatea militară a acestui om. Știam că elaborase planurile de operații care duseseră la prăbușirea fulgerătoare a armatelor franceze, deși Hitler își asumase în întregime meritul acestei campanii. Își dovedise talentul de strateg în Rusia, pe frontul de sud, la Sevastopol, și pe cel de nord, la Leningrad. Acum, Hitler îi cerea să salveze situația la Stalingrad, uitînd că von Manstein era un excelent soldat, dar nu un făcător de minuni.

Întîlnirea mea cu von Manstein la cartierul general de la Starobelsk s-a desfășurat într-o atmosferă sumbră, atît la propriu, cît și la figurat. Ofițerii de stat-major erau sub impresia insuccesului de la Stalingrad. Frigul, diminețile cețoase, căderile bruște de zăpadă, perspectiva iernii rusești, care-și anunța atît de aprig începutul, atacurile masive și repetate ale infanteriei și blindatelor inamice, sprijinite de neîntrerupte bombardamente de artilerie și aviație, dar mai ales imensul semn de întrebare sub care se înfățișa viitorul întregii campanii din Est săpau moralul trupelor. Știam cu toții că vom retrăi cumplitele experiențe ale iernii '941, '942.

care nu fusese deloc clementă cu armatele germane. Eșecul ofensivei pentru cucerirea Moscovei își găsea acum o și mai cumplită replică în eșecul ofensivei de la frontul Stalingradului.

— Colaborarea noastră, *Herr General,* sper să fie fructuoasă, mi-a spus von Manstein, după ce ne-am strîns mîinile. Iau în primire frontul acesta în condițiuni vitrege.

— Generalul von Weichs a făcut tot ce este omenește posibil. Cu forțele pe care le-a avut la dispoziție, și în condițiile date, nici un alt general n-ar fi izbutit să pună stavilă contraofensivei rusești.

Von Manstein m-a ascultat fără să spună un cuvînt. Nu știu dacă îmi împărtășea părerea în ceea ce privește capacitatea militară a lui von Weichs. Cred însă că nici el nu-și făcea mari iluzii în ceea ce privește misiunea ce-i fusese încredințată.

În aceeași zi am participat la prima lui conferință cu comandanții de mari unități de sub comanda sa. Grupul de armate Don avea să cuprindă Armata a 6-a, imobilizată la Stalingrad, Armata a 4-a blindate — din care nu mai rămăsese intactă decît Divizia 16 motorizată — resturile Corpului 48 blindate, precum și resturile Armatelor 3 și 4 române, care suferiseră șocul principal al contraofensivei rusești. Pe lîngă acestea, i se făgăduiseră întăriri alcătuite din Divizia a 6-a, care urma să sosească din Franța, și din Divizia a 23-a, luată de pe frontul din Caucaz. Aceste două divizii aveau să alcătuiască cea de-a 4-a *Panzerarmee. O.K.W.*-ul îi făgăduise în plus Divizia a 17-a, menită a constitui rezerva Armatei a 4-a „Panzer".

Von Manstein trebuia să nu-și precupețească eforturile dacă voia să pună capăt haosului de pe întregul front încredințat grupului său de armate. Fugarii din toate unitățile care alcătuiseră compozitul Grup de armate B, al lui von Weichs, lovit de contraofensiva inamică, inundaseră căile de comunicație, gările, satele dinapoia frontului. *Feldjandarmerie* nu izbutea să pună zăgaz șuvoaielor de oameni care se scurgeau spre vest.

S-a dovedit numaidecît că, în ciuda unor mari strădanii, aviația de transport nu reușea să realizeze aprovizionarea Stalingradului în limitele promise și ordonate de *Reichsmarschall*-ul Göring. Nu numai că nu izbutise să atingă plafonul de 500 de tone zilnic, dar nici cifrele făgăduite de von Richthofen sau de mine nu au putut fi respectate. Timpul

defavorabil, aviația de vînătoare și barajele artileriei antiaeriene inamice, pe care numai orbii și surzii de la *O.K.W.* nu putuseră să le prevadă, făceau ravagii printre aeronavele noastre de transport. Pierderile raportate de Pickert înregistrau creșteri alarmante. Zeci, apoi sute de trimotoare „Junkers" și-au găsit sfîrșitul pe stepele acoperite cu zăpadă.

Se lăsase un frig atroce. Avioanele de pe sol erau lipsite de orice adăpost. Se iroseau ore întregi spre a se dezgheța motoarele, ore care ar fi trebuit folosite pentru aprovizionarea Armatei a 6-a. Lipsa hangarelor îngreuna executarea reparațiilor strict necesare. Pentru mîinile înțepenite de frig ale mecanicilor, orice operație devenea o adevărată tortură. Maiorul Stallberger, șeful secției logistică a celui de-al 8-lea corp aerian, era disperat. Procentajul avioanelor disponibile scăzuse cu aproape 75 la sută.

Operațiile de regrupare a forțelor din Grupul de armate Don se dovediră și ele în curînd mai dificile decît își închipuia von Manstein. Unitățile pe care *Feldmarschall*-ul plănuia să le folosească pentru deblocarea Stalingradului trebuiră trimise în alte sectoare. Divizia 16 motorizată, de pildă, primise ordinul să acopere golul imens dintre Caucaz și Volga. Alte unități se desfășurau pe un front de aproape 800 de kilometri, de la Don și pînă la stepa calmucă.

Von Manstein intenționa să scoată Armata a 6-a din Stalingrad, să-și retragă unitățile din Caucaz și, după ce va reconstitui un front scurtat, de-a lungul Donului — care-i va permite să realizeze concentrări de formațiuni blindate — să declanșeze o ofensivă de mari proporții. Ideea nu-mi părea irealizabilă. Din nefericire, Hitler nu concepea să piardă nici temporar teritoriile cucerite. În cadrul planurilor sale aberante, *Führer*-ul preconiza o ieșire a Armatei a 6-a din Stalingrad, dar nu spre vest, ci spre est. În închipuirea lui bolnavă, o și vedea atingînd Uralul.

Într-o seară, după o lungă și istovitoare conferință, von Manstein m-a poftit să bem cîte un pahar cu ceai. Era împovărat de gînduri.

— Sînt foarte stînjenit, *Herr General*, de hotărîrile *Führer*-ului, care îmi impune soluții uneori... cum să spun ?... dificile ! Credeți-mă, am acceptat cu un simțămînt de profundă îngrijorare noua mea însărcinare. Știam că trebuia să trec sub comanda imediată a *Führer*-ului și mai știam cîte dificultăți implică o asemenea situație. Nu i se poate contesta

Führer-ului ochiul cîmpului. Deşi aparent este un amator, s-a dovedit adeseori un strateg versat...

Von Manstein mă privea atent, aşteptînd de la mine primul pas. L-am făcut, cu o violenţă şi o sinceritate care l-au uimit :

— Permiteţi-mi, *Herr Feldmarschall*, să mă îndoiesc de capacitatea strategilor autodidacţi. Un caporal, oricît ar fi de talentat, nu poate ajunge peste noapte căpetenia unor mari armate. Rezultatele s-au văzut. Soldaţii germani abia îşi mai trag sufletul. *Führer*-ul uită că soldaţii aceştia sînt oameni.

Interlocutorul meu înţelese că nu avea de ce păstra rezerve faţă de mine.

— Da, zise el, alegîndu-şi cuvintele. Uită ! Uită, pentru că el se socoteşte supraom şi ca atare cere şi altora eforturi supraomeneşti. Dar nu despre aceasta e vorba. *Führer*-ul nu este un simplu caporal. Eu socot că are talent militar. Îi lipseşte, însă, ceea ce s-ar putea numi experienţă. Nu vrea să înţeleagă adevăruri elementare, la îndemîna oricărui ofiţer de stat-major. E în stare să-ţi înşire statistici interminabile despre forţele armate amice şi inamice, dar nu concepe uzura acestor unităţi. Pentru el, un corp de armată rămîne un corp de armată chiar dacă efectivul s-a redus la nivelul unui regiment. Afară de aceasta, încrederea sa în propria-i superioritate asupra tuturor celorlalţi comandanţi ai armatei nu poate să aibă decît urmări funeste...

Ascultîndu-l pe von Manstein, nu mă puteam opri să nu fac un paralelism între declaraţiile sale şi cele ale altor generali.

— A supraestimat întotdeauna importanţa resurselor tehnice, adăugă von Manstein, vorbind parcă pentru sine. Nu este în stare să aprecieze raportul care trebuie să existe între calitate şi cantitate. Cu cîteva tancuri „Tigru", oricît ar fi ele de perfecţionate, nu poţi restabili situaţii care necesită un număr considerabil de trupe şi de blindate. Ceea ce se întîmpiă aici, pe Frontul de Răsărit, este pilduitor. Mi-a trimis o divizie din Franţa, intactă şi perfect utilată. Ce pot face însă cu o divizie, la care se adaugă alte cîteva unităţi de blindate, acestea reduse la mai puţin de jumătate, cînd trebuie să înfrunt formidabila forţă pe care o reprezintă actualmente ruşii ? Da, da, revirimentul rusesc devine pentru noi o adevărată lovitură de măciucă... deşi, pentru un comandant sau conducător cu oarecare experienţă nu este de conceput să nu fi prevăzut şi posibilitatea unei eventuale redresări a inamicului, mai ales cînd e vorba de Rusia. Sper să-i înfrîngem. Va fi însă

foarte greu, foarte greu... Se uită la mine cu aceeași privire absentă, deși fixă, și își descărcă sufletul șuierînd :

— În curînd vom declanșa ofensiva. Succesul sau insuccesul atîrnă de un fir de păr. Sînt obligat să mă călăuzesc după concepțiile *Führer*-ului. Cred însă... cred că pînă la urmă voi face tot ceea ce socotesc eu că este mai bine.

— Adică ?

— Am să ordon lui Paulus să părăsească Stalingradul... Făcu iar o pauză, apoi încheie cu același oftat : Dacă va mai putea să-l părăsească...

Am clătinat din cap.

— Vă urez succes, *Herr Feldmarschall.* Aviația își va face datoria. Să sperăm că succesele operațiilor vor justifica sacrificiile de pînă acum.

Mi-am golit ceașca de ceai, apoi m-am ridicat.

— Îmi permiteți să mă retrag. Mai am ceva de lucru în seara aceasta...

N-am vrut să-i împărtășesc și alte îndoieli ale mele. Avea nevoie de întreaga energie și de întreg optimismul în marea bătălie care se pregătea. Îi doream din tot sufletul să reușească. De succesul marșului său asupra Stalingradului depindea salvarea lui Albert...

La 13 decembrie, Corpul de armată 47 blindate a primit ordinul să pornească la luptă. Două sute de kilometri îl despărțeau de Stalingrad. Divizia a 6-a, venită din Franța, a intrat în acțiune. Sprijinită de Divizia 23, redusă la 40 de tancuri, a reușit să străpungă pozițiile avansate inamice. Pătrunzînd adînc în dispozitivul rusesc, urma să atingă, la 19 decembrie, Mișkovo, parcurgînd pînă la această dată 130 de kilometri.

Noaptea se vedeau fîșiile de lumină ale proiectoarelor din Stalingrad, străpungînd ca niște țepi de arici cerul.

— Cu orice riscuri, am hotărît să trec peste dispozițiile *Führer*-ului, mi-a declarat von Manstein la una din conferințele cu statul său major. Am dat ordin lui Paulus, pe propria mea răspundere, să evacueze Stalingradul, să încerce cu toată armata sa o străpungere a încercuirii în direcția Mișkovo, ca să facă joncțiunea cu Corpul 47.

Știam că von Manstein se bucura de un mare prestigiu în ochii lui Hitler și speram că acesta, pus în fața faptului împlinit, îl va accepta ca atare. Lui Paulus nu-i rămînea decît să execute ordinul, cu atît mai mult cu cît era acoperit de autoritatea șefului său ierarhic. Mare a fost însă stupefacția

lui von Manstein cînd comandantul Armatei a 6-a a refuzat — în termeni ocoliți, ce-i drept — să execute ordinul. Au urmat cîteva discuții, pe calea undelor, între *Feldmarschall* și Paulus.

Paulus a obiectat că nu poate ieși în întîmpinarea generalului Hoth, comandantul Corpului 47, deoarece nu dispune de carburant suficient pentru unitățile sale blindate și motorizate. Dacă s-ar folosi de actualele sale disponibilități, nu ar fi în stare să parcurgă mai mult de treizeci de kilometri, căci ar cădea în pană de carburanți. Von Manstein i-a explicat că diviziile aflate în drum spre Stalingrad sînt urmate de 3 000 de tone de carburanți și de alimente. Paulus s-a mărginit să răspundă că *Führer*-ul a interzis Armatei a 6-a ieșirea din Stalingrad și că diviziile trimise spre a-l despresura au datoria să pătrundă ele pînă la orașul-fortăreață. Enervat de încăpățînarea lui Paulus, von Manstein a trimis la Stalingrad — pe calea aerului — pe maiorul Eismann din statul său major, cu misiunea de a-i demonstra lui Paulus absurditatea refuzului său și gravele consecințe la care expunea Armata a 6-a dacă nu va ieși din încercuire. Imposibilitatea asigurării unei aprovizionări adecvate în combustibil și muniții va scădea treptat capacitatea de luptă a trupelor sale. În cele din urmă, acestea vor fi nevoite să înceteze orice rezistență și să capituleze. Ceea ce nu ar fi pe placul *Führer*-ului...

În același timp, a intervenit un fapt care a răsturnat definitiv situația în favoarea rușilor, pecetluind soarta asediaților din „fortăreața" Stalingrad. Parcă dinadins, armatele sovietice au declanșat o ofensivă de mari proporții, spre a contracara orice șansă de reușită planului lui von Manstein. La 16 noiembrie, Armata 1 rusă, profitînd de ceața care se lăsase de-a lungul Donului, a căzut prin surprindere asupra Armatei a 8-a italiene. Aceasta a intrat în debandadă. Unitățile dislocate de rapida înaintare a blindatelor rusești n-au mai opus decît o rezistență sporadică. Rușii au înregistrat încă din prima zi o pătrundere adîncă de 25 de kilometri.

Von Manstein a informat imediat *O.K.W.*-ul. Hitler, scandalizat de comportarea aliaților săi, a telefonat lui Mussolini, cerîndu-i să ordone comandamentului italian o restabilire a frontului. După cum am aflat mai tîrziu, Ducele a fost tare vexat de tonul lui Hitler.

În acest timp, rușii și-au dezvoltat ofensiva, aruncînd în bătălie Armata lor a 6-a, precum și Armata a 3-a de gardă.

Atacul Armatei a 6-a era axat pe direcţia Voroşilovgrad, iar cel al armatei a 3-a, pe direcţia Stalino. Efectele au fost fulgerătoare. Frontul nostru era ameninţat de un dezastru. Peste un milion de oameni riscau să aibă soarta armatei încercuite la Stalingrad.

Armata a 4-a „Panzer" a contraatacat, spre a restabili frontul. Prinsă în luptă cu forţele uriaşe ale ruşilor, şi ameninţată din flanc de Armata a 5-a blindată rusă, care a irupt pe frontul Cir, a cerut întăriri. Von Manstein nu mai avea la dispoziţie decît Corpul de armată 47, angajat în operaţia despresurării Stalingradului. *Feldmarschall*-ul a cerut iarăşi lui Paulus să treacă la atac, spre a crea o diversiune. A întîmpinat un nou refuz. Hitler, consultat direct de Paulus, interzisese evacuarea „fortăreţei" de pe Volga.

Bătălia această titanică s-a prelungit pînă în ajunul Crăciunului. Majoritatea forţelor noastre aeriene au trebuit să intervină în sprijinul Armatei a 4-a „Panzer", slăbind efortul necesitat de aprovizionarea Stalingradului.

Von Manstein a aşteptat pînă în ultimul moment ca Armata a 6-a să facă un efort, spre a realiza joncţiunea cu Corpul 47. În cele din urmă şi-a dat seama că încercările lui de a salva cei 200 000 de oameni care mai rămăseseră în viaţă la Stalingrad riscau să compromită situaţia întregului front de la est de Don. În ajunul Crăciunului a dat ordin generalului Hoth să desprindă din corpul său de armată Divizia a 6-a — cea mai puternică — şi să o trimită în sprijinul Armatei a 4-a „Panzer", grav ameninţată în sectorul Morozovskaia.

Cadoul de Crăciun pentru ofiţerii şi soldaţii din Armata a 6-a, încercuită la Stalingrad, s-a rezumat la o veste tragică. Pierduseră ultima şansă de a mai fi salvaţi. Moartea lor era pecetluită.

La 23 decembrie, contraofensiva Grupului de armate Don, pentru despresurarea Stalingradului, a încetat. Ofensiva sovietică la est de cotul Donului urma să se dezvolte pînă la 31 decembrie, cînd frontul avea să se stabilizeze provizoriu pe linia Bielosodsk, Milerovo, Morozovsk, Ţimlianskaia.

Cît de departe e această expunere seacă de zugrăvirea realistă a faptelor ! Îngrozitoarea situaţie a oamenilor închişi în Stalingrad avea să atingă culmi inimaginabile. După Crăciun, Paulus a hotărît reducerea raţiei de pîine de la 200 de grame la 100 de grame. Iarna rusească s-a instalat cu întregul ei cortegiu de orori. S-au înregistrat brusc mari scăderi de temperatură, fluctuînd în cele din urmă între

minus 30° şi minus 40°. Degerăturile au prins să facă ravagii mai teribile decît armele de foc. S-au semnalat primele morţi prin inaniţie.

Menţinerea podului aerian a fost posibilă cu preţul unor pierderi catastrofale, cifrate la 536 de aeronave de transport, 143 de avioane de vînătoare şi 123 de bombardiere. Făgăduielile lui Göring, făcute cu uşurinţă, de la cartierul general al *Luftwaffe* din Paris, îşi dădeau acum roadele. Capturarea de către ruşi a aerodromurilor de la Tuzinskaia şi Morozovskaia ne-a silit să ne mutăm bazele de plecare mult mai înapoi, şi anume la Salsk, Novocerkask şi Ceretkovo. Astfel, s-a dublat distanţa care trebuia parcursă de fiecare dată. Posibilităţile de aprovizionare zilnice au scăzut sub 100 de tone. Apelurile repetate ale lui Paulus rămîneau fără rezultat. Avioanele de transport aduceau în schimb recoltă bogată de răniţi şi degeraţi, fără să-i poată însă evacua pe toţi. Cei rămaşi de la un transport la altul erau sortiţi unei morţi sigure, din cauza frigului şi a imposibilităţii de a li se da ajutor medical. Parcurgeam zilnic listele răniţilor, sperînd să întîlnesc şi numele lui Albert. De fiecare dată încheiam lectura, apăsat de un groaznic simţămînt de frustrare.

Către sfîrşitul celei de-a doua săptămîni a lunii ianuarie, am primit o scrisoare de la Albert.

„Astăzi, dragă tată, m-am uitat pe hartă şi m-am cutremurat cînd am văzut cît sîntem de singuri. *Führer*-ul, în care ne-am încrezut atîta, ne-a uitat sau ne-a lăsat în mod voit pradă duşmanului. Domnii generali de la *O.K.W.* au conştiinţa curată ! Un sfert de milion de oameni sînt lăsaţi să piară, pentru ca gloria *Führer*-ului şi a celui de-al treilea *Reich* să supravieţuiască secolelor. Ce minciună ! Mileniul de pace germană făgăduit de *Führer* va dăinui numai în textele discursurilor lui demagogice. Am stat de vorbă cu mai mulţi ofiţeri. În vreme ce viscolul şuieră, gerul ne arde şi bombele aruncate din bombardierele ruseşti cad în jurul nostru, răscolind ruinele, camarazii mei şi cu mine ne-am împărtăşit gîndurile. Ştim că pentru noi nu mai există nici o speranţă, în ciuda comunicatelor încurajatoare şi îndemnurilor patriotarde primite zilnic prin radio de la *O.K.W.*

După ce vom pieri cu toţii, îmi spunea un locotenent de tancuri, ziarele din Germania vor publica vestea în chenar negru, acordîndu-ne onoruri *post mortem* şi dîndu-ne pildă generaţiilor viitoare. Ce pălăvrăgeală blestemată !

Un ofițer dintr-o unitate de artilerie îmi mărturisea deunăzi : «Nu sînt laș, dar mi-e sufletul amar fiindcă a trebuit să-mi arăt vitejia în slujba unei cauze absurde și a unor criminali cu galoane multe pe umăr. Știu că vom muri cu toții. Nu știu însă de ce poporul german a îngăduit să ajungem aici !»

Un altul îmi declara cu durere în suflet : «Din întreaga noastră divizie n-am mai rămas decît 76 de oameni. Restul au murit. Majoritatea zac înghețați sub un lințoliu de zăpadă. Pămîntul e atît de tare, încît nici nu pot fi înmormîntați».

Am în unitate, dragă tată, un soldat din «Hitlerjugend». Are un chip de fată. În ochii lui albaștri citești o nedumerire dureroasă. Nu-i vine să creadă că sfîrșitul se apropie și că *Führer*-ul ne-a uitat. «Comunicatele, îmi spunea el, afirmă că soldații mor cu numele lui Hitler pe buze. Aceasta e cea mai nerușinată minciună. Băieții din «Hitlerjugend», care și-au dat sufletul în preajma mea, n-au rostit numele lui Hitler decît blestemîndu-l.»

Dragă tată, vom mai supraviețui poate cîteva zile. N-am să cad în captivitate. În ultima clipă am să-mi trag un glonte în cap. Cînd am plecat pe front, m-ai sărutat și m-ai îndemnat să fiu credincios drapelului țării mele. Identificam atunci țara mea cu Hitler, conducătorul ei. Cît de cumplit m-am înșelat ! Aș fi făcut mai bine dacă, în loc să-l adulez, l-aș fi omorît cu un glonte.

Am încredințat această scrisoare unui ofițer de aviație, ca să nu cadă pe mîna cenzurii. În nenorocirea în care ne aflăm, se mai găsesc încă fanatici — i-aș denumi mai degrabă demenți — care citesc scrisorile destinate celor de acasă. Este interzis să ne plîngem, căci nu trebuie să-i demoralizăm pe cei rămași în patrie. Nu-ți vine să rîzi de această tragică enormitate ?

Plătim cu suferințele noastre păcatul de a fi încălcat pămînturi care nu ne aparțin. Există o justiție imanentă. Toate popoarele care săvîrșesc această crimă sînt condamnate. Mai curînd sau mai tîrziu își vor ispăși pedeapsa.

Te îmbrățișez, dragă tată, și te rog să te gîndești din cînd în cînd la fiul dumitale,

Albert"

Am împăturit scrisoarea și am strecurat-o în buzunarul de la piept, care purta insigna „Crucii de Fier". Am citit o singură dată rîndurile lui Albert, dar mi s-au întipărit atît de bine în

minte, încît aș putea să le repet de la primul cuvînt și pînă la ultimul.

Da ! Fiul meu avea dreptate, după cum au dreptate și Stauffenberg și Beck și Oster.

Peste cîteva zile am fost chemat iarăși la Rastenburg. În avionul care avea să mă ducă pînă acolo, a luat loc și generalul Hube, care fusese scos temporar din încercuire, spre a i se conferi frunzele de stejar la „Crucea de Fier" în gradul de cavaler.

Pe drum am vorbit mult despre situația de la Stalingrad. Ca și mine, era indignat și împotriva lui Göring, care, prin făgăduințele sale nesăbuite, îl încurajase pe Hitler să se arate atît de intransigent în ceea ce privește păstrarea Stalingradului.

Mă întrebam dacă nu eram chemat la Rastenburg spre a mi se comunica destituirea din toate funcțiile pe care le dețineam. În orice caz, mă așteptam să mi se facă aspre reproșuri referitoare la activitatea aviației noastre.

Hitler l-a primit mai întîi pe Hube. În cadrul unei scurte ceremonii, i-a înmînat distincția acordată, felicitîndu-l pentru bravura sa.

Generalul Hube i-a mulțumit pentru cinstire, dar n-a omis în încheiere să-i toarne un adevăr amar :

— *Mein Führer,* ați executat prin împușcare generali de armată. De ce nu ordonați să fie împușcat și generalul de aviație care v-a făgăduit că va aproviziona Stalingradul ?

Aluzia era străvezie. Hitler s-a mărginit să-l asigure că va face imposibilul spre a despresura Stalingradul.

Odată ceremonia încheiată, generalul Hube a fost trimis din nou la Stalingrad, unde avea să-și aștepte sfîrșitul, purtînd însă pe piept „frunzele de stejar". Superbă consolare !

După plecarea lui Hube, Hitler m-a chemat în cabinetul său. Erau acolo toți membrii clicii Keitel-Jodl.

— *Herr General,* am stabilit un nou plan de operații pentru despresurarea Stalingradului.

„Iar ?" am reflectat scîrbit.

Placa aceasta cu despresurarea o auzisem de atîtea ori, încît mi se făcuse lehamite. Știam ce temei se putea pune pe promisiunile lui Hitler.

— Am hotărît să execut o retragere metodică a aripii drepte a Grupului de armate A., a continuat el, arătîndu-mi pe hartă desfășurarea acțiunii propuse. Diviziile acestea le voi folosi pentru a sprijini Armata a 4-a „Panzer", care luptă în

defensivă la 70 de kilometri dincolo de Kotelnikovo. Voi zăvorî de asemenea golul lăsat de italieni, ca să împiedic pe ruşi să se reverse în bazinul Doneţului. Pentru a realiza această vastă operaţie, care cere un anumit timp, Armata a 6-a trebuie să reziste la Stalingrad, să reţină în continuare pe cei 500 000 de ruşi care o asediază. Dacă Armata a 6-a ar înceta să mai lupte, jumătatea aceea de milion de ruşi ar rămîne disponibilă întărind trupele inamice aflate în luptă cu Grupul de armate Don.

Raţionamentul lui Hitler nu era lipsit de o oarecare logică. Pleca însă de la o premisă falsă. Îi lipsea timpul util pentru desfăşurarea acestor operaţii. Diviziile menţionate, din Grupul de armate A., nu se puteau deplasa pînă în sectorul luptelor mai înainte de zece zile, dacă nimic nu le-ar fi stînjenit înaintarea. Iarna extrem de grea, drumurile înzăpezite şi atacurile sovietice le îngreunau însă mişcările. Iar Armata a 6-a a lui Paulus era la capătul resurselor.

I-am explicat că unul din cele două aerodromuri din Stalingrad căzuse în mîna ruşilor şi că cel de-al doilea se şi afla sub focul artileriei lor cu tragere lungă. În condiţiunile actuale, chiar şi absolut insuficienta aprovizionare a Armatei a 6-a nu se mai putea face — cu oarecare succes — decît noaptea. În nici un caz, însă, nu eram în situaţia de a-i acoperi nevoile. Pierderile înregistrate de *Luftwaffe*, în oameni şi aparate, se ridicau la cifre uriaşe.

Keitel mă privea iritat. Îşi netezea din cînd în cînd mustaţa, cu o nervozitate vizibilă. Jodl era calm. Ştia că am dreptate, dar mă lăsa să mă zbat singur.

— Veţi face imposibilul, *Herr General!* a rostit la un moment dat Hitler, încercînd să pună capăt obiecţiunilor mele.

Scrisoarea din buzunarul de la piept îmi insufla curajul să-i spun tot adevărul. I-am descris în culori realiste situaţia dezastruoasă a trupelor din Stalingrad, foametea de acolo, lipsa de muniţii, de medicamente, de combustibil, de moral.

— Am reuşit să scoatem din încercuire 30 000 de răniţi, *mein Führer*. Dar alţi 18 000 zac în pivniţe neîncălzite, aşteptînd medicamente, şi este inutil să vă mai spun că numărul lor creşte neîncetat. Pînă şi soldaţi din linia întîi, chiar şi dintre cei neräniţi, sînt găsiţi dimineaţa morţi, degeraţi, cu mîna pe armă. Pămîntul e atît de tare din cauza gerului, încît nu pot fi săpate gropi individuale. Asediaţii au ajuns să-şi mănînce ultimii cai. Au devorat carnea crudă, pentru că n-au avut combustibil ca să o frigă. Înghit zăpadă ca să-şi potolească setea. Situaţia oamenilor a devenit intolerabilă.

Îi vorbeam dîrz, gîndindu-mă la Albert și la camarazii lui. Știam că vorbele mele nu aveau să fie consemnate în procesele-verbale. Erau prea aspre. Hitler mă asculta întunecat. Își mușca buzele, și mîinile începuseră să-i tremure. S-ar fi zis că auzea pentru prima oară asemenea vorbe. Nimeni nu îndrăznise, probabil, să-i zugrăvească realitatea, sau dacă o făcuse, nu fusese luat în seamă. În vreme ce îmi revărsam amărăciunea, înfățișîndu-i orori care depășeau cele mai îngrozitoare scene imortalizate de penelul lui Goya, îmi spuneam că după ce îmi voi încheia rechizitoriul, voi fi probabil arestat, sub învinuirea de defetism. Ajunsesem însă într-o stare că puțin îmi păsa de urmări.

Hitler nu m-a întrerupt. Abia după ce am terminat tot ce aveam de spus, a rostit cu voce scăzută, aș fi tentat să o definesc „sepulcrală" dacă nu m-aș teme de efecte fals melodramatice :

— *Herr General*, v-am ascultat cu atenție. Sînt informat asupra acestei situații. Acum o oră am primit un raport din partea generalului Paulus, care solicită autorizația de a capitula, invocînd dificultățile menționate și de dumneavoastră. A trebuit să-l refuz. Interesele superioare ale Germaniei impun Armatei a 6-a să reziste pe poziție pînă la ultimul om. Dacă trupele noastre care vor sparge încercuirea vor găsi numai mormane de cadavre, va însemna că eroii de la Stalingrad și-au făcut datoria și că memoria lor va fi în veci slăvită. Le vom înălța un monument care să supraviețuiască mileniilor.

Începuse iar să divagheze, adoptînd acea poză teatrală care mai avea încă darul să-i impresioneze pe unii auditori. Keitel îl privea cu extaz. Ceilalți ofițeri se comportau ca și cînd ar fi fost electrizați de vorbele lui inspirate. Mimau atitudini războinice, de soldați decișI să-și dea ultima picătură de sînge pentru patria germană și pentru conducătorul ei.

Aveam senzația că mă aflu pe un podium. În fața omenirii uluite, o trupă de histrioni demenți oferea un spectacol care se voia măreț, dar care nu reușea decît să trezească repulsie.

Stauffenberg găsise o soluție, și voia să o pună în practică. Îmi vorbise despre planurile sale. Iar eu aveam datoria să-l ajut. Din toate puterile mele...

M-am înapoiat la cartierul general al lui von Manstein. I-am relatat convorbirea mea cu Hitler. Am insistat asupra

hotărîrii lui de a se prelungi pînă la ultima limită rezistența apărătorilor Stalingradului.

Feldmarschall-ul a ridicat din umeri.

— Situația Armatei a 6-a este disperată. Paulus suportă acum consecințele propriei sale pasivități. Cînd i-am cerut să încerce stabilirea joncțiunii cu trupele noastre, dispunea de o sută de tancuri. Se plîngea că nu are combustibil suficient spre a ajunge pînă la noi. Atacul pe care l-ar fi dezlănțuit în direcția noastră ar fi ușurat misiunea Armatei a 4-a „Panzer". Poate că am fi reușit să străpungem cordonul inamic din jurul Stalingradului. Chiar dacă nu am fi încheiat cu succes această operație, am fi avut conștiința împăcată că am făcut totul spre a obține o soluționare a crizei. Intervenția diviziilor din flancul stîng al Grupului de armate A., preconizată de *Führer*, este utopică. Cred că sînteți de acord cu mine. Acum, însă, continuarea rezistenței Armatei a 6-a a devenit imperioasă. Dacă trupele inamice angajate în luptă cu forțele de sub comanda lui Paulus ar deveni disponibile, frontul nostru întreg ar fi literalmente măturat. Armata a 6-a trebuie deci să lupte pînă la ultimul om. Nu pentru a se mai salva, ci pentru a ne salva, într-o oarecare măsură, pe noi. Este nedrept să prelungim suferința sutelor de mii de soldați încercuiți — mă întreb dacă mai sînt sute de mii, după pierderile înregistrate pînă la ora actuală — însă războiul modern are legile lui. Odată pornit, nu i se mai poate pune capăt decît odată cu nimicirea uneia din tabere. Mă mir că pilda celui dintîi război mondial, cu urmările lui pentru învinși, nu i-a pus pe gînduri pe conducătorii noștri mai înainte de a trece granița Poloniei.

În cursul zilelor următoare am făcut o nouă vizită la Stalingrad. Cercul inamic din jurul orașului se strînsese atît de tare, încît aterizările pe singurul aerodrom rămas în mîinile Armatei a 6-a se mai efectuau numai la adăpostul nopții. Ziua ne mărgineam să paraşutăm baloturi.

Paulus ne-a primit în subsolul clădirii „Univermag". Era năuc. Mi-a vorbit îndelung de necesitatea sporirii aprovizionărilor. Pierderea aerodromului de la Pitomnik constituise o lovitură cumplită. I-am răspuns că am atins plafonul posibilităților noastre, și așa destul de reduse. Mi-a vorbit despre parlamentarii sovietici care, la 8 ianuarie, au oferit Armatei a 6-a condițiile unei capitulări onorabile. Le-a respins, fiindcă avusese încredere în făgăduielile lui Hitler. De atunci si pînă la data actuală, situația se înrăutățise considerabil. Armata

a 6-a pierduse mai mult de trei sferturi din teritoriul deținut la începutul asediului. Supraviețuitorii înfometați erau amenințați să fie izolați în două pungi.

— Unități disparate, nesocotindu-mi ordinele, au încercat să se strecoare înapoi spre vest printre pozițiile inamice, în speranța că vor atinge avanposturile Grupurilor de armate Don sau A., mi-a declarat el cu amărăciune. Au refuzat să înțeleagă că merg la sinucidere. Orice rezistență a devenit inutilă.

L-am văzut și pe generalul von Seydlitz. Era pămîntiu. A încercat să-mi zîmbească.

— Ați dori, desigur, să vă revedeți fiul. În momentul de față, însă, nu mai știu nimic despre el. Am pierdut orice legătură cu unitatea lui. Sîntem pierduți, *Herr General*. Sîntem pierduți !

Am ieșit ametit și eu din adăpostul lui Paulus. În jurul orașului luptele se desfășurau cu furie. Cerul era luminat intermitent de fulgerările exploziilor.

Drumul pînă la aerodrom l-am făcut pe jos, ca și la sosire. După cum am putut să-mi dau seama, aterizările avioanelor noastre la Stalingrad aveau să sisteze în curînd. Aprovizionarea nu se va mai face decît prin parașutări. Aerodromul ajunsese sub focul mitralierelor inamice.

Mergeam bîjbîind printre ruine. Mă conduceau doi ofițeri tineri din statul-major al lui Paulus. Mă uitam la ei și le plîngeam tinerețea. Slabi ca niște umbre, nebărbieriți, murdari, mă făceau să mă gîndesc la Albert.

M-am împiedicat de cadavre de soldați, țepeni ca niște blocuri de gheață și acoperiți de zăpadă. Ori de cîte ori întîlneam grupuri de militari, încercam să le deslușesc fețele livide în lumina crudă a exploziilor. Printre ei îl căutam pe Albert. Speram nebunește să-l întîlnesc.

Exageram dificultățile drumului, ca să-mi încetinesc mersul. Voiam să cîștig timp. Să văd cît mai mulți soldați. Albert ! Albert, fiul meu drag !...

Cînd am ajuns la avion, se crăpa de ziuă. Pilotul m-a primit cu reproș. Întîrzierea mea punea în primejdie un întreg convoi aerian.

Mi-am luat rămas bun de la cei doi ofițeri. Le oferisem mai înainte cîteva pachete de țigări. Ultimele pe care le mai aveam asupra mea. M-am urcat în carlingă. Asupra aerodromului se dezlănțui brusc un intens foc de artilerie. Un avion cu răniți, lovit în plin, sări în aer. Altul luă foc.

Potrivit ordinelor mele, avionul meu a decolat ultimul. Cînd am survolat aerodromul, mi s-a strîns inima. Vedeam de acolo de sus mulțimea aceea de soldați tineri, condamnați la moarte sau la captivitate. Mă întrebam, care din alternative este mai bună ?

Proiectilele artileriei antiaeriene inamice se spărgeau în jurul avionului. Suflul exploziilor cutremura uneori aeronava. Stalingradul rămînea în urmă. Am trecut în chip miraculos prin toate barajele antiaeriene. Destinul mă menaja, rezervîndu-mi alte suferințe. Cînd am ajuns deasupra liniilor germane, eram cu desăvîrșire năuc. În zilele următoare m-am comportat ca un automat. Trăisem momente atît de îngrozitoare, încît mă mir că am avut puterea să le supraviețuiesc.

Mesajele primite zilnic de la Paulus indicau o deteriorare rapidă și iremediabilă a situației. La 24 ianuarie a raportat pierderea legăturii cu aproximativ două treimi din armata de sub comanda sa. Un tronson, alcătuit din restul a patru corpuri de armată, se îmbulzea în centrul orașului. Corpul 51 de armată fusese izolat în cartierul industrial de nord. Atacurile rușilor se succedau în valuri de o intensitate și de o violență nemaiîntîlnite. Înaltul Comandament Sovietic voia să lichideze cît mai repede punga de la Stalingrad. Tronsonul din centrul orașului a fost la rîndul său rupt în două.

La 30 ianuarie, *O.K.W.*-ul a transmis prin radio decretul prin care *Führer*-ul a numit pe generalul Paulus *Feldmarschall.* În aceeași zi am fost informați de pătrunderea rușilor în sectorul central al orașului. Tunurile Armatei a 6-a încetaseră să mai tragă din cauza lipsei de muniție. Tancurile încremeniseră pe străzile blocate de ruine. Luptele se desfășurau acum corp la corp.

— În mod practic, bătălia de la Stalingrad s-a încheiat, mi-a declarat von Manstein. Am cerut Înaltului Comandament al *Wehrmacht*-ului să îngăduie capitularea resturilor Armatei a 6-a. Continuarea oricărei rezistențe capătă aspectul unui măcel inutil.

În dimineața aceleiași zile am primit ordin să mă prezint de urgență la Rastenburg.

La Înaltul Cartier General al *Führer*-ului domnea o stare de nervozitate determinată în special de exploziile de mînie ale lui Hitler.

Cînd am fost introdus în cabinetul său, urla la telefon :

— *Herr Feldmarschall* von Manstein, interzic cu desăvîrșire capitularea Armatei a 6-a ! Am mai spus-o și o repet. Luptele vor continua pînă la ultimul combatant. Generalii se vor lupta pe baricade, alături de soldați. Își vor păstra un ultim cartuș, și cînd își vor da seama că orice rezistență devine imposibilă, își vor zbura creierii ! Militarii care se predau îmi inspiră scîrbă... În fiecare an, 20 000 de persoane se sinucid în Germania. Este de neconceput ca un general să fie incapabil a face un gest de la care nu s-au dat înapoi atîtea femei... Dacă Paulus va capitula, nu voi mai crea mareșali... Eroismul sutelor de mii de soldați germani va fi întinat de lașitatea unui singur om...

Hitler a închis telefonul.

Feldmarschall-ul Keitel, impresionat de cuvintele *Führer*-ului, a rostit convins :

— Nu s-a mai pomenit ca un mareșal german să se predea...

Hitler s-a întors spre mine.

— Înaintea plecării dumneavoastră spre Rastenburg, ați dat ordin ca aprovizionarea pe calea aerului să continue pînă în ultimul moment ?

— *Mein Führer,* i-am răspuns, aviatorii noștri mi-au raportat că nu mai pot face deosebire între pozițiile păstrate de trupele noastre și pozițiile ocupate de inamic. Luptele se desfășoară în interiorul orașului. Corp la corp.

— Admirabil este eroismul soldatului german, nu-i așa, *meine Herren ?* a rostit Hitler, plin de exaltare. *Herr General,* mi s-a adresat, veți pleca în Africa de Nord. Doresc să luați legătura cu *Feldmarschall*-ul Rommel. Îi veți acorda tot sprijinul în ofensiva pe care o pregătește. De data aceasta sper să fiți mai norocos, *Herr General...*

— Și mai eficient, a completat Keitel.

L-am privit în ochi, apoi m-am adresat lui Hitler :

— *Mein Führer,* capacitatea mea este pusă la îndoială. Sînt gata să suport consecințele, prezentîndu-vă demisia.

Hitler a aruncat o privire mustrătoare lui Keitel, apoi mi-a zîmbit :

— În marea sa dragoste pentru patria germană, *Feldmarschall*-ul Keitel exagerează uneori. Socotesc că v-ați făcut pe deplin datoria. Cu aceasta am închis discuția ! În cursul conferinței de mîine dimineață, veți primi ordinul de operații. Acum sînt prea obosit. *Gute Nacht, meine Herren !...*

★

Prag de an 1944. Jocul războiului și al morții, în care se angajase nu numai armata, dar și întregul popor german, se apropia de sfîrșit.

Gîndurile acestea bizare îmi treceau prin minte, în vreme ce-mi luam micul dejun în apartamentul meu de la hotelul „Crillon". Încercam să mi-l imaginez pe *Führer* cînd îi voi prezenta raportul din care reieșea că Frontul de Vest nu se putea dispensa de avioanele sale, ci avea nevoie de întăriri substanțiale, spre a face față unei debarcări inevitabile.

Îmi înmuiam cornul în cafeaua cu lapte, cînd a sunat telefonul. A răspuns Helmuth, ordonanța.

— Alo !... Da... Un moment, vă rog... A acoperit cu mîna microfonul : *Herr General,* o domnișoară, Colette Latour, dorește să vă vorbească. Spune că are ceva urgent să vă comunice.

„Colette Latour ?" Îmi părea vag cunoscut numele acesta, dar nu reușeam să-l plasez în timp și în spațiu. Am încetat să-mi răscolesc memoria. Latour e un nume comun. Cunoșteam reputația multor pariziene tinere care căutau prietenia ofițerilor germani, și se alegeau cu cadouri și alimente. După ce obțineau ceea ce doriseră, îi criticau pe toate cărările. O mixtură de oportunism și patriotism, dozate astfel încît respectivele tinere să se aibă bine și cu ocupanții germani, dar și cu concetățenii intransigenți.

— Spune-i că sînt ocupat. Să revină altă dată.

Helmuth a tradus cuvintele mele în franțuzeasca lui aproximativă.

Am uitat în curînd de acest mărunt incident. Mi-am terminat micul dejun și m-am pregătit de plecare. Înainte de a face o nouă vizită la cartierul general al *Feldmarschall*-ului von Rundstedt, aveam de gînd să trec și pe la comandamentul *Luftwaffe* din Paris. Trebuia să mă pun de acord și cu Sperrle.

Îmi îngăduisem să lenevesc o jumătate de oră în dimineața aceasta. Știam că von Geist se va descurca și fără mine și că îmi va procura într-un timp record tot materialul de care aveam nevoie pentru raportul către *Führer.*

Tocmai cînd mă pregăteam să ies din cameră, telefonul a sunat din nou. Am așteptat, cu mîna pe clanță, în vreme ce Helmuth răspundea în locul meu.

— Alo !... Da... Să trăiți, *Herr General !...* Imediat, *Herr General !*

— Cine e ? l-am întrebat.

— *Herr General* von Stupnagel.

Apelul lui telefonic mi-a făcut plăcere. Heinrich von Stupnagel, comandantul militar al Franței, se bucura de toată stima mea, cu atît mai mult cu cît ne lega o cauză comună. Îl neglijasem în ultima vreme, și-mi reproșam acest lucru.

Am luat receptorul din mîna lui Helmuth.

— Te salut, Eugen ! a răsunat vocea generalului. Ai venit la Paris, dar n-ai trecut și pe la mine.

— *Mea culpa,* Heinrich. În cursul după-amiezii îți fac neapărat o vizită. Poate că știi de ce mă aflu la Paris ?

— Știu. Am stat de vorbă cu von Rundstedt. Îți urez succes în misiunea ta.

— Vom mai discuta despre aceasta, Heinrich. După-amiază unde te găsesc ? La comandament, sau la tine acasă ?

— Aș prefera la o cafenea. Ne îmbrăcăm în civil, hoinărim puțin prin centru, ca în tinerețe, și mai schimbăm cîteva cuvinte. O cafea și un absint pe terasa unei cafenele ne vor procura puțină destindere. Tu ai în orice caz mai multă nevoie de așa ceva decît mine.

— Perfect ! Cum procedăm, Heinrich ?

— Te chem la telefon în jurul orei cinci, ca să stabilim locul de întîlnire.

— De acord. Aștept apelul tău. Te salut, Heinrich !

— Te salut, Eugen !

Am lăsat încet receptorul în furcă. Dacă mă chema von Stupnagel, înseamnă că se pregătea ceva important. Rămăsese stabilit să nu ne întîlnim decît în caz de strictă necesitate. O prudență elementară impunea măsuri de precauție. *Gestapo*-ul era vigilent, iar vigilența aceasta trebuia înșelată.

Cînd am ieșit din hotel, am constatat cu tristețe că vremea se stricase. Bătea un vînt rece, cerul se acoperise de nori, iar de sus cădeau stropi rari de ploaie amestecată cu fulgi mărunți de zăpadă.

Mașina mă aștepta la trotuar. Șoferul a sărit să-mi deschidă portiera. În vreme ce mă așezam pe bancheta din spate, de pe trotuarul de *vis-à-vis* a țîșnit o fată. A deschis portiera din partea ei și, cu o îndrăzneală care m-a stupefiat, s-a așezat lîngă mine. Mărturisesc că în primul moment avusesem impresia că fata voia să tragă asupra mea. Asemenea atentate erau monedă curentă în Parisul ocupat.

Iritat de această cutezanță, eram pe punctul de a ordona șoferului s-o dea jos din mașină. Ghicindu-mi gîndurile, fata m-a implorat, gîtuită de emoție.

— Vă rog, nu mă izgoniți ! Sînt Colette Latour !

— Numele dumneavoastră nu-mi spune nimic, *Mademoiselle,* am rostit cu severitate. Vă poftesc să coborîți din mașină.

— Nici numele „de Gandale" nu vă spune nimic ? m-a întrebat, exasperată.

— Gandale ? Vă referiți la marchizul de Gandale ?

— Mă refer la fiul său. La Georges. Acum mă lăsați să vorbesc ?

M-am întors către șofer, care urmărise uluit această scenă.

— Treci la volan ! i-am poruncit. Mă duci la Comandamentul *Luftwaffe* — Palais de Luxembourg !

Portarul galonat al hotelului, un bătrîn cu sprîncene albe, stufoase, ca niște mustăți, se uita plin de severitate la fata de lîngă mine. „Încă o blestemată de colaboraționistă !" părea el să spună.

Mașina s-a urnit, înconjurînd vasta Place de la Concorde. A luat-o pe Quai des Tuileries și a cotit la dreapta pe podul Solférino.

Am ridicat geamul care ne despărțea de șofer.

— Vă ascult, *Mademoiselle.* Ați menționat un nume.

— Da. Sînt logodnica lui Georges de Gandale.

Acum mi-am amintit și de numele ei. Bătrînul marchiz de Gandale îmi vorbise odată, curînd după ocuparea Parisului, de pasiunea fiului său mai mare pentru o fată vulgară, pictoriță, desenatoare, sau cam așa ceva. Îndurerat de moartea lui Henri — răpus de mine în acea înverșunată luptă aeriană din timpul bătăliei pentru Franța — dorea să-și asigure o descendență impecabilă, însurîndu-și unicul fiu rămas în viață cu o reprezentantă a unei familii nobile și pe cît posibil avute. Pasiunea lui Georges pentru o „pictoriță vulgară" îi strica toate planurile. Întîlnirea mea cu marchizul de Gandale fusese întîmplătoare. Intrasem în același anticariat. Amîndoi eram mari amatori de cărți rare, cu legături somptuoase. Deși sîntem cumnați, ne-am privit stingheriți. Ne despărțea un război, o baricadă. Marchizul nu știa că eram autorul morții fiului său. Pe mine, acest lucru mă făcea și mai reticent. Mă simțeam vinovat nu numai față de marchiz, ci și de întreaga noastră familie. Am schimbat atunci cîteva vorbe. Fleacuri politicoase, lipsite de sens. Nu

m-a poftit la el acasă şi nici eu nu m-am oferit să-i fac o vizită. Mi-a vorbit în treacăt despre pasiunea „bolnăvicioasă" a fiului său pentru *Mademoiselle* Latour, s-a interesat — *pro forma* — de ultimele mele achiziţii livreşti, apoi ne-am despărţit. În momentul cînd a părăsit anticariatul, cred că amîndoi am respirat uşuraţi. Se încheiase o întrevedere penibilă. Poate că după război, relaţiile noastre se vor îmbunătăţi. Dacă, bineînţeles, vom supravieţui acestui măcel.

Fata nu avea o înfăţişare vulgară. Aş putea spune că m-a cucerit din primul moment cu delicateţea trăsăturilor, cu aerul acela reţinut, mîndru chiar, la care nu renunţase nici acum, cînd îmi solicita cu atîta insistenţă o întrevedere.

— Nu ştiu dacă aţi auzit de moartea maiorului Blümel ? m-a întrebat Colette Latour.

— Am auzit.

— Se spune că ar fi fost ucis într-un hotel de către membri ai Rezistenţei. Aceasta este, cel puţin, versiunea oficială.

— Da, sînt informat şi de aceasta.

— Ei bine, *mon Général,* versiunea oficială nu corespunde realităţii. Maiorul Blümel nu a fost ucis de partizani, ci de către un agent al *Gestapo*-ului.

Am zîmbit ironic.

— Iertaţi-mă, *Mademoiselle,* mai degrabă versiunea dumneavoastră pare fantezistă.

— Vreţi probe, *mon Général ?*

— Mi-aţi putea oferi probe ?

— În corpul lui Blümel se află numai gloanţe provenite din pistolul de serviciu al agentului german. Şi viceversa. Agentul a fost împuşcat de Blümel.

— Pare neverosimil.

Blümel şi Schulze, agentul *Gestapo*-ului, făceau împreună afaceri de o natură specială. Schulze era prieten bun cu şeful lagărului din Romainville. Prin intermediul acestuia, avea lista tuturor ostatecilor care urmau a fi executaţi drept represalii în cazul unor atentate săvîrşite împotriva ocupanţilor.

— Şi ?

— Schulze lucra mînă în mînă cu maiorul Blümel. Iată cum. Blümel avea o amantă franţuzoaică. O oarecare baroneasă de contrabandă, Julie de Lambert, care şi-a asigurat accesul în rîndurile acelei societăţi cosmopolite care constituia înainte de război faimosul *tout Paris.* Schulze furniza

lui Blümel listele de ostateci. Blümel lua contact, prin mijlocirea baronesei, cu familiile ostatecilor avuți. În schimbul unei contribuții în bani sau în bijuterii, familia respectivă obținea ca ruda deținută în lagărul din Romainville să nu fie inclusă în loturile de ostateci trimiși în fața plutoanelor de execuție. Simplu, nu-i așa ?

— Da, așa pare, *Mademoiselle.*

— Toate lucrurile au mers perfect, pînă într-o zi, cînd agentul Schulze a avut impresia că este tras pe sfoară, în sensul că Blümel reținea cea mai mare parte din bani, deși în prealabil conveniseră să împartă contribuțiile în trei.

Afacerea începea să mă intereseze. Ieșea la iveală încă unul din aspectele murdare ale activității agenților *Gestapo*-ului.

— Lui Schulze nu i-a fost greu să-și recruteze un agent care a intrat în legătură cu una din familiile puse la contribuție. A aflat prin aceasta că Blümel își rezerva partea leului. A urmat o explicație. În faimoasa cameră de hotel. Se întîlneau acolo, sub pretextul unor vizite la niște prostituate din cartier.

Mașina opri în fața Comandamentului *Luftwaffe.*

— Foarte tristă afacerea, *Mademoiselle,* pentru reputația autorităților germane de ocupație. Dar ce rost am eu în toate acestea ?

— Unul dintre ostatecii care urmează a fi executați în cazul morții lui Schulze este Georges de Gandale.

Eram sigur că *Mademoiselle* Latour va ajunge aici. Presimțeam acest lucru. Aștepta acum să fac ceva. Îmi va cere acest lucru. Și era îndrituită să o ceară. Cît despre mine, aveam o dublă datorie față de familia de Gandale. În primul rînd, în calitate de rudă apropiată, în al doilea rînd, pentru a-mi spăla conștiința întinată de uciderea lui Henri.

— Ați venit la mine ca să intervin în această afacere, nu-i așa, *Mademoiselle* ?

— Exact, *mon Général.*

— Bine. Vom vedea ce este de făcut.

Am ordonat prin interfon șoferului să continue drumul. O plimbare pe străzi. Indiferent pe unde.

„Rolls-Royce"-ul și-a reluat periplul prin Parisul acoperit de nori. Aveam să revin la Sperrle ceva mai tîrziu.

— Puteți să-mi furnizați și alte date, *Mademoiselle* ?

Ochii fetei străluceau. Era fericită că apelul ei avusese ecou.

— Vă mulţumesc, *mon Général.* Vă mulţumesc şi în numele lui Georges.

— Îmi fac datoria, *Mademoiselle.* Vă rog să continuaţi.

I-am oferit o ţigară, pe care i-am aprins-o tot eu.

— Vă mulţumesc, a rostit ea, surîzîndu-mi cu drăgălăşenie. Obrazul ei, atît de crispat pînă atunci, începea să se destindă. Ceea ce pare extrem de ciudat, a reluat ea, este faptul că *Gestapo*-ul cunoaşte aceste împrejurări. Condiţiile morţii lui Blümel şi ale rănirii lui Schulze au fost anchetate temeinic, iar rezultatele au ajuns la cunoştinţa lui Stindt, şeful *Gestapo*-ului din Franţa. Presupunerea noastră...

— A „noastră" ? am repetat. Lucraţi cu cineva, *Mademoiselle ?*

Pe obrajii ei s-a aşternut o roşeaţă bruscă.

— Am să vă vorbesc deschis, *mon Général...*

— Asta şi aştept, *Mademoiselle.*

— Sîntem mai mulţi aceia care cunoaştem faptele aşa cum s-au petrecut în realitate.

— Ce înseamnă acest „mai mulţi", *Mademoiselle ?* E bine să ne cunoaştem reciproc poziţiile. Ca să vă pot ajuta — şi am să vă ajut — trebuie să-mi precizaţi sursa informaţiilor dumneavoastră. Nu pot interveni decît în cazul că seriozitatea lor este în afară de orice îndoială. Faceţi parte din Rezistenţă, *Mademoiselle ?*

A ezitat cîteva clipe.

— Sînt convinsă că am de-a face cu un *gentleman, mon Général.*

— Numai dumneavoastră puteţi aprecia acest lucru.

— Ei bine, am unele legături cu Rezistenţa.

— Perfect. Vă ascult.

— Presupunerea noastră este că *Gestapo*-ul vrea să ascundă unele aspecte care ar dezvălui turpitudinea agenţilor lui. În cazul că Schulze va supravieţui, îşi va primi pedeapsa, dar fără ca să se afle în afară despre acest lucru. Dacă va muri de pe urma rănilor, ostatecii vor fi executaţi, pentru ca opinia publică franceză şi chiar cea germană să nu afle realitatea.

— Raţionamentul e logic, *Mademoiselle.* Intervine o dificultate. Dacă *Gestapo*-ul vrea să-i acopere formal pe Schulze şi pe Blümel, înseamnă că poate să interpreteze probele existente aşa cum îi convine. Nu-i va fi greu să stabilească, de pildă, că pistolul cu care a fost ucis Blümel nu era al lui Schulze.

— Ne-am gîndit la acest aspect al chestiunii, grăi Colette Latour.

— Și ?

— Ne-am asigurat un martor, care cunoaște toate dedesubturile.

Am zîmbit.

— Baroneasa ?

A zîmbit și Colette.

— Baroneasa. Am răpit-o pur și simplu. Știam că dacă va începea pe mîna *Gestapo*-ului, va dispărea fără urmă.

— Splendid ! Sîntem în plin roman polițist. După cîte am înțeles, așteptați ca eu să împiedic executarea unor ostateci, a căror existență depinde de supraviețuirea lui Schulze.

— S-ar putea ca Schulze să fie suprimat de *Gestapo*. Versiunea oficială va atribui Rezistenței vina uciderii lui.

— Autoritățile supreme germane îmi vor cere să le indic sursa informațiilor mele. Nu vreau să vă implic și pe dumneavoastră.

— Ne-am gîndit și la această ipoteză.

Scoase din geantă un plic voluminos.

— Aveți aici toate documentele. Inclusiv o mărturie scrisă a baronesei. Puteți spune că plicul v-a fost înmînat de o tînără care a dispărut.

Am luat plicul și l-am strecurat în buzunarul mantalei. N-aș fi crezut că am să ajung să lucrez cu Rezistența franceză.

— Dacă *Gestapo*-ul ordonă uciderea ostatecilor, tipărim declarațiile baronesei și le împrăștiem în întreaga Franță, a adăugat. Să afle lumea modul în care lucrează poliția germană.

Biata fată ! Își făcea iluzii. Ce conta o neregularitate în plus sau în minus pentru o poliție, pentru un întreg regim care se întemeia pe falsificarea adevărului și pe folosirea abuzivă a forței ?

— Am să fac tot ce-mi va sta în putință pentru logodnicul dumneavoastră. Vă făgăduiesc. Nu știu dacă voi izbuti. Voi recurge însă la toate mijloacele.

— Să vă las adresa mea, mi-a propus. Poate aveți să-mi comunicați ceva...

Caută în poșetă un petec de hîrtie.

— Nu e recomandabil să o scrieți, *Mademoiselle*. O voi ține minte pe dinafară.

Mi-a dat o adresă, aproape de cimitirul Montmartre.

— Aş vrea să vă pun o întrebare, *Mademoiselle*. Ce v-a făcut să vă adresaţi mie ? Nu v-aţi temut că aş fi capabil să vă dau pe mîna *Gestapo*-ului ?

— Nu. Vă cunoşteam reputaţia. Am vorbit adeseori cu Georges despre dumneavoastră.

— Bine, *Mademoiselle*. Sper să vă dau cît mai curînd o veste bună. Unde vă las ?

— Chiar aici. În Paris mă descurc uşor.

Ne aflam lîngă Jardin des Plantes. Am oprit maşina la trotuar. Colette Latour a coborît zglobie. Nu ştiu de ce, dar mi-a amintit o căprioară. Avea aceiaşi ochi frumoşi şi catifelaţi. L-am fericit pe Georges fiindcă îşi găsise asemenea logodnică. Îl ştiam cam fluşturatic. Colette va reuşi oare să-l păstreze ?

Am hotărît să amîn întrevederea cu Sperrle. După cît mă lăsase Colette să înţeleg, starea lui Schulze era gravă. Putea să moară dintr-un moment într-altul. Trebuia să acţionez repede. Von Stupnagel ar avea un cuvînt greu în această chestiune, datorită funcţiei sale de guvernator militar al Franţei. Nu l-am găsit la hotelul „Majestic", sediul Comandamentului militar al Franţei, dar şeful statului său major, generalul Speidel, mi-a recomandat să-l caut la Comandamentul Marelui Paris, unde se afla în conferinţă cu generalul von Boineburg.

— La hotelul „Meurice" ! am ordonat şoferului.

Pe generalul Wilhelm von Boineburg-Lengsfeld îl cunoşteam de multă vreme. La Stalingrad comandase Divizia a 23-a blindate. Grav rănit, avusese norocul să se restabilească. În februarie '943 primise comanda Marelui Paris. Se împlinea deci un an de cînd deţinea o funcţie mai mult decît comodă, doar foarte meritată, după zguduirile şi suferinţele îndurate pe Frontul de Est. Von Boineburg era unul din acei reprezentanţi tipici ai fostei ofiţerimi imperiale. Devotat tradiţiilor, păstrător al principiilor onoarei, era rău văzut de ofiţerii de şcoală nouă, pătrunşi pînă în măduva oaselor de ideologia nazistă. I se reproşa, de pildă, că în cadrul atribuţiilor sale militare nu se ilustrase prin acţiuni răsunătoare, care să sădească frica în sufletul parizienilor. „Are grijă *Gestapo*-ul să bage groaza în oameni, declara el cu dispreţ. Ce să-i mai supralicitez şi eu."

În ultimul an, Regimentul 1 de Securitate comandat de colonelul baron Kurt von Kraewel, aflat sub autoritatea directă a lui von Boineburg, nu avusese de instruit decît patru

sau cinci cazuri, toate legate de delicte de drept comun. Lui von Boineburg îi repugnau afacerile cu substrat politic. „Sînt soldat, nu poliţist !“ replicase el odată generalului Burgdorf, şeful personalului superior din armata de uscat, care susţinea că orice ofiţer trebuie să se considere în primul rînd un militant naţional socialist.

Hotelul „Meurice“, sediul Comandamentului Marelui Paris, era întru totul pe placul lui von Boineburg. După raportul de la ora 11 dimineaţa, pe care i-l prezentau zilnic comandanţii de unităţi din capitala Franţei, dădea o raită pe la barul hotelului, spre a-şi restaura forţele cu un coniac „Courvoisier“ sau cu un păhărel de „Fine Napoléon“.

Cînd am sosit la hotelul „Meurice“, conferinţa nu începuse încă. Von Stupnagel şi von Boineburg discutau despre ultimul spectacol al Operei. Vizita mea l-a surprins.

— Îţi merge ceasul înainte ? m-a întîmpinat von Stupnagel rîzînd.

Generalul Heinrich von Stupnagel făcea parte dintr-o familie de militari. Înainte de venirea naţional-socialismului la putere, cinci membri ai dinastiei von Stupnagel deţineau funcţii în armată. Heinrich von Stupnagel era un ofiţer înnăscut. Crezul lui se reducea la trei cuvinte : „Dumnezeu, Împăratul, Armata“. După abdicarea lui Wilhelm al II-lea, mareşalul Hindenburg luase locul rezervat pînă atunci suveranului Germaniei. Moartea venerabilului mareşal lăsase trinitatea descompletată. Nu-l acceptase pe Hitler decît prin forţa lucrurilor. Îl socotea un parvenit şi un descreierat. Stupnagel nu părăsise însă armata după venirea la putere a naziştilor, fiindcă nu concepea să poarte haina civilă.

Apariţia mea l-a bucurat şi pe von Boineburg. Şi-a înfipt monoclul în orbită şi a luat o impecabilă poziţie de drepţi.

— Salut cu plăcere pe principele-soldat !

După ce am strîns mîna ofiţerilor prezenţi, l-am luat pe von Stupnagel deoparte :

— Vreau să-ţi vorbesc între patru ochi. Urgent.

— Şi eu am să-ţi spun multe, mi-a răspuns.

S-a întors spre von Boineburg.

— Deschideţi dumneavoastră conferinţa, *Herr General !* Revin imediat.

M-a poftit într-un salon alăturat. A ordonat aghiotantului să nu fie deranjat.

Îndată ce ne-am văzut singuri, am intrat direct în subiect.

— Trebuie să împiedicăm o nedreptate, Heinrich.

I-am expus întreaga chestiune, fără să menţionez numele lui Colette Latour.

— Tu ce poţi face ?

— Pot să ordon o nouă anchetare a cazului, avînd în vedere că maiorul Blümel este ofiţer al *Wehrmacht*-ului. Dar aceasta va cere timp. Iar în ceea ce priveşte rezultatele, sînt sceptic. După cum îmi spui chiar tu, *Gestapo*-ul a măsluit probele. Referitor la mărturiile scrise ale baronesei, mi se va răspunde că sînt întocmite *pro causa*. Publicarea şi difuzarea lor clandestină vor face oarecare vîlvă, dar *Gestapo*-ul n-ar fi deranjat, căci nu e la prima machiere a adevărului. A săvîrşit atîtea, încît o mişelie în plus nu mai contează.

— Tu n-ai nici o autoritate ?

— Am să-ţi explic pe scurt mecanismul execuţiilor de ostateci, ca să-ţi dai seama de rolul pe care-l joc. În primul an de ocupaţie, operaţia era simplă. În cazul unui atentat, comandamentul militar întocmea un raport şi îl înainta autorităţilor ierarhice. *O.K.W.*-ul, în speţă Keitel, ordona executarea unui număr de ostateci aleşi de *Gestapo*. Ulterior s-a socotit că responsabilitatea execuţiilor trebuie să fie împărtăşită de cît mai multă lume. După fiecare atentat, se întocmesc şase rapoarte. Primul — de către *Gestapo* ; al doilea — de către *Feldkommandantur* ; al treilea — de către biroul *Abwehr*-ului, ataşat pe lîngă fiecare *Feldkommandantur*. Al patrulea raport este întocmit de către Statul-Major al *Wehrmacht*-ului, al lui *Luftwaffe* sau al *Kriegsmarin*-ei, în funcţie de apartenenţa victimei la una din aceste arme. Al cincilea raport îl face Ambasada germană. Al şaselea şi ultimul este întocmit de *Propagandastaffel*. În baza lor se redactează un raport general, înaintat direct *O.K.W.*-ului. Keitel apreciază măsurile care urmează a se lua. Hotărăşte să fie executaţi, de pildă, douăzeci de ostateci. În consecinţă, îmi ordonă mie să împuşc douăzeci de oameni. Eu transmit ordinul lui Oberg, şeful suprem al formaţiilor *S.S.* şi al poliţiei, care asigură executarea ordinului şi publicitatea necesară, în scopul intimidării populaţiei. Astfel, orice operaţie de acest gen angajează un mare număr de semnatari şi responsabilităţi care se reduc în ultimă instanţă la autoritatea supremă a lui Keitel, cel care ordonă, şi a lui Oberg, cel care execută. Pe scurt, participăm cu toţii, direct sau indirect, la această murdărie. Îţi dai, cred, seama că nu am posibilitatea să fac vreo opoziţie la ordinul lui Keitel, şeful meu ierarhic. Odată plecat de la *O.K.W.*, ordinul de execuţie trebuie îndeplinit. Oberg,

sau organele sale în subordine au latitudinea să înlocuiască oricînd pe un ostatec cu altul. Operaţie la care participau atît de fructuos Blümel şi Schulze.

— Un adevărat birocratism al crimei.

— Din nenorocire.

— Deci, nu este nimic de făcut, Heinrich ?

— Dacă *Abwehr*-ul sau poliţia militară ar fi depins încă de noi, aş fi putut, eventual, schimba ceva. Himmler a avut însă grijă să le ia de sub autoritatea *Wehrmacht*-ului. Am să încerc totuşi să stau de vorbă cu Oberg.

— Sînteţi în bune relaţii ?

— N-aş putea spune.

— În cazul acesta, e preferabil să renunţi, Heinrich. Oberg ar fi în stare să acţioneze într-un sens diametral opus, ordonînd executarea imediată a tuturor ostatecilor, mai ales că aprobarea lui Keitel va veni în orice caz. Lasă, am să găsesc tot eu o soluţie.

— Te-ai gîndit la vreuna ?

— Oberg. Pînă la ora actuală nu am avut nimic de împărţit.

— Asta nu înseamnă nimic. Ca să-ţi dai seama de felul său de a fi, este destul să-ţi spun că şi-a început cariera în *S.S.*, lucrînd sub directa conducere a lui Heydrich. Oberg singur a cerut să-i fie prezentat. Foarte zelos, s-a străduit întotdeauna să calce pe urmele stăpînului său. A participat la operaţia din „noaptea cuţitelor lungi", a deţinut apoi gradul de *Standartenführer* şi comanda celui de-al 22-lea *Standarte S.S.* din Mecklenburg ; a devenit comandant al poliţiei din Bremen şi ceva mai tîrziu şef al poliţiei şi al formaţiilor *S.S.* din Radom, Polonia, unde a participat la exterminarea evreilor. Dobîndise o experienţă bogată în acest domeniu, acţionînd energic cu prilejul „epuraţiei Röhm". Drept recompensă pentru comportarea sa, a fost transferat la Paris cu gradul de *Brigadeführer* şi general-maior al poliţiei. L-a servit şi norocul. Postul de la Paris era rezervat unui oarecare Stahleker, care a avut însă ghinionul să moară în Rusia.

— Oberg nu a avut vreun amestec în dispariţia rivalului său ?

— Nu cred. Nu ar fi însă exclus. Căpeteniile *S.S.*-ului au o înclinare deosebită să calce pe cadavre. Şi la propriu şi la figurat. Oberg e un exemplar strălucit al acestei lumi. După ce şi-a făcut loc spre culmile piramidei *S.S.*, cîştigînd încrederea lui Heydrich, a ştiut să se vîre şi pe sub pielea

lui Himmler, care l-a numit reprezentantul său personal la Paris.

— Aceasta înseamnă că are mare putere.

— Mare ?... Foarte mare, dragul meu.

— Ei bine, am să iau legătura cu Oberg.

— Poate că ar fi înţelept să stai mai întîi de vorbă cu Stindt, şeful *Gestapo*-ului din Franţa.

— Prefer să tratez direct cu dulăii. Javrele mărunte le ignorez.

— Stindt nu e o javră măruntă. L-aş asemui mai degrabă cu o hienă. O vizită din partea ta i-ar gîdila amorul propriu.

— Am impresia că m-aş umili solicitîndu-l pe Stindt.

— Cum doreşti. În orice caz, să-mi spui şi mie ce ai făcut.

— Sigur. Am să te ţin în curent.

Stupnagel zîmbi. Faţa i se plisă într-o multitudine de riduri, care-i subliniară brusc vîrsta. Pe cei mai mulţi oameni, zîmbetul îi întinereşte. Pe Heinrich von Stupnagel îl îmbătrînea.

— Am şi eu să-ţi spun ceva. Din nefericire, trebuie să fiu mesagerul unei veşti proaste. Corifeii cercului Solf au fost arestaţi. Este o informaţie de ultimă oră.

M-am încruntat. Ştirea nu mă lăsa indiferent. Din grupul acesta, cunoscut în anumite sfere pentru opiniile ostile guvernului, făceau parte cîţiva oameni pe care-i cunoşteam bine.

— Un agent provocator i-a dat peste cap, a continuat von Stupnagel. Întreţineai corespondenţă cu vreunul din membrii grupului ?

— Dragul meu, n-am întreţinut niciodată corespondenţă cu adversarii regimului. Orice mesaje le-am transmis prin viu grai. N-am făcut decît să aplic un principiu de prudenţă elementară. În jocul în care ne-am angajat, trebuie să fim pregătiţi pentru orice eventualitate.

— Eşti mai prevăzător decît mine, Eugen.

Mă aşteptasem la o cădere a acestui grup. Se vorbea prea mult şi prea pe faţă. Prin contele Albrecht von Bernstorff, mare latifundiar din Schleswig-Halstein, îl cunoscusem pe industriaşul Ballestrem, proprietarul unor vaste întreprinderi metalurgice şi miniere din Silezia. Ballestrem era însurat cu fiica lui Wilhelm Solf, fost secretar de stat la Ministerul Imperial al Coloniilor şi ultimul ministru de afaceri străine al lui Wilhelm al II-lea. Adversar ireductibil al naţional-socialismului, activase pe toate căile împotriva venirii la putere a lui Hitler. În timpul republicii de la Weimar, Solf deţinuse

diferite funcţii diplomatice, printre care şi pe aceea de ambasador la Tokio. După instalarea lui Hitler în fruntea guvernului, se retrăsese din viaţa politică, dar continuase să-şi manifeste deschis opoziţia. După moartea lui, fiică-sa continuase campania împotriva regimului. Voluntară, inteligentă, autoritară, îl atrăsese şi pe soţul ei în această acţiune. În casa lor îşi dădeau întîlnire cîţiva moşieri şi înalţi funcţionari, care discutau despre necesitatea înlăturării regimului naţional-socialist şi despre căile cele mai potrivite pentru atingerea acestui scop.

În casa lui Ballestrem l-am văzut de cîteva ori şi pe contele Helmuth von Moltke, unul dintre cei mai înverşunaţi adversari ai lui Hitler.

Arestarea membrilor grupului Solf nu putea rămîne fără urmări.

— Se ştie cine a fost ridicat ?

— Am reuşit să aflu. Ballestrem, soţia sa, contele Bernstorff, Richard Kuntzler, consilier la Ministerul de Interne. Elsass, fostul primar al Berlinului, Kipp, Zarden şi alţi cîţiva, al căror nume îmi scapă.

— Moltke ?

— Moltke se află încă în libertate.

— Încă ?

— L-au pus sub observaţie. Ştiu din sursă sigură.

Vestea aceasta ar fi trebuit să mă tulbure. Eram însă perfect calm.

— Va trebui să urgentăm operaţia „Flash", am opinat.

— Da, da. Şi eu i-am spus lui Olbricht acelaşi lucru. A fost de acord că nu mai putem amîna răfuiala. Acum două săptămîni am stat de vorbă despre tine.

— Da ? Cu cine ?

— Cu Beck şi cu von Witzleben. Amîndoi sînt de părere să ţi se încredinţeze portofoliul Aviaţiei.

— Nu mă interesează demnităţile politice, Heinrich. Singurul lucru pe care-l doresc, din tot sufletul, este înlăturarea histrionului.

— Ştiu.

Involuntar, am schiţat un gest de mînie.

— Îl dorim de cinci sau şase ani. Dar nu facem nimic.

— Eşti nedrept, Eugen.

Afară se întunecase atît de mult, încît a trebuit să aprindă lumina. Abia atunci am putut să văd cît era de abătut.

— De data aceasta, sînt şi eu de acord că orice amînare

constituie o crimă, a rostit plimbîndu-şi palma peste bărbie. Dacă ne va ajuta Dumnezeu, luna viitoare vom fi eliberaţi de pacoste. Cît mai stai la Paris, Eugen ?

— Maximum două zile. Mă înapoiez la Rastenburg.

— Dacă poţi să te opreşti cîteva ore la Berlin, te rog să-i comunici lui Olbricht şi lui Stauffenberg că sînt gata.

— Am înţeles. Contează pe mine.

I-am strîns mîna.

— Trebuie să plec. Îi fac o vizită lui Oberg, apoi alerg la *O.B.-West.*

— Transmite salutările mele lui von Rundstedt.

— Mulţumesc. N-am să uit. Apropo, von Rundstedt merge cu noi ?

— Nu ştiu. Am încercat să-l tatonez.

— Bătrînul e foarte prudent. Se bucură de mult prestigiu. Dacă ar fi alături de noi, toată armata noastră din Franţa l-ar urma.

— Crezi ? La nevoie, mă descurc şi fără el.

— Îţi admir curajul, Heinrich.

Nu-i făcusem un simplu compliment. Stupnagel avea un caracter tare. Nu-l înspăimîntau primejdiile, ori de unde ar fi venit ele. Nu eram însă tot atît de sigur şi de subalternii lui. Ofiţerii sînt legaţi de rutină. Nu le este frică de moarte. Pe front fac minuni de vitejie. Scoate-i însă din cazarmă, de pe cîmpul de instrucţie, de pe poziţiile de luptă, şi îndeamnă-i să se angajeze în acţiuni rupte de preocupările lor obişnuite, să dea dovadă de iniţiativă, să joace totul pe o carte. Cei mai mulţi dintre ei se simt dezorientaţi, ezită să ia o hotărîre şi, în cele din urmă, dau înapoi.

Mi-am luat rămas bun de la Stupnagel. Cînd am ieşit de la comandament, era întuneric. M-a scuturat un fior de frig. Vremea urîtă m-a indispus întotdeauna. Îmi place soarele, căldura. În tinereţe îmi spuneam că ar fi trebuit să mă fi născut la tropice. De preferinţă pe Valea Amazonului. Mă atrăgea lumea aceea bizară, cu un colorit exotic, atît de deosebit de cenuşiul din Europa. Pe atunci nu-mi dădeam seama cît de frumoasă este Europa.

Se făcuse ora 11.

L-am găsit pe Oberg la hotelul „Ritz", în mijlocul colaboratorilor săi. M-a primit imediat. Vizita mea l-a impresionat plăcut, căci îi evidenţia propria sa importanţă. Ştia că veneam să-l solicit. Am simţit imediat acest lucru. Cred că era un abil cunoscător de oameni. Mi-a oferit loc, ţigări, m-a

întrebat dacă nu sînt amator de un coniac sau lichior. I-am răspuns că dimineața prefer să nu beau alcool.

În prezența acestui ins cu obraz plin, rozaliu, semn indubitabil al traiului bun, m-am simțit stingherit din primul moment. Mă privea cu ochii lui rotunzi, exoftalmici, plasați înapoia unor ochelari cu lentile groase. Părul de culoarea paiului se rărise în creștet, lăsînd să i se vadă pielea rozalie — ca și obrazul — ce-i adăpostea calota craniană. Pîntecele, planturos rotunjit, îi bomba tunica.

— Cărui motiv îi datorez plăcerea acestei vizite, *Herr General* ?

Politețea lui era onctuoasă, glasul avea acea scurgere lină, unsuroasă, a uleiului turnat dintr-o canistră. Îți dădeai imediat seama că înapoia acestei amabilități aparente se ascundea o cruzime de fiară sălbatică. Cred că smulgea cu aceeași falsă bonomie mărturisirile nenorociților aduși în fața lui și că păstra același potolit debit verbal și cînd ordona trimiterea unei victime pe mîna călăului. Îl cunoscusem pe Oberg odată, la o recepție oferită de Ribbentrop, la Ministerul de Externe. Ce căuta Oberg printre diplomați, n-aș putea spune.

Fără să mă pierd în preambuluri, i-am expus subiectul vizitei mele. În susținerea afirmațiilor mele, i-am pus sub ochi scrisoarea, așa cum convenisem cu Colette Latour.

— N-aș fi dat urmare acestei chestiuni, i-am spus, dacă nu m-ar fi izbit unele aspecte susceptibile să compromită încrederea pe care marele public trebuie să o aibă în modul de lucru al *Gestapo*-ului.

Cu mîinile împreunate pe pîntece, Oberg a fixat cîteva clipe tavanul, apoi mi-a zîmbit cu bunăvoință.

— Apreciez grija pe care o purtați reputației *Gestapo*-ului. Pot să vă asigur că în cazul care vă preocupă nu aveți nici un motiv să vă îndoiți de corectitudinea anchetatorilor noștri. Versiunea prezentată de corespondentul dumneavoastră anonim este cu desăvîrșire falsă. *Gestapo*-ul are mulți dușmani, *Herr General*. Dușmanii aceștia au încercat să se folosească de dumneavoastră, înfățișîndu-vă o poveste rocambolescă. Cazul maiorului Blümel este limpede. A fost ucis mișelește de banditii din „Maquis". Chiar azi i-am studiat dosarul. Pot să vă garantez că acesta este purul adevăr.

A încheiat zîmbindu-mi amabil. Și eu cunosc oamenii. Aș putea să jur că, în clipa aceea, mintea lui începuse să lucreze. În ciuda expresiei sale placide, mă studia bănuitor. Se întreba, desigur, dacă intervenția mea nu era determinată de

considerente rămase obscure lui. Nu mergea pînă acolo încît să mă acuze că aş fi lucrat mînă în mînă cu maquisarzii. Nu respingea însă, probabil, o altă eventualitate. Mă ocupam de această afacere pentru că voiam să-l discreditez. Între armată şi *Gestapo* se adîncise ostilitatea încă din aprilie '942, cînd Himmler reuşise să obţină din partea lui Hitler ordinul de a retrage statului-major al armatei de ocupaţie din Franţa activitatea poliţienească şi de a o trece asupra organelor *S.S.* Un singur lucru îl descumpănea pe Oberg. Persoana mea. Ştia că nu exercitam nici o funcţie în cadrul armatei de ocupaţie din Franţa, că atribuţiile mele erau legate de comandamentul *Luftwaffe* şi aveau tangenţe cu *O.K.W.*-ul.

— Bandiţii au încercat să abuzeze de buna dumneavoastră credinţă, *Herr General,* a reluat. Lăsaţi pe seama noastră lichidarea acestei afaceri... Mi-a zîmbit din nou, apoi a adăugat : Afară numai dacă...

A lăsat fraza într-un *suspense* cu multiple înţelesuri.

— Numai dacă ? ! am repetat blajin. Spuneţi tot ce aveţi pe inimă, *Herr Polizeiführer !*

Oberg a ridicat mîinile într-un gest dubitativ.

— Mă gîndeam că vă indispun, poate, execuţiile de ostateci.

Era un foarte abil şi periculos adversar acest Oberg. Raţionamentele lui se orientau pe alt făgaş.

— N-am venit aici să discut principii, *Herr Polizeiführer.* Nu e nici locul, nici momentul.

— Vă cer iertare, *Her General,* a replicat calm. Am remarcat un nume într-o listă de ostateci a Secţiei a 4-a din *Sicherheitspolizei.* Ostateci propuşi a fi executaţi în cazul morţii lui Schulze.

Am înţeles imediat unde voia să ajungă Oberg. Extraordinar de bine informat era omul acesta.

— Georges de Gandale : a rostit el răspicat. Nu vă spune nimic acest nume ?

— Vă referiţi la fiul marchizului Jérôme de Gandale ?

— Exact, *Herr General !*

— Georges de Gandale este nepotul meu prin alianţă, *Herr Polizeiführer.*

Discuţia noastră luase o întorsătură delicată. Eram obligat să merg înainte.

— Ştiaţi că numitul Georges de Gandale se află pe lista ostatecilor, *Herr General ?* m-a întrebat, cu falsă candoare, Oberg.

Am replicat cu același ton :

— Mă surprinde întrebarea dumneavoastră, *Herr Polizeiführer*. Pare să sugereze un fapt regretabil : că Secția a 4-a din *Sicherheitspolizei* ar săvîrși indiscreții. Indiscreții care fac dealtfel obiectul scrisorii pe care v-am prezentat-o.

Contraatacul meu l-a descumpănit.

— Vă mulțumesc în orice caz, *Herr Polizeiführer*, pentru informația pe care mi-ați furnizat-o. Evident, nu mă poate încînta perspectiva executării prin împușcare a nepotului meu...

Atinsesem punctul nevralgic. Dacă Oberg voia să mă servească, nu-i rămînea decît să telefoneze la Secția a 4-a, spre a dispune înlocuirea lui Georges de pe lista de ostateci. Dacă îmi era ostil, acum avea să se manifeste.

— Sînteți un om nenorocos, *Herr General*. M-a privit cu compătimire : Georges de Gandale nu este primul membru al familiei dumneavoastră care are încurcături cu *Gestapo*-ul. Dacă nu mă înșel, a mai avut încurcături și unul dintre fiii dumneavoastră, *Herr General !*

Am avut senzația că sîngele începe să-mi fiarbă în vine, că se ridică spre creștet, inundîndu-mi creierii. M-am stăpînit să nu scot arma din portrevolver și să-l troznesc în frunte pe individul acesta lăbărțat din fața mea. Dar ce-aș fi realizat ? Un Oberg mai puțin, n-ar fi însemnat mare lucru. Și Heydrich murise, fără ca național-socialismul să-și încetinească ritmul crimelor.

— N-am venit aici, *Herr Polizeiführer*, ca să vorbesc despre fiul meu Wilhelm.

— Evident, știu că vă doare, a rostit cu falsă compasiune. S-a ridicat din fotoliul său. V-aș sfătui, *Herr General*, să nu vă mai preocupați de cazul Blümel. Lăsați aceste probleme pe seama *Gestapo*-ului. De ce să riscați comentarii răuvoitoare ?

— Nu vă înțeleg, *Herr* Oberg ! am rostit aspru.

— N-ar fi plăcut pentru dumneavoastră să se interpreteze că interveniți în sprijinul bandiților din „Maquis". În ceea ce mă privește, sînt dispus să uit discuția pe care am avut-o în cursul acestei dimineți. Să spunem, de pildă, că mi-ați făcut o vizită de curtoazie.

Tonul lui era de o ironie insultătoare.

L-am privit cu tot disprețul de care eram capabil.

— *Herr Oberg*, nu v-am făcut o vizită de curtoazie. V-am adus la cunoștință un abuz pe care-l săvîrșesc subalternii

dumneavoastră. Vă rog să nu uitați discuția pe care am purtat-o. În ceea ce mă privește, voi semnala cazul Blümel șefului dumneavoastră ierarhic.

Oberg s-a înclinat.

— Vă rog ! *Herr Reichsführer* Himmler se află la Paris. Îl puteți găsi la reședința sa. Dacă, bineînțeles, va avea timp să vă primească. Să vă dau adresa ?

— Mulțumesc, *Herr* Oberg. O cunosc. Avenue de Neuilly. Bună ziua.

Am ieșit furios. Eram sigur că îndată după plecarea mea, Oberg va telefona lui Himmler. N-ar fi exclus ca Himmler să aducă la cunoștința *O.K.W.*-ului intervenția mea în sprijinul lui Georges. Nu-mi era teamă de consecințe. Nu mă prăbușisem eu nici după implicarea lui Wilhelm în afacerea aceea nenorocită.

În mai puțin de zece minute, mașina mea a oprit în fața fastuoasei reședințe pariziene a *Reichsführer*-ului *S.S.* Himmler. Eram curios să aflu dacă mă va primi. Oberg mă informase că Himmler se află la Paris, închipuindu-și că are să mă intimideze. Reputația *Reichsführer*-ului *S.S.* era atît de înfiorătoare, încît puțini oameni îndrăzneau să-i ceară audiență.

În fața reședinței lui se aflau cîteva mașini mari și luxoase. Două santinele din trupele *S.S.* m-au salutat cînd am intrat cu „Rolls-Royce"-ul în curtea vastă din fața clădirii.

Am urcat cu hotărîre treptele spre ușile înalte de bronz aurit, străjuite de coloane grecești, care ornau armonios fațada casei. M-a întîmpinat un ofițer *S.S.* Mi-am declinat numele.

— Sînteți așteptat de către *Reichsführer, Herr General ?* m-a întrebat.

— Nu mi-am anunțat sosirea. Comunicați-i, vă rog, vizita mea.

M-a poftit într-un hol imens, decorat în stilul greoi și compozit al celui de-al doilea imperiu. Marmură multă, aplice de bronz, scări interioare... Un fel de cavou de mare lux.

Himmler nu m-a lăsat să aștept mult. Ofițerul m-a poftit să-l urmez. Am străbătut două saloane, decorate cu o opulență care nu excludea o vagă notă de parvenitism, și am intrat într-o bibliotecă imensă, cu pereții acoperiți de cărți magnific legate. În dreptul unui cămin, în care ardeau vesel cîțiva butuci, se afla Himmler.

Uniforma lui neagră, de o severitate căutată, contrasta şi cu chipul lui de dascăl miop şi cu splendoarea încăperii. Omul acesta era pentru mine o enigmă. Nu exista o disonanţă mai izbitoare ca între înfăţişarea şi firea lui. Sub aspectul unui subbibliotecar de provincie, al unui impiegat oarecare sau al unui pedagog de liceu, se ascundea un tiran complexat şi un general nereuşit. Purta o mustaţă scurtă, ca şi şeful şi stăpînul său. Avea buze subţiri de om rău, obrazul palid, lipsit parcă de sînge, şi mîini delicate, albe, de femeie.

— Ştiam că veţi veni, m-a întîmpinat, întinzîndu-mi mîna. Se pare că v-a supărat Oberg. Luaţi loc, vă rog, şi spuneţi-mi şi mie despre ce este vorba.

Atitudinea lui prietenească m-a surprins. Mă aşteptasem să se comporte cu răceală, cu ostilitate chiar. Mă avea la mînă. Intervenisem în favoarea unui deţinut dintr-un lagăr rezervat duşmanilor *Reich*-ului. Gestul putea să mă coste scump. Atitudinea lui binevoitoare m-a pus şi mai mult în gardă.

M-a ascultat cu atenţie. Mi-a cerut scrisoarea. A citit-o de la un cap la altul, apoi m-a întrebat cu amabilitate :

— Pot s-o păstrez ?

— Vă rog.

A agitat un clopoţel. Peste cîteva clipe a apărut un valet cu felurite băuturi alcoolice şi cu cafele. Am acceptat o cafea.

— *Herr General,* am să vă vorbesc deschis. S-ar putea ca versiunea prezentată de corespondentul dumneavoastră anonim să fie adevărată. Ceva mai mult. Să presupunem că este adevărată. Putem oare să murdărim reputaţia *Wehrmacht*-ului şi a Poliţiei, dezvăluind turpitudinea unor membri ai acestor corpuri ? Ce-ar spune lumea dacă ar afla că ostatecii din lagărele noastre sînt triaţi înainte de a fi trimişi în faţa plutoanelor de execuţie, în funcţie de sumele plătite unor funcţionari ai *Reich*-ului ? Ce idee îşi vor face oamenii despre corectitudinea noastră ? Noi, germanii, avem o atitudine corectă faţă de animale. Ne purtăm corect şi cu dobitoacele omeneşti, fie că acestea se numesc francezi, ruşi, englezi, evrei sau polonezi. Nu sîntem brutali sau lipsiţi de inimă. Ucidem fiindcă avem datoria să o facem. Ştiţi care este deviza *S.S.*-ului, *Herr General !* „A fi aspru faţă de noi înşine şi faţă de ceilalţi, a ucide şi a primi moartea.“ Se poate ceva mai frumos ? Mai înălţător ?

Flăcările din cămin îi aşterneau pe chip jocuri de umbre şi de lumini cu tonuri roşietice, asemenea unor pete de sînge.

Degetele lui subțiri și albe băteau neastîmpărat darabana în brațele fotoliului.

— Am lovit fără milă, *Herr General*, pe toți cei care s-au făcut vinovați de corupție, de cruzimi, sau de orice alte fapte reprobabile. N-am scutit nici pe cei mai devotați și mai vechi camarazi. Am smuls evreilor, polonezilor și altor dușmani ai *Reich*-ului bogățiile pe care le posedau pe nedrept. Cei care și-au însușit abuziv o singură marcă din aceste bogății, sau care au îndrăznit să primească mită sînt pasibili de pedeapsa capitală. Cîțiva *S.S.*-iști s-au făcut vinovați de asemenea crime, *Herr General*. Ei bine, toți au fost condamnați la moarte...

Îmi venea să rîd. Vechiul dicton latin „*Quod licet Jovi...*" își găsea în cazul acesta cea mai bună exemplificare. Cu ce bani își achiziționase Göring castelul de la Karinhall, cu toate comorile lui ? Dar ceilalți conducători ai celui de-al treilea *Reich*, care trăiau într-un lux deșănțat ? Cu ce își cumpărau casele somptuoase, tablourile semnate de maeștri ai picturii universale, bijuteriile care împodobeau decolteurile opulente ale soțiilor și amantelor ? Dulăilor li se permitea orice. Căței-landrii n-aveau voie să se atingă nici de fărîmiturile festinului. Din fericire pentru ei, aveau grijă să opereze mai mult sau mai puțin discret. Ca Schulze, de pildă.

— Am să ordon anchetarea severă a cazului Schulze, adăugă el, calchiindu-se parcă peste gîndurile mele. Dacă va fi găsit vinovat, își va plăti cu viața greșeala. În ceea ce privește ostatecii, ce importanță are dacă mai mor încă cincizeci dintre ei...

— Este vorba de un principiu moral, *Herr Reichsführer*, am replicat.

— Principiile morale sînt apanajul germanilor. Celorlalte populații le refuz acest privilegiu, rezervat numai rasei noastre pure.

Nu se atinsese de paharul de coniac, care îl aștepta pe masa din preajma lui.

— Vă făgăduiesc, *Herr General*, că am să mă ocup de această chestiune. Vă mulțumesc, fiindcă, grație dumneavoastră, pot să dau încă un exemplu aspru, dar salutar, pedepsind pe un nemernic.

Colțul gurii se agita din cînd în cînd într-un fel de rictus care-i schimonosea fața.

— Am să mă interesez și de Georges de Gandale, nepotul dumneavoastră. Voi ordona să se facă o anchetă în jurul lui. Vă datorez o satisfacție, *Herr General*. Împrejurările nu mi-au

îngăduit să vă fiu de folos în cazul fiului dumneavoastră, studentul acela inimos, care a pornit pe o cale atît de greşită. Ce-a fost a fost, *Herr General*. Să privim viitorul în faţă. Să-l privim cu încredere şi curaj !

Nu se putea să nu-şi încheie tirada cu o frază sforăitoare.

I-am mulţumit cu vorbe puţine, dar care au părut să-l încînte. I-am cerut apoi îngăduinţa să mă retrag.

— Vă rog ! a replicat el. Vreau să subliniez că vizita dumneavoastră mi-a făcut o deosebită plăcere. Pentru că aş vrea să nu încheiem atît de repede o discuţie interesantă, am să vă rog să fiţi mîine seara invitatul meu.

M-am înclinat.

— Vă mulţumesc, *Herr Reichsführer*, dar mîine de dimineaţă va trebui să plec la Rastenburg.

— Atunci, pe diseară. Ţin neapărat să mai stăm de vorbă. Rămîne, deci, la opt şi jumătate...

Fusesem ispitit să-l refuz din nou. Dar mi-am dat seama că nu e înţelept să-i resping mîna întinsă. Himmler nu făcea nimic la întîmplare. Dacă mă invita, însemna că urmărea ceva. Trebuia să mă pretez jocului pînă în ziua cînd voi fi în stare să-i văd puşi pe toţi la zid.

Făcusem pentru Georges tot ce-mi stătuse în putinţă. Soarta celorlalţi ostateci rămînea în ceaţă. Chiar dacă nu vor fi executaţi pentru moartea lui Schulze, vor plăti pentru alte atentate. Căci „Maquis"-ul nu-şi înceta activitatea, iar *Gestapo*-ul continua execuţiile. Era un infernal cerc vicios. În Europa ocupată, moartea aducea moarte.

Am ajuns la cartierul general al lui von Rundstedt abia la ora prînzului. Von Geist făcuse treabă bună. Adunase toate datele de care aveam nevoie. Începuse chiar să întocmească ciorna unui raport care arăta riscurile grave pe care le-ar fi comportat pentru potenţialul militar al Frontului de Vest transferarea unor forţe aeriene din Franţa în Germania. Von Geist era un admirabil ofiţer de stat-major. Rapoartele şi ordinele de operaţii redactate de el constituiau perle ale genului. Se pricepea să-mi oglindească în scris concepţiile. Precizia termenilor, limpezimea frazelor, logica lor desăvîrşită îmi trezeau admiraţie. Sînt încredinţat că von Geist era mult mai capabil decît majoritatea stat-majoriştilor de la *O.K.W.* Nu avea însă relaţii printre corifeii camarilei de la *O.K.W.*

Am avut o ultimă întrevedere cu von Rundstedt. L-am asigurat că voi lupta din răsputeri spre a nu se înjumătăţi aviaţia.

Am luat prînzul în compania bătrînului *Feldmarschall*, apoi m-am înapoiat la Paris. Trebuia să o liniștesc pe Colette Latour. Aveam de gînd să-i fac o vizită la adresa pe care mi-o dăduse. În prealabil, trebuia să văd dacă, după vizita la Himmler, nu cumva începeam să am parte de filajul agenților din *Sicherheitspolizei*, care, sub cuvînt că-și îndeplinesc misiunea de a asigura paza înalților demnitari germani în trecere prin Franța, de fapt le urmăresc drumurile și contactele în țara ocupată. În orice caz, Colette și amicii ei fuseseră cum nu se poate mai imprudenți abordîndu-mă atît de direct. Cel puțin să nu duc eu, fără voie, *Gestapo*-ul la casa fetei. Mi-am pus chiar întrebarea dacă agenții aceștia nu o filaseră pe Colette după ce o lăsasem lîngă Jardin des Plantes. Îmi aminteam însă că nu am observat atunci nici o mașină care să se fi ținut după noi.

După-amiază, am schimbat uniforma militară cu un costum civil. Am părăsit hotelul, afectînd aerul aferat al unui om dornic să-și petreacă o seară plăcută. Mai toți demnitarii care veneau la Paris în interes de serviciu își petreceau nopțile hoinărind pe străzi, vizitînd barurile sau casele de toleranță controlate de poliția germană. Se putea lesne presupune că mă îmboldise și pe mine aceeași fantezie.

În vreme ce „Rolls-Royce"-ul meu mergea agale pe marile bulevarde, m-am uitat de cîteva ori în urmă. O mașină se ținea după noi la o distanță respectabilă. De data aceasta nu mai încăpea îndoială. Eram urmărit. Oberg și Himmler voiau să afle lucruri noi despre mine.

Am hoinărit aproape o oră pe străzi. Umblam în special pe marile artere de circulație, care oferă un spectacol interesant străinilor în treacăt prin Paris. Am traversat piața din fața Operei, am luat-o la stînga pe Chaussée d'Antin, apoi pe Rue Blanche, ieșind în Boulevard de Clichy.

În tinerețe, vizitasem adeseori Parisul. Cunoșteam multe localuri de zi și de noapte. Știam că lîngă Place Pigalle se afla un *bistrot* curățel, care-ți permitea să ieși, la nevoie, printr-un culoar, în Rue des Martyrs. Am oprit mașina în fața *bistrot*-ului. Dezinvolt, am intrat înăuntru și m-am așezat la o masă. Am băut un pahar de vin negru, am făcut plata, apoi, folosind pasajul, am ieșit în Rue des Martyrs. Umblînd pe jos, ca orice cetățean al Parisului, am cotit la stînga pe Rue des Abbesses. Am mers drept înainte spre cimitirul Montmartre. Pe Rue de Maître, la numărul indicat de Colette, se afla alt *bistrot*, dar cu un aspect puțin atrăgător. Am intrat și m-am

așezat la o masă. O matroană lăbărțată, cu sîni grei ca niște saci cu porumb, s-a apropiat de mine. A șters cu un șervet cenușiu tăblia mesei și m-a întrebat cu glas cîntat :

— Cu ce vă servesc ?

Paltonul și costumul meu distonau cu îmbrăcămintea deșănțată a celorlalți clienți. Dar acest lucru nu a părut să facă impresie.

— Aș vrea să vorbesc cu *Mademoiselle* Latour, i-am spus cu voce joasă.

Matroana m-a privit cu interes.

— *Mademoiselle* Latour ! Ah, da, un moment.

A dispărut într-o cameră alăturată. Peste cîteva clipe a apărut Colette. S-a îndreptat fără grabă spre masa mea. Abia atunci mi-am dat seama cît era de tînără și de frumoasă. Înaltă, admirabil construită, avea un păr ușor ondulat, de culoarea aurului vechi. Ovalul perfect al feței, buzele magnific modelate, ochii de o limpezime de iezer, paltonul simplu, dar de un rafinat bun-gust, îi dădeau înfățișarea unui model de casă mare.

S-a așezat la masa mea. Din proprie inițiativă, matroana cu sîni voluminoși ne-a adus cîte un „Pernod", apoi a plecat să-și vadă de treburi.

Ochii fetei mă priveau întrebători.

— Cred că am reușit să-l scap, i-am spus.

A suspinat ușurată.

— Ce se va întîmpla cu ceilalți ostateci ? m-a întrebat după cîteva clipe.

Am ridicat din umeri.

— Nu sînt Dumnezeu, *Mademoiselle*. Puterile mele în cel de-al treilea *Reich* sînt limitate.

— N-ați avut neplăceri ?

Am citit în ochii ei un interes deosebit, o solicitudine care m-a mișcat.

— N-a fost prea ușor, i-am zîmbit.

A pus mîna ei albă și fină pe mîna mea.

— Vă mulțumesc mult, mult de tot, *mon Général*.

— Dacă mai aveți vreodată să-mi comunicați ceva, căutați-mă la hotelul „Crillon". Acolo trag ori de cîte ori mă aflu la Paris.

— Am să vă dau și eu un număr de telefon, mi-a spus, înmînîndu-mi o bucățică de hîrtie. La numărul acesta puteți lăsa vorbă că doriți să mă vedeți.

— Mulţumesc, *Mademoiselle.* Acum să-mi permiteţi să mă retrag.

— Nu ştiu cum să-mi cer scuze fiindcă v-am pricinuit atîta bătaie de cap, mi-a surîs ea. Chiar şi deranjul de acum...

Avea în obrazul stîng o gropiţă minusculă, care o făcea neînchipuit de atrăgătoare.

— Credeţi-mă, *Mademoiselle,* că plimbarea pînă aici mi-a făcut plăcere. Mi-a adus aminte de tinereţea mea.

M-a privit în ochi. Irişii ei, de un albastru ce bătea în verde, ca marea pe înserat, scînteiau.

— Ce păcat că sînteţi german !

Accentul ei, de o ingenuitate copilărească, m-a dezarmat. În felul ei, îmi făcuse un compliment, care însă m-a umplut de amărăciune. Cuvîntul „german" avea în concepţia acestei fete înţelesul de „lepros".

Îmi răsplătea gestul pe care-l făcusem insultîndu-mă. Ştiam că nu o făcuse cu intenţie. Aşa că nu m-am supărat. Mi-am luat rămas bun şi am ieşit în stradă. Pe acelaşi drum m-am înapoiat în *bistrot*-ul din Place Pigalle. Am mai consumat un pahar de vin roşu şi am ieşit. Cam la vreo treizeci de metri în urma „Rolls-Royce"-ului meu, „Mercedes"-ul agenţilor din *Sicherheitspolizei* staţiona lîngă trotuar.

Eram încîntat că le jucasem o festă. M-am înapoiat la „Crillon". Cînd am intrat în hotel, se întunecase. Trebuia să mă grăbesc. Am făcut un duş, apoi mi-am îmbrăcat uniforma. La Himmler trebuia să mă prezint bine. Înainte de a pleca la reşedinţa lui, mi-am chemat aghiotantul.

— N-am să mă înapoiez prea tîrziu, Busch. Colonelul von Geist să mă aştepte cu toate documentele. În noaptea aceasta vom avea mult de lucru. Mîine de dimineaţă plecăm cu avionul la Rastenburg.

La ora 8,30 precis, maşina mea a tras în faţa reşedinţei lui Himmler. Aveam impresia că repet isprava lui Saladin, care a intrat în grota celor patruzeci de tîlhari. Ca şi de dimineaţă, un aghiotant *S.S.* cu multe zorzoane m-a condus în preajma stăpînului.

Himmler m-a primit de data aceasta într-un salon cu foarte bogate decoraţiuni. Am remarcat un amănunt semnificativ : pereţii erau împodobiţi cu tablouri de o valoare aproximativă. Se vedea însă bine că sub acestea rămăseseră dreptunghiuri de tapet, nedecolorate încă şi care dovedeau că vechile tablouri — de dimensiuni mai mari decît cele actuale — fuseseră

înlocuite nu demult. Şi casa aceasta îşi dăduse desigur tributul, în obiecte de artă, cuceritorilor *S.S.*

În jurul lui Himmler, prins în nelipsita lui uniformă neagră, se aflau cîteva dintre căpeteniile *S.S.* de la Paris. Pe Oberg, care m-a salutat cu o curtenie neaşteptată, îl cunoşteam. Pe ceilalţi, Himmler mi i-a prezentat în ordinea importanţei. *Befehlshaber* Scheer, şeful *Ordnungspolizei*-ului, un tip care nu ţi-ar fi inspirat încredere, dacă l-ai fi întîlnit noaptea, tîrziu, pe o stradă singuratică ; *Befehlshaber* Knochen, şeful *Sicherheitspolizei*-ului, un sportiv cu o mutră aspră şi rece, care se făcuse celebru în preajma războiului, răpind din localitatea Venloo doi ofiţeri englezi din serviciul de informaţii al armatei britanice, apoi şefii de secţii şi de *Kommando*, printre care Dannecker — însărcinat cu urmărirea evreilor, Brünner — specialistul în deportări, Bickler — organizatorul colaboraţioniştilor francezi, Pannwitz — lichidatorul lui Rotte Kapelle, Wagner — cel care ţinea sub supraveghere înalta societate franceză, Trapp — stăpînul lagărelor, la care se adăuga unul dintre cele mai temute personaje din Franţa, Stindt, şeful *Gestapo*-ului.

Himmler mi i-a prezentat pe fiecare, relevîndu-le meritele şi întîrziind complezent asupra isprăvilor lor cele mai remarcabile. După ce a încheiat această formalitate, a exclamat cu mîndrie :

— Graţie acestor oameni ţin Franţa în pumnul meu, *Herr General.* Nu se mişcă un fir de iarbă fără ştirea mea.

Comparaţia mi-a amintit un moment din copilărie. Aveam pe atunci un guvernor, abate de origine franceză, care îmi spunea că nu se clatină un fir de iarbă fără ştirea lui Dumnezeu. Himmler ajunsese să se socotească replica pămînteană a Atotputernicului. Nici nu e de mirare. Orice îi era permis lui Kurt Heinrich Himmler, care îşi începuse cariera făcînd pe comisionarul unui negustor de perii, ca după douăzeci de ani să se vadă stăpîn pe viaţa şi pe moartea a zeci de milioane de oameni.

La reuniunea aceasta femeile nu figurau. În concepţia lui Himmler, femeia era un stîlp al familiei, care trebuia să furnizeze mulţi fii naţiunii germane. Otto Strasser afirma că Himmler îi declarase cu toată seriozitatea în preajma căsătoriei sale — avea pe atunci 27 de ani — că abia îşi pierduse virginitatea cu cîteva zile mai înainte. Nu ştiu cum se împăca această anecdotă cu altă versiune, care pretinde că prin '919 Himmler ar fi trăit cu o prostituată, Friede Wagner, care-l

întreținea din anemicele ei venituri. Poate că sînt niște simple povești. N-am acces la cazierul *Gestapo*-ului, ca să cunosc adevărul. Dacă au existat însă piese care să dovedească aceste fapte, ele au fost desigur distruse demult.

La dineul servit cu un ceremonial sever de servitori stilați, îmbrăcați în fracuri impecabile — cred că toți erau ofițeri *S.S.* — Himmler m-a plasat în dreapta sa. Meniul era de o bogăție impresionantă. Fără să vreau mi-am amintit cozile din fața magazinelor alimentare din Germania și din teritoriile ocupate.

Stăteam în jurul unei mese mari, rotunde. Lumînări aprinse, etalate în somptuoase sfeșnice de argint, făceau să lucească discret paharele de cristal și serviciul de masă din porțelan fin, pe care era gravat un blazon cu o coroană ducală.

— Ați observat că sîntem doisprezece convivi ? m-a întrebat Himmler în vreme ce își desfăcea șervetul scrobit și îl așternea pe genunchi. Și masa e rotundă. Ca la praznicele regelui Arthur și ale împăratului Heinrich I. Trebuie să reînviem străvechile tradiții germanice, *Herr General*, credințele scumpe străbunilor noștri, virtuțile lor...

Spre deosebire de colaboratorii săi, Himmler era în felul lui un ascet. Disprețuia alcoolul și mîncărurile cu carne. La recepții se mărginea să-și coloreze apa minerală cu cîteva picături de vin.

— Am recomandat întotdeauna subalternilor mei să evite alcoolurile tari, pernicioase sănătății și moralului, și să adopte un regim alimentar vegetarian. Carnea scurtează viața, *Herr General.*

În vreme ce parcurgeam distrat meniul plasat lîngă farfuria mea, Himmler mi s-a adresat doctoral :

— După cum vedeți, la masa mea vînatul lipsește cu desăvîrșire. Sînt dușmanul instinctelor sîngeroase ale acelor oameni care consideră vînătoarea, acest oribil măcel de animale, un sport viril. Acești inși să-și demonstreze virilitatea pe cîmpul de bătălie, înfruntînd un dușman înarmat. Este de-a dreptul barbar să ucizi niște animale lipsite de apărare. Am rămas profund impresionat deunăzi, cînd cineva mi-a vorbit despre respectul călugărilor budiști față de animale. Cînd merg noaptea prin păduri, acești călugări binecuvîntați s-au obișnuit să sune dintr-un clopoțel spre a îndepărta din drumul lor viețuitoarele pe care altfel ar risca să le strivească. La noi, melcii, viermii, aceste inofensive și plăpînde vietăți, sînt călcate și strivite fără nici o remușcare...

Mînuia tacîmurile cu o delicateţe feminină. Manierele lui molcome, graiul blajin, mila pentru animale se potriveau atît de puţin cu o frază pe care o auzisem nu demult, rostită tot de acelaşi personaj cu înfăţişare atît de bizară : „Oamenii mari sînt apăsaţi de un greu blestem : spre a-şi îndeplini misiunea, trebuie să calce pe cadavre".

Mă amuza veneraţia cu care vorbele lui erau sorbite de oamenii din subordinea sa.

— Noi, germanii, a continuat el, sîntem buni, generoşi, idealişti. Toate aceste însuşiri sînt caracteristice rasei noastre. Nu ne este însă îngăduit a ne comporta corect, prietenește, cu credinţă, decît faţă de cei de un sînge cu noi. Popoarele inferioare, ruși, cehi, polonezi, nu ne interesează decît în măsura în care îi putem folosi drept robi. Dacă zece mii, o sută de mii, sau un milion de slavi mor în slujba civilizaţiei noastre, înseamnă că și-au îndeplinit menirea, așa cum își îndeplinesc menirea şi vitele duse la abator, în scopul hrănirii populaţiei. Regret uciderea vitelor, dar sacrificarea lor este inevitabilă.

Era îngrozitoare mania căpeteniilor naţional-socialiste de a-ţi turna tot felul de elucubraţii în formule sacrosancte, pe care trebuia să le accepţi ca atare.

— Aveţi perfectă dreptate, *Herr Reichsführer*, a întărit cu convingere Oberg. Faţă de popoarele acestea inferioare, mila nu-şi are rostul. Sîntem datori să fim brutali, dacă interesul Germaniei o cere. Mulţi generali nu au înţeles înalta principialitate a politicii noastre.

Făcea aluzie la mine ?

— Invocînd o falsă umanitate, au încercat să ne împiedice a pune în practică aceste reguli aspre, dar imperios necesare, a continuat Oberg. Au făcut-o şi pe Frontul de Est şi pe Frontul de Vest. Din fericire, dreptatea noastră a triumfat. Parte din cei care s-au împotrivit aplicării stricte a legilor noastre au fost înlăturaţi. Vor mai fi înlăturaţi şi restul. Toate la timpul lor.

Himmler l-a privit gînditor.

— Cred că ar fi preferabil, dragul meu Oberg, să îi aducem pe drumul cel bun. Să le demonstrăm erezia, să-i îndoctrinăm, să le deschidem astfel larg ferestrele spre adevăr.

Straniu, eram din ce în ce mai amuzat. Aluziile deveneau străvezii. Îi ascultam imperturbabil. Eram curios să văd unde aveau să ajungă. Cînd te afli într-un ospiciu de nebuni, nu te apuci să le demonstrezi că şi-au pierdut mințile. Îi laşi să-şi toarne aberaţiile. *S.S.*-iştii aceştia erau mult mai primejdioşi,

fiindcă se bucurau de libertate. Ceva mai mult. Dispuneau de putere. De o putere fără restricții. Puteau să întemnițeze, să împrăștie teroarea, să jefuiască, să ucidă, în virtutea unor legi statale, făcute de ei și pentru ei. Un popor întreg, o lume întreagă era lăsată la discreția unor descreierați, fanatizați de cîteva căpetenii însetate de putere.

Mă uitam din cînd în cînd la Himmler, la acest amfitrion ciudat, fără să am aerul că îl studiez. Cum de reușise să își cîștige un ascendent atît de mare asupra lui Hitler, o autoritate atît de categorică în sînul partidului? Cînd îi vedeai bărbia ștearsă, ochii jucăuși, care evitau să-ți întîlnească privirile, mișcările șerpuitoare ale mîinilor, gîtul subțire, ca de găină golașă, era cu neputință să-ți închipui că omul acesta organizase cea mai formidabilă mașină de opresiune pe care o cunoscuse vreodată Germania.

Poliția nu fusese însă marea și adevărata lui pasiune. Armata, uniforma, instrucția militară exercitaseră întotdeauna asupra sa o atracție puternică. Himmler se visase întotdeauna conducător de oștiri. Crearea trupelor *S.S.*, acele îngrozitoare *Waffen S.S.*, care aveau să cuprindă mai tîrziu 40 de divizii, reprezenta un început de împlinire a visurilor lui. Spre deosebire de Hitler, care se obstinase să-i convingă pe mai toți partizanii că este un strateg înnăscut, Himmler nu reușise niciodată a face să i se ia în serios însușirile militare. Generalul de armată Paul Hauser, din *Waffen S.S.*, săvîrșise imprudența de a declara, la un pahar cu vin, că Himmler habar n-avea de problemele militare, deși se socotea mult mai priceput decît ofițerii de carieră, pe care-i defăima în mod sistematic. Generalul Hauser scăpase de destituire numai datorită haosului care se instalase în Germania în ultimele luni de război. „Ar fi fost un bun dascăl de școală, dar în nici un caz un capabil conducător de armată", afirmase generalul Walter Dornberger. Generalul Friedrich Hossbach îmi spusese odată despre Himmler că este „geniul rău al lui Hitler, și individul cel mai lipsit de scrupule din cel de-al treilea *Reich*". Semnificativ este faptul că și alte personalități din conducerea partidului îl priveau cu multă antipatie. Știam precis că Alfred Rosenberg îi reproșa fățărnicia, iar Göring îl ura din tot sufletul.

Abia la desert Himmler se mai destinse.

— Ador fructele, îmi spuse. Și sînt un bun cunoscător în acest domeniu.

Făcea aluzie la diploma lui de inginer în agronomie, care îl plasa în rîndul intelectualilor partidului, spre deosebire de numeroșii corifei, autodidacți, începînd cu Hitler.

— Agricultura, *Herr General*, este o știință. O știință tot atît de complexă ca și biologia. Progresul în știință este posibil numai prin studii intense, prin experiențe, prin sacrificii... Da, da... Chiar prin sacrificii umane, *Herr General...*

Se înfrupta cu deliciu dintr-o portocală zemoasă. Fructele de la masa lui Himmler erau aduse din Spania.

— Aici, în Franța, ca și dincolo, în est, ducem o bătălie crîncenă, atît pe frontul exterior, cît și pe cel lăuntric. Ne batem cu armatele dușmane, ne batem cu cetele de partizani, ne batem chiar și cu germanii rătăciți de propaganda comunistă ori iudeo-masonică. Mîine însă, după ce vom decapita hidra cu mii de capete, care amenință existența neamului nostru, după ce vom cuceri victoria și vom impune omenirii năucite de război o pace milenară, vom crea o lume nouă, o nouă ordine socială. Știți cum va arăta această nouă ordine socială ? *Führer*-ul nostru a zugrăvit-o în cuvinte nemuritoare : „Vom avea o clasă a cavalerilor, a stăpînilor, provenind din elementele cele mai diverse. Aceasta va fi recrutată din rîndurile celor care s-au ilustrat în lupta pentru cauza național-socialismului, găsindu-și astfel justificarea istorică. Va urma apoi mulțimea membrilor partidului, categorisiți ierarhic. Pe treptele de jos vor fi masele anonime, colectivitățile slugilor, ale minerilor, ale muncitorilor manuali de orice categorie, care nu-și vor mai schimba niciodată condiția. Puțin importă dacă în trecuta societate burgheză aceștia au fost proprietari funciari, muncitori sau hamali. Poziția economică și rolul social de altădată nu vor mai avea nici o semnificație. Aceste distincții ridicole vor fi contopite într-un unic proces revoluționar. În sfîrșit, jos de tot vom avea clasa străinilor cuceriți, a sclavilor moderni.“

Vorbele lui Himmler erau ascultate cu devoțiune, ca și vorbele lui Hitler la Rastenburg.

— Ați înțeles sensul profund al mișcării național-socialiste. Nu poate să existe ceva mai amplu, mai măreț. Național-socialismul este mai mult decît o ideologie, este mai mult decît o religie, el reprezintă voința de a crea supraoameni.

Am remarcat că Himmler repeta nu numai frazele lui Hitler, dar îi copia și intonația. *Reichsführer*-ul a făcut o pauză, pregătind efectul frazelor finale.

— Şi pentru că a venit vorba de cavaleri, de stăpîni, să punem punctul pe *i*. Cine vor fi aceştia ? Răspunsul este simplu, limpede, categoric. Clasa stăpînilor va fi alcătuită din elita partidului, din membrii unităţilor *S.S.*, care vor constitui totodată acel *Schwarze Korps*, acea încarnare a măreţului Mit al Sîngelui, pe care l-a visat *Führer*-ul...

A încheiat discursul, plecînd fruntea, afectînd un aer pătruns, de preot care oficiază pe un altar nevăzut. Se lăsase o linişte profundă, ca în refectoriul unei mănăstiri. Comparaţia aceasta mi-au trezit-o chipurile smerite ale *S.S.*-iştilor, transfiguraţi de parcă ar fi ascultat cuvintele lui Dumnezeu.

Erau făţarnici, sau fanatici ? Granița dintre fariseism şi habotnicie este greu de delimitat. Cred că nici ei nu ştiau bine în ce categorie intrau. Un singur element atîrna în balanţă. Perspectivele înfăţişate de Himmler îi transportau. Nu e puţin lucru să crezi că mîine vei stăpîni lumea. Lumea însă nu voia să se lase stăpînită de elitele *S.S.* Robii de care vorbea Himmler dădeau acum o lecţie exemplară stăpînilor celui de-al treilea *Reich*. Pînă şi germanii, care se lăsaseră la început orbiţi de făgăduielile mirobolante ale *Führer*-ului, începeau să deschidă ochii, să-şi dea seama de realitate. Frămîntările subterane creşteau în amploare. Dar Himmler nu se temea. Trona în mijlocul celor zece *S.S.*-işti, convins că nimeni şi nimic nu-i va stăvili avîntul.

Încîntat de spectacolul pe care mi-l oferise, Himmler a ridicat fruntea, şi-a privit ciracii, apoi a înălţat mîna, oferindu-le parcă benedicţiunea sa.

— *Herr General,* mi s-a adresat cu prietenie, nu v-ar face plăcere să bem împreună o cafea ?

S-a ridicat de pe scaunul său, în vreme ce *S.S.*-iştii au sărit ca aruncaţi de un resort. Himmler m-a luat de braţ, conducîndu-mă spre un salon alăturat. Nici unul din *S.S.*-işti nu ne-a urmat. Cunoşteau desigur consemnul.

Reichsführer-ul *S.S.* mi-a oferit un loc pe un fotoliu, a închis singur uşa, apoi s-a aşezat pe o canapea „Empire" din faţa mea.

După ce un servitor ne-a adus cafelele, a făcut semn că doreşte să fim lăsaţi singuri.

A sorbit puţină cafea, apoi a lăsat ceaşca pe masă.

— Am o veste bună pentru dumneavoastră, *Herr General.*

Lepădase masca severă pe care o arborase la masă. Se

umanizase. Avea iarăşi mutra lui de dascăl, atît de puţin potrivită cu uniforma-i neagră de *S.S.*-ist.

— O veste foarte bună, *Herr General*. Georges de Gandale a fost eliberat. Am vrut să vă dovedesc încă o dată prietenia mea. Vreau să subliniez iarăşi că numai neşansa m-a împiedicat să vă fiu de folos şi în cazul fiului dumneavoastră. Wilhelm îl chema, nu-i aşa ?

Am rostit, brusc posomorît :

— Wilhelm, *Herr Reichsführer*. Aveţi o memorie excelentă... Pentru eliberarea nepotului meu, Georges de Gandale, vă mulţumesc.

— Prietenii trebuie să se ajute între ei, *Herr General*.

Eliberarea lui Georges nu era totul. Atîta vreme cît tînărul va rămîne în Franţa, primejdia de a fi arestat din nou va pluti permanent asupra capului său. Mai aveam ceva de făcut : trebuia să-l scot din Franţa. Numai cînd îl voi şti ajuns în Spania sau în Elveţia, îl voi socoti în siguranţă. Poate că în privinţa aceasta îl va ajuta şi Colette.

— Ce părere aveţi despre *S.S.*-iştii mei, *Herr General* ? m-a întrebat Himmler, trecînd fără tranziţie la alt subiect.

— Remarcabili ! am declarat.

— Fidelitatea, ascultarea oarbă şi curajul sînt calităţile primordiale ale tuturor acestor luptători. Sute de mii se află sub ordinele mele. Cît despre devotamentul lor faţă de *Führer* şi de persoana mea, nu este nevoie să mai vorbesc.

Am înclinat din cap în semn de încuviinţare.

— Putem privi cu încredere viitorul, *Herr General*.

Şi-a înmuiat iarăşi buzele în ceaşca de cafea. Himmler pregătea ceva. Aşteptam să văd unde voia să ajungă. În această ambianţă calmă, Himmler şi cu mine ne pîndeam reciproc. Himmler se rezema cu tot corpul de braţul canapelei.

— Un singur lucru mă îngrijorează, *Herr General*, grăi el, lăsînd o umbră să-i acopere chipul. Pentru că am o mare încredere în dumneavoastră, am să vă vorbesc fără reticenţe. Am să vă rog însă ca tot ce veţi auzi acum să rămînă între noi.

— *Herr Reichsführer*, sînt deprins cu păstrarea secretului militar.

— Cum vă spuneam, un singur lucru mă îngrijorează profund, zise el, afectînd un aer funebru. Mă tem, *Herr*

General, că marele nostru *Führer* nu va mai fi printre noi cînd vom sărbători sfîrşitul victorios al războiului.

Am adoptat o expresie de circumstanţă.

— *Führer*-ul Adolf Hitler este grav bolnav, *Herr General.* Poate că aţi observat cît s-a schimbat de mult în ultima vreme. Tremurul mîinilor, spinarea încovoiată, expresia rătăcită a ochilor... Două somităţi medicale, *Herr General,* care l-au consultat, mi-au declarat confidenţial : *Führer*-ul suferă de boala lui Parkinson. Faciesul myophatic, fenomenele tipice de paralizie incipientă a membrelor, mersul împiedicat sînt semne caracteristice.

Eram uluit. Himmler nu făcea astfel de declaraţii fără un scop. Implicaţiile erau extrem de grave. Himmler ştia multe despre mine, dar trebuia oare să cred că ştia şi despre ofiţerii implicaţi în complot, de vreme ce îşi îngăduia luxul să facă mărturisiri atît de explozive ? Era în orice caz sigur că nu voi vorbi lui Hitler. În privinţa aceasta, calculele lui erau exacte.

— Mai devreme decît ne închipuim, *Führer*-ul va fi nevoit să îşi întrerupă activitatea. Sănătatea îi este atît de zdruncinată, încît foarte curînd nu va mai fi în stare să-şi îndeplinească atribuţiile. În cazul unei morţi premature, ori a unei încetări a activităţii lui, va trebui să ne gîndim la un om capabil să-i ia locul. Cred că sînteţi de acord cu mine ?

— Dacă situaţia este atît de serioasă, se impun, desigur, unele măsuri...

Discuţia noastră alunecase pe un tărîm primejdios. Căpătase un iz de înaltă trădare. În ceea ce mă priveşte, îmi cunoşteam poziţia. Intervenţia lui Himmler complica alarmant lucrurile.

— Generalii, continuă el, ar trebui să se gîndească serios la un înlocuitor al *Führer*-ului, care să aibă în spate o forţă de şoc susceptibilă să păstreze ordinea în eventualitatea izbucnirii unor... de exemplu, tulburări interne.

Aluzia era directă. Care conducător al celui de-al treilea *Reich* dispunea de o asemenea forţă ? Himmler !

— Această personalitate, adăugă el, trebuie să se bucure de un mare prestigiu, spre a putea trata o pace pe care o dorim, dealtfel, cu *toţii*...

A apăsat semnificativ pe ultimul cuvînt. Ştia deci foarte multe amfitrionul meu. Ştia, însă, în orice caz, că ne avea pe *toţi* în mînă. Orice ofiţer sau civil care participa la un complot

avea familie... Familiile constituiau pentru Himmler un zălog preţios...

— Trebuie să vă declar că nu m-am dat înapoi de la nici un sacrificiu cînd a fost vorba de propăşirea Germaniei, a adăugat cu patos. Dacă situaţia ar cere-o, aş accepta sarcina ingrată de a prelua conducerea ţării...

Ultima lui frază înlătura orice echivoc. Himmler îşi punea candidatura. Noi, generalii, eram invitaţi să-i acceptăm conducerea.

Întrebarea care se punea era următoarea : Cît de ample erau informaţiile pe care le deţinea asupra noastră ? Dacă ştia puţine lucruri, sau numai presupunea inevitabilă o coaliţie de adversităţi împotriva lui Hitler, ne obliga să ne descoperim. Dacă ştia multe, ne şantaja. Şi într-un caz şi într-altul, încerca să ia castanele din foc cu mîinile noastre. Oferea o alianţă *sui generis :* riscurile de partea noastră, eventualele avantaje de partea lui.

— Cred că este cazul să reflectaţi profund asupra celor ce v-am spus, *Herr General.*

Dacă îmi întindea o cursă ? Arestarea membrilor grupului Solf trebuia să mă pună în gardă. Sigur era un singur lucru : întîlnirea din seara aceasta nu o provocase Himmler, ci era o consecinţă a vizitei mele din timpul zilei. Iniţiativa îmi aparţinea deci mie. Himmler prinsese doar mingea din zbor.

Prin intermediul agenţilor *Abwehr*-ului şi în special al colonelului Oster, aflasem că Himmler încercase în cîteva rînduri să ia contact cu oamenii politici din Occident. Aceştia îi respinseseră mîna întinsă. Era prea compromis spre a iniţia un dialog cu bărbaţii de stat din Anglia şi din Statele Unite. Îşi închipuia că noi, generalii, eram mai puţin compromişi ? Nu ştia că şi noi ne izbeam de foarte serioase dificultăţi ?

— *Herr Reichsführer,* vă mulţumesc pentru încrederea arătată. Am să ţin seama de recomandarea dumneavoastră şi am să reflectez asupra celor discutate. Cred că va fi necesar să ne mai întîlnim... Să mai discutăm anumite puncte...

Încercam să cîştig timp...

— De acord, *Herr General.* Aştept să ne revedem.

S-a ridicat din fotoliu şi mi-a zîmbit fin.

— Dacă vă întîlniţi cu *Reichsmarschall*-ul Göring, vă rog să-i transmiteţi salutările mele cordiale. Aflaţi că vă preţuieşte foarte mult, *Herr General.* Cunoaşteţi şi motivul ? Astrologul său l-a asigurat că un personaj în uniformă militară, cu sem-

nalmentele dumneavoastră, este îngerul său bun. Şi i-a mai făcut o profeţie, care aminteşte oarecum o faimoasă scenă petrecută între Ludovic al XI-lea şi astrologul său. I-a prezis că îşi va da sfîrşitul la un an după moartea acestui înger păzitor... aşadar a dumneavoastră. Şi *Reichsmarschall*-ul l-a crezut.

— Dacă mi-ar spune altcineva acest lucru, aş crede că este o simplă poveste, *Herr Reichsführer.*

— Nu. Nu este nici un fel de poveste. *Reichsmarschall*-ul are grijă de dumneavoastră ca de propriii săi ochi.

— *Herr Reichsführer,* mă copleşiţi.

Ne-am luat rămas bun. Cînd am trecut împreună prin sufragerie, restul invitaţilor se aflau în jurul mesei şi se delectau cu lichiorurile.

Am părăsit reşedinţa lui Himmler curînd după miezul nopţii. Un sfert de oră mai tîrziu, soseam la hotelul „Crillon". La recepţie mă aştepta un mesaj din Berlin. Generalul Olbricht dorea să mă vadă. Însemna că avea ceva important să-mi spună...

Dineul oferit de Himmler îmi lăsase un gust de cenuşă, de care nu reuşeam să mă dezbăr. Cît de puţin cunoşteam totuşi oamenii. Dacă l-aş fi văzut pe stradă, fără să ştiu cine este, n-aş fi bănuit niciodată că sub înfăţişarea lui anodină se ascunde un tiran sadic. Nici acum, după ce încercase să se apropie de mine, să mă capteze, vorbindu-mi cu o aparentă sinceritate, n-aş putea spune că-i pătrunsesem tainele sufletului. Mi s-a întîmplat adeseori să apreciez just caracterul unui om, chiar cînd relaţiile cu el erau de dată recentă. Poate că personalitatea îi era puţin complicată, ori firea prea transparentă ; poate că instinctele mele trezite — datorită cine ştie cărui motiv — acţionaseră eficient, punîndu-mă în gardă, ori, dimpotrivă, liniştindu-mă. Reputaţia lui Himmler era definitiv stabilită. Convorbirile mele cu acest personaj fuseseră destul de lungi şi de serioase, spre a-mi îngădui să-i descifrez caracterul, gîndurile intime, pornirile. Cu toate acestea, în privinţa cunoaşterii lui, n-aş putea spune că eram mai avansat decît după prima noastră întrevedere. Amestecul acela de luciditate rece şi de nebunie, de misticism şi de sentimentalisme ieftine, de impulsuri sadice şi de generozităţi deplasate îl făceau impermeabil unei analize mai temeinice. Cum de ajunsese acest om să cîştige încrederea lui Hitler ? Psihopaţii

nu fac de obicei trai bun. Egocentrismul lor, devierile mintale, concentrate asupra unui singur obiectiv, nu le permit acea comunicativitate indispensabilă traiului în societate. Hitler şi Himmler se înţelegeau perfect. Devotamentul *Reichsführer*-ului *S.S.* faţă de stăpîn atingea proporţiile adulaţiei. „*Der treue Heinrich*", îl definea Hitler. Tot Hitler declarase o dată în public :

— Himmler se devotează unei idei şi este credincios ei pînă la moarte. Graţie lui, formaţiile *S.S.* au reuşit să constituie un corp extraordinar. Himmler este pentru mine un fel de Ignaţiu de Loyola. Cu inteligenţă şi dîrzenie, înfruntînd toate dificultăţile, a făurit acest magnific instrument de luptă.

Atît de magnific, încît o lume întreagă se cutremură cînd aude de *S.S.*, aceste două litere împerecheate, devenite simbolul terorii şi al morţii. Şi familia mea şi-a dat tristul ei tribut.

Dezastrul de la Stalingrad abia se încheiase. Germania aflase cu stupoare despre întîia mare înfrîngere a celui de-al treilea *Reich !* După ce asistasem la agonia Armatei a 6-a din Stalingrad, Hitler mă trimisese iarăşi în Africa de Nord, spre a sprijini eforturile lui Rommel, care încerca să salveze resturile armatelor germane, italiene, zdrobite de Armata a 8-a a generalului Montgomery, în cursul bătăliei de la El Alamein, din octombrie '942.

Încleştarea de la El Alamein abia se încheiase. Rommel începuse acea faimoasă retragere de-a lungul a 1 500 de kilometri de deşert — pe care comentatorii militari cu înclinări literare o asemuiseră cu retragerea celor zece mii de greci după bătălia pierdută în preajma Babylonului, atît de magistral istorisită de Xenophon — cînd o nouă lovitură avea să zguduie din temelii dispozitivul apărării noastre din Mediterana. În cadrul operaţiei „Torţa", trupe americane, transportate de peste 850 de vase, au executat debarcări coordonate în mai multe puncte de pe coastele atlantice şi mediteraneene ale Africii de Nord. Operaţia aceasta de mari proporţii avea dealtfel să se încheie cu nimicirea totală a forţelor Axei, înghesuite în ultima lor redută : capul de pod de la Tunis.

Nu pot să uit seara aceea din decembrie, cînd Hitler a convocat la Rastenburg pe generalul de armată von Arnim şi pe generalul-locotenent Ziegler, spre a le încredinţa misiunea de a stăvili marşul coloanelor americane, de sub comanda generalului Eisenhower, care, după ce invadaseră Marocul şi Algeria, se apropiau de Tunisia, în scopul de a o cuceri şi a cădea apoi în spatele greu încercatului *Afrikskorps*, de sub

comanda lui Rommel. Am asistat și eu la această conferință în calitatea mea de general-inspector al *Luftwaffe*. Operația pe care Hitler avea intenția să o lanseze în Africa necesita un puternic sprijin aerian.

În acel timp, ne aflam cu toții sub impresia tragediei de la Stalingrad. Hitler, cu încăpățînarea lui caracteristică, refuzase să autorizeze retragerea Armatei a 6-a din orașul încercuit, așa cum dealtfel refuzase inițial să aprobe și retragerea lui *Afrikakorps* de la El Alamein, cerută de Rommel în repetate rînduri. Spre deosebire de Paulus, care executase *ad litteram* ordinele primite de la *O.K.W.*, Rommel își asumase răspunderea încălcării dispozițiilor superioare și, după ce se degajase din încleștarea Armatei a 8-a britanice, ordonase retragerea spre vest.

Insuccesul de la El Alamein și apoi cel de la Stalingrad avuseseră pentru Hitler semnificația unei intolerabile pierderi de prestigiu. Așa ceva nu trebuia să se mai repete. Forțele aliate, de sub comanda lui Eisenhower, trebuiau date peste cap și aruncate în mare. Keitel îl și asigurase pe *Führer* că întocmise un plan de bătaie, menit să ducă la anihilarea efectelor debarcării anglo-americane din Africa. Von Arnim și Ziegler luptaseră pe frontul de Est. Acum Hitler hotărîse să le încredințeze Armata a 5-a „Panzer", care urma să fie constituită în Tunisia.

Cînd a întrebat din ce unități va fi alcătuită Armata a 5-a „Panzer", Keitel s-a grăbit să-l informeze — cu acea siguranță pe care o afișa întotdeauna — că, în afara unităților pe atunci existente în Tunisia, o va întări cu trei divizii blindate și cu trei divizii de artilerie motorizate, la care se va adăuga și divizia de *Luftwaffe* „Hermann Göring", aflată în acel moment în refacere : pînă în martie '943, cel mai tîrziu, toate aceste unități vor fi transportate în Tunisia.

În concepția lui Hitler, adoptată dealtfel și de von Arnim, Armata a 5-a „Panzer" avea să execute o ofensivă fulger. Baza de plecare : zona Tunis-Bizerta. Direcția : Vest. Obiective : lanțul de munți care constituie frontiera dintre Tunisia și Algeria, apoi capturarea porturilor Bône, Philippeville și Alger, în vederea aruncării în mare a trupelor de invazie aliate. Proiectul, foarte ambițios, nu ținea seamă de posibilitățile reduse de aprovizionare ale unei armate de asemenea proporții. Superioritatea aviației anglo-americane schimbase raportul de forțe în favoarea aliaților. *Feldmarschall*-ul Rommel se plînsese în repetate rînduri de insuficiența aprovizionărilor.

Lipsa de combustibil îl împiedicase sistematic să-şi dezvolte contraloviturile plănuite. Dacă se adăuga la aceasta şi inferioritatea lui *Afrikakorps* în blindate, tabloul dificultăţilor la care se expunea von Arnim era complet.

Ca şi la Stalingrad, mi s-a încredinţat misiunea de a crea un pod aerian între Italia şi Africa, precum şi de a spori eficienţa protecţiei aeriene, absolut necesară convoaielor navale de transport, care făceau naveta între Sicilia şi Tunisia. Întrucît eram reţinut pe frontul oriental de operaţiile mult mai stringente ale aprovizionării Stalingradului încercuit, von Geist avea să se deplaseze în locul meu pe Frontul de Sud, cu scopul de a lua primele măsuri.

Cu *Feldmarschall*-ul Kesselring, comandantul Frontului de Sud — şi şeful direct al lui Rommel — colaborasem în repetate rînduri şi nu avusesem niciodată a mă plînge. Nu puteam spune acelaşi lucru de o serie de ofiţeri, generali din subordinea sa, şi nici mai ales despre generalul von Rintelen, ataşatul militar german la Roma, însărcinat să dinamizeze guvernul fascist, care executa cu mari întîrzieri aprovizionarea forţelor noastre din Africa. Cu von Rintelen avusesem discuţii tari, ca şi Rommel, dealtfel, care-i reproşase adeseori inerţia. Von Rintelen se mărginise să-i răspundă că responsabilitatea o aveau „macaronarii".

În pragul lunii februarie, cînd capitularea Armatei a 6-a la Stalingrad devenise iminentă, iar continuarea prezenţei mele la cartierul general al lui von Manstein nu-şi mai avea raţiunea, am plecat în Italia.

Cu inima grea, am părăsit Frontul de Est. Îl lăsasem pe Albert în infernul de la Stalingrad. Speram că va supravieţui încercărilor care-l aşteptau, că, odată războiul încheiat, se va înapoia în Germania, îşi va întemeia o familie şi se va bucura de o existenţă calmă pînă la adînci bătrîneţi. Aproape doi ani m-am hrănit cu aceste iluzii. Prin intermediul Crucii Roşii, am încercat să mă interesez de soarta lui. Rezultatele au fost nule.

Cînd am sosit în capitala Italiei, am putut să constat că situaţia era mai grea decît îmi închipuisem. Kesselring, cu care am avut o primă convorbire, mi-a afirmat că Roma devenise un cuib de viespi. Domnea un spirit defetist pronunţat, din cauza insuccesele recente ale lui Rommel şi a tratamentului la care erau supuse trupele italiene pe Frontul de Est. Dealtfel, în curînd urma să mă conving personal de această stare de lucruri. În ceea ce priveşte executarea

misiunii mele, m-a asigurat de tot concursul său. Știam însă că nu putea face mare lucru.

La Roma domnea într-adevăr o atmosferă de înmormîntare. Iminența instalării unor mari forțe anglo-americane în nordul Africii crea perspective sumbre. O debarcare aliată în Sicilia sau în sudul Italiei părea iminentă. Italienii se arătau din ce în ce mai rebeli continuării ostilităților. Intraseră în război împinși de la spate de un dictator belicos, care nu mai știa la ora aceea cum să iasă onorabil din încurcătură. Roma, atît de veselă odinioară, arăta acum ca un oraș asediat. Fasciștii în uniformă erau priviți cu antipatie. Chipurile oamenilor erau cenușii.

Atmosfera aceasta apăsătoare am întîlnit-o pretutindeni. Chiar și în birourile personajelor politice sau ale căpeteniilor armatei, cu care am fost silit să iau contact. Fiindcă von Rintelen nu mi-era aproape de nici un folos, am luat personal taurul de coarne, făcînd vizite personalităților oficiale de care depindea rezolvarea problemelor aprovizionării. Peste tot am întîlnit o delăsare totală. Am ajuns pînă la generalul Ambrosio, șeful Marelui Stat-Major, numit în locul mareșalului Cavallero, revocat din ordinul lui Mussolini. Ambrosio m-a asigurat de toată cooperarea sa. Deși se străduia să fie prietenos, i-am deslușit instinctiv ostilitatea ascunsă în dosul unei politeți impecabile. Însă chiar dacă ar fi vrut sincer să mă sprijine, cred că tot n-ar fi fost în stare s-o facă, atît de mare era debandada în zona interioară.

I-am declarat că Rommel nu va mai rezista în Africa dacă nu i se vor asigura cantități sporite de carburanți.

— Am depus pînă în prezent sforțări uriașe, mi-a răspuns. Care sînt rezultatele ? Acum cîteva zile, Armata a 8-a britanică a ocupat Tripoli. Imperiul nostru colonial a încetat să mai existe. Ne vom face și mai departe datoria. Dar moralul trupelor noastre este zdruncinat. Încercările prin care soldații noștri trec în Africa, dar mai ales trista experiență de pe Frontul de Est nu sînt de natură să le sporească avîntul combativ alături de aliații germani, care nu s-au arătat întotdeauna generoși. Este cazul să vă reamintesc modul în care mareșalul Rommel a sacrificat infanteria noastră la El Alamein, sau tratamentul aplicat soldaților noștri de către germani la cotul Donului ?

Ce rost avea să mai discut ? Îi înțelegeam amărăciunea. Dar ce puteam să fac ? Să-i fi exprimat compasiunea pentru

brutalitatea de care dăduseră dovadă soldaţii germani, aruncînd pe răniţii italieni din propriile lor camioane ?

Arestarea lui Mussolini şi schimbarea de orientare politică, încercată de Italia cîteva luni mai tîrziu, aveau să-mi demonstreze că în momentul discuţiei mele cu Ambrosio acesta punea deja la cale răsturnarea regimului fascist, aşa cum eu şi prietenii mei pregăteam doborîrea lui Hitler şi a întregului său sistem de guvernare.

După întrevederea cu generalul Ambrosio, am mai avut cîteva întîlniri cu diverşi oameni politici, majoritatea fascişti, care se plasau totuşi la poli opuşi în ceea ce priveşte atitudinea faţă de Germania. Farinacci, de pildă, credea în victoria celui de-al treilea *Reich*. Chiar dacă în mintea lui se trezeau uneori îndoieli, le izgonea, fiindcă prăbuşirea naţional-socialismului şi a fascismului ar fi însemnat sfîrşitul puterii sale. Fără Mussolini, Farinacci n-ar fi însemnat nimic. În cursul unei discuţii, mi-a declarat că la începutul lui noiembrie ar fi spus Ducelui : „Există trădători care ar privi cu bucurie înfrîngerea armatei noastre, ca să poată lovi în fascism. Dar pe toţi aceştia îi vom nimici. Dacă va fi nevoie, vom coborî din înaltul tribunelor şi vom lua arma în mînă."

Credea că îmi face plăcere Farinacci cînd mă asigura de neclintitul său devotament faţă de Axă.

Şi Buffarini mi-a ţinut un discurs asemănător. Şi el a înfierat cu energie defetismul militarilor, împărtăşit şi de multe căpetenii ale partidului fascist. Mi-a citat confidenţial cîteva nume de vînduţi, printre care Grandi, Bottai, Federzoni şi Ciano.

— Italia şi fascismul trec printr-o mare criză, principe, mi-a declarat el. Dar din această încercare vor ieşi fortificate. Vă rog să asiguraţi pe prietenii noştri din Germania că ne vom face pînă la urmă datoria.

Cîteva zile după sosirea mea la Roma, am primit o veste tristă. Generalul-locotenent Fischer, comandantul Diviziei a 10-a „Panzer" din Tunisia, fusese ucis în urma exploziei unei mine italieneşti peste care trecuse cu maşina. Agonia durase cîteva ore. Deşi avea picioarele retezate şi braţul stîng smuls, găsise puterea să dicteze începutul unei scrisori, adresată soţiei sale.

Generalul-maior von Broich a preluat comanda diviziei, iar la *G.S.O. 1* a fost repartizat locotenent-colonelul conte von Stauffenberg. Pe Stauffenberg îl avusesem elev la Şcoala de război. Era un ofiţer strălucit, avea o putere de muncă ieşită

din comun, nervi tari şi o rezistenţă fizică remarcabilă. Studia cu aceeaşi pasiune arta militară, cît şi istoria. Vorbea curent mai multe limbi. Generos, bun camarad, de o seriozitate desăvîrşită, dar în acelaşi timp extrem de spiritual, ştia să se facă simpatizat de toată lumea. Poate că aceste caracterizări amintesc o foaie de memoriu. Deformare profesională, de care nu reuşesc să mă dezbar cînd vreau să descriu un personaj. Pot să adaug şi cîteva trăsături omeneşti, care nu şi-ar fi avut locul într-o foaie calificativă. Era un bărbat de o frumuseţe rară. Soţia lui, o tînără de familie bună, îl adora.

Von Stauffenberg fusese la începutul carierei sale un monarhist convins, apoi opiniile sale se liberalizaseră, căpătînd o coloratură socialistă. Fusese întotdeauna un adversar ireductibil al lui Hitler şi al naţional-socialismului. Foarte curajos, nu se ferea să-şi expună în public punctul de vedere. Ţin minte că în vreme ce mă aflam în biroul lui Halder, la Paris, von Stauffenberg nu ezitase să critice cu violenţă pe Hitler, deşi se mai aflau de faţă şi generalii von Stupnagel, Fellgiebel şi Wagner. Un fapt semnificativ : nimeni dintre cei prezenţi nu a găsit cu cale să-l contrazică.

În Tunisia, von Stauffenberg avea să fie grav rănit în timpul unui atac săvîrşit asupra maşinii sale de două avioane inamice, să se aleagă cu braţul drept amputat de la cot, cu două degete lipsă de la mîna stîngă şi cu ochiul stîng scos. În ciuda acestei invalidităţi, avea să-şi continue activitatea în armată.

L-am întîlnit pe Stauffenberg la Roma. Era în trecere spre Tunis. Cu această ocazie am vorbit îndelung despre război. Era serios îngrijorat de perspectivele negre care se deschideau Germaniei. Mi-a mărturisit dezgustul său faţă de ezitările generalilor de a-l înlătura pe Hitler.

— Numai suprimarea acestui monstru mai poate salva ţara, mi-a declarat cu înflăcărare. Pînă acum generalii au pierdut ocazii care nu se vor mai repeta prea curînd.

La despărţire, l-am rugat să fie mai prudent. Armata era împănată de spioni ai lui Himmler. Clamîndu-şi opiniile antinaziste, riscă să-şi atragă neplăceri. Şi ar fi fost păcat să se aleagă cu o destituire din armată, sau poate cu o sancţiune şi mai gravă.

În aceeaşi seară l-am întîlnit pe Canaris, la Ambasada germană. Ieşeam de la generalul von Rintelen, iar amiralul terminase tocmai o lungă convorbire cu ambasadorul von Bismarck. Omul acesta constituia pentru mine un mare semn de

întrebare. Dinamic, foarte inteligent şi de o abilitate diabolică. Scund, de o vioiciune neobişnuită pentru vîrsta lui, avea talentul de a te convinge că negrul este alb şi albul — negru. Această putere de persuasiune îi servea de minune în cariera sa de şef al *Abwehr*-ului, mai precis *Amt Auslandnachrichten und Abwehr* de pe lîngă *O.K.W.* În termeni mai largi, Canaris dirija serviciul de informaţii din străinătate, precum şi organizaţiile de spionaj şi contraspionaj dependente de armată. Nu ştiu dacă amiralul Wilhelm Canaris avea prieteni. Pentru el, personalităţile din cel de-al treilea *Reich* se împărţeau în trei categorii : în primul rînd, cele folositoare — care trebuiau cultivate, captate, la nevoie cointeresate ; în al doilea rînd, cele nefolositoare — pe care nu le ignora, dar le păstra în rezervă, pentru orice eventualitate ; în al treilea rînd, duşmanii — nu prea mulţi, dar foarte puternici, şi pe care îi lucra din umbră. Canaris nu era un înger. Funcţiile sale cereau lipsă de scrupule, suplete a spiritului, versatilitate, înclinare spre intrigă, calităţi şi defecte indispensabile unui om silit să evolueze printre meandrele pline de primejdii ale spionajului şi ale contraspionajului. Era bănuit de multă vreme că practica un joc dublu, dar adversarii lui nu reuşeau să-şi procure dovezi. Cert este că amiralul scăpase mulţi nenorociţi din ghearele *Gestapo*-ului. O făcea din mărinimie, sau voia să-şi asigure recunoştinţa unor oameni pe care i-ar fi folosit în eventualitatea unei răsturnări de situaţii ? Se mai şoptea că întreţine legături ascunse cu agenţiile aliate, în special cu serviciile de informaţii britanice şi americane din Spania şi din Elveţia. Prevedea înfrîngerea naţional-socialismului şi îşi pregătea o portiţă de scăpare ?

Un singur lucru pot să-l certific fără ezitare. Canaris era un duşman înverşunat al lui Hitler. De multe ori îi contracarase planurile, lucrînd însă cu o abilitate care nu permisese să fie descoperit. Nu se angajase în luptă alături de cercurile care pregăteau doborîrea lui Hitler. Le acoperea însă sistematic manevrele şi le acorda un sprijin indirect, furnizîndu-le prin persoane interpuse informaţii preţioase.

Cel mai înveninat vrăjmas al lui Canaris era Himmler, care urmărea de multă vreme să-i smulgă *Abwehr*-ul, spre a-l integra în organizaţiile *S.S.* Amiralul avea un aliat puternic în armata foarte geloasă pe prerogativele ei. Lupta surdă dintre generali şi Himmler nu putea decît să-i folosească lui Canaris, care îşi conducea cu dibăcie barca.

Canaris m-a invitat să luăm masa împreună în seara aceea.

Am acceptat. Ştiam că de la omul acesta puteam afla multe. Canaris mă servise adeseori, prevenindu-mă asupra unor atacuri pe care le-am stăvilit, luînd din timp contramăsuri adecvate. Îmi cunoştea aversiunea faţă de Hitler şi faţă de metodele lui politice.

Seara a venit să mă ia cu maşina de la hotel. Eram îmbrăcaţi amîndoi în haine civile, aşa că nu riscam să atragem atenţia. Am intrat într-o mică *osteria* din Trastevere, acest străvechi şi atît de pitoresc cartier din Roma. Ştiam că voi găsi acolo o sticlă cu vin de Castelli şi cîte o porţie de *spaghetti „alla carbonara"*, care ne plăceau amîndurora în egală măsură.

În *osteria* se aflau puţini clienţi. Dinspre bucătărie venea o apetisantă aromă de macaroane. Era cald şi bine. Ne-am aşezat la o masă retrasă.

— Localurile publice sînt locuri foarte potrivite cînd vrei să discuţi chestiuni secrete, mi-a spus el odată. E de-ajuns să te asiguri că mesele din jur sînt libere. Iar ca să nu ţi se citească, de la distanţă, pe buze, vorbele rostite, este recomandabil să ţii coatele pe masă şi mîinile împreunate în dreptul gurii, gest inofensiv, care nu dă de bănuit.

Canaris s-a arătat în seara aceea un conviv extrem de agreabil. Mi-a povestit cîteva păţanii hazlii din Spania, legate de aventuroasa lui profesie. Eram dezamăgit. Pentru atîta lucru mă invitase la cină ? Şi el şi eu eram prea ocupaţi spre a ne pierde cîteva ore sporovăind în jurul unui castron cu *spaghetti*.

Abia la desert, Canaris a atacat chestiuni care mă interesau. Şi-a golit paharul, apoi- şi-a aşezat coatele pe masă, împreunîndu-şi mîinile la nivelul buzelor. Îşi mişca jucăuş degetele, ca şi cînd ar fi cîntat la un fluier imaginar.

— Se pregătesc lucruri mari, *Herr General*, mi-a spus *ex abrupto*. Relaţiile dintre Italia şi Germania se alterează pe zi ce trece. Ştiţi poate că în cursul bătăliei de la Stalingrad, Ciano a făcut o vizită intempestivă la Rastenburg.

— Am auzit vag despre acest lucru, dar nu ştiu ce s-a vorbit.

— *Führer*-ul a recomandat să se păstreze cel mai desăvîrşit secret asupra discuţiilor purtate. Nu vrea să se afle în afară că a intrat dihonia între partenerii europeni ai Axei.

Ochii lui Canaris scăpărau de veselie, ca şi cînd mi-ar fi povestit o anecdotă savuroasă.

— Vizita lui Ciano a fost provocată în primul rînd de tratamentul dur la care militarii italieni de pe Frontul de Est pretind că sînt supuşi din partea trupelor noastre. N-aş spune

că nemulţumirile lor sînt în totul nejustificate. Nu este mai puţin adevărat că şi înflăcărarea lor combativă lasă mult de dorit. Dar aceasta e altă chestiune.

A sorbit puţin vin, apoi, cu cel mai firesc şi mai şic aer, a început să-şi agite iarăşi ritmic degetele.

— Ştiţi poate că epitetele pe care Ciano le împerechează cu numele cîtorva dintre cele mai strălucite personaje ale *Reich*-ului nu sînt tocmai tandre. „Cretinul de Ribbentrop", „banditul de Hitler", „imbecilul de Keitel" sînt termeni de care se serveşte în mod curent. Am avut grijă ca *Führer*-ul să fie informat de aceste amabile caracterizări. Vreau să-i menajez dispepsia de care se zvoneşte că ar suferi. În vagonul personal al lui Ciano am avut grijă să instalez microfoane. Omul meu a ascultat totul. Ciano a fost urmat de o numeroasă suită, printre care şi generalul Cavallero. Pe întreg traseul german, atmosfera din tren a avut tot timpul să se înfierbînte. „Aţi observat ? s-a plîns Cavallero lui Ciano. Ofiţerii care ne însoţesc sînt insultaţi prin gări de militarii germani." Ciano a replicat furios : „Am remarcat. Se petrec fapte intolerabile." „La opriri, ni se interzice să coborîm pe peron", s-a plîns un aghiotant. „Nu ne e permis să ne dezmorţim picioarele, plimbîndu-ne pe lîngă vagoane." „Aşa este, a replicat aprins ginerele lui Mussolini. S-ar spune că sîntem prizonierii, nu oaspeţii *Führer*-ului." „Călătoria aceasta îngrozitoare am s-o ţin minte toată viaţa !" a exclamat la un moment dat Cavallero.

Canaris avea talentul de a colora prin tonul său istorisirea, dîndu-i relief şi savoare.

— La Rastenburg, a continuat amiralul cu aceeaşi vervă, lucrurile s-au complicat şi mai mult. Ciano venea cu un mesaj imperios : „Încheiaţi pacea cu ruşii !" Recomandarea aceasta nu era de natură să-l încînte pe Hitler, căci sublinia tristul ecou pe care eşecul nostru de la Stalingrad îl avusese în Italia. Înfricoşat de succesul operaţiei „Torţa" şi de pericolul iminent al mutării teatrului de război din nordul Africii pe teritoriul Italiei, Mussolini pretindea *Führer*-ului să ajungă la un *modus vivendi* cu ruşii, deoarece pericolul cel mai mare venea acum din partea anglo-americanilor. „Canalizaţi preocupările ruşilor spre Extremul Orient", îl mai povăţuia Ducele.

În tot acest timp, Hitler îşi rumega mînia. Nu era deprins a i se trasa linia de conduită. Ciano şi-a dezvoltat aproape o oră teoriile. Cred că în momentele acelea, *Führer*-ul se întreba dacă n-ar fi mai nimerit să-l dea afară, închizînd astfel penibila filipică. După ce contele Ciano şi-a epuizat argumentele,

Hitler a trecut la contraatac. A arătat că germanii au dezlănţuit campania din est numai spre a preveni o agresiune sovietică, apoi s-a lansat intr-unul din discursurile lui menite să epateze auditoriul. A elogiat armata germană, care a reuşit să pătrundă pe o adîncime de 1 500 de kilometri în inima Rusiei, şi a încercat să demonstreze că iarna stăvileşte temporar avîntul soldaţilor noştri, dar că, odată cu venirea primăverii, va fi reluată ofensiva spre est. Stalingradul nu reprezenta decît un episod fără importanţă. Ciano nu s-a lăsat convins. Discuţia a căpătat un caracter contradictoriu. Deşi tonul rămînea politicos şi aparent calm, temperatura replicilor creştea. Spre a evita înveninarea confruntării verbale, cele două părţi au convenit să treacă la discuţia situaţiei din Mediterana. „Faza în care ne aflăm acum evocă cel de-al patrulea război punic, a declarat *Führer*-ul cu emfază. Tunisia a căpătat o importanţă strategică deosebită. Germania pregăteşte dezlănţuirea unei ofensive hotărîtoare, menită să ducă la nimicirea inamicului, la cucerirea Algeriei şi a Marocului şi la reocuparea teritoriilor pierdute din Libia. Dar atingerea acestor obiective nu este posibilă fără cooperarea activă a Italiei. Flotei italiene îi revine sarcina de a asigura aprovizionarea trupelor combatante din Africa. Neîndeplinirea acestei condiţii va atrage după sine nimicirea tuturor forţelor italo-germane angajate în luptă.“ Cu alte cuvinte, responsabilitatea revenea în întregime Italiei. Discuţiile s-au încheiat într-o atmosferă de îngropăciune. Ciano a declarat că va aduce la cunoştinţa Ducelui punctul de vedere al *Führer*-ului. Italienii au plecat furioşi spre patrie, iar Hitler a rămas convins că aliaţii săi din sud au început să şovăie. În consecinţă, a hotărît să-şi ia măsuri de prevedere. Pe dumneavoastră, *Herr General*, v-a trimis în Italia spre a activiza aprovizionarea şchiopătîndă a trupelor din Africa. Mie mi s-a încredinţat misiunea să sondez intenţiile înalţilor demnitari italieni şi să-i descopăr pe aceia care cochetează cu aliaţii. Himmler a sosit de curînd la Roma, într-o vizită de prietenie. În realitate, trebuie să studieze la faţa locului mijloacele de trecere a puterii din mîna autorităţilor italiene într-a forţelor germane, cu minimum de zguduire. Kesselring a şi primit dispoziţii să fie gata pentru a ocupa cu trupele sale centrele vitale ale peninsulei, a aresta pe înalţii demnitari ostili alianţei cu Germania şi a oficializa astfel aservirea definitivă a acestei ţări. Numai von Bismarck, ambasadorul nostru, nu a primit nici o misiune specială. Diplomaţii sînt în general atît de naivi, încît află evenimen-

tele de seamă în urma omului de pe stradă...

— Şi italienii ? l-am întrebat.

— Italienii ? Îşi blestemă ceasul cînd au intrat în război alături de Germania. Şi Mussolini a început să se trezească.

— Îl credeam un fanatic.

Canaris a ridicat din umeri.

— Mussolini nu este un fanatic. Nu are suficientă tărie de caracter. A ajuns acolo unde se află datorită unui favorabil complex de împrejurări. A dovedit că este un perfect birocrat. A făcut o oarecare ordine în haosul postbelic. Atît şi nimic mai mult. În politica externă a fost un nehotărît, spre deosebire de Hitler, care a fost consecvent, de la început şi pînă la sfîrşit. Un exemplu tipic al caracterului lipsit de fermitate al lui Mussolini îl reprezintă fluctuaţia politicii sale faţă de Austria şi faţă de Dolffus. L-a sprijinit un timp, ca mai tîrziu să-l părăsească. Mussolini nu a intrat în război cu convingerea că serveşte o cauză. În mai '940 a chemat pe mareşalii Badoglio şi Balbo, spre a le comunica hotărîrea sa de a uni forţele Italiei cu ale Germaniei în vederea zdrobirii Marii Britanii. Badoglio a ridicat obiecţiuni : „Nu sîntem pregătiţi pentru un război. V-am prezentat aproape săptămînal rapoarte în acest sens. Avem douăzeci de divizii care dispun doar de şaptezeci la sută din armamentul necesar. Pregătirea de luptă reprezintă acelaşi coeficient. Celelalte douăzeci de divizii au un coeficient şi mai scăzut. Maximum cincizeci la sută. Lipsesc tancurile. Forţele noastre aeriene nu sînt organizate. Echipamentul militar este ca şi inexistent. În această situaţie, putem oare intra în război ? Coloniile noastre se zbat în mari lipsuri. Flota comercială este împrăştiată pe mări... Ar fi să ne sinucidem !“ a declarat mareşalul în încheiere. Ducele l-a ascultat, stînd cu mîinile în şolduri, în acea tipică poză care în concepţia lui trebuia să-i exteriorizeze hotărîrea, virilitatea. „Sînteţi prea enervat ca să puteţi judeca limpede, corect situaţia. Pot să vă asigur că în septembrie războiul va fi încheiat. Am nevoie de cîteva mii de morţi, astfel încît să pot asista la conferinţa păcii în calitate de beligerant.“

— Foarte interesant ! am exclamat.

— Interesant şi trist totodată, a replicat amiralul. Trist şi pentru italieni, şi pentru noi. O Italie neutră, dar prietenoasă faţă de Germania, ar fi constituit o permanentă ameninţare faţă de aliaţi. Necunoscînd adevăratul potenţial militar al armatei italiene, englezii ar fi acceptat poate într-o zi medierea Ducelui. Intervenind alături de noi, ne-a silit să tri-

mitem un mare număr de divizii în sud, spre a-i scoate din încurcătură. N-ar fi fost preferabil ca armatele germane angajate în Balcani și în Africa să se fi aflat acum în Rusia ? Dacă aliații vor ataca Franța, și această perspectivă a intrat în domeniul posibilităților apropiate, vom avea de luptat nu pe două, ci pe trei fronturi. Aici ne-a dus politica „inteligentă" a lui Hitler și a lui Mussolini. Vă vorbeam, *Herr General*, de versatilitatea Ducelui. Omul acesta trăiește momente de euforie, urmate de stări de adîncă descurajare. În iulie '940, Mussolini declara : „În trei zile am anihilat cincizeci la sută din potențialul naval britanic". Iar în octombrie '940, intrarea în România a trupelor germane l-a făcut să exclame bătăios : „Hitler mă pune întotdeauna în fața faptelor împlinite. Acum îi voi plăti cu aceeași monedă. Va afla din ziare că am ocupat Grecia. Astfel echilibrul va fi restabilit". A ordonat generalilor săi să atace pe toate fronturile. Înaintea declanșării campaniei din Grecia, le dădea instrucțiuni care îi evidențiau lipsa de pricepere în domeniul artei militare. După o conferință rămasă memorabilă prin absurditatea tezelor susținute de el, a declarat, plin de sine : „Să nu vă îngrijoreze pierderile. Fac această precizare fiindcă unii comandanți au proasta deprindere de a-și opri înaintarea din cauza pierderilor grele". Insuccesele armatelor italienești din noiembrie i-au strecurat în suflet primele îndoieli. Hitler i-a trimis un mesaj în care nu l-a scutit de critici. Descumpănit, Mussolini i-a declarat lui Ciano : „Hitler m-a pocnit peste bot. Ce lecție aspră !" Cam în aceeași epocă se destăinuia tot ginerelui său : „Nu mai e nimic de făcut. Trebuie să cerem încetarea ostilităților prin intermediul lui Hitler." În decembrie, la Tobruk, italienii au suferit una dintre cele mai cumplite înfrîngeri din istoria acestui război : „Cinci generali căzuți în captivitate și un general căzut pe cîmpul de luptă, s-a văitat indignat. Iată raportul existent între italienii înzestrați cu o capacitate militară și cei lipsiți de o asemenea capacitate". În iulie '941, moralul lui Mussolini a înregistrat un salt care l-a făcut să exulte, în ciuda bombardării orașului Napoli. „Sînt fericit că orașul acesta cunoaște nopți atît de aspre. Rasa are să devină mai puternică. Războiul va face din napolitani un popor nordic". Uneori se revolta împotriva autorității lui Hitler : „Nu-mi place să fiu chemat la întrevederi, ca un secretar la porunca stăpînului". Mai tîrziu se supunea, mormăind în culise : „Trebuie să-l ascult pe *Führer* debitînd trei ceasuri un monolog plictisitor". Sau : „Deocamdată nu am ce face. Trebuie

să urlu deopotrivă cu lupii". Intrarea în război împotriva Rusiei i-a trezit accente de entuziasm liric. S-a oferit să trimită un număr de divizii pe Frontul de Est. Propunerea lui nu l-a entuziasmat pe Hitler. Mussolini a stăruit să contribuie cu forțele sale armate la înfrîngerea rușilor. Cînd a trecut în revistă primele unități destinate Frontului de Est, a declarat, plin de exuberanță : „Aceste divizii sînt superioare celor nemțești atît în ceea ce privește oamenii, cît și materialul".

— Savuroasă pantalonadă ! am exclamat.

— Declarațiile lui atingeau uneori grotescul : „Unii pretind că raționalizarea pîinii la două sute de grame pe cap de om este foarte puțin. Ei bine, pot să vă asigur că la primăvară voi reduce și această rație. Sînt fericit că vom vedea pe chipul poporului italian urmele suferinței. Astfel voi putea vorbi cu autoritate sporită la conferința păcii".

— Pare de necrezut !

— V-aș putea cita, *Herr General,* și alte perle de acest gen. Dosarele mele sînt pline. Bătălia de la Stalingrad l-a lăsat fără glas. S-a închis în reședința sa de la Rocca delle Caminate și acolo își rumegă amărăciunea. Aceasta nu înseamnă că ar fi abandonat lupta. Își pregătește o reintrare spectaculoasă în scenă.

— M-ați întrebat mai adineaori ce fac italienii ? Am să vă răspund. Datorită rolului meu, sînt bine informat. Italienii din metropolă suferă de foame. Bombardamentele aliate îi seceră. Aproape că nu există familie care să nu-și plîngă morții căzuți fie pe front, fie în orașele supuse bombardamentelor. În acest timp, privilegiații petrec. Comentează amorul lui Mussolini pentru Claretta Petacci, participă la festivalul filmului de la Veneția, organizează recepții sub pretextul activării operelor de binefacere. Se destrăbălează, frecventează barurile, tripourile clandestine, saloanele... Piva, secretarul federal fascist din Veneția, a îndrăznit să protesteze : „Potentații și amantele lor au venit să admire filmul *Căile inimii,* în care apare o nouă vedetă, pe nume Myriam Petacci. Și-a descoperit talente de actriță de cînd sora ei joacă un rol atît de important în existența Ducelui. Toți oamenii aceștia își fac bivuacul săptămîni întregi în apartamente luxoase, defilează ca un torent de noroi, sfidează poporul angajat în istovitorul său efort de război. Dacă ar trebui să spun unde începe și unde se termină putreziciunea, cu siguranță că n-aș reuși. Ceea ce simt totuși este că a sosit momentul să facem curățenie, să lichidăm o dată pentru totdeauna acest bordel

neruşinat". Nu ştiu, *Herr General*, dacă Piva va reuşi să-şi mai păstreze multă vreme locul. Nu e înţelept să te legi de cei mari. Şi-a privit ceasul : Mă tem că va trebui să plec. În noaptea aceasta trebuie să am o întrevedere importantă, care nu permite amînare.

A cerut nota de plată. După ce am ieşit împreună în stradă, m-a luat de braţ. Şi-a apropiat faţa de obrazul meu. Abia îl deslușeam, din cauza camuflajului sever, dar îi auzeam bine respiraţia.

— Şi în Germania se pregătesc evenimente mari, *Herr General*. Poate că veţi avea şi dumneavoastră un rol în schimbările care vor urma. Vă dau însă un sfat. Să fiţi extrem de prudent. Jocul dumneavoastră nu este absolut acoperit. Poate că unii vor încerca să se folosească de dumneavoastră sau de prietenii dumneavoastră. Fiţi atent. Să ştiţi să deosebiţi pe prieteni de duşmani. Acum două săptămîni cenzura a pus mîna pe o scrisoare semnată de un imbecil — nu pot să-i spun altfel — care participase la o reuniune la contele Moltke. La această reuniune, la care aţi asistat şi dumneavoastră, s-a discutat despre necesitatea răsturnării actualului regim. Trebuie să recunoaşteţi şi dumneavoastră că subiectul era exploziv. Vă închipuiţi ce s-ar fi întîmplat dacă scrisoarea ar fi căzut în mîna *Gestapo*-ului. Norocul dumneavoastră este că cenzorul care a dat de scrisoare era agentul meu. Iat-o ! V-o ofer.

A scos din buzunarul dinăuntru al hainei un plic pe care mi l-a strecurat.

— Vreau să ştiţi numai că în mine aveţi un prieten. Maşina mea are să vă conducă pînă la hotel. Să nu vă supăraţi că am să mă retrag.

Am protestat. Nu voiam să-l las fără maşină.

— Aş fi preferat să fac o plimbare pe jos pînă acasă.

M-a strîns de braţ.

— Nu vă sfătuiesc, *Herr General*. Nu e sănătos să circulaţi singur noaptea pe străzile Romei. În oraşul acesta nu sîntem înconjuraţi numai de prieteni. Folosiţi maşina mea. Eu am treabă undeva, pe aproape. Afară de aceasta, sînt deprins să mă feresc de primejdiile nocturne. Nu uitaţi că de mulţi ani încoace trăiesc într-un mediu oarecum bizar...

A dat poruncă şoferului, m-a salutat — i-am văzut o clipă faţa în lumina albăstruie a farurilor — apoi s-a topit în noapte.

Îndată ce am ajuns la hotel, am desfăcut scrisoarea. Un baron infatuat, pe care-l cunoscusem la Moltke, istorisea cu o candoare dezarmantă o discuţie auzită în casa prietenului său. Discuţia aceasta putea constitui o probă serioasă într-un proces de înaltă trădare. Inconştient, baronul cita o serie de nume, printre care şi pe al meu. După ce am terminat lectura, am dat foc scrisorii. Scrumul l-am zdrobit conştiincios în scrumieră. Am luat hotărîrea să-l previn pe Moltke. Prietenul său, baronul, trebuia exclus din cercul său.

În zilele următoare am avut mult de lucru. Am zburat de două ori pînă în Africa, spre a verifica intensificarea transporturilor destinate armatelor lui Rommel şi lui von Arnim. Am constatat cu satisfacţie că ritmul şi volumul aprovizionărilor pe calea aerului înregistrau o creştere îmbucurătoare. Era şi timpul. În decembrie şi în ianuarie '943, italienii pierduseră aproape cincizeci de nave de transport. Aviaţia inamică, foarte activă, ataca tot mai viguros convoaiele maritime italieneşti. În acord cu Comandamentul celei de-a 2-a *Luftflotte*, am repartizat operaţiilor de transport 200 de avioane Ju-52 şi 20 de „Messerschmidt"-uri hexamotoare, care au reuşit să transporte 7 500 de tone lunar, o performanţă nerealizată la Stalingrad. Este adevărat că aprovizionările acestea nu atingeau nici pe departe nivelul de 120 000 de tone solicitate de fronturile noastre din Africa. Mai mult nu puteam face.

În acest timp, la Roma se vorbea despre mizeriile amoroase ale lui Mussolini. Se zvonea că Ducele s-ar fi certat cu Claretta Petacci. Într-un moment de exasperare, s-ar fi plîns contesei de Gange că se săturase de Claretta, care îl scîrbea mai rău decît un „vomitiv". Împreună cu fratele ei, îl şantaja, amenin-ţîndu-l că îi va face un mare scandal şi îl va compromite în ochii lumii. Mussolini se închisese într-una din vilele sale dinafara Romei, spre a scăpa de prezenţa obsesivă a pretenţioasei sale amante. Persoanele din intimitatea lor clătinau din cap, pline de indulgenţă faţă de aceste „zbenguieli primăvăratice".

Nu sînt moralist şi nici n-am fost vreodată. Eram însă profund dezgustat de complicaţiile sentimentale ale acestui sexagenar.

Mussolini avea şi alte motive de nemulţumire. Căpeteniile fasciste începeau să manifeste veleităţi de independenţă. Miniştrii dădeau dovadă de o incapacitate notorie. Ciano, propriul său ginere, îi crease o situaţie imposibilă, intrînd în conflict cu Hitler. Mussolini înţelegea bine un mare adevăr.

Singurul său aliat la ora aceea era *Führer*-ul. Interesele lor comune îi sileau să meargă cot la cot pînă la moarte. Retras la țară, chibzuise adînc. Înarmat cu o nouă doză de energie, se înapoiase la Roma, demisese pe cei mai compromiși membri ai guvernului, în cap cu Ciano, care își găsise refugiul instalîndu-se ambasador al Italiei pe lîngă Vatican.

Führer-ul primise în sfîrșit satisfacție. Dar toate aceste zvîrcoliri nu aveau decît un caracter formal. Dezorganizarea, haosul, neîncrederea erau atît de mari, încît o ameliorare politică și economică nu mai erau posibile.

O boală de stomac a Ducelui dăduse naștere la zvonuri multiple. Se spunea că are cancer, că în curînd se va retrage de la conducerea statului și că succesiunea va fi preluată de un reprezentant al palatului.

În acele zile am fost chemat din nou la Rastenburg, să raportez *Führer*-ului ultimele schimbări intervenite pe fronturile din Africa. În ajunul plecării mi s-a comunicat că *Führer*-ul se deplasase la Smolensk.

L-am lăsat la Roma pe Kesselring, care, în ciuda optimismului său, era foarte îngrijorat de ostilitatea surdă față de tot ce era german. La 13 martie, aproape de prînz, am sosit la Smolensk, localitate care adăpostea Cartierul General al Grupului de armate Centru, de sub comanda *Feldmarschall*-ului von Kluge. *Führer*-ul sosise cu avionul său personal, escortat de un numeros stol de avioane de vînătoare. Îl însoțea un puternic detașament de trupe *S.S.*, singurele cărora Hitler catadicsea să le încredințeze paza persoanei sale.

La Smolensk domnea mare agitație. De multă vreme *Führer*-ul nu mai călcase pe front, și acest eveniment era comentat în fel și chip. Îndată după aterizarea mea pe aerodromul din Smolensk, am fost chemat. Erau în sala aceea de conferințe cel puțin douăzeci de generali, printre care se strecuraseră cam tot atîția *S.S.*-iști. *Führer*-ul înțelesese în sfîrșit că situația de pe Frontul de Est era foarte gravă, de vreme ce hotărîse să vină în inspecție la Smolensk. Își închipuia probabil că prezența sa în mijlocul trupelor va reuși să le electrizeze, să le imprime acel elan capabil să-i poarte ca pe vîrful unui val pînă la contraforturile Uralilor.

Înainte de a intra în sală, îmi ieșise în întîmpinare maiorul Fabian von Schlabrendorff, din statul-major al comandamentului, care mi-a strecurat la iuțeală cîteva fraze surprinzătoare.

— Peste cîteva ore, *Führer*-ul va pleca la Rastenburg. În nici un caz să nu acceptaţi să călătoriţi cu avionul său. Dacă vă invită, să pretextaţi o indispoziţie fizică gravă. E o chestiune de viaţă şi de moarte.

Prinsese un moment favorabil, astfel ca vorbele lui să nu fie auzite şi de alte urechi. Eram uluit. L-am privit lung. Înnebunise Schlabrendorff ? Îl cunoşteam destul de bine. Îl întîlnisem pentru întîia dată la generalul Ludwig Beck, fostul şef de stat-major al armatei germane. Însoţea pe generalul-maior Henning von Tresckow, şeful de stat-major al Grupului de armate Centru. Cu acea ocazie, Schlabrendorff îmi făcuse o impresie frumoasă. Ştiam că e mîna dreaptă a lui von Tresckow, unul dintre cei mai înverşunaţi potrivnici ai lui Hitler.

Chipul lui inteligent reflecta un calm desăvîrşit. Numai ochii-i întunecaţi, adăpostiţi după ochelarii cu rame metalice, aveau o sclipire atît de intensă, atît de elocventă, încît am înţeles seriozitatea mesajului lor.

Am înclinat din cap în semn de încuviinţare. Îndată ce am intrat în sala de conferinţe, Hitler m-a şi luat în primire :

— Ah, veniţi de la Roma ! Avem să stăm de vorbă, *Herr General.*

A continuat cîteva minute să se întreţină cu generalii din jurul său, printre care nelipsiţii Keitel şi Jodl. *Feldmarschall*-ul Günther von Kluge, comandant pe atunci al Grupului de armate Centru, îi explica pe hartă situaţia frontului. Hitler a dat cîteva directive scurte, apoi s-a întors iarăşi spre mine :

— Acum cîteva zile, von Neurath mi-a furnizat cîteva informaţii interesante asupra atmosferei de la Roma. Sper că-mi aduceţi veşti noi.

Ştiam că se referea la Constantin von Neurath, fiul fostului ministru de externe. Tînărul von Neurath era delegatul *S.S.* al Ministerului Afacerilor Străine pe lîngă armata lui Rommel din Africa.

I-am raportat succint, dar fără să omit nimic esenţial, tot ce am socotit că este necesar să ştie în legătură cu Italia şi cu Africa de Nord. Expunerea mea n-a durat mai mult de zece minute. Hitler m-a ascultat foarte atent.

— Rapoartele dumneavoastră m-au satisfăcut întotdeauna prin precizia lor, *Herr General.* Dacă aprecierile dumneavoastră ar fi ceva mai optimiste...

A zîmbit, lăsînd fraza neterminată. Era în toane bune ? Sau voia să ascundă ceva sub acest zîmbet oarecum forțat ? Afecta un calm britanic. Rareori îl văzusem în această stare sufletească.

— După părerea dumneavoastră, nu sîntem deloc iubiți în Italia ? a rostit.

— Nu, *mein Führer*. Numai Mussolini ne rămîne credincios.

— Mussolini este un om de nădejde, a declarat Hitler. Din nefericire, soldații lui nu sînt buni de nimic. Și strada ? Cum arată strada ?

— Dacă oamenii n-ar fi prost îmbrăcați și nehrăniți, s-ar crede că Roma se află în plină pace. Lumea se plimbă pe stradă, umple pînă la refuz sălile de cinema, dansează, bea vin prost prin cîrciumile ticsite, se uită strîmb la soldații germani și pare-se și mai strîmb la fasciștii în uniformă. Spre a evita incidente cu populația foarte susceptibilă a Romei, comandamentul german a ordonat soldaților noștri să nu circule prin oraș îmbrăcați în uniformă militară.

— Foarte frumos ! a exclamat Hitler. A ajuns să ne fie rușine de uniforma noastră militară !

Fraza lui era ambiguă. Îl scandalizase desconsiderarea uniformei ? Sau ironia lui ascundea abil desconsiderarea pe care el însuși o avea pentru uniforma militară, compromisă în ochii săi de generali ? Forma sibilină a vorbelor lui crea o stare de jenă. Ofițerii de carieră schimbară priviri ciudate, în vreme ce *SS*-iștii zîmbiră în colțul gurii.

— Părerea mea este formată, *meine Herren*, declară el doctoral. Războiul acesta a fost sistematic sabotat de italieni. Decît să fi maimuțărit pe soldații adevărați, încurcîndu-ne pe front, ne-ar fi fost de mai mare folos muncind în uzinele noastre de armament.

— Am fi făcut din ei niște muncitori conștiincioși, interveni Keitel, îndreptîndu-și monoclul. I-am fi învățat să prețuiască disciplina germană.

— Nu le-ar fi convenit plutocraților, zise Jodl. Ar fi pretins că le stricăm muncitorii, familiarizîndu-i cu legislația noastră socială atît de avansată.

Hitler făcu o schimă plină de scîrbă.

— Italienii le-au făcut pe toate în contratimp. Dacă în '939 ar fi declarat că sînt solidari cu noi, englezii și francezii nu ar fi îndrăznit să ne declare război. S-au vîrît în foc tîrziu, cînd nu mai era nevoie.

Generalul Schmundt găsi necesar să intervină.

— Tînărul von Neurath mi-a spus că ofiţerii noştri de pe submarinele aflate la Spezia au surprins nişte mesaje suspecte purtate pe calea undelor între crucişătorul „Vittorio Veneto“ şi Malta.

— Duplicitatea italienilor e certă, zise Hitler. Ducele este bine intenţionat, dar toată lumea îl sabotează. Ce oră e, Warlimont ?

— Două, *mein Führer.*

— N-am să uit niciodată vizita pe care am făcut-o la Roma în mai '938. Am simţit imediat că mă aflu în prezenţa a două lumi care se înfruntă. De o parte, căldura, prietenia primirii fasciste, de cealaltă, răceala glacială a militarilor şi a personajelor de la Curte. Evident, acestor indivizi abjecţi nu le-am dat nici o importanţă. Cei mai mulţi sînt nişte laşi. În special bogătaşii cu venituri mari. Aceştia n-au nevoie de schimbări politice. Nici de revoluţii, nici de războaie. Nici Ducele nu poate face nimic. Printre cei mai apropiaţi colaboratori ai săi se găsesc inşi vînduţi palatului. Ciano, de pildă... Cum v-am spus, eram la palat. Trebuia să dau braţul meu contesei Ciano, ca să o conduc la masă. Deodată a intrat ca o bombă principele Philip de Hessa, cu Mafalda lui. Mare agitaţie ! Ceremonialul cerea să schimb imediat partenera. Am dat braţul Mafaldei. De ce ? Fiindcă era fiica regelui Victor-Emmanuel. În definitiv, ce-mi păsa mie de Mafalda ? Pentru mine nu era decît soţia unui prefect german. A unui funcţionar superior oarecare. Nu era nici măcar frumoasă. De inteligenţă, nu mai vorbesc. Să vedeţi ce linie precisă de demarcaţie au stabilit între garda regală şi fascişti. Îi privesc de sus pe fascişti. Nu e de mirare că Mussolini s-a îmbolnăvit de stomac. I-a făcut atîţia nervi camarila din jurul regelui, încît mă întreb cum de nu s-a îmbolnăvit mai demult. În '941, cînd m-am dus cu Mussolini la cel de-al doilea cartier general — campania din Rusia abia începuse — ştiţi ce mi-a spus ? „Mă gîndesc cu groază la ce se va întîmpla după moartea mea. Am un succesor. Dar sînt eu sigur că acesta va cultiva ideile mele în ceea ce priveşte fascismul ?“ Ţin minte că ne aflam pe viaductul acela de cale ferată, cînd rostea trist fraza asta.

— Da, da, era în Galiţia, a intervenit Keitel. Ne aflam lîngă tunelul acela lung.

Hitler îl privi o clipă fără să-l vadă. Era absorbit de propriile lui amintiri.

— Era noapte, a continuat *Führer*-ul. Discutam tocmai despre rostul politicii în armată. Mussolini îmi vorbea despre ofiţerimea italienească. Mi se plîngea că cei mai mulţi au convingeri monarhiste. „Nu mă pot bizui pe ei", îmi spunea. Apoi a adăugat : „Ştii ceva ? Am încredere în soldaţi, dar n-am încredere în generali. Nu pot să am încredere în generali."

Sublinierea ultimei fraze era de asemenea suspectă. Hitler atribuia lui Mussolini cuvinte pe care el însuşi ar fi vrut să le rostească. Prefera această formă unei confruntări directe cu generalii. Nu fiindcă s-ar fi temut de ei. Dorea să creeze însă o stare de tensiune cu atît mai apăsătoare, cu cît îşi lăsa interlocutorii în incertitudine.

— Aici, la Smolensk, am văzut ce era de văzut, zise el. *Herr Feldmarschall,* se adresă lui von Kluge, veţi ţine seamă de directivele mele. Nu ne este îngăduit să abandonăm poziţii cucerite cu preţul sacrificiului de sînge al soldaţilor noştri. O stabilizare a frontului central se impune... Blondie, fii cuminte ! porunci cîinelui său preferat, care se ridicase de jos şi îşi scutura blana. Cît priveşte podul aerian de la Tunis, funcţionează satisfăcător, *Herr General* von Altenburg. Este regretabil că nu a fost tot atît de eficient şi la Stalingrad. *Meine Herren,* să plecăm.

Se întoarse iarăşi spre mine.

— V-aş oferi un loc în avionul meu, dar este arhiplin.

Am izbit din călcîie.

— Vă mulţumesc, *mein Führer.* Am avionul meu.

— Dealtfel, a reluat Hitler, cred că nu ar strica să faceţi o vizită lui von Manstein, înainte de a vă înapoia în Italia. Grupul de armate Don are nevoie de întăriri aeriene. Vedeţi ce puteţi face.

— Chiar în cursul acestei după-amieze mă voi duce la cartierul general al *Feldmarschall*-ului von Manstein, *mein Führer.*

— Să-mi raportaţi, vă rog, măsurile luate, mi-a ordonat.

În agitaţia prilejuită de plecarea sa, l-am pierdut din ochi pe von Schlabrendorff, care stătuse tot timpul lîngă uşă. Sala s-a golit ca prin farmec şi de generali, şi de *S.S.*-işti. Von Kluge îl conducea pe Hitler pînă la avion. Alaiul ieşise în curte şi se îndrepta spre maşini. În încăpere rămăseseră doar cîţiva mărunţi ofiţeri de stat-major, care strîngeau cu sîrg documentele şi hărţile întinse pe masa mare din mijloc.

În aşteptarea înapoierii lui von Kluge de la aerodrom, am trecut în sala de mese a comandamentului. Am cerut un ceai cald. Eram intrigat de comportarea lui von Schlabrendorff. Doream să obţin explicaţii.

Ceaiul mi-a făcut bine. Drumul lung cu avionul mă obosise. Nu mai eram în prima tinereţe. Zborul acesta pînă la Smolensk nu avusese nici un rost. Raportul verbal pe care-l prezentasem *Führer*-ului aş fi putut să i-l trimit în scris. Era însă clasic procedeul lui Hitler de a-şi sîcîi generalii, chemîndu-i la ordin, cu şi fără motive. Trebuia să le reamintească în orice moment că erau simpli executanţi şi că în faţa lui nu se deosebeau de nişte comandanţi de plutoane. Generalii comandanţi de grupuri de armate trebuiau să dea socoteală *O.K.W.*-ului de toate mişcările lor. Adeseori erau nevoiţi să aştepte soluţii care întîrziau, compromiţînd desfăşurarea operaţiilor.

Dacă aş încerca să-mi scriu memoriile, cred că lectura lor ar fi plictisitoare. Nu mă pot dezbăra de meticulozitatea tipică ofiţerului de stat-major, care nu concepe să vorbească despre război fără a da preciziuni — unităţi militare, cifre statistice prezentate fără înfloriturі, seci expozeuri tactice şi strategice — extrem de fastidioase pentru lectorul dornic să se smulgă din cenuşiul vieţii cotidiene, prin intermediul lecturii. Ar trebui să-mi sistematizez informaţiile, să caut situaţii dramatice, să descriu peisaje şi oameni, să adîncesc analizele psihologice.

Îmi depănam gîndurile, cînd von Kluge şi însoţitorii săi au sosit de la aerodrom. Nu simţeam nici o tragere de inimă să discut iarăşi chestiuni legate de război. Eram foarte obosit. Creierul lucra febril, dar corpul refuza să îl mai servească.

Generalul von Tresckow a intrat în sală, urmat de von Schlabrendorff. S-a uitat în jur, iar cînd m-a văzut, s-a îndreptat spre masa mea. Ca şi von Schlabrendorff, avea o figură impasibilă. Şi în ochii lui am zărit acea luminiţă, atît de elocventă celor iniţiaţi. S-a oprit în dreptul meu, m-a salutat cu acea cordialitate respectuoasă pe care o manifesta întotdeauna faţă de mine, iar la invitaţia mea, s-a aşezat la masă. Von Tresckow personifica disciplina. Fiindcă nu avea decît gradul de general-maior, nu-şi permitea o atitudine familiară faţă de mine, deşi eu îl număram printre prietenii mei. Von Tresckow lucrase înainte de război sub ordinele generalului Beck, care îi apreciase calităţile şi încercase să şi-l apropie sufleteşte. Nu-i fusese greu să-l convingă a trece de partea

noastră. Von Tresckow avea o educație solidă, dobîndită în sînul familiei sale de prusaci tradiționaliști. În tinerețe, își cîștigase existența activînd în lumea bancară. Intrase apoi în armata activă, reușind să ajungă la vîrsta de 41 de ani șeful de stat-major al *Feldmarschall*-ului von Bock, apoi al *Feldmarschall*-ului von Kluge. Îl întîlnisem adeseori la generalul Beck, șeful necontestat al militarilor dizidenți. Von Tresckow fusese întotdeauna partizanul loviturilor tari și dușmanul amînărilor. Din nenorocire, camarazii săi, care îi împărtășeau principial ideile, nu erau tot atît de hotărîți să treacă și la acțiuni. Împrejurări potrivnice făcuseră să eșueze cîteva tentative, care, dacă ar fi reușit, ar fi dus poate — pe lîngă înlăturarea lui Hitler — la schimbarea destinului omenirii...

Și von Schlabrendorff se așeză la masă.

— Două ceaiuri ! porunci el.

Numai noi trei ne mai aflam în acea mare sală de mese. Soldatul plecase să execute comanda. Cînd s-a văzut singur cu noi, von Tresckow a respirat adînc, eliberat parcă de o povară. Își trecu mîna peste fruntea lui înaltă, cu tîmple dezgolite.

— De data aceasta nu se poate să nu reușim ! a exclamat.

În clipa aceea avea o privire de iluminat.

— Mi-a fost mare teamă că *Führer*-ul are să stăruiască să-l însoțiți, îmi spuse Schlabrendorff. Căutam un pretext, spre a vă împiedica să plecați cu avionul său.

— De ce ?

Von Tresckow a zîmbit în colțul gurii, apoi și-a consultat ceasul.

— Peste un sfert de oră sper să vedem Germania eliberată de Hitler.

În mintea mea s-a făcut lumină.

— Atentat ? am șoptit.

— Am introdus o bombă cu întîrziere în avionul lui, zise von Tresckow.

Am scăpat o exclamație :

— Cum ați făcut ?

— Am încredințat unui aghiotant al său un pachet, spunîndu-i că ar conține două sticle cu vin. L-am rugat să le predea unui fost coleg al meu, actualmente ofițer de stat-major în *O.K.W.*

— Dintre toți însoțitorii lui Hitler, numai de Warlimont îmi pare rău, zise Schlabrendorff.

Soldatul aduse ceaiurile și plecă după treburile sale.

— Am vrut să forțez mîna mareșalilor, zise von Tresckow. Înainte de sosirea lui Hitler aici, am avut cîteva convorbiri cu von Kluge. Am încercat să-i demonstrez că i-am face fericiți pe germani dacă i-am scăpa de Hitler. Am avut chiar impresia că l-am convins să-l aresteze pe *Führer* cu prilejul inspecției sale la cartierul nostru general. Am pus la punct toate amănuntele. În preziua inspecției, von Kluge a dat înapoi. Nu a îndrăznit să-și asume răspunderea. În ultimul moment am hotărît să trec totuși la acțiune, strecurînd cele două bombe pe avionul lui Hitler.

Am remarcat calmul acestui om. Mîna nu-i tremura cînd și-a turnat ceaiul din ceainic în pahar.

— Sînt dezamăgit de acești mareșali, care se angrenează în complotări, dar pînă la urmă lasă totul baltă, a grăit cu tristețe.

— Von Kluge a primit o dotație de 250 000 de mărci din partea *Führer*-ului, i-am explicat. Poate că acest dar i-a inspirat sentimente mai bune față de Hitler.

Maiorul von Schlabrendorff mesteca încet cu linguriță zahărul din fundul ceștii. Rama metalică a ochelarilor săi reflecta lumina becului electric de deasupra noastră. Deși era încă devreme, cerul se întunecase brusc.

— Von Kluge ne-a vorbit despre această dotație, zise von Schlabrendorff. A fost ispitit să o refuze, dar s-a temut să nu trezească bănuieli. Hitler, spunea *Feldmarschall*-ul, va veni cu încredere la mine. Argumentul mi-a părut valabil. Din nefericire...

— În sfîrșit, ce să mai discutăm despre von Kluge, zise von Tresckow, după ce sorbi puțin ceai. Foarte bun ! exclamă. Are o aromă...

— În momentul în care se va anunța moartea lui Hitler, generalul Olbricht va da semnalul. Potrivit planului, comandanții militari din Berlin, Viena, Köln și München vor prelua puterea, arestînd pe toți șefii formațiilor *S.S.*, zise von Schlabrendorff.

Von Tresckow îmi oferi cozonac.

— Cred că n-ar fi rău să încercați a-l capta pe von Manstein, în cursul vizitei pe care i-o veți face la cartierul său general.

— Von Manstein nu concepe să participe la nici un complot, atîta vreme cît Hitler este în viață, i-am răspuns. Pretextează că se consideră legat prin jurămîntul său de soldat.

— Prostii ! exclamă von Tresckow. Jurămîntul îşi pierde valabilitatea cînd şeful statului se dovedeşte nedemn de a-şi continua misiunea.

— Von Manstein este un oportunist. Dacă va afla că Hitler a murit, se va alipi automat grupului nostru. În orice caz, am să-i vorbesc. Mă îngrijorează un singur lucru. Starea sănătăţii generalului Beck. Se spune că are cancer. Credeţi că va putea face faţă eforturilor fizice impuse de preluarea puterii ? În calitatea lui de şef al statului, va trebui să inspecteze fronturile, să facă vizite prin diferite oraşe ale ţării, să participe la conferinţe lungi, istovitoare...

— Vom căuta să-l menajăm, zise von Tresckow. Personalitatea lui este atît de puternică, reputaţia sa de vechi adversar al regimului s-a înrădăcinat atît de adînc în mintea oamenilor, încît rămîne cel mai indicat pentru funcţia de şef al statului. Evident, nu ne aşteptăm să reformeze ţara. Nici nu ar putea face acest lucru. Va prezida însă un guvern de tranziţie, care se va strădui să obţină pacea, apoi va organiza alegeri libere. Un regim militar prelungit nu este recomandabil.

Am clătinat din cap, în semn de încuviinţare. Îi împărtăşeam convingerile.

Von Tresckow se uită iarăşi la ceas.

— În circa zece minute, adăugă, avionul trebuie să explodeze.

Îşi goli ceaşca de ceai. Cînd o lăsă pe farfurioară, lovi linguriţa, care căzu pe jos. Rosti cu voce joasă : *„Donnerwetter !“* Expresia aceasta vulgară, nepotrivită cu limbajul său academic, fu singura manifestare a unei nervozităţi pînă atunci bine strunite.

— N-aş vrea să luaţi în nume de rău, *Herr General*, o sugestie pe care mi-aş permite să v-o fac, îmi vorbi el. Dacă v-aţi afla la cartierul general al Grupului de armate Sud în momentul comunicării morţii lui Hitler, l-aţi putea aresta pe von Manstein în eventualitatea că ar face dificultăţi. Mulţi ofiţeri din comandament au fost subalternii dumneavoastră. Toţi aceştia v-ar urma fără să murmure.

— Dragul meu von Tresckow, i-am spus, e greu să particip la un astfel de *putsch* fără să fi pregătit în prealabil terenul. Mi-ar trebui un grup de oameni pe care să mă pot bizui. Numai în romanele de aventuri un singur ins este capabil să săvîrşească tot felul de isprăvi.

Generalul clătină din cap.

— Aveţi şi dumneavoastră dreptate. Am fost însă obligat de împrejurări să iau această măsură din proprie iniţiativă. Nu era înţelept s-o mai amîn. Cine ştie cînd va mai călca Hitler pe la comandamentul nostru ? !

Esenţial era faptul că omul acesta avea să dispară. Nici Göring, nici Himmler şi nici Goebbels nu erau de anvergura lui. Cu celelalte căpetenii ale partidului ne-am fi descurcat mai uşor.

Şi Schlabrendorff se uită la ceas.

— Greu mai trece timpul !

— Aţi auzit ce s-a întîmplat la München ? m-a întrebat von Tresckow. Doi studenţi şi o studentă au fost condamnaţi la moarte prin decapitare fiindcă răspîndiseră manifeste împotriva războiului.

— La München ? am exclamat. Mi se strînsese inima. Şi Willi era student la Universitatea din München. Cum îi cheamă ? am întrebat.

— Christopher Probst şi fraţii Hans şi Sophie Scholl.

Am respirat adînc.

— Şi Probst şi Hans Scholl au luptat pe front, explică Schlabrendorff. Scholl a participat la bătălia Stalingradului. Acolo a putut să-şi dea seama de modul cum este condus războiul. Acum vor plăti cu viaţa vina de a fi protestat.

— E foarte trist că se întîmplă astfel de lucruri, am spus.

Von Tresckow se ridică de la masă.

— Îmi permiteţi să mă retrag, *Herr General.* Mă duc să stau lîngă telefon. În momentul acesta bomba trebuie să fi explodat. De acum înainte, fiecare clipă este preţioasă. Am să vă ţin la curent cu situaţia.

A plecat, urmat de Schlabrendorff. Nu-mi plăcea caracterul de improvizaţie al acestui atentat. Am fost întotdeauna de părere că loviturile de stat trebuie temeinic pregătite, spre a avea sorţi de izbîndă. Este adevărat că celelalte comploturi, atent organizate, dăduseră greş, datorită unor elemente imprevizibile.

Mi-a fugit iarăşi gîndul la Albert. Prin asociaţie de idei, mi-au venit în minte cei trei studenţi condamnaţi la moarte. Hans Scholl, ca şi Albert, luptase la Stalingrad. Scăpase din infern ca să aibă în patria lui un sfîrşit groaznic. Nu eram versat în viaţa politică. Îmi închipuisem multă vreme că cei mai activi adversari ai regimului eram noi, militarii. Ştiam că socialiştii şi comuniştii fuseseră de mult scoşi din luptă, că lagărele erau pline de evrei şi de personalităţi ostile regi-

mului. Abia acum aflam că și studenții ridicaseră steagul revoltei. Ultima scrisoare pe care mi-o trimisese Albert oglindea o stare de spirit ireductibil ostilă față de Hitler și de mișcarea național-socialistă. Dacă s-ar fi salvat din cleștele Stalingradului, s-ar fi alipit poate grupului Scholl. Nepătrunse sînt căile tale, Doamne !...

Am părăsit sala de mese și am trecut în aripa clădirii în care se afla cabinetul lui von Kluge. Am avut o lungă conferință cu *Feldmarschall*-ul și cu ofițerii săi de stat-major. La un moment dat și-a făcut apariția și von Tresckow. S-a amestecat în discuții, dar îmi dădeam bine seama că gîndurile îi zburau aiurea. Schlabrendorff lipsea. Rămăsese desigur lîngă telefon. După lungi discuții cu von Kluge, reușisem să-i smulg cincizeci de avioane de vînătoare pe care să le trimit lui von Manstein. Îi luasem și o sută de Ju-32.

Deodată Schlabrendorff și-a făcut intrarea în încăpere. L-am văzut încă din prag. Părea îmbătrînit.

— Ce este, von Schlabrendorff ? l-a întrebat *Feldmarschall*-ul.

— *Führer*-ul a ajuns cu bine la Rastenburg, *Herr Feldmarschall.* Chiar acum am primit o comunicare de la *O.K.W.*

Von Tresckow a tresărit. O paloare ușoară i-a decolorat obrazul rotund.

— M-am temut tot timpul să nu fie atacat în aer de avioane inamice. Dumnezeu a găsit însă cu cale să conserve viața *Führer*-ului, a rostit recules.

Von Kluge l-a privit întrebător, apoi a zîmbit. Îl mirase probabil subita schimbare de opinii a șefului de stat-major.

Atentatul împotriva lui Hitler dăduse greș. În aceeași noapte l-am condus cu avionul pe Schlabrendorff la Rastenburg. Făcea acest drum spre a recupera bombele încredințate aghiotantului lui Hitler. Am aflat ceva mai tîrziu că a reușit să le escamoteze.

A doua zi am plecat la Roma. Haosul din Italia, zvonurile din ce în ce mai intense ale unei schimbări de orientare a politicii externe, luptele disperate purtate în Tunisia de Rommel și de von Arnim m-au acaparat iarăși.

Către sfîrșitul lui martie mă aflam la cartierul general al lui Kesselring, cînd mi s-a anunțat că sînt chemat la telefon din München de unchiul meu, principele Rudolf von Raesfeldt-Büllesheim.

Principele este un bătrîn simpatic, deși cam pisălog. Heraldica este marea lui pasiune. Se pricepe să-ți descrie minuțios blazonul oricărei case nobiliare din Europa. Are o preferință

tainică pentru blazoanele englezești din secolele al XIV-lea și al XVI-lea. Îi plac și soldații de plumb. Are cîteva mii de specimene. Uniformele din epoca napoleoniană îl atrag îndeosebi. Cînd am auzit că dorește să-mi vorbească la telefon, am făcut un gest de plictiseală. De obicei mă ruga să umblu prin magazine în căutare de soldați de plumb și de cărți de heraldică. I-am făcut gustul de cîteva ori, în speranța că mă va scuti pe viitor de asemenea comisioane. Unchiul acesta era însă unul din acei oameni care socotesc că toată lumea trebuie să-i servească.

Cînd am dus aparatul la ureche, am simțit totuși un fior inexplicabil. Am auzit vocea principelui venind de departe. Suna cavernos, de parcă mi-ar fi vorbit dintr-un fund de butoi.

— De trei zile te caut, Eugen !

— Abia am sosit din Africa, *Onkel* Rudolf.

— Trebuie să vii neapărat la München. Willi a dat de un mare necaz.

Mi s-a oprit inima.

— Ce spui ?

— Nu-ți pot vorbi la telefon. Vino la München. Imediat !

— Ceva grav ?

— Foarte grav. Vino repede !

Am auzit un clănțănit la celălalt capăt al firului, apoi nimic. Am bătut în furcă.

— Dă-mi imediat legătura cu Münchenul, am zbierat la telefonist. De ce m-ați întrerupt ?

Telefonistul s-a executat. Centralista din München mi-a explicat că nu e vorba de o întrerupere, și că persoana care m-a cerut la telefon încheiase convorbirea.

Alarmat, am cerut Statul-Major al Aerului. Convorbire „fulger". Nu am avut mult de așteptat. Mi-a răspuns însuși generalul Hans Jeschonnek, șeful statului-major. I-am spus că am urgentă nevoie de o permisie de cîteva zile și că îl rog să ia imediat legătura cu *Reichsmarschall*-ul Göring, pentru a obține aprobarea.

— *Reichsmarschall*-ul se află la Bruxelles. Îi telefonez chiar acum. De unde vorbiți ?

— De la cartierul general al grupului de armate din Italia.

— Așteptați, vă rog, apelul meu.

Am închis telefonul. Laconismul unchiului Rudolf era și mai îngrijorător. Dacă mi-ar fi spus despre ce e vorba, poate că m-aș fi agitat mai puțin. Ce putea să fie ? În ce încurcă-

tură intrase Willi ? Să fie vreo femeie la mijloc ? Willi era destul de moderat în ceea ce privește acest capitol. Mai nărăvași sînt oamenii cu tîmple albe. Dar pentru așa ceva nu m-ar fi chemat atît de urgent. Incertitudinea mă rodea. Unchiul Rudolf era îndeobște un tip calm, care nu-și pierdea ușor busola.

După o jumătate de oră am primit răspunsul lui Jeschonnek. *Reichsmarschall*-ul îmi acordase o permisie de cinci zile. La nevoie, putea fi prelungită. Nu aveam decît să-i telefonez.

În aceeași zi am plecat cu mașina la München. Aș fi preferat un mijloc de locomoție mai rapid, dar nu puteam folosi avionul meu personal pentru călătorii în interes particular.

Trebuie să fac o mărturisire. Deși am trecut de 50 de ani, simt uneori o mare plăcere să străbat șoselele de munte la bordul unei mașini cu mare capacitate cilindrică. Am adorat automobilismul încă din tinerețe și nu mi-am pierdut niciodată interesul pentru acest sport. Fiindcă mi s-a părut că șoferul mergea prea încet, i-am luat din mînă volanul.

După o noapte de iad, am ajuns în zori la München. M-am oprit numai în fața casei unchiului meu. Principele ocupă etajul unei clădiri în stil composit, construită de un fabricant cu înclinări spre somptuozități romane. Coloane multe, albe, vitralii colorate, fresce, mozaicuri de marmură, vădind o notă de vulgaritate inerentă gusturilor unui parvenit. Pe lîngă heraldică și soldați de plumb unchiu-meu căzuse în ultima vreme și la patima colecționării armurilor medievale. Adunase cîteva sute. Cînd intrai noaptea în sălile acelea slab luminate, în care se îmbulzeau tot felul de armuri strălucitoare, unele mai bizare decît altele, aveai impresia că te-ai pierdut printre fantomele cavalerilor căzuți în bătălia de la Arbeles sau de la Azincourt.

Fiindcă nu o ducea prea bine cu banii, închiriase parterul casei unui foarte prosper negustor de mobile, cu o droaie de copii.

Cînd am bătut la ușa de la intrare, am trezit din somn toți locatarii. Mi-a deschis un valet bătrîn, ghebos și astmatic, care m-a recunoscut îndată. M-a condus pînă în dormitorul unchiului Rudolf, pe care l-am găsit îmbrăcîndu-se foarte speriat. Tremura, părul alb îi căzuse în lațe peste ochi și bolborosea gîfîind :

— Cine a venit, Nebel ? Cine ?

Nebel, valetul, i-a răspuns cu glasul lui ascuțit de bătrîn intrat în vîrsta celei de-a doua copilării :

— Excelența-sa principele von Altenburg, înălțimea-voastră.

— Ce ? Cum ?

— Nepotul dumneavoastră, principele !

Cînd m-a văzut, unchiul Rudolf a răsuflat adînc și s-a lăsat să cadă pe un scaun.

— Emoțiile au să mă omoare... Am crezut că a venit *Gestapo*-ul să mă ridice.

A uitat să-mi întindă mîna. Era dealtfel ocupat să-și țină pantalonii, pe care nu și-i încheiase.

— Ce e cu Willi ? l-am întrebat.

Unchiul Rudolf m-a privit cu ochii lui decolorați, apoși, cîrpiți de somn. S-ar fi zis că habar n-avea despre ce îi vorbeam.

— Willi ? a exclamat, de parcă abia atunci s-ar fi trezit la realitate. Ah, da, Willi !

— M-ai chemat la telefon ! i-am urlat în ureche. Mi-ai spus că a dat de un mare necaz. Ce s-a întîmplat ?

Unchiul Rudolf s-a ridicat de pe scaun, m-a privit, de parcă în clipa aceea m-ar fi văzut pentru prima dată, și a început să murmure pentru sine :

— Mare nenorocire ! Mare nenorocire ! Începuse să-și încheie nasturii pantalonilor : A fost judecat ieri... Și condamnat.

— Cine, Willi ?

Aveam impresia că aiurează. M-am uitat la Nebel.

— Ce spune stăpînul tău, Nebel ?

Unchiul Rudolf s-a recules puțin. Ofensat probabil că ceream explicații valetului și că îl socoteam pe el incapabil să mă lămurească, s-a îndreptat bătăios de spate :

— Cu valetul stai de vorbă ?

— Spune-mi atunci ce s-a întîmplat. Nu mă mai ține pe cărbuni aprinși.

A tușit de cîteva ori, o tuse tabagică ce părea să-i sfărîme pieptul.

— L-au ridicat de la facultate la sfîrșitul săptămînii trecute. L-au judecat și l-au condamnat.

— Tocmai acum îmi spui ?

— Am aflat de treaba aceasta întîmplător, acum trei zile. De atunci te caut la telefon... Hotărîsem să dau o raită pe la Lepcke. Căutam niște manuscrise de heraldică. Pe drum m-am întîlnit cu generalul Sauerbach. Mai are puțin și face 90 de ani. Abia se mai ține pe picioare.

— Şi ce ţi-a spus Sauerbach ?

— Că în mai puţin de două săptămîni se reeditează cazul Scholl.

— Scholl ?

Mi-a îngheţat sîngele.

— Nu ştiu nimic de afacerea Scholl, a replicat unchiul Rudolf. Nu cumpăr ziare...

Un fel de gheară mi se încleştase în gîtlej. Auzisem de cazul Scholl. Ştiam şi cum se încheiase.

— Sauerbach spunea că bine le face studenţilor defetişti, care sapă încrederea în armată...

— Ce ţi-a spus de Willi ?

— A aflat că şi el era în lotul de arestaţi. Şi că ar fi fost judecat.

— Cum, a şi fost judecat ?

— Şi condamnat, a rostit unchiul Rudolf. Condamnat la moarte. Dar eu nu cred. Sauerbach era foarte indignat fiindcă fiul unui general de *Luftwaffe* e în stare să săvîrşească o asemenea crimă împotriva patriei şi a...

N-am mai ascultat restul opiniei lui Sauerbach. Am ieşit în fugă, am coborît treptele cîte trei deodată şi, ajuns în curte, am alergat spre maşină. Oboseala, emoţia făceau să mi se învîrtească totul în jur. O durere grea mă apăsa în creştet. Numai de nu m-ar lovi o congestie cerebrală ! îmi spuneam disperat. Nu trebuie să mă îmbolnăvesc înainte de a-l scăpa pe Willi.

M-am instalat la volan. Deşi mă simţeam rău, nu mi-a trecut prin minte să-i spun şoferului să treacă la conducere. Am pornit spre locuinţa avocatului Spengler. Aloysius Spengler îmi fusese coleg de şcoală. Trebuia să ştie ceva. Era avocat pledant, avea o permanentă legătură cu tribunalul.

Şi pe Spengler l-am trezit din somn. Am băgat de seamă că era tot atît de emoţionat ca şi unchiul Rudolf.

— Vai ce spaimă mi-ai tras, Eugen ! Mi-am zis că mă vizitează *Gestapo*-ul.

— Ştii ceva de Willi ? l-am întrerupt.

S-a întunecat brusc la faţă. Mi-a confirmat pe scurt tot ce îmi spusese unchiul Rudolf.

— Ce e de făcut, Aloysius ?

A ridicat din umeri.

— Nimic... Din nefericire, nimic. Hotărîrea tribunalului este definitivă. Freisler a condus dezbaterile. Ca şi în cazul Scholl. Freisler e un nazist încarnat. Un monstru...

— Nu există cale de atac ?

— Nici una, Eugen. Numai *Führer*-ul poate să acorde grațierea. Dar nu a făcut-o niciodată.

Îmi venea să explodez. Este greu să explici în cuvinte senzația părintelui care află că fiul său este condamnat la moarte. Că nu mai există scăpare. Că sentința urmează să fie executată.

— Ce i s-a imputat, Aloysius ?

— Că a răspîndit manifeste prin care a defăimat regimul, patria, armata, crezul național-socialist... În concepția lui Freisler nu există crimă mai grea.

— Cînd urmează să fie executată sentința ?

— Sentințele tribunalului poporului se execută imediat.

— Sînt deci posibilități ca Willi să fi fost ucis...

— Nu este imposibil, Eugen.

— N-ai încercat să faci nimic pentru el, Aloysius ?

— N-am știut pînă în ziua judecății de existența acestui proces. Ancheta s-a făcut cu ușile închise. *Gestapo*-ul nu acceptă publicitatea decît după încheierea cercetărilor.

— Deci, legal nu mai este nimic de făcut.

— Ți-am mai spus. *Führer*-ul are ultimul cuvînt.

— Hai cu mine la tribunal, Aloysius. Să aflu dacă Willi a fost... executat.

Aloysius m-a privit cu frică.

— Îmi risc gîtul, Eugen ! În ce calitate să mă interesez ?

Pe Aloysius l-am socotit întotdeauna prietenul meu. În clipa aceea l-am urît. Spaima lui abjectă m-a făcut să mă cutremur. În ce hal de degradare ajunseseră germanii !...

— Te angajez avocatul meu, Aloysius. Îți semnez procură.

A rîs aspru.

— Procură ? ! Parcă ai fi pe altă lume, Eugen ! Citesc în ochii tăi un dispreț care mă doare. Lasă-mă cel puțin să-ți explic. Dacă un client vine să-mi solicite serviciile în asemenea cazuri, nu-mi rămîne decît să-l lămuresc că nu este nimic de făcut și — în mod elegant — să-l poftesc pe ușă afară. Dușmanilor celui de-al treilea *Reich* nu le este permis să se apere, Eugen. Tribunalul are grijă să desemneze un apărător din oficiu. Un imbecil timorat, sau un jurist fanatizat de educația nazistă, care să-și înfunde și mai mult clientul. Știi cum încep pledoariile acestor energumeni ? „Onorat tribunal, recunoaștem în totul vina clientului nostru. Din analiza faptelor, a depozițiilor de martori și a celorlalte probe depuse la dosar reiese limpede dovada crimei. Nu putem decît să solicităm clemența tribunalului !“ Uneori se invocă circumstanțe

atenuante. Circumstanțe atît de palide, încît tribunalul le respinge de pe scaun. Acuzații nu au dreptul nici la probe în apărare. Știi ce înseamnă aceasta, Eugen ? Să lipsești pe un acuzat de dreptul de a se apăra ? Cel mai josnic, cel mai criminal abuz ! Și aceasta se face în numele tribunalului poporului ! În numele poporului !... Îți înțeleg durerea, Eugen. Mai înțeleg că explicațiile mele nu te încălzesc cu nimic, așa după cum condoleanțele nu alină durerea celor rămași. Iartă-mă că sînt atît de brutal, Eugen. Nu vreau să te îndurerez și eu. Merg cu tine la tribunal. Mă voi interesa de soarta lui Willi. Dar pentru asta nu am nevoie de procură.

— Am să mă descurc și singur, Aloysius.

— Nu ! Așteaptă-mă. Mă îmbrac în cîteva clipe. Nu vrei să bei un ceai ?

— Dacă nu te deranjez prea mult, dă-i un ceai șoferului. Am mers toată noaptea...

Aloysius a dat porunci servitoarei, atît de somnoroasă, încît se împiedica de mobile. Îl așteptam în biroul său. Era frig și umed. Lumina albă, crudă, izvorîtă din plafonieră, era tot atît de rece ca și întreaga ambianță. Cărțile de drept din bibliotecă stăteau aliniate pe rafturi ca soldații în front.

Eram prins într-un vîrtej care mă năucea. Agitat, mă plimbam de la un capăt la altul al încăperii. Fără să mai cer autorizație lui Aloysius, am chemat la telefon comandamentul *Luftwaffe*. Am ordonat să mi se dea legătura cu *Feldmarschall*-ul Göring. După cîteva minute, am obținut reședința acestuia de la Karinhall. Ofițerul de serviciu m-a informat că *Feldmarschall*-ul plecase în zori într-o inspecție inopinată pe Frontul de Vest. Știam ce însemna aceasta. Avea *spleen* și simțea nevoia să se destindă bînd șampanie în compania cocotelor din Montmartre.

Servitoarea mi-a adus o ceașcă de ceai. O poșircă infectă, care mirosea a leșie.

— I-am dat și șoferului un ceai, mi-a spus. L-am poftit în bucătărie, să se încălzească.

L-am chemat din nou la telefon pe generalul Jeschonnek. Aveam să-l deranjez și pe el din somn. După o așteptare de cîteva minute, mi-a răspuns cu voce răgușită.

— Alo ! Ce s-a întîmplat, *Herr General* ?

L-am rugat să se intereseze unde îl pot găsi pe Himmler.

— E o chestiune de viață și de moarte, Jeschonnek.

— Bine, bine, a rostit. Unde vă găsesc ?

I-am dat numărul lui Aloysius.

— Aşteptaţi apelul meu, mi-a spus.

Începeam să sper. Trecusem la acţiune. Aloysius îmi explicase, fără ocoluri, că orice mijloace legale erau închise. Nu-mi rămînea decît să lucrez pe alte căi. Lui Hitler era inutil să-i solicit o graţiere. Nu mi-ar fi acordat-o. Îi cunoşteam concepţiile. Abia aştepta ocazia spre a lovi în lumea din care făceam parte. Cu Himmler se putea sta de vorbă. Îi cunoşteam fanatismul. Dar îi mai cunoşteam şi dorinţa tainică de a fi socotit un discipol al lui Fouché. Poliţiştii fac servicii în previziunea unor contraservicii. Dacă aş fi fost naţional-socialist, m-aş fi prezentat lui Hitler şi i-aş fi cerut, dacă nu iertarea, cel puţin o îndulcire a pedepsei fiului meu. Nu eram însă naţional-socialist şi nici nu voiam să fiu.

Himmler îmi arătase şi în trecutul ceva mai îndepărtat un oarecare interes. Cu prilejul unei recepţii la reşedinţa berlineză a lui Göring — aceasta se întîmpla prin '936 — a manevrat astfel încît să rămînă singur cu mine. Cu un pahar de citronadă în mînă, mi-a vorbit vreo zece minute despre consideraţia sa pentru membrii înaltei aristocraţii. A făcut apologia lui „*Schwarzes Korps*", apoi a revenit la nobilimea care înţelesese imperativele ceasului de faţă şi se înscrisese în rîndurile *S.S.*-ului. Mi-a citat cîteva nume. De unii auzisem că săvîrşiseră acest joc. Erau însă şi cîţiva pe care nu i-aş fi crezut capabili de asemenea compromisuri. Principele moştenitor de Lippe, ducele moştenitor de Braunschweig, principele de Waldeck, marele duce moştenitor de Mecklenburg, principele de Hohenzollern-Sigmaringen, şi mulţi alţii, printre care şi un arhiepiscop — Gröber. I-am răspuns atunci că în calitatea mea de ofiţer activ socoteam că nu-mi era permis să fac politică. Himmler mi-a zîmbit acru. „Vă înţeleg scrupulele şi vă felicit pentru fermitatea dumneavoastră. Vă rog să analizaţi mai bine statutul «Corpului Negru». Nu există nici o incompatibilitate între profesiunea dumneavoastră militară şi apartenenţa la ordinul *S.S.* Gradele *S.S.* acordate unor persoane de rangul dumneavoastră sînt absolut onorifice. Dacă vă răzgîndiţi, mi-ar face plăcere să vă adresaţi mie direct."

Nu m-am răzgîndit şi ulterior nici el n-a mai atacat acest subiect. Cred că îmi păstra o oarecare pică, deşi nu şi-o manifestase niciodată. Între timp, recrutările din sînul nobilimii începuseră să-şi piardă din importanţă. Partidul nu mai avea nevoie de prezenţa lor spre a-şi spori prestigiul. Succesele politice din primii ani de guvernare le-au permis să se dispenseze de aportul suplimentar al aristocraţiei. La ora actuală

nobilii au trecut pe planul doi. Această categorie socială trebuia să dispară. A îmbătrînit. Nu-şi mai are rostul nici în societatea democratică, nici în lumea totalitară.

În lipsa lui Göring, numai lui Himmler puteam să mă adresez cu şanse de reuşită.

A sunat telefonul. Jeschonnek m-a anunţat că Himmler se afla la Berlin şi că, dacă aveam neapărată nevoie, va cere acestuia să mă primească în cursul aceleiaşi zile. I-am mulţumit, rugîndu-l să fixeze această întrevedere în jurul orei prînzului.

De la München la Berlin aveam de parcurs 600 de kilometri. La 12 puteam ajunge în capitală.

Între timp a apărut şi Aloysius. Avea o mutră tipică de avocat. Aerul acela înţepat, sigur de sine, expresia severă, chelia, ochelarii căţăraţi pe nas, ochii vioi, spiritul mereu treaz îi trădau calitatea de om al legilor mai vîrtos decît o robă.

Am intrat la preşedintele tribunalului, care ne-a primit cu amabilitate, dar şi cu uşoară jenă. Nu se simţea la largul său stînd de vorbă cu tatăl unui condamnat la moarte. Spionii *Gestapo*-ului l-ar putea bănui. Uniforma militară şi gradul meu înalt i-au mai risipit temerile. La urma urmei, dacă va fi întrebat, se va justifica spunînd că nu a putut da afară din cabinet un general de armată.

Întrebarea mea referitoare la data fixată pentru execuţia lui Willi l-a lăsat perplex. Fiul meu fusese condamnat de tribunalul poporului, nu de o instanţă penală ordinară. Va face însă tot posibilul să afle. A telefonat unui procuror, apoi la *Gestapo*. De fiecare dată s-a simţit obligat să explice pe larg motivul intervenţiei sale în această chestiune. Nu cumva să se creadă că avea vreun interes personal. Aşteptam cu inima la gură răspunsul său, deşi în sinea mea eram convins că era la curent cu data execuţiei. Nu voia să se compromită.

După alte două convorbiri telefonice, mi-a dat, în sfîrşit, un răspuns.

— În cursul dimineţii de mîine va avea loc...

S-a oprit brusc, lăsînd fraza neterminată. I s-a părut probabil că ar da dovadă de lipsă de tact spunîndu-mi direct cum stau lucrurile.

— ...va fi adusă la îndeplinire sentinţa de condamnare...

Formula era ocolită, deci mai elegantă. În clipa aceea am simţit nevoia să apuc călimara de pe masă şi să i-o trîntesc în creştetul pleşuv. Ca şi Aloysius, a ţinut să mă prevină că hotărîrea este definitivă.

I-am mulțumit pentru informație și am ieșit din încăpere. M-am uitat la ceas. Era șapte și jumătate.

— Aloysius, vreau să te asigur de recunoștința mea. Te-am obosit destul. În clipa aceasta plec la Berlin. Sper să obțin o amînare a execuției, poate chiar o revizuire a procesului. Dacă aș fi fost aici în ziua arestării lui Willi, poate că altul ar fi fost rezultatul dezbaterilor. Mă simt vinovat că n-am fost alături de el în acele clipe grele...

Aloysius mi-a strîns mîna.

— Nu vreau să te mai supăr. Dar n-ai fi putut să faci nimic. Justiția lui Freisler nu e oarbă, ci chioară. În sensul rău al cuvîntului. Dacă dorești, te însoțesc la Berlin.

Încerca probabil să șteargă impresia penibilă pe care mi-o făcuseră ezitările lui. Mi-am luat rămas bun și am plecat spre Berlin. Am avut grijă să-mi anunț trecerea prin localitățile de pe întregul parcurs. Doream să mi se asigure o escortă permanentă, care să-mi deschidă drumul. Nu-mi permiteam riscul unei întîrzieri.

Pe vremea aceea nu-l aveam pe Hans. În ciuda ritmului impus mașinii, am ajuns la Berlin abia la 12 și jumătate.

La Ministerul Afacerilor Interne am fost primit imediat de Himmler. Avea o figură inexpresivă.

— Generalul Jeschonnek mi-a anunțat vizita dumneavoastră. Cu ce vă pot fi de folos ?

I-am vorbit despre condamnarea lui Willi și i-am solicitat sprijinul.

— Am auzit de cazul acesta, a replicat. N-am știut că unul dintre studenți era fiul dumneavoastră. Este inutil să vă subliniez gravitatea faptei lor.

— Condamnarea la moarte m-a făcut să trag concluziile necesare.

— Am toată considerația pentru dumneavoastră, *Herr General*. Cunoașteți prea bine acest lucru. Ați venit la mine într-un moment...

Cîteva clipe a rămas pe gînduri.

— Fiul meu a fost lipsit de îndrumarea părinților săi, i-am explicat, tocmai în anii lui de formare. Maică-sa a murit în '937. Iar eu sînt pe front de patru ani încoace. Vă închipuiți că a fost supus la tot felul de influențe.

Himmler a schițat cu mîna dreaptă un gest evaziv.

— Mulți tineri au fost lipsiți de protecția și îndrumările părinților în anii din urmă, *Herr General*. Un război ca acesta

pe care îl purtăm acum cere sacrificii. Marea majoritate a tinerilor s-au înrolat voluntar în armată.

— Fiul meu era infirm.

— Nu fac procesul fiului dumneavoastră, *Herr General.* L-au judecat alții.

N-aș fi crezut că voi ajunge să cerșesc lui Himmler viața unuia din fiii mei. Renunțasem însă la orice mîndrie prost înțeleasă.

— Voi supune cazul fiului dumneavoastră *Führer*-ului, solicitîndu-i comutarea pedepsei cu moartea în închisoare. Mai mult nu pot face.

Și atîta îmi era de-ajuns. Cît timp îl știam în viață, aveam speranța să-l salvez. Situația politică se putea schimba dintr-un moment într-altul.

— Vă mulțumesc, *Herr Reichsführer.*

— Cînd spuneți că era fixată data executării sentinței ?

— Mîine în zori.

— Un moment.

A apăsat pe o sonerie. Un *S.S.*-ist a intrat în birou. Purta ochelari negri. Himmler i-a ordonat să ceară de la München dosarul fiului meu.

— Să se suspende totodată și execuția hotărîtă pentru ziua de mîine. Să-mi raportezi de executare.

S.S.-istul a izbit călcîiele și a ieșit.

— Un coniac, *Herr General ?* m-a îmbiat Himmler.

Mărturisesc că în clipa aceea îi eram recunoscător.

— Vă mulțumesc, *Herr Reichsführer.* În starea în care mă aflu, nu pot să beau nimic.

— Puțin alcool v-ar face bine. Deși îndeobște recomand abstinența. Sînt însă momente în care este necesar. Pe front ați remarcat efectele euforizante ale alcoolului ? Ați văzut de ce isprăvi sînt capabili soldații care pleacă la atac excitați de alcool ?

În clipa aceea nu aveam nici o înclinare să discut despre efectele beției asupra combatanților din prima linie.

— Pe ce front ați luptat în ultima vreme, *Herr General ?*

— Vin de pe Frontul de Sud, *Herr Reichsführer.*

— Ah, Roma ! a exclamat extatic. Superb oraș ! Am fost și eu la Roma în noiembrie trecut.

Eram informat. Ca să întrețin convorbirea, m-am prefăcut că nu știam nimic.

— Pe atunci mă aflam pe frontul de la Stalingrad, *Herr Reichsführer.*

— Neplăcut episod Stalingradul ! Oamenii lipsiţi de un caracter tare ar fi ispitiţi să judece acest moment ca pe o întorsătură hotărîtoare în desfăşurarea războiului din est. În realitate, nu reprezintă decît un incident. Cred că sînteţi de acord cu mine.

Am înclinat din cap fără să mă pronunţ. Îl lăsam să creadă ce voia.

S.S.-istul a revenit. Avea pe chip o expresie care m-a pus pe gînduri. M-a privit stingherit, apoi s-a adresat lui Himmler.

— *Herr Reichsführer,* am executat ordinul dumneavoastră. Am cerut dosarul respectiv. În ceea ce priveşte amînarea executării sentinţei, trebuie să vă aduc la cunoştinţă că intervenţia mea a fost tardivă. Studentul a fost executat azi de dimineaţă la cinci.

Himmler s-a încruntat.

— Aceasta schimbă complet situaţia.

Natura se arată milostivă cu oamenii. Primul şoc este întotdeauna amortizat. Altfel, loviturile morale năpraznice te-ar ucide. Cînd am auzit că Willi a fost executat, am avut impresia că mi se vorbeşte de altă persoană. Abia după cîteva clipe m-am recules şi am înţeles adevărata semnificaţie a vorbelor lui.

— Imposibil ! am exclamat. Trebuie să fie o greşeală. Preşedintele tribunalului mi-a spus categoric...

N-am mai avut putere să închei fraza.

— Preşedintele tribunalului n-a îndrăznit probabil să vă spună adevărul. A vrut să vă menajeze. Sau poate că realmente nu a ştiut. Procesul a fost judecat de un judecător venit special de la Berlin. Dacă vreţi să vă convingeţi, chem personal Münchenul la telefon.

M-am ridicat de pe scaun.

— Mulţumesc. Nu mai este nevoie. Vă cred. Fiul meu nu putea să scape. Nu *trebuia* să scape...

Himmler a ridicat din umeri.

— Regret că n-am putut face nimic... Mai aveţi încă doi copii în Germania, *Herr General.* Veţi trăi pentru ei.

L-am privit pe sub sprîncene. Mi-am încleştat pumnii.

— Ştiaţi de existenţa celorlalţi copii ai mei, *Herr Reichsführer ?*

— Sînt informat asupra familiilor tuturor înalţilor demnitari civili şi militari, *Herr General.* În calitatea mea de şef suprem al poliţiei, trebuie să ştiu totul.

Aluzia era directă. Mă prevenea fin să nu adopt o atitudine ostilă faţă de regim. Mai aveam doi copii în libertate. Puteau suferi neplăceri.

— Vă rog să ţineţi seama, *Herr General,* că am vrut să vă servesc, a subliniat ultimele cuvinte.

— Vă mulţumesc, *Herr Reichsführer.*

Am părăsit încăperea. Simţeam că îmi plesnesc tîmplele. Cine minţise ? Preşedintele tribunalului sau Himmler ? Era inutil să mă mai zbat. Willi *trebuia* să moară. Nimeni şi nimic pe lume nu-l mai putea salva.

— La Statul-Major al Aerului ! am ordonat şoferului.

L-am găsit pe Jeschonnek în biroul său. Lucra la o situaţie a avioanelor de transport, cerută de *O.K.W.* Şi Jeschonnek era vînăt. Cearcăne negre îi subliniau ochii.

— Aţi avut vreo neplăcere, *Herr General ?* m-a întrebat cu solicitudine.

— S-a întîmplat o nenorocire, o mare nenorocire. Fiul meu, Wilhelm, student la Drept, a fost decapitat.

Şi-a împreunat uluit mîinile.

— Cum se poate ? Pare de necrezut !

I-am istorisit pe scurt.

— În asemenea momente, mi-a răspuns, nu ştiu ce se poate spune. Să vă prezint condoleanţe ? Este atît de puţin. Vreau să credeţi că sînt alături de dumneavoastră... că vă înţeleg durerea...

— Nu trebuie să fiţi alături de un părinte care şi-a pierdut fiul în asemenea condiţii. Riscaţi să se spună că v-aţi solidarizat cu duşmanii *Reich*-ului.

A făcut un gest de scîrbă.

— A ajuns să nu-mi mai pese de nimic, *Herr General.*

I-am cerut o coală de hîrtie, pe care am aşternut cîteva rînduri. Cererea de demisie din armată.

— Vă rog să o înaintaţi *Reichsmarschall*-ului Göring.

Jeschonnek a citit-o.

— Nu credeţi că ar fi preferabil să reflectaţi cîteva zile ?

— Nu. Din momentul acesta nu poate să mai existe nici o încredere între mine şi regim. Expediaţi-o imediat, *Herr General.*

— Unde vă pot găsi, la nevoie ?

— La vila mea din Traunkirchen. Am să mă retrag acolo un timp. În mijlocul familiei. Pe unul din fiii mei l-am pierdut la Stalingrad. Nu mai am nici o veste. Pe al doilea, mi l-au

decapitat. De ceilalți doi care mi-au mai rămas, vreau să mă ocup așa cum se cuvine. Am onoarea să vă salut, *Herr General.*

Ne-am strîns mîna, apoi m-a condus pînă la ușă. L-am lăsat cu hîrțoagele lui și am plecat. Nu-mi era prea simpatic acest Jeschonnek. Vedeam în el un fel de automat, pe care nu-l interesa decît aviația militară. Un birocrat, mîna dreaptă a lui Göring, din al cărui cuvînt nu îndrăznea să iasă. Vai, cît m-am înșelat ! Cîteva luni mai tîrziu, Jeschonnek avea să se sinucidă, pentru că știa că va fi tras la răspundere pentru moartea atîtor camarazi de-ai săi, trimiși la pieire pe bordul unor avioane de luptă mult inferioare celor engleze sau americane.

Înainte de a pleca la Traunkirchen, l-am înhumat pe Willi în cavoul familiei. Am reușit cu greu să îi obțin cadavrul. A trebuit să ajung iarăși pînă la Himmler. Omul acesta simțea o adevărată voluptate să mă servească în chestiuni de importanță secundară. Nu mi-l înapoiase pe Willi în viață. Mi-l încredința mort. Și pentru aceasta trebuia să-i mulțumesc. În principiu, condamnații la moarte erau îngropați în locuri rămase necunoscute familiei sau marelui public, spre a nu se face mai tîrziu pelerinaje la mormintele lor.

La ceremonia funebră, oficiată în strictă intimitate, au participat, în afară de copiii mei și de mine, unchiul Rudolf și un singur preot. Convoiul mortuar era urmărit de la distanță de agenți ai *Gestapo*-ului. Nu cumva să imprim acestei înmormîntări semnificația unei manifestări ostile regimului.

Cu acest prilej am putut să-mi dau seama de efectele nocive ale educației național-socialiste asupra tineretului și asupra relațiilor de familie.

În seara înmormîntării, am luat masa cu fiii mei și cu unchiul Rudolf. Uzina electrică rămăsese în pană. Sufrageria era luminată numai de lumînări. Flăcăruile plăpînde, smucite de curentele de aer care circulau prin încăperea imensă, tremurau, gata să-și dea și ele sufletul.

Aveam în dreapta mea pe Rudi, cel de-al treilea fiu al meu. Avea 16 ani. Era blond și frumos ca Siegfried. Semăna cu bunicul meu. Avea aceeași bărbie voluntară, aceiași ochi albaștri, limpezi, aceleași trăsături frumoase și regulate.

În stînga mea se afla Uwe. Prîslea. Împlinise 12 ani. Avea chipul mamei sale. Părul lui bătea în roșcat. Era copilăros și tandru. Foarte deosebit de Rudi, care păstra o atitudine distantă, rece, puțin potrivită cu vîrsta lui.

În fața mea stătea unchiul Rudolf. Emoțiile din timpul zilei îl obosiseră. Abia își ducea mîncarea la gură. I se închideau ochii de somn. Ochii lui bătrîni, dar atît de buni.

Mă uitam la cei doi copii. Pentru ei aveam datoria să trăiesc. Trebuia să-i îndrumez, să-i apăr de răutatea oamenilor și de propriile lor slăbiciuni.

În sufragerie domnea o liniște adîncă, tulburată doar de Günther, majordomul septuagenar, pe care-l rețineam în serviciu, în pofida vîrstei lui înaintate. Toți servitorii tineri fuseseră mobilizați. Mai rămăseseră și cîteva femei de serviciu, care executau și treburile rezervate bărbaților, cum ar fi grădinăritul și îngrijirea cailor.

Ceasul din hol a bătut de opt ori. Moartea îngrozitoare a lui Willi ne zdruncinase tuturor nervii. La un moment dat, am văzut pe obrazul lui Uwe scurgîndu-se o lacrimă mare.

Deodată Rudi a sărit în picioare.

— Nu-l mai plînge ! a zbierat. Destul cu fariseismul. Willi și-a primit pedeapsa meritată.

Ieșirea lui Rudi m-a trezit ca o lovitură de bici.

— Ce înseamnă asta, Rudi ?

— Trădătorii nu au ce căuta printre noi.

Și unchiul Rudolf clipea des, buimăcit.

— Ce s-a întîmplat ?

— Nu-l mai plîngeți ! Destul ! Este rușinos să plîngeți un trădător ! Din respect pentru tata v-am răbdat pînă acum jelaniile.

Am aruncat șervetul pe masă.

— Rudi ! Cum îți permiți să-ți defăimezi fratele mort ? Atitudinea ta mă uimește !

Rudi a izbucnit în plîns. Un plîns hohotit, isteric.

— Eram atît de mîndru de dumneata, tată ! Mă simțeam cel mai fericit cînd îți admiram briliantele de pe „Crucea de Fier". Willi m-a dezamăgit cel dintîi. A trădat patria germană, l-a trădat pe *Führer*, a trădat armata noastră de viteji... Și dumneata m-ai dezamăgit, tată. Plîngîndu-l pe Willi, te faci complicele lui...

Eram atît de surprins, încît îmi pierise glasul. Aveam impresia că Rudi înnebunise.

Unchiul Rudolf și-a golit pe nerăsuflate paharul cu vin Uwe încetase să mai plîngă. Se uita terorizat la fratele său.

— Rudi, nu e frumos ce faci ! a intervenit bătrînul.

Rudi stătea în picioare, uşor înclinat, cu pumnii încleştaţi, pregătit parcă de luptă. Ne privea mînios pe sub sprîncene, ca şi cînd am fi fost nişte animale primejdioase, care abia aşteptau să-l atace.

— În prezenţa mea să nu mai vorbiţi despre Willi, despre acest ticălos, care, spre marea mea ruşine, mi-a fost frate !

Ne-a întors spatele şi a părăsit sufrageria în fugă.

— Nu mai înţeleg nimic ! am exclamat, ridicîndu-mă în picioare.

Günther înţepenise lîngă bufet. Numai capul şi mîinile îi tremurau, de parcă ar fi avut boala lui Parkinson.

Unchiul Rudolf oftă prelung :

— Trebuie să-l înţelegem pe Rudi, dragă Eugen. Este un produs al vremii lui. Instructorii din «Hitlerjugend» au reuşit să facă din el un adevărat hitlerist, să-l fanatizeze.

— Aceasta este educaţia pe care a primit-o în «Hitlerjugend» ? Să-şi înfrunte tatăl ? Să-şi insulte morţii ?

— Nu este singurul tînăr cu această mentalitate, Eugen. Rudi, ca şi alţi tineri de seama lui, a fost intoxicat cu ideologia urii. Tu nu-ţi vezi copiii decît o dată la trei sau patru luni. Durata unui concediu sau a cîtorva permisii. Eu îi văd des. Noi, bătrînii, avem tristul privilegiu de a putea urmări zi de zi otrăvirea spirituală a copiilor.

Unchiul Rudolf vorbise cu o luciditate remarcabilă.

Auzisem destule în legătură cu copilandrii din «Hitlerjugend», din rîndurile cărora se recrutau cei mai înverşunaţi *S.S.*-işti. Dar nu mi-am închipuit niciodată că unul dintre fiii mei ar putea să facă parte din tagma acestor fanatici.

În noaptea aceea m-am retras în camera mea şi am stat îndelung de vorbă cu mine însumi. Eram vinovat de tot ceea ce se întîmplase. Îmi neglijasem copiii. Intrarea în viaţa civilă îmi va permite să mă ocup de Rudi şi de Uwe. Poate că voi izbuti să-l smulg pe Rudi din marasmul în care se afundase. Bineînţeles, în acelaşi timp voi continua cu forţe sporite lupta împotriva lui Hitler.

A doua zi de dimineaţă le-am spus copiilor — înaintea plecării lor la şcoală — că doresc să-i iau cîteva zile la Traunkirchen. Le-am vorbit calm, fără să-i las a înţelege că m-ar fi afectat peste măsură violenţele verbale din ajun ale lui Rudi. Trebuia să mi-l apropii pe băiatul acesta, înstrăinat de ai lui. Uwe a primit cu bucurie vestea. Rudi m-a ascultat cu răceală.

— Dacă îți face dumitale plăcere, mergem, mi-a răspuns concesiv. Deși astăzi nu este timp pentru astfel de... escapade.

Cuvîntul „escapadă" nu mi s-a părut tocmai potrivit și i-am spus acest lucru. Nu făceam nimic pe ascuns, nimic reprobabil dacă plecam pentru cîteva zile la Traunkirchen.

— Ne aflăm în război, tată. Cînd soldații mor pe front, nu este normal să ne odihnim la țară.

Adoptase limbajul umflat, pretențios, lozincard al instructorilor din «Hitlerjugend».

— Cred că nu facem un păcat, Rudi, dacă ne luăm cîteva zile de odihnă.

A ridicat din umeri.

— Cum vrei dumneata. Va fi însă greu să obțin o învoire de la organizație. De la școală capăt mai ușor liber.

— De aceasta mă ocup eu, i-am spus. Acum plecați. S-a făcut tîrziu.

Ce-ar spune Rudi dacă ar afla că am demisionat din armată din cauza „asasinării legale" a lui Willi ? mă întrebam. Cred că m-ar disprețui. S-ar lepăda de mine ca și de fratele său, decapitatul. M-ar acuza de lașitate, poate de trădare...

Într-o zi trebuia să afle și acest lucru. Totul era să am grijă să-l pregătesc din timp. Mi se pare ciudat că între mine și unul din fiii mei s-a deschis o prăpastie. Rudi mă privea ca pe un străin. Nici eu nu-l mai înțeleg. Dacă între soți sînt posibile rupturile iremediabile, n-am conceput vreodată că între părinți și copii se pot produce asemenea conflicte. Rudi mi-a dovedit contrariul.

Am obținut învoirea lor de la școală. Elevii erau atît de mulți și profesorii atît de puțini — datorită mobilizării — încît o clasă cuprindea de două sau de trei ori efectivul normal. Absența temporară a copiilor mei crea un spațiu suplimentar pentru elevii care rămîneau la școală. Nici instructorii de la «Hitlerjugend» nu mi-au făcut dificultăți. Numele și gradul meu aveau încă un oarecare efect.

La prînz, după înapoierea copiilor de la școală, i-am urcat în mașină și am plecat la Traunkirchen. Puteam să păstrez șoferul pînă în clipa în care mi se aproba demisia. Pînă atunci, rămîneam supus acelorași obligațiuni și mă bucuram de aceleași drepturi ca orice ofițer activ. Pînă la Altmünster am putut merge cu mașina. Șoferul montase lanțuri la roți. Mai departe a trebuit să folosim sania.

Îmi sîngera inima cînd îmi revenea în minte sfîrșitul lui Willi, dar mă reţineam să aduc acest subiect în discuţie. Uwe era foarte sensibil și suferise mult de pe urma acestei tragedii. La copii durerea sufletească este mai puțin statornică. Peisajul hibernal, ultimul dinaintea primăverii, îi smulgea din cînd în cînd strigăte de admiraţie. Era îndrăgostit de natură. Deși ne petreceam cîteva luni pe an la Traunkirchen, nu se mai sătura de frumusețea munţilor și a lacului. Rudi păstra o tăcere mohorîtă, dispreţuitoare. Îl irita entuziasmul copilăresc al fratelui său mai mic. Se socotea foarte copt la minte. Seriozitatea lui excesivă îmbrăca o formă care nu excludea o doză de pedanterie. Rudi refuza să mai fie copil. Spre a-și sublinia maturitatea minţii, se comporta ca acei profesori acri, nesuferiţi, care își închipuie că se afirmă cu atît mai vîrtos cu cît se arată mai absurzi în exigenţele și în severitatea lor.

Seara, tîrziu, am ajuns la Traunkirchen. Telefonasem din ajun, așa că servitorii făcuseră foc în toate încăperile. Casa, construită în genul unui *chalet* elveţian, avea camere mari, ferestre largi cît peretele, ce priveau spre lac și spre muntele Traunstein, plafoane cu bîrne aparente, balcoane, terase, garaj pentru trei mașini, un teren de tenis, piscină, un pavilion cu popice, grajd pentru zece cai și multiple cuști cu animale sălbatice. Preferam casa din Traunkirchen castelului părintesc din Bavaria, care mă strivea cu masivitatea lui rece.

A doua zi de dimineaţă mi-am poftit copiii la o plimbare cu sania. Soarele incendiase cerul, aprinzînd parcă zăpezile, care te orbeau cu strălucirea lor. Apropierea primăverii se făcea simţită. Uwe a acceptat numaidecît ideea mea. Rudi s-a arătat mai rezervat.

— Am de terminat o carte. Prefer să rămîn acasă.

— Ce carte ? m-am interesat.

— *Wanderer zwischen beiden Welten,* de Flex. Minunată! a exclamat. N-am întîlnit operă care să zugrăvească mai frumos virtuţile și superioritatea rasei noastre germane. Mi-a recomandat-o camaradul Werner.

Nu l-am mai întrebat cine este camaradul Werner. Puteam să-mi închipui. Rudi, atît de distant pînă atunci, s-a animat. Cînd a menţionat cartea, au început să-i scînteieze ochii.

— Bine, Rudi. Rămîi cu lectura ta. Ne vedem la masă.

Am plecat numai cu Uwe. Aveam o sanie mică, dar foarte comodă, trasă de un singur cal. Cînd am trecut prin Traun-

kirchen, localitatea aceasta de munte, care fremăta altădată de atîta tineret, m-a izbit neplăcut vîrsta înaintată a oamenilor întîlniţi pe stradă. Cu excepţia cîtorva copii, toţi erau trecuţi de 60 de ani.

— Îmi pare rău că n-a venit cu noi, a spus la un moment dat Uwe.

— Cine ? Rudi ? am întrebat.

— Rudi. De o vreme s-a schimbat mult. E foarte supărăcios. Cu Willi se certa rău, chiar înainte de arestarea lui s-au certat.

Felul său eliptic de a vorbi îmi era familiar.

— De ce s-au certat ?

— Rudi i-a găsit în odaia lui nişte manifeste trase, zicea el, la şapirograf.

— Cum le-a găsit ?

— Rudi scotocea adeseori prin camera lui Willi. În lipsa lui Willi, bineînţeles. Cînd Willi s-a întors acasă de la facultate, Rudi i-a arătat manifestele. L-a făcut trădător, ticălos, vîndut anglo-americanilor.

— Aşa i-a spus ?

— Da. Şi i-a mai spus că n-are să-l mai lase să otrăvească mintea altor tineri. Willi l-a lovit cu dosul palmei peste gură. Rudi a ripostat. S-au bătut rău. Manifestele zburau prin toată odaia. Atras de zgomot, m-am dus şi eu acolo. Am luat una din hîrtiile acelea. Voiam să ştiu ce scrie, de vreme ce Rudi şi cu Willi se băteau pentru ele.

O bănuială cumplită mi-a fulgerat mintea.

— Şi după aceea ce s-a mai întîmplat ? l-am iscodit.

— Rudi a fugit, păruit rău. Willi era mai tare.

— Şi ?

— După trei zile, Willi a plecat într-o dimineaţă la facultate şi nu s-a mai întors.

— Şi voi ce-aţi zis cînd aţi văzut că nu se întoarce acasă?

— În ziua aceea n-am zis nimic, M-am gîndit că a dormit la prietenul lui. S-a mai întîmplat să doarmă la prietenul ăsta.

— Ştii cum îl chema pe prieten ?

— Scholl îl chema. Da, da, Scholl.

Golurile din explicaţiile lui Uwe se completau pe rînd cu elemente care nu îngăduiau nici un dubiu.

— Mai ai hîrtia aceea ? l-am întrebat.

— O mai am.

A scos-o din buzunar. Era împăturită.

— De ce o porți în buzunar ?

— Mi-a fost frică de Rudi. Să nu-mi scotocească prin odaie.

Am oprit sania la margine de drum, sub un copac cu ramurile încărcate de beteală. Am desfăcut manifestul.

„Poporul german este profund zguduit de pieirea soldaților noștri la Stalingrad. «Strălucita strategie» a inițiatorilor războiului mondial a împins în mod absurd și iresponsabil 330 000 de germani la moarte și pieire. Îți mulțumim, *Führer* !... Se cuvine, oare, să lăsăm mai departe soarta armatei noastre în mîinile unui profan ? Se cuvine, oare, să jertfim ceea ce a mai rămas din tineretul german, de dragul instinctelor josnice ale clicii naziste ? Niciodată ! A sosit ora răfuielii, a răfuielii tineretului nostru german cu cea mai revoltătoare tiranie pe care a suportat-o vreodată poporul nostru. În numele întregului popor german, cerem guvernului lui Adolf Hitler să ne restituie libertățile individuale, cea mai prețioasă cucerire, pe care ne-a răpit-o cu atîta nerușinare. Am fost crescuți sub dominația unei cîrmuiri care a înăbușit cu neobrăzare orice exprimare liberă a unei opinii. Organizația «Hitlerjugend», *S.A.*-ul *și S.S.*-ul au căutat să ne ajusteze după un tipar unic, să ne imbecilizeze după o educare silnică, care a durat ani de-a rîndul. «Antrenament ideologic», așa a fost denumită metoda mîrșavă cu ajutorul căreia gîndirea independentă și facultatea de a judeca urmau să fie înăbușite de negura groasă a vorbelor goale. Șleahta conducătorilor educă prin metode diabolice pe viitorii bonzi ai partidului, pentru a deveni tirani fără frică de Dumnezeu, fără rușine și fără conștiință, adepți orbi și docili ai lui Hitler. Numele de german se va acoperi pentru totdeauna de rușine dacă, pînă în cele din urmă, tineretul german nu se va răzvrăti, nu se va răzbuna, nu va răsturna, nu va zdrobi pe asupritorii săi și nu va crea o Europă nouă, renăscută.

Studenți, tineri și tinere ! Privirile germanilor sînt ațintite asupra voastră. Așteaptă ca noi, în 1943, să înfrîngem prin puterea spiritului teroarea național-socialistă, așa cum în 1813 a fost înfrîntă teroarea napoleoniană... Moartea germanilor la Stalingrad ne îndeamnă la luptă !"

O pală de vînt a făcut să se scuture beteala de pe ramurile copacului pe foaia de hîrtie din mîinile mele. Am scuturat-o, apoi am împăturit-o.

— Mi-o dai mie ? l-am întrebat pe Uwe.

— Dacă vrei dumneata...

— Mai ai și altele, Uwe ? Să-mi răspunzi cinstit. E foarte important să-mi spui adevărul.

— Nu. Nu mai am.

— Bine.

Am vîrît manifestul în buzunar.

Eram sigur că Rudi își denunțase fratele. Nu voiam totuși să mă las ghidat numai de prezumții. Trebuia să aflu adevărul. Trebuia să-l aflu cu orice preț !

Am plecat din nou la drum. Rușinea îmi învăpăia obrajii. Cum de zămislisem un Cain ? Nu-mi iertam acest lucru. Și cît mă bucurasem cînd Elissa îl născuse pe Rudi !

Sania trasă de calul alb aluneca fără zgomot pe zăpada albă, înstelată.

Cu ochii minții vedeam trupul torturat al lui Willi, zăcînd fără viață sub lespedea cavoului. Îl vedeam și pe Rudi stînd confortabil pe un fotoliu, lîngă fereastra care privește spre învelișul de argint al lui Traunsee. Cu conștiința împăcată, savurează teoriile rasiste ale lui Walter Flex. Dacă voi constata că Rudi este denunțătorul și deci asasinul moral al fratelui său, ce-mi va rămîne de făcut ? Justiția țării nu numai că nu pedepsește crima lui Rudi, ci i-o glorifică în numele unei ideologii tot atît de criminale. Eu va trebui să fiu executorul acelei justiții imanente, al eternelor legi morale, care își au locul deasupra justiției părtinitoare a oamenilor. Dacă aș fi eroul unei tragedii antice, ar trebui să-mi ucid fiul vinovat. Dar ce aș rezolva cu aceasta ? Adevărații autori morali, inițiatorii întregului sistem, nu sînt oare mai vinovați decît uneltele pe care și le-au făurit pervertind pe tinerii ajunși pe mîna lor ? Și Rudi trebuia să-și primească pedeapsa. Căci au mai existat tineri supuși la aceleași presiuni, dar care au refuzat să se facă instrumentele opresiunii. Au respins delațiunea. Rudi a sucombat, devenind unul din tagma lor. Toată această tagmă trebuie să plătească, și mai ales șefii ei...

Cînd am ajuns acasă, Rudi m-a întîmpinat, plin de însuflețire.

— Te-a căutat la telefon generalul Jeschonnek. Din partea *Reichsmarschall*-ului Göring...

În clipa aceea mă privea cu o admirație amestecată cu invidie. Cînd mi-am dezbrăcat șuba, a băgat de seamă că port haine civile.

— Îți stă mai bine în uniformă, tată. „Crucea de Fier"

cu briliante îți dă un aer extraordinar. Parcă ai fi un zeu. În civil îți pierzi tot prestigiul.

— Crezi că prestigiul mi-l dă uniforma, Rudi ? Uniforma și „Crucea de Fier" ? Sub broderiile de aur și sub decorațiile strălucitoare se ascund adeseori ticăloși care și-ar avea mai degrabă locul într-o celulă cu gratii sau în lațul spînzuraților.

M-a privit nedumerit.

— Nu mă poți înțelege, Rudi, am rostit aproape în șoaptă.

Uwe se uita la noi cu ochii lui mari, mirați. Încerca să descifreze sensurile scenei care se depăna în fața lui. Simțea instinctiv că între mine și Rudi se angajase o luptă surdă, dar nu-i înțelegea sensul. Îi lipsea experiența.

Telefonul a sunat din nou. Mă chema iarăși Jeschonnek.

— *Reichsmarschall*-ul a refuzat să vă aprobe demisia. Vrea să aibă o convorbire cu dumneavoastră. Cînd puteți veni la Berlin ?

Apelul acesta era opera destinului. Göring îmi interzicea să lepăd uniforma. Săvîrșisem o greșeală cînd îmi prezentasem demisia. În calitatea mea de general-inspector de *Luftwaffe,* mă puteam mișca nestingherit în întreaga Germanie, pe toate fronturile. Aveam ocazia să iau legătura cu tot felul de oameni. Să împrăștii flacăra revoltei. Să îndemn ofițerii să îngroașe numărul opozanților regimului. Și dintre aceștia să aleg pe cei mai hotărîți.

A doua zi am plecat la Berlin. *Reichsmarschall*-ul Göring m-a primit la Karinhall. A făcut un gest de care nu l-aș fi crezut capabil. Mi-a prezentat condoleanțe pentru moartea fiului meu.

— Nu știu dacă acest lucru vă poate consola, principe. Am cerut informații asupra modului în care și-a dat sfîrșitul fiul dumneavoastră. Și-a plătit greșeala, urcînd plin de curaj și mîndrie treptele eșafodului. Sincer vă spun, principe, aș fi preferat să se numere printre prietenii, nu printre dușmanii acestei țări.

N-am răspuns. M-am mărginit să înclin ușor capul. Și eu păstram aceeași atitudine mîndră, ca și fiul meu în fața călăului.

— Știți poate că *Reichsführer*-ul Himmler a încercat să vă salveze fiul. A fost prea tîrziu. V-am respins demisia, fiindcă nu sînteți dator să plătiți polița altuia, chiar dacă acesta este sînge din sîngele dumneavoastră. Germania are nevoie de brațul dumneavoastră. Vă cer să vă retrageți de-

misia. Dacă ați stărui în a fi acceptată, aș crede că v-ați solidarizat cu dușmanii acestei țări, cu trădătorii.

Amenințarea era voalată. Dar exista totuși.

— Numele generalului principe von Altenburg-Delmond nu trebuie asociat nici pe departe cu o crimă de înaltă trădare.

A luat de pe biroul său demisia mea scrisă și a făcut-o bucăți.

— Principe, vă rog să vă înapoiați la Roma. Prezența dumneavoastră este necesară acolo. Pot să vă urez drum bun?

M-am înclinat.

— Vă mulțumesc pentru urare, *Herr Reichsmarschall.*

— Credeți că puteți renunța la restul concediului dumneavoastră ?

— Mîine voi pleca la Roma, *Herr Reichsmarschall.*

Mi-a întins mîna. În clipa aceea am avut un fel de halucinație. Mi s-a părut că îmi întinde arma cu care trebuia să-l ucid și pe el, și pe Hitler.

Dimineața m-am deșteptat din somn foarte tîrziu. Se făcuse ora 10. Dormisem neîntrerupt nouă ore. Așa ceva nu mi se mai întîmplase de mult. Fusesem, desigur, foarte obosit. În general, dorm puțin. Patru sau cinci ore pe noapte. După două sau trei săptămîni de asemenea regim, cad frînt de oboseală și dorm uneori zece sau douăsprezece ore. Refăcut, reiau activitatea aceea febrilă, care de la o vreme mi-a devenit a doua natură.

M-am trezit cu chipul lui Willi în fața ochilor. Îl visasem și pe el, și pe Albert. Amîndoi erau copii. Se jucau pe pajiștea din fața casei de la Traunkirchen. Vîntul se zbenguia în buclele lor blonde. Rîdeau și erau fericiți...

A trecut aproape un an de la moartea lui Willi. Îi resimt pierderea tot atît de greu ca și în primele zile după înmormîntare ; nu-mi rămîne însă timp să-l plîng. Am atîtea de făcut.

În timp ce beam o cafea cu lapte, și-a făcut apariția von Geist.

— Raportul pentru *Führer* este gata, *Herr General.* Dacă îmi permiteți, vi-l citesc. Am respectat întocmai directivele dumneavoastră.

— Ai cearcăne, von Geist. Ai lucrat toată noaptea, nu-i așa ?

— Greu a fost să găsesc formula care să permită expunerea punctului nostru de vedere, fără a avea aerul că sîntem în dezacord cu *Führer*-ul.

— Dacă ai găsit formula, von Geist, am să propun trecerea dumitale în rîndurile corpului diplomatic.

— N-aş concepe să lucrez cu von Ribbentrop, *Herr General.*

Am rîs.

— Spune drept, n-ai prefera să te găsească sfîrşitul previzibil al acestui război în fruntea unei paşnice misiuni diplomatice în Elveţia sau în altă ţară neutră ? Mai ales acum, după ce aliaţii au declarat solemn că vor traduce în faţa unui tribunal internaţional pe toţi criminalii de război germani ?

Von Geist s-a scărpinat deasupra sprîncenei stîngi.

— Cred că declaraţia de la Casablanca a anglo-americanilor, care condiţionează încheierea păcii de capitularea necondiţionată a Germaniei, a însemnat o mare gogomănie. Adversarii naţional-socialismului, văzîndu-se puşi pe acelaşi plan cu căpeteniile naziste, se vor simţi obligaţi să lupte pînă la sfîrşit alături de Hitler.

— Ai spus un mare adevăr, von Geist. Rușii au fost mai abili. În proclamaţiile lor afirmă că duc războiul împotriva nazismului, nu a poporului german. Anglo-americanii nu s-au gîndit să constituie la Londra un comitet de eliberare naţională, alcătuit din prizonieri germani, duşmani ai nazismului. L-ai auzit pe von Seydlitz vorbind la Radio Moscova ?

— L-am auzit şi m-am înfiorat, zise von Geist. N-ar fi fost mai bine să fi ţinut un discurs asemănător la Radio Berlin, înainte de dezastrul de la Stalingrad ? Armata îşi plăteşte ezitările...

— Eşti bine documentat, von Geist.

— Aş fi preferat să urmăresc tragedia dintr-un fotoliu de orchestră, *Herr General.*

Mi-am muiat cornul în cafeaua cu lapte. Procedeu puţin elegant, dar pe care îl aplic din copilărie.

— Să auzim raportul, von Geist.

S-a executat, începînd lectura cu glasul lui frumos modulat. Accentua pasajele mai importante, rostea distinct şi doctoral argumentele tari, le lăsa abil în umbră pe cele slabe. Von Geist ar fi fost un minunat actor. Raportul era bine adus din condei. Lăsa toată răspunderea pe seama *O.K.W.*-ului.

— Perfect ! l-am lăudat după ce a încheiat lectura. M-ai scutit să-l redactez personal. Să mi-l dai la semnat.

După ce mi-am aşternut numele în josul raportului, i-am zîmbit.

— Amicul nostru Keitel are să turbeze de furie. Va spune că am pasat răspunderea *O.K.W.*-ului.

— Cînd degarnisești un front de avioanele sale de luptă, trebuie să dai socoteală.

— În curînd îi vom auzi comentariile. Peste două ore plecăm la Rastenburg. În timp ce mă îmbrac, cere la telefon Berlinul. Comandamentul Armatei de Rezervă, generalul Olbricht. Pe aerodrom să-l găsesc şi pe Hans. Pe şoselele ruseşti n-am curaj să mă dau pe mîna altui şofer.

Am făcut o baie, m-am bărbierit, m-am îmbrăcat în mai puţin de un sfert de oră.

— *Herr General,* m-a anunţat von Geist, aveţi legătura cu Berlinul.

Glasul lui Olbricht se auzea atît de limpede, încît ai fi crezut că se află în camera alăturată.

— V-am căutat aseară, *Herr General.*

— Ştiu. Mi s-a spus.

— Cînd treceţi prin Berlin, n-am putea sta puţin de vorbă? Cîteva chestiuni de serviciu. Comportă urgenţă.

— Chiar astăzi, în jurul prînzului, fac escală la Berlin, în drumul meu spre Rastenburg. Ne putem vedea pe aerodrom.

— În regulă ! Voi fi prezent la Tempelhof. Am onoarea să vă salut.

Înainte de a părăsi Parisul, am avut o convorbire telefonică şi cu Sperrle. Mi-am exprimat regretul că nu am putut să-i fac o vizită în preajma plecării. Am schimbat complimente politicoase. Sperrle mi-a părut îmbufnat. Nu-i convenea că lucrasem peste capul lui. Avea impresia că este tratat ca o cantitate neglijabilă.

Am telefonat apoi *Reichsmarschall*-ului Göring, raportîndu-i executarea misiunii. Am făcut bine că nu l-am scos în factor comun. În ultimul moment, Hitler, mînat de unele scrupule faţă de vechiul său colaborator, dăduse ordin lui Keitel să-l informeze asupra misiunii mele.

— La ce formulă aţi ajuns ? m-a întrebat Göring.

I-am rezumat concluziile raportului.

— Foarte bine. Sînt de acord. Să mă ţineţi la curent cu ce se va hotărî la *O.K.W.*

— Prea bine, *Herr Reichsmarschall.*

Multe se schimbaseră în cel de-al treilea *Reich*. Pe vremuri, Göring era un personaj de prim-plan. Cînd Hitler îl învestise cu toate puterile, în vederea realizării planului de patru ani, declarase despre colaboratorul său credincios : „Pentru Hermann Göring nu există cuvîntul imposibil. Numai el poate duce la îndeplinire această importantă misiune." Mai tîrziu avea să-şi schimbe părerea.

În '934, Göring era în apogeu. În acea epocă se lucra activ la transformarea *Reichswehr*-ului republican în *Wehrmacht*. Guvernul *Reich*-ului sporise masiv bugetul militar. Göring îşi asumase misiunea organizării unei armate a aerului. Printre colaboratorii săi de atunci se numărau generalul Milch, generalul Kesselring, colonelul Bruch, colonelul Udet, generalul Sperrle, colonelul Jeschonneck, eu şi alţi cîţiva specialişti în domeniul aviaţiei militare. În mai '935, Comisariatul *Reich*-ului pentru Aeronautică căpătase o nouă titulatură, Ministerul Aeronauticii, subliniindu-se astfel importanţa acordată armei aeriene. Avioanele militare erau construite după modele pe atunci socotite revoluţionare. Bombardierele grele „Junkers 52", trimotoare cu o putere de 2 100 C.P., bombardierele uşoare „Heinckel 70", monomotoare de 800 C.P., hidroavioanele de recunoaştere maritimă „Dornier 22", avioanele de vînătoare „Arado 65", apoi modelul mai nou, Heinckel 61" stîrneau admiraţia specialiştilor. Toţi eram mîndri de această operă. Socoteam că înarmarea treptată a Germaniei îi va permite să joace rolul care i se cuvenea în concertul european. Puţini dintre noi se gîndeau că pregăteam un război pustiitor.

Se scurseseră de atunci zece ani. Acum, după ce păşisem pragul mohorîtului an '944, puteam să ne dăm seama de întinderea dezastrului. Göring devenise vioara a treia într-o orchestră dirijată, Udet, Jeschonneck se sinuciseseră, îngroziţi de amploarea catastrofei abătute asupra Germaniei. Ceilalţi erau atît de năuciţi, încît acţionau ca nişte automate. Executam cu toţii ordinele unui dement care se socotea personificarea zeului Marte.

Gîndurile acestea şi multe altele mă torturau, în timp ce avionul meu zbura spre Berlin.

Cînd am trecut deasupra Ruhrului, am privit cu durere distrugerile săvîrşite de bombardierele anglo-americane. Nu era pentru întîia oară că îmi defila prin faţa ochilor spectacolul dezolant al oraşelor pustiite, al fabricilor arse şi minate. Supravieţuitorii îşi continuau cu eroism activitatea. Normal

ar fi fost să trecem la represalii. Din nefericire, pierdusem definitiv supremaţia aeriană. Războiul din est ne silise să deplasăm într-acolo majoritatea avioanelor de bombardament şi de luptă. Ajunsesem la discreţia aviaţiei anglo-americane. Riposta artileriei antiaeriene era neglijabilă. Raza ei de acţiune avea un plafon relativ redus. Avioanele care zburau deasupra acestui plafon erau intangibile. Puzderia de bombardiere anglo-americane lansau covoare de bombe atît de întinse, încît puteau să zboare la mare înălţime spre a evita loviturile tunurilor grele antiaeriene, fără să se teamă că nu ar putea nimeri obiectivele propuse.

Am făcut escală la Berlin, pe aeroportul Tempelhof. Potrivit înţelegerii, generalul Olbricht mă aştepta în faţa aerogării. Mă aştepta şi Hans. Mărturisesc că mi-a făcut plăcere să-l revăd. Expresia deschisă a ochilor săi albaştri, luminoşi, prospeţimea obrazului, tinereţea pe care o emana întreaga lui fiinţă îmi aminteau de Albert şi de Willi.

În timpul escalei de aproximativ o jumătate de oră, urma să se facă şi plinul de combustibil.

L-am recunoscut de departe pe Olbricht, după ramele de metal ale ochelarilor săi, care scînteiau în soare tot atît de tare ca şi aurul de pe epoleţi. Venise singur în întîmpinarea mea. Însemna că avea să-mi spună lucruri importante. L-am luat de braţ şi, ca din întîmplare, ne-am îndepărtat de ceilalţi ofiţeri.

— Trebuie să vă aduc la cunoştinţă veşti îmbucurătoare, *Herr General*, mi-a vorbit. În rîndurile noastre au intrat cîţiva generali din *O.K.W.* Executarea atentatului plănuit de Stauffenberg va fi astfel uşurată. Ultima tentativă, din 26 decembrie, a eşuat datorită contramandării conferinţei la care trebuia să asiste Hitler. Neştiind de această schimbare de program, Stauffenberg s-a prezentat la Rastenburg, avînd în servietă o bombă. Lipsa de informaţii a zădărnicit o acţiune care ar fi trebuit să fie încununată de succes. De acum înainte vom avea la *O.K.W.* oameni siguri, care ne vor ţine la curent cu toate mişcările lui Hitler.

— Cine sînt ?

— Generalul de artilerie Lindemann, generalul Wagner, şeful direcţiei operative, şi generalul-maior Stieff, şeful secţiei organizare.

Betonul de pe aerodrom fusese curăţat de zăpadă. Rămăseseră însă urme îngheţate, care scîrţîiau sub tălpi.

— Felicitările mele ! Aţi lucrat bine, i-am spus. Am şi eu pentru dumneavoastră o veste interesantă. Himmler ne face avansuri. În termeni voalaţi, ne-a propus o alianţă.

I-am istorisit convorbirea de la Paris cu *Reichsführer*-ul *S.S.*

— Sînteţi de acord să raportez acest lucru generalului Beck ? m-a întrebat.

— Vă rog. Trebuie totuşi să privim cu multă suspiciune această propunere. Să nu fie o cursă.

Olbricht a zîmbit ironic.

— Cred că Himmler este sincer. Vrea să-şi scape pielea şi, pe cît posibil, poziţia. Ştie că formula Hitler este falimentară.

— Cum se mai simte generalul Beck ?

— Se pare că intervenţia chirurgicală la care a fost supus ar fi reuşit. L-am văzut acum cîteva zile. Arată destul de vioi. Mi-a vorbit de lista noului guvern pe care o întocmise în acord cu Goerdeler. V-a rezervat un departament.

— Vă rog să comunicaţi generalului Beck că refuz orice demnitate politică. M-am angajat în această luptă fără să urmăresc recompense. Nu am altă dorinţă decît să-l văd pe Hitler la pămînt.

Jumătatea de oră pe care i-o acordasem se apropia de sfîrşit. Personalul navigant se agita în jurul avionului.

— A sosit momentul să ne luăm rămas bun, *Herr General,* i-am spus.

Olbricht s-a uitat la ceas.

— Repede trece timpul ! Vă mai aduc ceva la cunoştinţă. Generalul Lindemann ne-a informat că între Hitler şi *Feldmarschall*-ul von Manstein ar fi avut loc o discuţie tare.

— Cînd ?

— La începutul lui ianuarie, von Manstein a cerut o audienţă personală. *Führer*-ul a acceptat să-l primească în prezenţa generalului Zeitzler. Deşi întrevederea a avut loc cu uşile închise, s-au filtrat unele zvonuri pînă la noi. Von Manstein a declarat cu îndrăzneală *Führer*-ului că înfrîngerile repetate nu se datoresc numai superiorităţii materiale a inamicului, ci mai ales conducerii ineficiente a războiului. *Führer*-ul s-a înfuriat la culme. Încleştîndu-şi pumnii, s-a apropiat de *Feldmarschall* şi l-a acoperit cu reproşuri. „Nimeni în ţara asta nu poate conduce războiul mai bine decît mine. Eu, *Herr Feldmarschall,* reprezint un mit. Întreg

poporul mă urmează. Credeţi că dumneavoastră, un oarecare von Manstein, vă puteţi face mai ascultat decît mine, Hitler, *Führer*-ul *Reich*-ului german ?“ Vă închipuiţi în ce atmosferă s-a încheiat audienţa. Hitler nu a cutezat să-l destituie imediat, fiindcă von Manstein rămîne singurul strateg care rezistă cu oarecare succes formidabilei presiuni a ruşilor. De ce v-am spus toate acestea ? Socotesc că este momentul să încercaţi a-l convinge pe von Manstein să treacă de partea noastră. Dacă ar fi alături de noi, am cîştiga adeziunea multor ofiţeri de pe Frontul de Est.

Olbricht îmi făcea aceeaşi propunere ca şi von Tresckow. Vorbea cu însufleţire crescîndă. Întrevedea deja succesul loviturii pe care o pusese la cale. Era atît de animat, încît i se înroşiseră obrajii.

— Voi încerca să-l atrag pe von Manstein în slujba cauzei noastre, *Herr General.* Nu ştiu dacă voi reuşi. Am mai abordat această chestiune şi altă dată. Bineînţeles, în termeni generali. Nu mă puteam descoperi, pentru că nu ştiam cum va reacţiona. Mi-a răspuns evaziv. După două tentative rămase infructuoase, am renunţat să-l mai testez.

— Conflictul lui cu Hitler creează o situaţie nouă, a stăruit Olbricht.

— Evident că pe acest conflict voi miza şi eu.

Von Geist m-a anunţat că avionul era gata să decoleze. Am strîns mîna lui Olbricht.

— Vă rog să transmiteţi salutările mele generalului Beck.

— Cînd credeţi că i-aţi putea face o vizită ? Ţine mult să vă vadă.

— Poate la înapoierea de pe Frontul de Est.

— Am să-i comunic...

În amurg am sosit la *O.K.W. Feldmarschall*-ul Keitel a ţinut să mă primească personal în cabinetul lui de lucru.

— Am vrut să stăm puţin de vorbă înainte de a vă prezenta *Führer*-ului. Vă rog să luaţi loc.

M-am aşezat pe scaun, păstrînd mapa cu documente pe genunchi.

— Aş putea să văd raportul ? m-a întrebat.

— Nu am nimic împotrivă, i-am răspuns. Însă *Führer*-ul mi-a ordonat să i-l prezint personal.

Keitel şi-a luat monoclul de la ochi şi l-a şters tacticos cu batista. A rostit uşor jenat :

— În ultima vreme, *Führer*-ul a întîmpinat unele neplăceri din partea cîtorva dintre generalii săi, care şi-au închi-

puit că pot acţiona pe cont propriu, raportînd ulterior O.K.W.-ului măsurile luate. Desigur, *Führer*-ul nu a fost de acord cu acest procedeu. Comandamentului Suprem al Armatei îi revine sarcina conducerii războiului. Marile operaţiuni strategice aici se hotărăsc.

Făcea aluzie la cazul Manstein ? Introducerea era semnificativă.

— Dorim să evităm *Führer*-ului contrarietăţile inutile, care l-ar enerva, împiedicîndu-l să se dedice, cu mintea absolut liberă, conducerii operaţiilor pe toate fronturile.

— Nu ştiu ce legătură are raportul meu cu chestiunile ridicate de dumneavoastră, *Herr Feldmarschall,* i-am răspuns, dornic să-l enervez.

Şi-a înfipt brusc monoclul în orbită.

— Am să fiu mai explicit, a reluat cu răbdare, ca şi cînd ar fi avut de-a face cu un şcolar rebel. Concluziile raportului vă aparţin, nu-i aşa ? Ei bine, s-ar putea ca aceste concluzii să nu concorde cu vederile *Führer*-ului. Şi aceasta l-ar irita.

— Atunci de ce mi s-a cerut să-l mai întocmesc ? Dacă hotărîrea era luată dinainte, ce rost avea să consumăm atîta timp şi atîta energie umană ?

Keitel şi-a muşcat buzele. Privirea lui a întîrziat obosită asupra mea.

— Am cerut un raport, sperînd să coincidă cu concluziile noastre.

— Cu alte cuvinte, să-mi revină mie responsabilitatea măsurii care se va lua ?

— Ah, nu ! Voiam doar să vedem dacă punctul nostru de vedere îşi găseşte o motivare în ochii unui specialist.

Am ripostat sec :

— Nu. Nu îşi găseşte. Dacă stăruiţi să citiţi raportul, poftim !

L-am scos din mapă şi i l-am înmînat. Şi-a aruncat ochii asupra lui. Pe măsură ce-l parcurgea, fruntea i se încreţea, exteriorizîndu-i iritarea.

— Aţi lăsat răspunderea pe umerii *Führer*-ului, a mormăit.

— Am prezentat o serie de ipoteze, *Herr Feldmarschall.* Nu vă rămîne decît să alegeţi una din ele.

A ridicat din umeri.

— Toate sînt la fel de întunecate.

— Realitatea este întunecată, *Herr Feldmarschall.*

S-a ridicat de la birou.

— Cu îngăduinţa dumneavoastră, voi prezenta personal *Führer*-ului acest raport.

— Cu interpretarea dumneavoastră, *Herr Feldmarschall.*

— Cu adnotările mele, *Herr General.*

— În cazul acesta, pot socoti această misiune încheiată, *Herr Feldmarschall.*

— Exact ! Vă prezint mulţumirile *Führer*-ului, *Herr General,* şi vă rog totodată ca în cursul zilei de mîine să vă continuaţi drumul spre cartierul general al *Feldmarschall*-ului von Manstein. Nu e nevoie, cred, să vă mai reamintesc misiunea dumneavoastră.

— Nu. Nu este nevoie. *Führer*-ul mi-a trasat-o în cîteva linii. Ştiu ce am de făcut. Activizarea aprovizionării pe calea aerului a armatei încercuite de la Cerkasi. O situaţie asemănătoare celei de la Stalingrad. Avem experienţă.

Keitel şi-a plisat întrebător sprîncenele.

— Nu înţeleg ce vreţi să spuneţi !

— Regret că n-am fost mai clar, *Herr Feldmarschall.* Ca şi la Stalingrad, vom stabili un pod aerian. Ca şi la Stalingrad, vom suferi pierderi serioase. Ca şi la Stalingrad, toate aceste sacrificii vor fi zadarnice dacă armata încercuită va trebui să rămînă pe poziţie. De data aceasta am reuşit să mă fac înţeles ?

— Nu este misiunea mea, *Herr General,* să discut ordinele *Führer*-ului.

— Îmi pare rău că trebuie să vă contrazic, *Herr Feldmarschall.* Misiunea dumneavoastră nu este numai de a înregistra şi transmite hotărîrile.

M-am ridicat de pe scaun :

— Vă salut, *Herr Feldmarschall.*

Keitel a încercat să-mi zîmbească.

— N-aş vrea să ne despărţim în seara aceasta, lăsînd să planeze asupra noastră umbra unei neînţelegeri. În fond. toţi luptăm pentru victoria Germaniei.

Am zîmbit şi eu.

— Fiecare luptă în felul lui, *Herr Feldmarschall.*

Surîsul i-a îngheţat pe buze. Am salutat din nou şi am ieşit.

Războiul pornit de Hitler şi de acoliţii săi era asemenea lui Moloch. Nesătul, începuse să-şi mănînce copiii. *Führer*-ul, constructorul noii ordini europene, scăpase hăţurile, şi acum caii îl duceau în galopul lor frenetic spre prăpastie.

Ros de atîtea gînduri, mă uitam pe fereastra vagonului la cîmpiile ruseşti înzăpezite, care defilau sub un cer greu, de plumb. În afară de cazurile de strictă necesitate, renunţasem să mă mai deplasez pe calea aerului. Pe Frontul de Est unităţile din *Luftwaffe* înregistrau pierderi tot mai mari. Lipsa aeronavelor de transport se făcuse atît de simţită, încît hotărîsem să pun şi avionul meu la dispoziţia unităţilor sanitare de campanie. Răniţii aveau mai mare nevoie decît mine de mijloace rapide de locomoţie.

Aveam impresia că trenul abia se tîra prin stepa fără sfîrşit. Pe măsură ce mă apropiam de front, creşteau şi semnele unei agitaţii pe care o cunoşteam foarte bine. Peroanele erau negre de soldaţi germani în uniforme ponosite. Fulare multicolore, căciuli jupuite, mănuşi de blană, bonete de lînă, provenite din colectări publice, le dădeau un aer puţin milităresc. Unii, mai cocheţi, aveau cizmele lustruite. Dar pe lîngă aceştia, marea majoritate arătau ca nişte vagabonzi. Am trecut şi pe lîngă trenuri care aduceau spre front trupe proaspete, întăriri alcătuite din tineri imberbi, curat îmbrăcaţi. Mai toţi erau nişte bieţi copilandri, trimişi să lupte în linia întîi, după o foarte scurtă perioadă de instrucţie. Unii stăteau la ferestrele vagoanelor şi cîntau. Inconştienţa tinereţii. Alţii, mai numeroşi, aveau o expresie nedumerită, speriată, de parcă n-ar fi ştiut ce se petrece cu ei. La vîrsta lor ar fi fost mai firesc să stea în bănci, la şcoală. Hitler voise altfel.

Am trecut printr-o pădure imensă, cu copaci seculari. Mă gîndeam că în curînd pădurea avea să fie străbătută de soldaţii noştri, istoviţi şi înfrînţi, aflaţi în plină retragere. O străbătuseră şi la dus, cîntîndu-şi victoriile.

O frînare bruscă aproape că m-a aruncat de pe canapea.

— Ce se întîmplă ? am întrebat.

Von Geist a trecut la fereastră. A lăsat în jos geamul şi a scos capul afară. Aerul îngheţat, cu miros curat, de pădure, a năvălit în compartiment.

— Am oprit în plină curbă, mi-a spus. Nu văd locomotiva. E ascunsă după perdeaua de copaci.

Cîţiva soldaţi înarmaţi au sărit din vagoane pe terasamentul acoperit cu zăpadă. Le auzeam cizmele cu ţinte izbindu-se pe pietrişul colţuros. Uşa compartimentului s-a deschis lăsînd să apară figura rotundă a maiorului Heilingsdorff.

— *Herr General,* am trimis pe Busch să vadă despre ce e vorba.

O rafală de pușcă-automată a răscolit ecouri în pădurea înghețată. A urmat încă o rafală.

— Probabil partizanii, a rostit calm von Geist.

Am aprins o țigară.

Mi-am pus cascheta și am trecut la fereastra deschisă. Aerul tare mi-a înțepat obrajii. Aburii respirației se ridicau în volute spre cer.

— Nu e prudent să stați la fereastră, *Herr General.* Epoleții dumneavoastră atrag atenția. Vă expuneți unui pericol inutil, m-a prevenit von Geist.

Am rîs.

— Glontele care mă va ucide n-a fost încă turnat. Cine a rostit fraza aceasta ?

Eram sigur că-mi va da răspunsul exact.

— Regele Christophe din Haiti. Ziditorul unei celebre fortărețe, a cărei construcție a costat zeci de mii de vieți omenești, a grăit von Geist.

— Și s-a ruinat fără să fi fost atacată vreodată, am completat. Bravo, prietene !

L-am văzut pe Busch apropiindu-se în fugă.

— Partizanii, *Herr General.* Au încercat să arunce în aer trenul care ne preceda. Explozia a fost însă prematură. N-au reușit decît să distrugă linia, pe o porțiune de cîțiva metri. Pionierii o vor repara imediat, adăugă Busch.

— Și rafalele automatelor ? l-a întrebat von Geist.

— Garda trenului, după o luptă scurtă, a reușit să captureze pe trei dintre partizani. I-au și executat, *Herr Oberst.*

— Aha, explicația rafalelor ! a rostit von Geist.

Mi-am îmbrăcat mantaua.

— Să facem puțină mișcare, pînă se repară linia, m-am adresat ofițerilor mei.

Am coborît din vagon, urmat de von Geist, de Heilingsdorff și de colonelul Merian, care se atașase grupului nostru. Zăpada scîrțîia sub tălpi. Mi-am pus mănușile.

— Nu mi-a plăcut niciodată frigul, am spus.

— Pe vremuri, iarna, nu lăsam să treacă zi fără să mă spăl cu zăpadă pe tot corpul, a grăit Merian.

M-am îndreptat spre locomotivă. Soldații pe lîngă care treceam încremeneau în poziție de drepți. Toți erau de o tinerețe dezarmantă.

— Aceștia sînt copii, nu soldați ! am exclamat.

Trenul era lung. Comandantul detașamentului de gardă, un locotenent *S.S.* cu insigna „Narvik", a venit în pas aler-

gător să-mi raporteze cum stau lucrurile. L-am lăsat să-şi golească sacul, deşi ştiam de la Busch tot ce se întîmplase. A încheiat raportul menţionînd execuţia celor trei partizani prinşi.

— Cine a ordonat împuşcarea lor ? am întrebat.

— Comandantul primei garnituri, *Herr General.*

Am fost întotdeauna împotriva executării prizonierilor de război. Chiar şi a franctirorilor.

Mi-am continuat drumul spre capătul trenului. Am trecut de locomotivă. Cam la o sută de metri înaintea noastră se afla prima garnitură. Majoritatea soldaţilor coborîseră din vagoane. Stăteau în grupuri pe povîrnişul domol al terasamentului. Comandantul gărzii, un căpitan cu barbă roşcată, care ordonase execuţia, a venit la rîndul lui să-mi prezinte raportul.

— Unde sînt franctirorii executaţi, *Herr Hauptman ?*

— În văgăuna de lîngă podeţ, *Herr General.*

Simţeam nevoia să-i văd. Poate că vreunul din ei semăna cu Willi sau cu Albert. Hitler declarase, nu demult, la Rastenburg, că va organiza detaşamente de franctirori dacă teritoriul *Reich*-ului va deveni teatru de luptă. Armata înghiţise pe mai toţi oamenii maturi, iar moartea îi decimase. Franctirorii lui Hitler aveau să fie recrutaţi din rîndul copiilor.

Am trecut şi pe lîngă pionierii care reparau cu sîrg linia. Podeţul se afla ceva mai departe. Un arc de piatră peste o albie puţin adîncă, înnămeţită.

Căpitanul m-a condus spre trei mogîldeţe cufundate pe jumătate în zăpadă. Cadavrele aveau poziţii groteşti.

— Îngropaţi-i omeneşte, *Herr Hauptman.*

S-a uitat la mine cu ochi rotunzi şi miraţi. Nu-i venea să creadă.

— *Sofort, Herr General !* a rostit milităreşte.

Am ridicat privirile spre adîncurile pădurii. Trunchiurile arborilor se înălţau drepte ca nişte lumînări. Nişte lumînări imense pentru cei care-şi încheiaseră ciclul vieţii în această pădure. Şi pentru cei care aveau să şi-l încheie tot aici.

— Dacă atentatul lor reuşea, ar fi avut pe conştiinţă viaţa a cîtorva sute de soldaţi germani, a adăugat ofiţerul.

Remarca părea să aibă un caracter general. În realitate, încerca să-mi dea o lecţie. Îndrăzneala lui nu m-a supărat. În război nervii oamenilor o iau adeseori razna.

Peste două ore trenul s-a pus în mişcare.

În gară ne așteptau mașinile și escorta militară trimisă de *Feldmarschall*-ul von Manstein. Cerul se întunecase, iar din văzduh pornise să se cearnă o ninsoare apoasă. Mașinile intrau pînă la osie în zloată. Von Geist făcuse un guturai straşnic. Tușea, strănuta și își sufla nasul din minut în minut. Hans se instalase la volanul mașinii de campanie, spre iritarea șoferului titular, pe care îl trecusem pe altă mașină.

Spre nord se vedea o perdea de flăcări și de fum. Ardea un sat... Vîntul aducea pe aripile sale ecourile unei canonade intermitente. Am trecut pe lîngă o unitate de tancuri, care se îndrepta huruind spre front.

Pe înserat am ajuns la cartierul general al lui von Manstein. L-am găsit în conferință cu ofițerii săi. Lumina electrică, de un gălbui-palid, cădea piezișs peste hărțile întinse pe masa mare din mijlocul încăperii. Von Manstein studia desfășurarea operațiilor. Fruntea îi era brăzdată de două cute adînci, care se îmbinau la rădăcina nasului.

— Vă așteptam cu disperare, *Herr General,* m-a întîmpinat. Podul aerian care aprovizionează armatele încercuite, comandate de Stemmermann, funcționează foarte prost.

— Aș vrea să cunosc situația precisă, *Herr Feldmarchall,* i-am spus. Cînd am plecat de la *O.K.W.*, veștile primite nu erau strălucite.

Von Manstein s-a rezemat cu mîinile de masă.

— Sîntem în preajma unui nou dezastru, *Herr General.* Dacă *Führer*-ul se încăpățînează să interzică și aici ieșirea din încercuire a Corpurilor de armată 11 și 42, se va repeta situația de la Stalingrad.

— Cîte divizii compun aceste corpuri ? l-am întrebat.

— Cinci divizii de infanterie, Divizia blindată *S.S.* „Viking" și Brigada blindată *S.S.* „Wallonia".

— Efectivele ?

— Reduse la jumătate. Rușii exercită asupra lor o presiune fantastică. Asediații se mai pot folosi de un singur aerodrom. Cel de la Korsun. Aici ! Îmi arătă un punct de pe hartă și continuă : Dacă presiunea rușilor se intensifică, ai noștri vor pierde și acest aerodrom.

Von Manstein luă dintr-o cutie deschisă un creion și, prinzîndu-l între degete, ca pe o țigară, începu să bată cu el darabana pe tăblia mesei.

— La Stalingrad, *Führer*-ul se crampona de Volga, am rostit, examinînd harta. Acum se cramponează de Nipru. Eforturi inutile. Frontul e prea întins. La *O.K.W.* mi s-a

spus că *Führer*-ul a hotărît să execute un contraatac puternic, care să spargă încercuirea.

— În teorie, e foarte frumos ! a replicat von Manstein. Opt divizii blindate vor săvîrşi această operaţie. Divizia 1 „Panzer" şi Diviziile 16 şi 17 „Leibstandarte" vor ataca aici, de la vest spre est, în cadrul Armatei 1 „Panzer". Diviziile 11, 13, 14 şi 24 „Panzer" vor ataca de la sud-est spre nord-vest, adică în punctul acesta. Aceste patru divizii ar urma să facă parte din Armata a 8-a. Repet, în teorie, operaţia este spectaculoasă şi are toate şansele de reuşită. Zic „în teorie", fiindcă în practică situaţia este cu totul alta. Aceste opt divizii sînt reduse aproape la jumătate. Pe de altă parte, concentrarea lor, în vederea declanşării contraatacului, nu este încă terminată. Înainte de opt zile nu le voi avea la dispoziţie. Deplasarea lor se face foarte încet, din cauză că ziua e relativ cald, şi noroaiele se dezgheaţă. Tancurile, maşinile se afundă în zloată. Noaptea se lasă îngheţul. Autovehiculele, prinse în noroiul care se cimentează, nu mai pot fi urnite. Pînă la sosirea celor opt divizii făgăduite, Corpurile 7 şi 47 blindate, care constituiau flancurile Corpurilor 11 şi 42, actualmente împresurate, fac eforturi titanice spre a sparge încercuirea din afară înăuntru, conjugîndu-le cu eforturile corpurilor de armate încercuite care se străduiesc să spargă inelul dinăuntru în afară.

Ofiţerul cu transmisiunile raportă lui von Manstein :

— *Herr General* von Vormann doreşte să vă vorbească la telefon, *Herr Feldmarschall.*

Von Manstein luă receptorul.

— Da, te aud bine, Vormann... Eşti sigur că nu mai poţi face nici un pas înainte ?... Bine !... Raportează-mi orice schimbare care va interveni în cursul nopţii... Terminat. *Feldmarschall*-ul lăsă telefonul în furcă. Era livid. Vormann raportează că a fost nevoit să se oprească la 30 de km de trupele încercuite. Armata a 5-a sovietică rezistă cu o dirzenie extraordinară. Poate că von Breith va fi mai norocos. Se întoarse spre ofiţerul cu transmisiunile : Dă-mi la telefon pe von Breith !

Îl cunoşteam pe von Breith, comandantul Corpului 7 „Panzer". Îmi fusese elev la Şcoala de război.

Peste cîteva minute, von Manstein a căpătat legătura cu generalul von Breith.

— Alo, von Breith ?... Care este situaţia în sectorul dumitale ?... Întîmpini rezistenţă mare ?... Nu crezi că ai să

mai poţi înainta ?... Cîţi kilometri mai ai de parcurs pînă la Stemmermann ?... Numai 13 ?... Destul de trist, von Breith... Te rog să faci tot posibilul... Da, ştiu că nu ai precupeţit nici un efort... Aştept veşti noi... Terminat. Se întoarse spre mine : Nu mai există decît o singură soluţie ! Stemmermann să renunţe a se mai crampona de poziţiile sale pe Nipru. Aşa, cel puţin, vom salva două corpuri de armată... În curînd vom avea nevoie de fiecare om, *Herr General.*

În noaptea aceea am luat legătura cu comandantul flotei aeriene. I-am ordonat să intensifice aprovizionarea trupelor încercuite. I-am făgăduit întăriri. Ştiam că îmi va fi greu să le procur. Va trebui să le iau din alte sectoare. Metoda cîrpelii.

Ceva mai tîrziu, von Manstein a cerut să i se dea legătura cu Rastenburgul. A reuşit în curînd să-l obţină pe Keitel. Am asistat la convorbire.

— *Herr Feldmarschall,* l-a prevenit von Manstein, vă atrag serios atenţia că o prelungire a rezistenţei lui Stemmermann pe vechile poziţii nu mai este posibilă. Cele opt divizii nu vor ajunge la timp... Cum ? Ce fac Corpurile 47 şi 7 ?... S-au oprit. Asta fac ! Imposibil !... V-am spus, imposibil ! Von Manstein a schiţat un gest de descurajare : Bine, *Herr Feldmarschall...* Am înţeles... Da, da, am înţeles... Terminat ! A închis telefonul. *Führer*-ul vrea să păstreze cu orice preţ capul de pod pe Nipru... Nu ne rămîne decît să aşteptăm sosirea celor opt divizii... Mă îndoiesc însă că Stemmermann va fi capabil să reziste mai mult de trei sau patru zile...

În noaptea aceea am luat cina în compania lui von Manstein. Participau şi cîţiva ofiţeri superiori şi generali din statele noastre majore. Voiam să-i vorbesc despre Hitler, dar erau prea mulţi oaspeţi de faţă. Pe unii dintre aceştia nu-i cunoşteam. Ofiţerimea germană cuprindea mulţi partizani ai naţional-socialismului.

După cină, l-am invitat pe von Manstein în camera mea, sub pretext că vreau să-i ofer o sticlă de coniac adusă din Franţa. Cînd ne-am văzut singuri, l-am întrebat *ex abrupto:*

— Veţi permite să se repete situaţia de la Stalingrad ? Mai ales după ce aţi asistat la urmările acelei formidabile gafe militare ?

Am desfăcut valiza, în care aveam două sticle de „Courvoisier", păstrate pînă atunci cu multă grijă.

— Vă mărturisesc, *Herr General,* că sînt perplex, mi-a răspuns.

— Hitler este incorijibil ! am declarat cu tărie. Dacă i se va mai permite multă vreme să-şi exercite fără nici o cenzură talentele de strateg, va distruge nu numai întreaga armată germană, ci însăşi Germania.

Von Manstein m-a privit stingherit.

— Avem altă soluţie ?

— Avem, am răspuns.

Feldmarschall-ul a înţeles implicaţiile scurtei mele replici. S-a uitat în ochii mei, a vrut să spună ceva, apoi s-a răzgîndit.

— Dumneavoastră, *Herr Feldmarschall,* mai credeţi în posibilitatea unei victorii ? l-am întrebat cu brutalitate. Să nu-mi răspundeţi cu formule patriotarde. Sîntem aici doi oameni care cunoaştem valoarea reală a cuvintelor.

Von Manstein a plecat capul. Cîteva clipe am avut impresia că îşi contemplă vîrfurile lustruite ale cizmelor. A ridicat iarăşi fruntea şi, după o ezitare, a pronunţat cu voce joasă :

— Nu, nu mai cred în victorie. De mult nu mai cred în victorie. Stalingradul nu a fost un simplu episod de război. A avut o semnificaţie mult mai serioasă.

L-am completat :

— A însemnat începutul sfîrşitului.

— N-aş putea spune că am prevăzut încă de pe atunci finalul tragic pe care-l trăim astăzi. Este adevărat, mi-am dat seama că războiul a intrat pe un făgaş primejdios pentru noi. M-am hrănit însă cu iluzii. Am crezut că şi ruşii sînt istoviţi. Văzusem copilandri luptîndu-se în linia întîi, văzusem soldaţi insuficient echipaţi, văzusem munţi de cadavre... N-am crezut, pe atunci, că Rusia poate să cuprindă resurse atît de inepuizabile în oameni şi materiale.

— Şi credeţi că este rezonabilă continuarea absurdă a unui război iremediabil pierdut ? Căci este iremediabil pierdut, *Herr Feldmarschall...* Numai Hitler ne sileşte să luptăm mai departe, împotriva oricărei raţiuni. Ne sileşte să luptăm fiindcă situaţia lui este disperată. Aliaţii refuză să mai discute cu el. S-au săturat de ameninţările şi minciunile lui. Hitler este singura piedică în calea păcii.

Feldmarschall-ul a desfăcuat mîna, apoi a strîns-o pumn.

— Credeți că nu m-am gîndit și eu la aceasta ? I-am jurat însă credință. Toți am depus acest jurămînt militar, care ne leagă atîta vreme cît va trăi *Führer*-ul.

Am făcut un gest de nerăbdare.

— Dacă *Führer*-ul ar înnebuni, nu ar trebui internat într-un ospiciu ? Eventual, înlocuit ?

— Ușor de zis, *Herr General*. Unde veți găsi comisia de medici care să-l declare nebun ?

— Cred că este totuși nebun. Numai un dement e capabil să împingă pînă la ultimele lui limite un război care echivalează cu un dezastru național. Hitler este gata să deschidă un imens mormînt întregului popor german. Nu concepe ca Germania să-i supraviețuiască. Hitler uită că este un simplu om, chiar dacă împrejurările l-au înscăunat conducător al celui de-al treilea *Reich*. Rețineți bine ceea ce am să vă spun acum, *Herr Feldmarschall*. Nu ne este îngăduit să acceptăm a fi mai departe instrumentul nebuniilor lui Hitler.

Von Manstein și-a trecut palma peste obraz. Inelul cu blazon luci discret.

— Nu știu ce să spun, *Herr General*. A șovăit cîteva clipe, apoi a adăugat cu o tristețe care-i zugrăvea frămîntarea lăuntrică : Se vorbește mult în culise de o înlăturare — la nevoie, prin mijloace violente — a lui Hitler și a oamenilor săi. Mi s-a propus să particip la un atentat îndreptat împotriva vieții lui. Așa ceva n-aș putea să fac.

— Nu credeți că este un lux inutil de scrupule ?

— Jurămîntul, *Herr General*.

— Dar dacă Hitler ar dispărea într-un mod sau altul ? i-am pus întrebarea.

— Dacă Hitler ar dispărea, m-aș socoti dezlegat de jurămînt și aș acționa cu toată hotărîrea alături de dumneavoastră.

Nu aprobam atitudinea lui von Manstein, dar știam că ar fi fost zadarnic să încerc a-i schimba hotărîrea.

Am trecut la alt subiect, care angaja responsabilitatea amîndurora.

— Ce ați hotărît în legătură cu armata lui Stemmermann ? Podul aerian funcționează detestabil. Nu le fac o vină aviatorilor. Superioritatea aeriană a rușilor este incontestabilă. Prefer să folosesc aviația în misiuni de luptă în care îmi aleg condițiile tactice. În cazul nostru, sînt silit să mă bat în condițiile impuse de inamic. Menținerea podului mă

costă mai multe pierderi în oameni şi aparate decît zece lupte aeriene de mari proporţii.

— Dumneavoastră ce propuneţi să fac ?

— Să ordonaţi generalului Stemmermann să abandoneze poziţiile pe care le deţine şi să iasă din încercuire.

Von Manstein clătină din cap.

— Credeţi că nu m-am gîndit la acest lucru ? *Führer*-ul refuză categoric o repliere care ne-ar rupe de Nipru.

— N-a încuviinţat să ne rupem nici de Volga, *Herr Feldmarschall.*

— Concepţiile strategice ale *Führer*-ului nu admit decît operaţiile ofensive.

— *Führer*-ul, am spus, nu a ezitat să destituie pe generalii pe care i-a socotit incapabili. Acest principiu trebuie să i se aplice şi lui. Sub conducerea sa supremă, armata germană nu a recoltat decît înfrîngeri...

— Cine să-l destituie pe *Führer* ?

— Noi, *Herr Feldmarschall !* Noi !

Von Manstein lăsă braţele să-i cadă de-a lungul corpului.

— Am să mai reflectez asupra acestei chestiuni. Cît priveşte trupele lui Stemmermann, cred că am să vă urmez sfatul, deşi mă expun la foarte serioase riscuri. Acum două sau trei zile, Stemmermann şi şeful statului său major, colonelul Fouquet, au cerut autorizaţia de a ieşi din încercuire. Informat, *Führer*-ul a făcut o criză de nervi. Apoi a declarat că va trimite în judecata Curţii Marţiale pe orice ofiţer care va părăsi Niprul. Pînă şi simpla intenţie va fi pedepsită. De data aceasta, cred totuşi că voi înfrunta riscul de a apărea în faţa Curţii Marţiale...

Am primit un mesaj prin radio de la Stemmermann.

„Forţele noastre se concentrează în sectorul de vest spre a stabili joncţiunea cu Armata 7 şi 47, pătrunse adînc în dispozitivul forţelor inamice de încercuire. Pentru executarea acestei mişcări, am fost obligaţi să părăsim malul drept al Niprului. Insuficienţa aprovizionărilor pe calea aerului stînjeneşte considerabil apărarea. Presiunea puternică exercitată de inamic în sectoarele nord, vest şi sud ne-au obligat să restrîngem dispozitivul de apărare. Aerodromul de la Korsun este grav ameninţat. Resimţim tot mai acut lipsa de muniţii."

În ziua următoare am executat o recunoaştere aeriană. Trupele lui Stemmermann erau prinse într-un cerc de foc. Coloane de tancuri sovietice se îndreptau spre poziţiile ocu-

pate de vîrful săgeții Armatei a 47-a „Panzer", împlîntat în flancul inelului inamic. Colcăiala aceea de trupe, de tancuri și de tot felul de autovehicule militare oferea un spectacol dantesc. Stepa era presărată cu cadavre rămase în urma luptelor din ultimele ore.

Avioanele noastre de transport începuseră să paraşuteze hrana şi muniția destinate asediaților, deoarece blindatele inamice atinseseră aerodromul de la Korsun, făcîndu-l inutilizabil. Ocuparea lui totală nu mai era decît o chestiune de ore.

Cînd m-am înapoiat la cartierul general, *Feldmarschall*-ul von Manstein m-a informat asupra ultimelor veşti din tabăra lui Stemmermann. Colonelul Fouquet anunțase că parlamentari sovietici le ceruseră să se predea. Deşi situația trupelor încercuite era catastrofală, Fouquet respinsese oferta inamicului. Printre emisarii ruşi se aflau şi delegați ai acelui *Nationalkomitee Freies Deutschland*, dirijat de generalii von Seydlitz şi von Eisiedel, care îndemnaseră pe camarazii lor încercuiți să capituleze şi să se alipească luptei purtate de comitet împotriva hitlerismului.

Cînd i s-au adus la cunoştință discuțiile purtate de Fouquet cu parlamentarii sovietici, Hitler s-a mîniat la culme. Spre a da un exemplu, a ordonat imediata trimitere a colonelului în fața Curții Marțiale. În acel timp, Fouquet se afla în încercuire, iar camarazii acestuia, în cap cu Stemmermann, aveau altceva mai important de făcut decît să constituie un tribunal militar.

Gestul absurd al *Führer*-ului a pus capăt răbdării *Feldmarschall*-ului. Pentru întîia dată „Generalul de fier"— cum îl numea Hitler pe von Manstein — a luat atitudine împotriva ordinelor superioare.

Mă înapoiasem tocmai după o recunoaştere aeriană deasupra pozițiilor ocupte de trupele lui Stemmermann, cînd mi s-a adus la cunoştință că sînt invitat la o conferință la cartierul general al lui von Manstein. Însoțit de von Geist, de colonelul Merian şi de maiorul Heilingsdorff, care primise în aceeaşi zi decretul de înaintare la gradul de locotenent-colonel, am răspuns convocării. L-am găsit pe von Manstein în sala hărților. Rezemat cu mîinile de masă, urmărea cu atenție expunerea asupra desfăşurării operațiilor pe frontul de la Cerkasi, pe care o făcea şeful statului său major.

— *Herr General,* m-a întîmpinat *Feldmarschall*-ul, v-am invitat aici spre a vă cere încă o dată părerea asupra posibi-

lităţilor de aprovizionare pe calea aerului a trupelor încercuite de sub comanda generalului Stemmermann.

Am înţeles numaidecît, după tonul solemn cu care rostise această lungă frază, că era pe punctul de a lua o hotărîre gravă. Voia să îşi completeze dosarul justificărilor — care i se vor cere desigur mai tîrziu — cu o piesă în plus.

I-am repetat punctul meu de vedere : orice continuare a rezistenţei pe Nipru constituie o inutilă vărsare de sînge. Odată cu pierderea aerodromului de la Korsun, aprovizionarea pe calea aerului nu se mai poate face decît prin paraşutare. În aceste condiţii, nu pot fi distribuite decît cantităţi reduse de alimente şi de muniţie pentru armament uşor. În nici un caz nu vor putea fi acoperite nevoile corpurilor de armată încercuite.

— Vă mulţumesc, *Herr General,* a rostit *Feldmarschall*-ul. A aruncat o privire circulară ofiţerilor care aşteptau hotărîrea sa, apoi a ordonat şefului de stat-major : *Herr General,* vă rog să transmiteţi generalului Stemmermann ordinul de a străpunge cu orice preţ încercuirea inamică şi de a face joncţiunea cu Corpurile 7 şi 47 blindate. Îmi asum în întregime responsabilitatea acestei operaţii.

Ofiţerii îşi aruncau priviri triumfătoare. Majoritatea erau mîndri de curajul şi iniţiativa *Feldmarschall*-ului, care îndrăznea să ia o măsură contrară ordinelor categorice ale *Führer*-ului.

Ordinul de operaţii a fost întocmit la repezeală. Stemmermann avea latitudinea să acţioneze aşa cum îi vor impune împrejurările. Tiparele clasice nu mai erau de nici un folos. Operaţia urma să se desfăşoare în noaptea de 17 spre 18 februarie. Generalii von Vormann şi Breith aveau să-l sprijine, atacînd lateral trupele inamice, spre a crea o diversiune, necesară lui Stemmermann.

Von Manstein a ţinut să urmărească de aproape operaţia de străpungere. L-am însoţit pînă în linia întîi. Ca şi Rommel, voia să se asigure personal de executarea ordinelor sale şi, în eventualitatea unor complicaţii neaşteptate, să intervină cu soluţii de ultim moment. Şi eu ţineam să văd ce se va întîmpla, cu atît mai mult cu cît purtam, împreună cu von Manstein, responsabilitatea unei hotărîri contrare directivelor lui Hitler.

Nereuşita operaţiei ar fi putut să ne coste capul la propriu, nu numai la figurat. Chiar şi în caz de succes, riscu-

rile erau mari. Hitler prefera să-şi piardă trupele decît să le vadă retrăgîndu-se.

Noaptea era adîncă. Se lăsase un frig năpraznic. Ne aflam la postul de comandă al unui batalion de infanterie din prima linie. Comandantul batalionului, un căpitan tînăr, era foarte emoţionat din cauza prezenţei noastre. Cu două zile înainte, şeful său fusese secerat de explozia unui şrapnel, care-i retezase ca un fierăstrău ambele picioare, deasupra genunchilor. Căpitanul preluase comanda. Era dornic să-şi afirme capacitatea.

Pe front domnea o linişte adîncă, întreruptă uneori de cîte o rafală de mitralieră sau de împuşcături izolate. Asemenea acalmii se instalează uneori fără nici o explicaţie. Liniştea pare atît de adîncă, după vuietul neîntrerupt al canonadelor, încît auzul începe să-ţi joace feste. Urechile îţi ţiuie enervant, ori îţi vîjîie cu modulaţii de o intensitate variabilă. Te-ai deprins atît de mult cu bubuiturile, încît nici nu poţi dormi. Paradoxal, liniştea îţi pare mai opresivă decît zgomotul asurzitor.

M-am uitat la ceas. Era 8,35. Peste douăzeci şi cinci de minute, generalul Stemmermann avea să declanşeze atacul.

Ne aflam într-un bordei rudimentar, cu pereţii împletiţi din crengi şi lipiţi pe dinafară cu pămînt. Deşi vîntul intra prin crăpături, adăpostul acesta precar era infinit preferabil unei şederi prelungite sub cerul liber, tratament rezervat trupelor. Doi plutonieri stăteau cu căştile la ureche, păstrînd legătura cu cartierul general, atît prin telefon, cît şi prin radio. Von Manstein avusese grijă să-şi asigure contactul permanent cu marile unităţi de sub comanda sa.

Dacă vreo incursiune inamică ar fi ales drept ţintă bordeiul acesta, recolta ar fi fost bogată. Şase generali, printre care *Feldmarschall*-ul von Manstein, şi un număr apreciabil de ofiţeri superiori ar fi luat drumul prizonieratului. După capturarea lui Paulus şi a întregului său stat-major, am fi constituit cea mai importantă pradă a ruşilor.

Comandantul de batalion era emoţionat. Responsabilitatea lui era grav angajată. Toţi oamenii din unitate primiseră ordin să fie cu ochii în patru.

Minutele treceau încet. Cînd aştepţi să se producă un eveniment, de care depinde nu numai existenţa ta, dar şi existenţa altor sute de mii de oameni, te împresoară o emoţie lesne de înţeles. În asemenea momente trebuie să fii stăpîn pe tine, astfel ca cei din jur să nu-ţi observe frămîn-

tarea interioară. Căci o asemenea frămîntare există, oricît de oţelit ar fi caracterul unui general. Meritul constă în puterea de a te struni, astfel încît nervii să nu o ia razna. Pentru aceasta este necesară o anumită gimnastică psihică, un anumit antrenament, care nu se obţine decît pe cîmpul de bătălie, într-un nemijlocit contact cu oamenii de sub comanda ta şi cu evenimentele pe care vrei să le stăpîneşti.

Mai erau încă şaptesprezece minute. Aşteptarea devenea tot mai încordată.

Von Manstein a întrerupt tăcerea :

— Soldaţii din batalionul dumitale îşi păstrează moralul ridicat, *Herr Hauptman ?*

— Şi-l păstrează la un nivel excepţional, *Herr Feldmarschall,* a răspuns cu grăbire comandantul batalionului.

— Nici o dezertare, nici o automutilare, nici o manifestare de indisciplină ?

— Un singur caz de automutilare, *Herr Feldmarschall.*

— Altceva nimic ?

— Şi două dezertări, *Herr Feldmarschall...*

Comandantul batalionului avu un moment de ezitare.

— Vorbeşte, *Herr Hauptman.*

— Cenzura a surprins cîteva scrisori destinate familiilor din patrie, cu un conţinut oarecum... oarecum...

— Defetist ? a rostit von Manstein.

În ciuda frigului din bordei, fruntea căpitanului se îmbrobonase de sudoare.

— Poate că expresia aceasta e cam tare, *Herr Feldmarschall.* Oamenii se plîng de frig, de condiţiile vitrege în care sînt nevoiţi să lupte... Mă refer la condiţiile climaterice, *Herr Feldmarschall.*

— Asta e tot ?

— Le e dor de familii, sînt îngrijoraţi de soarta celor de acasă, îi apasă tristeţea, fiindcă nu au mai căpătat de mult concedii...

Feldmarschall-ul s-a uitat din nou la ceas şi mi-a zîmbit semnificativ. Ştiam că se apropia momentul hotărîtor.

— Să-mi înaintezi un raport, *Herr Hauptman,* asupra stării de spirit a soldaţilor dumitale ! a ordonat comandantului de batalion.

Deschisese această conversaţie spre a risipi tensiunea nervoasă.

Mi-am aruncat şi eu privirile asupra ceasului.

Nouă fără şapte minute.

Limba secundarului descrise o jumătate de circumferință, și încă una...

— Să ieșim, zise von Manstein.

De îndată ce am trecut pragul bordeiului, ne-am cufundat în baia de întuneric. Conduși de comandantul de batalion, care se orienta admirabil, am urcat panta blîndă a unui dîmb. Ușoara luminozitate a zăpezii ne îngăduia doar să evităm accidentele de teren din imediata apropiere. Cînd am ajuns sus, vîntul înghețat ne-a întîmpinat cu rafale violente, care făceau să se agite ca niște drapele pulpanele mantalelor. De-a lungul culmii, desfășurată paralel cu linia frontului, erau instalați în gropi individuale soldați înarmați cu automate.

— Ne despart de ruși circa două sute de metri, vorbi căpitanul.

Am încercat zadarnic să străpung cu privirile întunericul care învăluia elementele noastre înaintate.

În aceeași clipă unitățile noastre de artilerie au dezlănțuit focul. Lanțul de poziții ocupate de bateriile grele și ușoare s-au încoronat de văpăile deflagrațiilor izvorîte din mii de tunuri.

Dincolo de liniile rusești, departe, în direcția în care știam că se află corpurile de armată germane încercuite, cerul s-a luminat brusc de rețeaua proiectilelor trasoare. Artileria trăgea cu toate gurile de foc, într-un ritm atît de drăcesc, încît nu se mai distingea decît un vuiet continuu, ca și cînd o formidabilă cascadă ar fi început să se abată asupra stepei.

În liniile rusești, șiragul de explozii a prins să ridice o imensă perdea de fum și de foc.

Așteptam reacția inamicului, care întîrzia.

— Diversiunea aceasta e bine venită, mi-a strigat la ureche *Feldmarschall*-ul. Aș pune pariu că în clipa aceasta Comandamentele Fronturilor Ucrainene 1 și 2 se întreabă dacă această pregătire masivă de artilerie nu precede o contraofensivă germană de mari proporții.

— Credeți ? am rostit dubitativ. Modul în care am încasat loviturile lor din ultimul timp le-a permis să-și dea seama că sîntem *groggy*.

— Și ei au fost *groggy* în prima fază a campaniei.

— Între timp și-au revenit, *Herr Feldmarschall*. Noi nu prea dăm semne de revenire. În sfîrșit, să vedem ce va face Stemmermann...

Nu am terminat bine fraza, că pămîntul a părut să se deschidă, lăsînd să se ridice din măruntaiele lui o adevărată erupție vulcanică. De-a lungul întregului front rusesc zarea s-a aprins, văzduhul a fost invadat de o mare de proiectile trasoare, care veneau spre noi ca un imens evantai.

— „Katiușele" ! a exclamat von Geist. Ce salve...

Ultimul lui cuvînt a fost acoperit de un zgomot atît de ascuțit, atît de infernal, încît s-ar fi zis că vestea un cataclism de proporții cosmice. Trasoarele descriau pe întregul cer o coadă de păun luminoasă, de o fantastică splendoare. Nu-mi puteam stăvili admirația, deși știam că jerba aceasta aurie, cu tente purpurii, împrăștia moartea.

Se luminase ca ziua.

Primele snopuri de rachete au început să cadă, în serii dese, stîrnind un vuiet de sfîrșit de lume. Coliba care adăpostea postul de comandă al batalionului din care abia ieșisem a fost lovită în plin. Șiragul de explozii au spulberat-o într-o frîntură de secundă. Alte jerbe de rachete au căzut peste pozițiile infanteriei, altele s-au năpustit peste amplasamentele bateriilor noastre.

Stăteam în picioare pe culmea dîmbului și urmăream cu detașare profesională desfășurarea tirului rachetelor inamice. Vedeam poziții întregi de artilerie pustiite de salvele exploziilor. Nu simțeam nici un fel de teamă, după cum nu se temeau nici von Manstein și nici ceilalți ofițeri. Chiar dacă vreunul din ei era încolțit de emoție, nu lăsa să i se oglindească pe chip. Războiul făcuse din noi niște profesioniști ai morții. În clipele acelea eram cu toții transfigurați. Dacă n-ar exista acest simțămînt ciudat, care te face să înfrunți cu dîrzenie primejdia, moartea, poate că n-ar mai exista războaie. În focul bătăliei, instinctul de conservare se atrofiază, dispare. Pericolul te îmbată ca un stupefiant puternic. Ești în stare să săvîrșești fapte de o temeritate care atinge inconștiența, fapte care — analizate retrospectiv — te fac să te îndoiești de propria ta integritate mintală. Aceste isprăvi îți aduc însă decorații, înaintări în grad, onoruri. Dacă se întîmplă să cazi pe cîmpul de bătălie, ți se oferă distincții postume și ești dat pildă întregului popor. Așteptam finalul unei bătălii care putea să însemne prologul trimiterii *Feldmarschall*-ului von Manstein și a mea în fața plutonului de execuție. Aveam însă conștiința datoriei împlinite. Chiar dacă vom eșua, știam că făcusem tot ce este omenește posibil pentru salvarea cîtorva zeci de mii de oameni, pe care Hitler

— cu încăpățînarea lui dementă — îi abandona, invocînd un principiu absurd : „Nu renunț la nici un metru pătrat din pămîntul cucerit."

Am văzut de pe creasta colinei bătute de vînturi tancurile lui Stemmermann, ultimele care-i mai rămăseseră, trecînd ca o vijelie printre trupele sovietice de încercuire, luate prin surprindere. Oamenii valizi, răniții capabili să meargă și să poarte o armă, constituiți în trei coloane, s-au năpustit pe urmele blindatelor, luptîndu-se cu baioneta împotriva atacurilor de flanc ale rușilor, care încercau să le zăgăzuiască scurgerea spre vest. Dintre cei 55 000 de oameni care constituiseră corpurile de armată încercuite, numai 30 000 au izbutit să ajungă în liniile noastre. Generalul Stemmermann și colonelul Fouquet, pe care Hitler îi amenințase cu condamnarea la moarte, au căzut în timpul executării disperatei străpungeri.

Tot armamentul greu al celor două corpuri de armată, cu excepția tancurilor care le deschiseseră drumul, rămăsese în mîinile inamicului. Autovehiculele de toate mărimile fuseseră abandonate din cauza lipsei de combustibil. Armata a 8-a, înjumătățită, rămînea totuși capabilă să continue lupta.

Informat de succesul acestei retrageri, Hitler a făcut un gest fără precedent. A felicitat pe *Feldmarschall*-ul von Manstein și pe generalul von Vormann pentru frumoasa lor victorie. Nu a uitat să-mi aducă și mie cuvinte de laudă. Nu ne putea condamna fiindcă salvasem dintr-o captivitate sigură 30 000 de soldați germani.

Un episod al acestei campanii se încheiase. Fronturile 1, 2 și 3 Ucrainene, de sub comanda lui Jukov, a lui Koniev și a lui Malinovski, aveau să-și intensifice în continuare presiunea, dînd lovituri tot mai năpraznice resturilor Armatei a 8-a, cît și Armatei a 6-a.

După bătălia de la Cerkasi, am pierdut Nikopolul. Înfrîngerile se înșiruiau într-o sîngeroasă cavalcadă.

Stalingradul inaugurase seria dezastrelor. Ofensiva sovietică din iarna lui '942—'943 cuprinsese operațiuni de mare amploare, care vădiseră fără tăgadă răsturnarea situației militare în defavoarea noastră. Contraatacurile germane de la sfîrșitul lui martie '943 n-au reușit decît să întîrzie inexorabila înaintare a armatelor ruseşti. După acalmia care a marcat perioada dezgheţurilor, ofensiva lui von Kluge, din 5 iulie '943, a însemnat pentru noi, germanii, cîntecul lebedei.

Rușii au dezlănțuit apoi o serie de ofensive care au îm-

pins linia frontului spre Vest, în ciuda opoziţiei noastre îndîrjite. Ofensiva din 12 iulie asupra Orelului, ofensiva din 3 august asupra Harkovului, cea din 16 august asupra Smolenskului, din 28 august asupra Niprului, ofensiva lui Jukov din 25 decembrie au constituit tot atîtea lovituri aplicate cu o frecvenţă care nu ne-a mai permis să ne recîştigăm echilibrul pierdut.

La 14 ianuarie '944, ruşii au declarat ofensiva în nord, pe fronturile baltice.

Toate aceste evenimente catastrofale îmi aminteau declaraţiile făcute de Hitler generalilor săi, în aprilie '939 :

— Totul se bazează pe mine, totul depinde de existenţa mea. Nimeni nu se va mai bucura vreodată în aceeaşi măsură de încrederea poporului german. Nu cred că va mai exista vreodată un bărbat de stat care să aibă mai multă autoritate decît mine. Aceasta face ca existenţa mea să fie un factor politic de cea mai mare valoare.

Aceeaşi necuprinsă megalomanie am întîlnit-o şi în declaraţiile lui din noiembrie '939. După ieftinul succes împotriva Poloniei, se pregătea să invadeze Franţa.

— Printre factorii favorabili ai situaţiei actuale trebuie să relev propria mea persoană. Pot afirma cu toată modestia : sînt de neînlocuit. Nici un militar, nici un civil nu e capabil să-mi ţină locul. Sînt conştient de inteligenţa şi de infailibilitatea hotărîrilor mele. Nu voi termina războiul decît prin distrugerea totală a adversarilor mei. Nu voi accepta compromisuri. Voi lovi în stînga şi în dreapta şi nu voi capitula pentru nimic în lume. Destinul Germaniei depinde de mine şi numai de mine...

Mi-am luat rămas bun de la von Manstein şi am plecat la Berlin. Aveam certitudinea că *Feldmarschall*-ul nu-şi va mai păstra multă vreme comanda. Evenimentele aveau să-mi dea dreptate mai devreme decît mi-aş fi închipuit. Hitler nu putea ierta gesturile de independenţă ale generalilor săi. Iar von Manstein săvîrşise ceea ce în ochii lui constituia o crimă de neiertat. Salvase 30 000 de oameni, nesocotindu-i ordinele...

Înaintea plecării mele în România, mai aveam o misiune de îndeplinit. Trebuia să iau legătura cu baronul von Bruck, potrivit directivelor lui Göring. În trecerea prin Berlin, intenţionam să fac o vizită generalului Olbricht, spre a-l in-

forma asupra discuțiilor purtate cu von Manstein. Rezultatele nu erau strălucite. *Feldmarschall*-ul, fără să fi făgăduit cooperarea sa, mă lăsase să înțeleg că n-ar fi ostil unei schimbări de regim. Totodată, voiam să iau legătura cu șefii conspirației, care, după părerea mea, întîrziau să treacă la acțiune. Atentatul împotriva lui Hitler nu mai putea fi amînat. Orice tergiversare implica riscuri enorme. Prea multă lume era angajată în această acțiune. Dacă și Himmler știa că se pregătește ceva! Puteam conta pe neutralitatea lui binevoitoare, atîta timp cît se aștepta să obțină — grație complotiștilor — succesiunea *Führer*-ului. Nu trebuia să-i dăm însă mult timp de gîndire. Firea lui versatilă risca să ne joace feste.

Drumul pînă la Berlin l-am parcurs cu trenul, înregistrînd o întîrziere de cinci ore peste orarul normal. Înainte de a intra în Frankfurt am Oder, am fost opriți în plin cîmp din cauza unei alarme aeriene. Garniturile care se îndreptau spre front ne-au silit de asemenea să pierdem timp prin gări.

La Berlin mă pregăteam să cobor din tren, cînd am fost întîmpinat de un ofițer din Statul-Major al Aerului, care mi-a înmînat un mesaj urgent din partea lui Göring. *Reichsmarschall*-ul îmi ordona să nu mă mai opresc la Berlin, ci să-mi continui drumul spre Bochum, unde eram așteptat de von Bruck și de cîțiva reprezentanți trimiși de către Ministerul Aerului.

Ordinul acesta m-a contrariat. Cînd nu ai nimic a-ți reproșa, schimbările bruște de program nu-ți fac bună impresie. În ceea ce mă privește, m-am întrebat cu justificată îndoială dacă interdicția de a face un scurt popas în capitală nu avea o explicație mai tainică.

În așteptarea plecării trenului spre Bochum, am telefonat lui Olbricht, dar nu am reușit să-l găsesc la comandament. În expresul de Paris se și rezervaseră locuri pentru mine și pentru însoțitorii mei. În așteptarea semnalului de plecare, mă plimbam cu von Geist pe peron. Și de data aceasta am remarcat spectacolul ciudat oferit de contrastul dintre veselia exuberantă a militarilor trimiși în Franța și dezolarea celor care porneau în Rusia.

Am ajuns la Bochum dimineața la 11. Se lăsase o ceață joasă, aurită de razele soarelui. Efectele de lumină erau minunate. Aveai impresia că te afli în mijlocul unor perdele sidefii, diafane. În gară ne aștepta solemn directorul comercial al grupului de uzine „Bruck", Hubert Hildebrandt. După

ce ne-a urat bun venit, ne-a poftit să luăm loc în cele două „Mercedes"-uri aliniate în faţa ieşirii din gară. M-am instalat în primul, laolaltă cu von Geist şi cu Hildebrandt. În al doilea s-au urcat Melchinger, von Westheim şi Busch. Odată cu plecarea noastră din gară, s-a stîrnit un vînticel care a măturat ceaţa, lăsînd să se vadă ruinele oraşului bombardat aproape în fiecare noapte de escadrilele anglo-americane ; am simţit că mă cuprinde jalea. Aproape că nu vedeai casă intactă. Condiţiile nenorocite în care trăiau şi munceau oamenii erau de neconceput.

Hildebrandt era impasibil ca o statuie. Avea obrajii plini, guşă opulentă, pîntece voluminos. Nu cred că o ducea prost cu hrana, în ciuda lipsei de alimente.

— Aţi călătorit bine ? m-a întrebat politicos.

Se simţea obligat să mă întreţină.

— N-aş putea să mă plîng, i-am spus. Sîntem puţin obosiţi. Venim tocmai din Rusia.

Hildebrandt s-a înfiorat.

— Nu-mi vorbiţi de Rusia. Ce trebuie să fie pe acolo...

— După cîte văd, am replicat, nici pe aici situaţia nu este tocmai trandafirie. Oraşul acesta a ajuns o adevărată ruină.

— *À la guerre comme à la guerre !* a exclamat directorul tehnic într-o franţuzească scîlciată de un foarte pronunţat accent teuton. Ignorăm aceste neplăceri. Sîntem oţeliţi de gîndul că ne facem datoria faţă de patrie şi faţă de *Führer*.

Am strîmbat din nas. Şi directorul acesta avea de gînd să mă intoxice cu formule stereotipe ? Auzisem că baronul von Bruck era un partizan înflăcărat al lui Hitler, dar nu-mi închipuisem că şi colaboratorii erau tot atît de fanatici.

— *Herr Baron* vă aşteaptă cu nerăbdare, a adăugat Hildebrandt, zîmbindu-mi cu amabilitate. Încă de aseară mi-a dat dispoziţie să vă primesc în numele său. „Ştii cine vine ? m-a întrebat *Herr Baron*. Fiul meu, generalul. Va sta aici cîteva zile. Să i se pregătească apartamentul imperial !"

Von Geist a ridicat întrebător din sprîncene, apoi a surîs ca de o glumă bună.

— Da, da, sînt fiul vitreg al baronului, i-am confirmat. Dealtfel, mai am un tată vitreg. Pe doctorul Gerlach din Hamburg.

Von Geist mă privea perplex. Nu ştia ce să creadă.

— Am să-ţi explic într-o zi, von Geist, aceste rudenii.

Am ieşit din oraş. Pe dreapta se desfăşurau siluetele unor

clădiri industriale, mîncate pe alocuri de bombe, ca măselele de carii.

— Nu mergem la uzină, *Herr* Hildebrandt ?

— Cu voia dumneavoastră, *Herr General*, mergem la castelul Füssen, *Herr Baron* a preferat să vă primească la reşedinţa sa. Pavilioanele administrative de la uzină au fost grav avariate în cursul ultimelor bombardamente. Au suferit pagube şi adăposturile betonate. Acum executăm un *Bunker* cu trei nivele subterane. Am terminat de curînd şase hale subterane, care ne vor permite să executăm lucrul şi în timpul bombardamentelor aeriene. *Herr Baron* speră să construiască pînă la sfîrşitul anului încă opt hale.

Recunoşteam tenacitatea şi spiritul metodic al bătrînului fabricant de arme. Nu-l mai văzusem de cîţiva ani. Legăturile noastre nu fuseseră niciodată excesiv de cordiale.

M-am întrebat adeseori ce a determinat-o pe mama să divorţeze de tata şi să se mărite cu Albrecht von Bruck ? Tata era falnic, spiritual, de o eleganţă ireproşabilă. Nu-i lipseau nici averea şi nici un nume glorios. Baronul von Bruck era un fel de stîrpitură. Este adevărat că bogăţiile lui atingeau cifre fabuloase. Dar mama nu fusese niciodată interesată de avere. Proba evidentă este că divorţase şi de baron, recăsătorindu-se cu un doctor, cu cincisprezece ani mai tînăr decît ea, dar — după cîte am auzit — frumos ca un zeu. Frumuseţea aceasta divină era însă precumpănită de o sărăcie lucie şi de un intelect mediocru. Alături de el, mama fusese fericită, în ciuda tuturor încercărilor pe care mizeria i le pusese în cale. După ce-şi cheltuise toţi banii, spre a-şi întreţine soţul şi copilul rezultat din această căsătorie, murise cu tristeţea în suflet că nu putuse face mai mult pentru ei. Pe copiii din prima şi dintr-a doua căsnicie îi uitase. Ştia că au ziua de mîine asigurată, aşa că nu se mai simţise obligată să se preocupe de ei.

După douăzeci de kilometri de drum, am pătruns într-un parc vast, amenajat într-o pădure cu copaci seculari. Era o minune cum de reuşiseră baronii von Bruck să păstreze intact domeniul acesta princiar, într-o regiune eminamente industrială, în care fiecare metru de pămînt costa o avere. După priveliştile dezolante din Bochum şi din împrejurimi, oaza aceasta părea un colţ de rai. La capătul unei alei a apărut şi castelul, o clădire care amintea palatul Blenheim al fastuosului duce de Malborough, strămoşul lui Winston Churchill.

Prin parc se zbenguiau căprioare, păuni și lebede.

— *Herr Baron* le păzește ca pe ochii din cap, ne-a explicat laudativ Hildebrandt. Cîțiva braconieri au încercat să dea iama prin ele, dar nu le-a mers.

Vulgaritatea expresiilor lui *Herr* Hildebrandt caracteriza personajul. Directorul comercial era lipsit de orice rafinament. Stofa fină a paltonului, gulerul de zibelină, inelul cu diamant de pe degetul mic al mîinii stîngi îi etalau parvenitismul.

Mașinile s-au oprit în fața intrării principale a castelului, dominată de un fronton cu un complicat blazon sculptat în piatră. Doi lachei în livrele albastre au coborît în fugă treptele, spre a deschide portierele. Alți doi străjuiau ușa înaltă cu canaturi de bronz.

Am intrat într-un hol pardosit cu marmură neagră, ca un cavou de lux. Coloane de marmură verde încercau să înveselească puțin atmosfera greoaie.

În fundul holului, o scară impunătoare își desfășura evantaiul de marmură, asupra căruia își revărsa lumina o fereastră înaltă, de catedrală, împodobită cu vitralii multicolore, ce înfățișau o scenă din *Göterdammerung*. Pe scări cobora Friedrich von Bruck, fiul baronului și fratele meu vitreg.

S-a apropiat de mine cu mîna întinsă :

— Abia te așteptam, Eugen. Și tata e nerăbdător să te vadă.

Friedrich e înalt ca și mine, foarte slab, aristocratic și cu început de chelie. Obrajii săi aveau o paloare care era de *bon-ton* în epoca romantică. A împlinit 48 de ani, dar pare mai tînăr. Se bucură de o reputație extraordinară. De cînd a preluat conducerea efectivă a uzinelor „Bruck", capitalul investit a crescut de douăzeci de ori, iar beneficiile au sporit în aceeași proporție.

După ce i-am prezentat pe ofițerii mei, am intrat cu toții într-o încăpere imensă, cu lambriuri de stejar și cu o masă lungă, masivă, tot de stejar, în jurul căreia se aflau vreo douăzeci de persoane. Bătrînul Albrecht von Bruck, care prezida conferința, s-a ridicat de la locul său și s-a îndreptat spre mine. Avea un mers șovăitor, părul de zăpadă, obrazul translucid, mîini fine, agitate de un ușor tremur, și un costum

de o eleganţă impecabilă. Jacheta cu lizieră de mătase, pantalonii reiaţi, cu dungă perfectă, mi-au amintit o anecdotă care circula pe seama baronului, dar care avea un sîmbure de adevăr. De cînd îmbătrînise, lui Albrecht von Bruck i se atribuise o poreclă bizară : „Două sute de pantaloni". Explicaţia este oarecum trivială, dar merită a fi consemnată. Se spune că ramolismentul la bărbaţi cuprinde două faze. În prima fază, respectivul uită să se încheie la pantaloni, iar în cealaltă, uită să se descheie. Tatăl meu vitreg se afla într-a doua fază. Şi pentru că fenomenul se întîmpla foarte des, datorită unei incontinenţe urinare imposibil de vindecat, avea în permanenţă în preajmă un secretar, atent să-i schimbe pantalonii ori de cîte ori se udau în faţă. Secretarul — înarmat cu pantalonii de rezervă, plasaţi într-o valiză arătoasă, cu aspect de servietă-diplomat — îl însoţea pretutindeni. Şi la uzină, şi la şedinţele consiliului de administraţie, şi la recepţii, şi în vizite. Căci baronul von Bruck, în ciuda măruntei, dar supărătoarei sale infirmităţi, nu-şi restrînsese activitatea profesională. Deşi atinsese 80 de ani, era încă lucid. Avea — ce e drept — unele momente de pierdere pasageră, dar martorii se prefăceau că nu observă. Dacă vreunul din ei ar fi făcut gafa să se mire, şi-ar fi atras ura lui de moarte.

Baronul mi-a strîns mîna.

— Sînt încîntat să te văd, Eugen, a rostit cu glas subţire.

S-a plimbat în jurul meu, exprimîndu-şi exuberant admiraţia.

— Ce uniformă frumoasă, şi ce decoraţii minunate !... Uite, ai pînă şi briliante la „Crucea de Fier" !... Falnic general ! *Führer*-ul poate să fie mîndru de generalii săi !

M-am întrebat dacă glumeşte. Părea să fie foarte sincer. Fiul său a zîmbit în colţul gurii.

— Brasarda mea ! a strigat deodată baronul. Brasarda mea ! Unde e brasarda mea ?

Secretarul a scos la repezeală dintr-o casetă de abanos, încrustată cu fildeş, o brasardă roşie, cu zvastica.

— Puneţi-mi brasarda ! a ordonat baronul cu glasul său piţigăiat. Se cuvine să mă înfăţişez cu cinste în faţa fiului meu vitreg, generalul. După ce şi-a împodobit braţul cu crucea încîrligată, m-a privit satisfăcut : Aceasta este decoraţia mea, cu care mă mîndresc cel mai mult. Am şi alte semne distinctive. *Führer*-ul Adolf Hitler a binevoit să mă onoreze cu „Crucea serviciilor de merit în timp de război", iar uzinele noastre au primit flamura de „Întreprindere model a naţional-

socialismului". A suspinat, plin de încîntare : Dar adevăratul meu titlu de glorie este de a fi un simplu membru al partidului naţional-socialist. Şi sînt tare mîndru de asta !

M-a privit lung, apoi ochii i s-au tulburat, aşa cum tulburi oglinda apei dintr-un puţ în care arunci o piatră.

— Da, da, sînt tare mîndru, Eugen... a grăit el încet.

Apoi a început să fredoneze un cîntec, rostindu-i sîsîit cuvintele :

Sous les ponts de Paris, lorsque descend la nuit !...

În mintea lui înceţoşată brusc de crizele-i de scleroză, revedea probabil malurile Senei, podurile aruncate peste apele ei cenuşii, cheiurile cu îndrăgostiţi şi pescari amatori, scene din tinereţea petrecută la Paris, în amurgul secolului al XIX-lea.

Secretarul şi-a aruncat discret privirile spre pantalonii baronului. L-a luat cu blîndeţe de braţ şi l-a condus spre o uşă. Bătrînul l-a urmat docil. Au ieşit împreună.

Fiul său m-a invitat să iau loc pe un scaun, în dreapta fotoliului prezidenţial, apoi s-a aşezat alături de mine.

— Să discutăm acum despre problemele care ne interesează. Sînt aici de faţă reprezentanţi ai complexelor industriale „Bruck", „Flick", „Krupp" şi „Göring", precum şi ai uzinelor producătoare de rachete. Am primit acum cîteva zile un mesaj din partea *Reichsmarschall*-ului Göring, care ne propune să extindem colaborarea noastră cu uzinele din România, integrate în concernul „Hermann Göring Werke". Argumentele *Reichsmarschall*-ului nu sînt lipsite de temei. Bombardamentele aeriene anglo-americane asupra regiunilor industriale din Germania stînjenesc apreciabil producţia noastră de război, care, în ciuda acestor dificultăţi, înregistrează totuşi o curbă ascendentă. Trebuie să aducem omagiile noastre gestiunii înţelepte a *Reichsminister*-ului Speer şi împuternicitului general pentru folosirea mîinii de lucru, Sauckel, care ne-a furnizat importante contingente de muncitori din teritoriile ocupate, precum şi braţele de muncă ale unor prizonieri, care, în loc să mucegăiască în lagăre, participă la efortul nostru de război.

Ascultam cu interes expunerea seacă a lui Friedrich. Numărul prizonierilor la care se referea în trecere era imens. Toţi aceşti oameni erau supuşi la o muncă forţată, istovitoare, în dispreţul acordurilor de la Geneva.

— Este adevărat, am înregistrat succese frumoase, a continuat Friedrich. Dar producţia noastră de război rămîne totuşi inferioară necesităţilor tot mai mari ale frontului.

A făcut o pauză, ca şi cînd ar fi cugetat asupra cuvintelor pe care avea să le rostească, apoi a continuat :

— Sîntem aici între germani, aşa că putem vorbi deschis. Ţările ocupate, precum şi cele aliate Axei, au suferit o substanţială transformare economică, în sensul că au fost subordonate intereselor *Reich*-ului. Era şi firesc. Pentru a elimina şi pe viitor o concurenţă primejdioasă, am înglobat o serie de firme străine, care vor servi pe viitor numai interesele Germaniei. Complexul „Bruck" a preluat instalaţii şi grupuri de întreprinderi din industria construcţiilor de maşini, siderurgică şi minieră din Franţa, Belgia şi Danemarca. Complexul „Flick" şi-a extins activitatea în Austria, Franţa, Polonia, Cehoslovacia şi Ucraina. Complexul „Krupp" a absorbit mare parte din grupurile industriale din Belgia, Olanda, Franţa, Austria şi Iugoslavia. Complexul „Hermann Göring" a cuprins în sfera sa de activitate industrii din zona de sud-est a Europei, Cehoslovacia, Polonia, Ucraina, Austria, Iugoslavia, incluzînd şi firme din Ungaria şi România. „I.G. Farben" s-a limitat la sectorul industriei chimice, absorbind firmele cu acest profil din Polonia, Franţa, Belgia, Danemarca, Norvegia şi Rusia. Este adevărat că în unele ţări, cum ar fi, de pildă, Franţa, interesele diferitelor complexe se întrepătrund. Cred că ar fi fost mai înţelept să delimităm ceva mai precis diversele noastre sectoare de activitate, a adăugat Friedrich, făcînd aluzie la conflictele de interes care izbucneau adeseori între concernele preocupate să se dezvolte, lovindu-se la nevoie între ele. Dar n-am să mă opresc la acest punct, care nu face obiectul discuţiilor noastre. Voi reveni la România. *Reichsmarschall*-ul ne propune să acordăm o pondere mai mare producţiei de război din România, care este în general menajată de bombardierele anglo-americane.

Un bătrîn cu înfăţişare de general în retragere, care stătea vizavi de mine, a pus o întrebare :

— Menajamentele au un substrat politic, sau se datoresc imposibilităţii anglo-americanilor de a efectua bombardamentele în condiţii mulţumitoare, date fiind distanţele mari dintre România şi bazele de plecare ?

Un tip scorţos, cu monoclu în orbita stîngă, a intervenit sentenţios :

— Fiţi sigur că anglo-americanii nu vor menaja România după ce se vor instala mai temeinic în Italia.

— Se poate, a răspuns Friedrich. Pînă la ora actuală, însă, România nu constituie obiectul unor masive atacuri aeriene inamice. Acesta este un punct esenţial, în jurul căruia se împletesc discuţiile noastre.

— Continuaţi, l-a invitat bătrînul cu înfăţişare de general în retragere.

— *Reichsmarschall*-ul Göring propune să dezvoltăm în România o industrie producătoare de rachete, spre a sprijini astfel efortul de război al firmelor din Germania.

Un bărbat cu părul sur şi cu o barbă ascuţită, *à la* Napoleon al III-lea, a intervenit cu vagă ironie :

— Să-mi fie cu iertare, *Herr* von Bruck. Tocmai pentru că sîntem între noi şi putem vorbi deschis, am să ridic o chestiune prealabilă. Faţă de înaintarea ruşilor pe Frontul de Est şi a anglo-americanilor pe Frontul de Sud, la care n-ar fi exclus să se adauge şi unele complicaţii militare pe Frontul de Vest, studiem foarte serios ipoteza ridicării instalaţiilor industriale din ţările ameninţate de înaintarea inamică şi a transferării lor în interiorul Germaniei. În Rusia a şi fost aplicat acest procedeu. Şi în România să începem a construi ? Nu e riscant ?

— România va fi ferită de ameninţare, ne asigură *Reichsmarschall*-ul. Armatele ruseşti nu se vor mai bucura de avantajul pe care-l prezintă imensele stepe ruseşti, unde superioritatea lor în oameni şi materiale se manifestă în voie. Carpaţii prezintă o barieră inexpugnabilă. Cel puţin aşa afirmă strategii. În această chestiune, preţuitul nostru oaspete, generalul von Altenburg-Delmond, ne poate face unele precizări.

Şi-a întors privirile spre mine, odată cu ceilalţi participanţi la conferinţă. Îmi era greu să răspund. Nu voiam să mă fac de rîs, ca *Reichsmarschall*-ul, care afirmase la începutul războiului că nici un avion inamic nu va pătrunde în spaţiul aerian german, ca peste mai puţin de doi ani lăudăroseniile lui să fie atît de amar dezminţite.

— Fără îndoială, valurile înaintării ruseşti vor întîmpina serioase dificultăţi dacă vor ajunge să se izbească de contraforturile Carpaţilor. *O.K.W.*-ul pune mare preţ pe fortificaţiile naturale ale masivelor muntoase. În concepţia *Führer*-ului, România se confundă în principal cu petrolul românesc. Iar pierderea petrolului românesc ar echivala cu pierderea răz-

boiului. Vedeţi aşadar ce importanţă prezintă păstrarea României.

Bărbatul cu bărbuţă „Napoleon al III-lea" făcu o schimă :

— Să nu ne joace şi românii festa pe care ne-au jucat-o italienii.

Am ridicat din umeri.

— Chestiunea este de ordin politic. Îmi depăşeşte competenţa.

Tipul scorţos, cu monoclu, ridică o nouă obiecţiune :

— Va trebui să furnizăm românilor utilaje pentru construirea de rachete.

— Subansambluri de rachete, preciză Friedrich.

— Aceste utilaje costă scump, stărui tipul cu monoclu.

Friedrich făcu un gest larg, concesiv.

— Ei şi ? Tot românii le vor plăti, cu petrol. Iar dacă situaţia militară din sud-estul Europei s-ar deteriora, nimic nu ne-ar împiedica să ne luăm înapoi utilajele.

— După ce le-au plătit ?

— După ce le-au plătit ! De ce nu ? Nu ne vor împiedica astfel de scrupule, *meine Herren.* În ceea ce mă priveşte, zise Friedrich, sînt de acord cu propunerea *Feldmarschall*-ului.

— Nu aşteptaţi să vedeţi ce va decide şi *Herr* Speer ? întrebă insul cu bărbuţă „Napoleon al III-lea".

— *Herr Reichsminister* Speer nu poate să ridice obiecţiuni, zise un ins rotund ca un cartof. În calitatea mea de reprezentant al grupului „Hermann Göring", mă asociez opiniei exprimate de *Herr* von Bruck.

— Dacă *Herr Reichsminister* este de acord, zise un individ cu capul pătrat, părul tuns perie şi mustaţă cu vîrfuri răsucite în sus, sînt gata să furnizez parte din utilaje.

— Să trecem la acţiune, propuse Friedrich. Un grup de specialişti trebuie să plece urgent în România spre a întocmi de urgenţă proiectele. Inginerul Haag, care va reprezenta firma noastră, a şi primit dispoziţii să se deplaseze la Bucureşti...

După încheierea conferinţei, Friedrich m-a anunţat că tatăl său oferea un prînz în cinstea mea. Invitase pe cei opt directori ai uzinei şi pe căpeteniile organizaţiei naziste locale.

— Tata nu concepe sărbătorire fără participarea reprezentanţilor politici. Presupun că nu te încîntă perspectiva unui astfel de prînz, dar pe tata nu este chip să-l scoţi din ideile lui.

M-a poftit în biroul său, spre a-mi oferi un aperitiv. Ne-a servit un lacheu în livrea. M-a surprins tinerețea lui.

— Are *platfuss*, mi-a explicat Friedrich, după ce servitorul a părăsit încăperea. Altfel nu scăpa de armată. Mă tem însă că îl vor lua și pe el. I se va găsi o întrebuințare. Drept să-ți spun, m-am săturat să văd numai servitori bătrîni. Miros a cimitir, da, da, a cimitir...

Și tatăl lui, baronul, mirosea a cimitir !...

— Acum, fiindcă am rămas cîteva clipe singuri, zise Friedrich, confidențial pot să-ți mărturisesc că n-am acceptat să organizez toată comedia asta decît pentru a face plăcere lui Göring, pe care tata îl admiră. Pînă să instalăm utilajele în România, vor ajunge rușii la București. Presiunea lor asupra armatelor noastre din Ucraina se accentuează. Cu mine poți să fii sincer, Eugen. Cînd crezi că vor fi date peste cap nenorocitele noastre de divizii din sudul Rusiei ?

Am clătinat din cap.

— Greu de răspuns, Friedrich.

— Am și început să-mi iau măsuri în vederea unei ocupații aliate. Cu englezii și cu americanii am să mă înțeleg eu. Mai greu are să fie cu rușii.

Eram uimit de liniștea cu care vorbea despre căderea Germaniei. Nu vedea tragedia țării decît prin prisma intereselor sale.

— De armele fabricate de noi vor avea nevoie și englezii, și americanii, adăugă. Un conflict cu rușii intră în calculul probabilităților. Astăzi sînt prieteni, fiindcă e în joc hoitul Germaniei. Dar mîine...

În aceeași clipă a intrat valetul cu picioare plate.

— Masa este servită, *Herr Baron*.

Friedrich m-a luat de braț.

— Să mergem. Tatii nu-i place să aștepte. În casa asta sîntem supuși unui ceremonial atît de strict, încît ai crede că te afli la Escorial, nu în Ruhr.

Am ajuns în sufragerie. Invitații se și adunaseră. Dintre directorii prezenți văzusem pe cîțiva în sala de conferință. Căpeteniile de partid purtau uniforme brune și tot felul de insigne cu forme cabalistice. Prezentările s-au desfășurat potrivit etichetei. Directorii stăteau în front, ca la armată. Reprezentanții politici erau ceva mai degajați.

— Să fii atent la fosilele care au să ne servească la masă, mi-a șoptit Friedrich între două prezentări.

Se amuza ca un copil. Un lacheu bătrîn a deschis canaturile duble ale uşii.

— Excelenţa-sa baronul Albrecht von Bruck.

Directorii au luat poziţia de drepţi, izbind din călcîie ca soldaţii. Căpeteniile partidului s-au întors cu privirile spre uşă.

Baronul şi-a făcut măreţ intrarea. Purta o pereche de pantaloni noi. Nelipsitul secretar îl urma la doi paşi. Bătrînul s-a apropiat de mine.

— Astăzi e zi de sărbătoare, a declamat cu glasu-i tremurător. Fiul meu Eugen se află printre noi. Cred că ai făcut prezentările, Friedrich ?

Vorbea cu şir. Criza trecuse. A dat mîna cu toată lumea, apoi s-a aşezat în capul mesei. Scaunul meu se afla în dreapta sa. În stînga îl avea pe şeful organizaţiei de partid din Bochum. Baronul purta brasarda cu zvastică, iar la reverul hainei negre îşi înfipsese insigna de aur a partidului, pe care *Führer*-ul i-o oferise personal. Nu asistasem la ceremonie, dar citisem în jurnale că, printre participanţii de onoare, se număraseră Mussolini, Göring şi Goebbels. Se rostiseră discursuri kilometrice, care proslăveau noua ordine naţional-socialistă. O fotografie îl înfăţişa pe baronul Albrecht von Bruck ţinînd o cuvîntare în faţa unui parter de corifei ai partidului nazist şi ai armatei. Hitler era văzut din profil. Puţin încovoiat, cu mustăcioara aninată sub nasul ascuţit şi cu mîna dreaptă rezemată de centură. Purta cascheta pe cap, spre deosebire de Mussolini, care-şi etala chelia lucioasă şi falca inferioară scoasă bătăios înainte. Göring, Goebbels şi Himmler erau cu capul acoperit, ca şi *Führer*-ul. Celelalte persoane din asistenţă ţineau cascheta în mînă. Se mai desluşeau în fotografie luciul cizmelor, scînteierea insignelor, încîrligăturile zvasticilor de pe brasarde.

După ce ne-am aşezat la masă, baronul a închinat primul pahar *Führer*-ului, terminînd cu un emoţionat : *Heil Hitler !* Reprezentantul organizaţiei politice locale a ridicat un toast conducătorului celui de-al treilea *Reich*. Apoi toate privirile s-au îndreptat spre mine. Potrivit protocolului, trebuia să mă asociez osanalelor antevorbitorilor mei. M-am eschivat, urînd victorie armatelor germane. În aplauzele care au urmat, nu s-a observat omisiunea fatidicului *Heil Hitler*. Cred că nimeni nu şi-ar fi putut închipui că fiul vitreg al fanaticului naţional-socialist, Albrecht von Bruck, era capabil să escamoteze dintr-un toast numele lui Hitler.

În timpul prînzului bogat și stropit cu multă șampanie, s-a vorbit numai despre succesele germane în toate domeniile. Pentru că prezentul nu era tocmai darnic în bucurii, au fost trecute în revistă succesele din trecut. Ascensiunea partidului, cucerirea puterii, serbările monstre, „alipirea" Austriei, campaniile fulger din Polonia și Franța... Printr-un tacit și comun acord, a fost lăsată în umbră trista epopee din Rusia, cît și cea din Africa. Convivii dezgropau fantomele, fiindcă le era groază să vorbească de prezent.

Eram atît de plictisit de ditirambele lor, încît, potrivit sistemului meu, am lăsat gîndurile să zburde în alte domenii, mai agreabile. Mă uitam la bătrînul baron, „tatăl meu vitreg", și mă întrebam dacă fanatismul său este o expresie a senilității ori dacă oglindește convingeri formate în perioadele lui de luciditate ? Îl analizam și pe Friedrich, și mă minunam de analogia situațiilor pe care soarta le rezervă unor inși din aceeași familie, dar din generații deosebite. Mama îl părăsise pe tatăl meu pentru baronul Albrecht von Bruck. Amanta mea din tinerețe, Anneliese, mă părăsise spre a se mărita cu Friedrich. Nu îndrăznisem să mă însor cu ea, încălcînd opreliștile paterne.

În epoca aceea Germania era teatrul unor mari și grave tulburări. Încheierea primului război mondial atrăsese după sine un întreg cortegiu de fenomene economice negative și de frămîntări sociale, care îmbrăcau cele mai variate forme, începînd de la încăierările în plină stradă și terminînd cu atentatele sîngeroase. Inflația luase proporții alarmante. Dolarul, cotat la 84 de mărci în martie '920, valora 104 mărci în mai '921, ca în ianuarie '922 să ajungă la 400 de mărci. Criza economică — urmare firească a acestor prăbușiri — a provocat un lanț de falimente, de greve revendicative, de ciocniri înarmate în plină stradă, care făceau imposibilă viața la Berlin, ca și în majoritatea marilor orașe din Germania.

Într-o noapte, cînd ieșeam cu Anneliese dintr-un bar, am nimerit în mijlocul unei încăierări. Oameni înarmați cu rangi de fier, cu lanțuri de bicicletă, pistoale, cuțite se luptau cu furie sălbatică. Urletele guturale, înjurăturile, șuieratul gloanțelor, tropotul cizmelor și al bocancilor, gemetele răniților, fluierăturile poliției, care încerca zadarnic să-și impună autoritatea, au înspăimîntat-o atît de tare pe Anneliese, încît mi-a leșinat în brațe. Cînd am văzut-o căzînd, am crezut că a lovit-o un glonte rătăcit. Am luat-o în brațe și, strecurîndu-mă pe lîngă ziduri, am reușit să ies din zona periculoasă.

Am cotit pe o stradă liniştită. Vacarmul luptei, amortizat de distanţă, se auzea pînă la noi. Am văzut pe o casă tăbliţa unui medic. Speriat de starea Anneliesei, am sunat frenetic. Abia peste cîteva minute mi-a deschis un bătrîn cu părul vîlvoi şi cu un halat ponosit aruncat peste pijamaua cu dungi.

— Doamna este rănită ! i-am strigat. Vă rog să faceţi ceva.

A clătinat din cap cu compătimire şi ne-a poftit înăuntru. Am străbătut un culoar rece, o sală de aşteptare cu scaune aliniate de-a lungul pereţilor şi cu o masă centrală, acoperită cu reviste uzate, şi am pătruns într-o cameră de consultaţie. Dulapuri albe, metalice, cu instrumente chirurgicale, flacoane cu dezinfectante şi tot felul de cutii şi cutiuţe, un birou mare, acoperit cu reţetare, cărţi de medicină şi prospecte de medicamente, două sau trei scaune, o masă obstetrică şi o canapea îmbrăcată în piele completau mobilierul. Deşi eram foarte agitat, am remarcat o caricatură imensă, care înfăţişa un grup de medici, înarmaţi cu fierăstraie, disecînd un cadavru. Un fel de parodie a celebrei *Lecţii de anatomie* de Rembrandt.

Am aşezat-o pe Anneliese pe canapea. Doctorul i-a dat la o parte paltonul, a examinat-o dintr-o aruncătură de ochi şi mi-a zîmbit.

— Emoţia a doborît-o, *Herr Offizier*. În cîteva clipe are să-şi revină.

I-a dat să miroasă conţinutul unei sticluţe. Anneliese a deschis ochii, s-a uitat speriată în jur, dar cînd mi-a văzut chipul, a zîmbit.

— Puteţi pleca, mi-a spus medicul. *Fräulein* este în afară de orice pericol.

Recunoscător, i-am oferit un onorariu care i-a depăşit cele mai optimiste aşteptări. În clipa aceea am luat o hotărîre mare : să o scot pe Anneliese din Berlin, unde era expusă unor primejdii intolerabile. Nici mie nu mi-ar fi fost greu să obţin un concediu mai lung. Armata era în plină descompunere. Prezenţa mea la unitatea militară din care făceam pe atunci parte nu era indispensabilă.

Fiindcă era iarnă, am hotărît să plecăm în Elveţia. La Davos sau la St.-Moritz. Tata nu a fost deloc încîntat de ideea mea. Şi-a dat seama că Anneliese îmi devenise necesară. Foarte îngăduitor, mi-a pus la dispoziţie o mare sumă de bani pentru călătorie. Dar m-a rugat să-i promit că nu voi face un gest necugetat, însurîndu-mă cu Anneliese.

— M-am informat asupra prietenei tale, mi-a spus cu gravitatea lui obişnuită, sub care se ascundea o mare afec-

țiune. Pare a fi decentă. Nu s-a făcut cunoscută prin orgii ori prin excentricități de prost-gust. Totuși, Eugen, rămîne o dansatoare de cabaret.

Tata nu reușise să se familiarizeze cu termenul de *dancing-bar*. „Cabaret" rămăsese pentru el o expresie consacrată încă de pe vremea cînd vizita, în tinerețe, localurile de petrecere din Montmartre.

— Nobilimea s-a demonetizat, a continuat să-mi vorbească. Blazoanele au devenit obiecte de muzeu, iar pretențiile de superioritate ale celor cu sînge albastru provoacă cel mult zîmbete amuzate. Deși facem parte dintr-o lume în declin, avem datoria să respectăm tradițiile și numele pe care îl purtăm. Nu cred că te-ai simți la largul tău dacă ai auzi vorbindu-se pe seama copiilor tăi că sînt mlădițe ale unei „artiste" de cabaret.

Pe atunci i-am dat dreptate tatălui meu. El nu făcea decît să se conformeze unor reguli de conduită care se impuseseră, cu forță de lege nescrisă, secole de-a rîndul. Nu avea de unde să știe, de pildă, că nu vor trece două decenii, și „artistele" ieșite din cele mai echivoce medii, dar consacrate de universalitatea artei filmului, vor ajunge să fie cerute cu fervoare în căsătorie de purtătorii celor mai ilustre nume nobiliare. Numai eu cunosc personal cinci sau șase prințișori care s-au grăbit să-și ofere mîna și coroana unor actrițe lansate de pepiniera de la Hollywood.

Anneliese avusese însă ghinionul de a se naște cu două decenii mai devreme.

Am plecat deci în Elveția. În cadrul peisajelor magnifice din Graubünden — țara Grisonilor — am petrecut cîteva luni de vis. Am închiriat la St.-Moritz o casă cu ferestre înfrumusețate de obloane verzi, cu flori și împletituri pitorești, zugrăvite pe sub glafuri, deasupra ușilor sau de-a lungul colțurilor de ziduri, tot atît de albe ca și povîrnișurile înzăpezite ale munților. Dimineața ne trezeam din somn foarte tîrziu, ne plimbam cu sania, făceam schi, patinam, după-amiaza porneam în scurte, dar înviorătoare excursii prin împrejurimi, iar seara frecventam restaurantele și barurile la modă. Cînd fantezia ne mîna să vedem și alte meleaguri, organizam incursiuni prin Engadin, Prättigau, Val Bregaglia sau Hinter-Rhein. Ne-am făcut siesta prăjindu-ne în soarele de iarnă pe terasele de pe Alp Narau, ne-am cățărat cu schiurile pe Piz Kesch, am urmărit cursele de galop de la Arosa, am îngenuncheat pe pardoseala rece a bisericii St. Peter din Mistail, am privit înfiorați

de pe podul de piatră clocotul furios al apelor din hăul Via-Mala, ne-am urcat cu prețul unor eroice strădanii pînă la gheţarul Morteratsch, dintre Bellavista și Piz Bernin, am străbătut cu maşina serpentinele ameţitoare din Maloja Pass și am făcut patinaj pe lacul Poschiovo.

Criza economică abătută asupra ţărilor abia ieșite din vîrtejul războiului se făcea simţită și în Elveţia, datorită numărului foarte scăzut de turişti care-și mai permiteau costisitoare vacanţe de iarnă. Această împrejurare făcea să fim pretutindeni răsfăţaţi. Ne făurisem un grup restrîns de prieteni, dornici de mișcare în aer liber, de privelişti minunate, de curse vertiginoase cu schiurile.

Acestui grup i s-a alipit într-o zi Friedrich von Bruck, fratele meu vitreg. Evident, între familiile noastre nu existau relaţii strînse. Căsătoria mamei cu Albrecht von Bruck, după ce îl părăsise pe tata, nu fusese de natură a netezi unele asperităţi firești între cei doi bărbaţi. Mama mă îndemnase adeseori să mă împrietenesc cu Friedrich, dar asemenea legături nu se stabilesc la comandă. Abia după ce mama l-a lăsat și pe bătrînul fabricant de tunuri, spre a se căsători cu tînărul doctor Gerlach, tata și baronul, loviţi în egală măsură, au încheiat pace. Friedrich era cu cinci ani mai tînăr decît mine. Fantastica avere a tatălui său îi permitea să arunce banii pe fereastră. Posibilităţile mele financiare — în comparaţie cu ale lui — erau neglijabile. În ochii femeilor banii îl făceau să pară extrem de atractiv. Friedrich se bucura de mari succese feminine. Pe atunci amorul meu propriu suferea. Acum — spre bătrîneţe — mi-e mai ușor să-mi recunosc înfrîngerile.

De Friedrich am încercat să mă descotorosesc în mai multe rînduri. Mă irita ostentaţia cu care cheltuia banii. Poate că acesta era un simplu pretext. Simţeam instinctiv că prezenţa lui constituie o primejdie pentru fericirea mea. Dacă Friedrich ar fi fost mai puţin abil, aș fi găsit un motiv spre a-l îndepărta. Era însă extrem de cuviincios în relaţiile sale cu Anneliese și cu mine. N-a depășit niciodată — cel puţin atît cît știu eu — granițele unei amabilităţi, ale unei politeţi desăvîrșite. Niciodată nu a încercat să rămînă singur cu iubita mea. La dans o invita foarte rar.

Într-o seară, după o petrecere zgomotoasă în casa unei tinere perechi din grupul nostru, m-am retras cu Anneliese în mica noastră vilă. Eram dornic să mă eliberez de sub tutela adeseori obositoare a prietenilor. Proprietăreasa ne-a servit

un supeu reconfortant, iar după cafele s-a retras discretă, urîndu-ne complice : „Petrecere frumoasă !“

— Ți-am pregătit o surpriză, Anneliese, i-am spus, după ce am rămas singuri. Am telegrafiat la Cannes, spre a le cere să ne rezerve un apartament. Am de gînd să ne încheiem vacanța pe Riviera.

Anneliese m-a privit lung cu ochii ei albaștri și atît de limpezi, încît mă oglindeam ca într-un iezer.

— Cred că va trebui să ne întoarcem la Berlin, Eugen.

Am rămas perplex. Mă așteptasem să sară entuziasmată de pe canapea și să-și arunce brațele în jurul grumazului meu.

— Trec anii, Eugen. Vreau să mă înțelegi. Am fost fericită lîngă tine. Dar trebuie să mă gîndesc și la viitorul meu.

M-a fulgerat o bănuială. „Acum îmi va pune chestiunea de încredere“, mi-am zis.

Anneliese a făcut o pauză. A sorbit puțină cafea, apoi mi-a vorbit cu toată seriozitatea :

— Trebuie să-ți dau o veste, Eugen. Friedrich m-a cerut în căsătorie.

Cred că în clipa aceea am făcut o mutră timpă, căci Anneliese a rîs.

— Vorbești serios ? am întrebat-o.

— Foarte serios.

— Cînd a avut timp să-ți facă propunerea ?

— Azi. În vreme ce dansam.

— Și tu ce i-ai spus ?

— Am acceptat.

Am simțit că mi se urcă sîngele în cap.

— Nu crezi că era corect să stai mai întîi de vorbă cu mine ? am întrebat-o.

— De ce ? Ca să-ți cer aprobarea ?

— Îmi datorai cel puțin o explicație.

— Poftim, ți-am dat-o.

M-am înfuriat.

— Meritam un tratament mai bun.

Lumina lămpii îi cădea piezișe pe obraz.

— Cît am fost împreună, ți-am fost credincioasă, Eugen.

— Se vede. Ai complotat în spatele meu.

— N-am complotat. Am acceptat să fiu soția lui Friedrich. Întotdeauna am visat să fiu o soție și o mamă bună.

— Ce frază de almanah familial ! am replicat ironic.

— Încearcă să mă înțelegi, Eugen. Tu nu te-ai fi însurat cu mine. Cunosc principiile castei tale.

— Friedrich face parte din aceeași castă.

— De acord. Este însă dispus să-și înfrunte familia, casta, tradițiile.

— Este într-adevăr de o mărinimie...

— Aș vrea să plecăm mîine la Berlin, Eugen.

— Bine, am să cer nota de plată, am replicat glacial.

În pofida atitudinii mele, sufeream cumplit. Știam că Anneliese nu minte. Îl socoteam capabil pe Friedrich de orice murdărie. Săvîrșise gestul pe care tatăl lui îl făcuse față de tatăl meu.

M-am ținut de cuvînt. În aceeași noapte am plătit proprietăresei dezolate chiria pe întreaga lună în curs. Sperase că voi rămîne la St.-Moritz pînă în primăvară. Am făcut apoi pe supăratul. Cît de rizibile îmi par acum crizele acelea de nervi care nu m-au lăsat atunci să închid ochii pînă în zori. M-am culcat singur într-un salonaș. Mă așteptasem ca Anneliese să mă cheme, să-mi propună o împăcare. Nu s-a întîmplat însă nimic din toate acestea. Mi-a urat noapte bună și s-a retras în dormitor.

După ce am rămas singur, m-au năpădit cele mai năstrușnice gînduri. Mi-a trecut prin cap să mă reped pînă la Friedrich și să-l provoc la duel. Am reflectat însă profund și mi-am zis că gestul m-ar acoperi de ridicol. Aveam oare dreptul să mă opun acestei căsătorii, cînd eu nici nu concepeam să mă însor cu Anneliese ?

A doua zi am plecat împreună la Berlin. Am condus-o apoi pînă la ușa locuinței ei. După ce i-am urat fericire alături de viitorul ei soț, ne-am despărțit. Scurt timp după aceea s-a căsătorit cu Friedrich. Bătrînul baron a făcut un scandal monstru, amenințîndu-și fiul cu dezmoștenirea. Pînă la urmă apele s-au liniștit. Anneliese i-a dăruit un fiu lui Friedrich, pe care l-au botezat Karl. Fericirea ei n-a durat mult. După doi ani de trai comun, a fost nevoită să accepte un divorț, care, din punct de vedere material, s-a soldat cu o foarte generoasă pensie alimentară. De atunci Anneliese își petrece existența plimbîndu-și plictisul prin cazinourile marilor stațiuni de pe țărmurile Mediteranei. Fiul ei și al lui Friedrich este astăzi un tînăr de 19 sau 20 de ani. Din partea mamei a moștenit frumusețea. Din partea tatălui — o constituție fizică delicată. Atît și nimic mai mult. Nu a moștenit nici dragostea de muncă a părintelui și bunicului, nici setea lor aprigă de cîștig. Unii spun că este un visător, că are temperament de artist. Alții vorbesc urît pe seama lui. Pretind că ar fi superficial,

cheltuitor, încrezut și înclinat spre tot felul de perversiuni. Poate că adevărul este undeva la mijloc. Reputația tristă care i s-a făcut și-ar găsi explicația în ura oamenilor împotriva a tot ceea ce ține de dinastia von Bruck, îmi spunea odată Anneliese.

— Retragerea Germaniei din Liga Națiunilor a însemnat o palmă usturătoare aplicată statelor occidentale, dirijate de iudaismul internațional, a răcnit cu emfază reprezentantul organizației naziste din Bochum, smulgîndu-mă din gînduri.

— Așa este, a întărit unul din directori. În timp de pace trebuie să-ți făurești tunuri, obișnuia să spună cancelarul Bismarck. *Führer*-ul a înțeles acest adevăr și a făcut tot ce i-a stat în putință spre a-l traduce în fapte.

— Înainte chiar de a cuceri puterea, *Führer*-ul declara că armata de mercenari a Germaniei republicane trebuie înlocuită cu o armată națională, adăugă ferm alt director. În *Mein Kampf* a tratat pe larg rolul pe care-l va atribui *Wehrmacht*-ului în cel de-al treilea *Reich*...

Bătrînul baron se grăbi să supraliciteze :

— Genialul nostru *Führer* a supus încă din '933 *Feldmarschall*-ului Hindenburg planul de patru ani, destinat să lichideze șomajul printr-o dezvoltare intensivă a industriei de armament. Am fost de față cînd i-a declarat generalului von Blomberg că sarcina esențială a noului guvernămînt va fi întărirea paralelă a armatei și a partidului.

— Nu se poate spune că *Führer*-ul nu s-a ținut de cuvînt, clamă nazistul, izbind cu pumnul în masă.

— Este incontestabil, a rostit Friedrich, că în mai puțin de un an de la venirea la putere, *Führer*-ul a dinamizat considerabil pregătirea militară a țării. Șaptezeci la sută din uzine au fost destinate industriei de război.

Intervenția lui a fost salutată cu aprobări unanime.

— Numai așa am putut îngenunchea Europa, a adăugat baronul.

A înălțat privirile spre candelabrul cu zeci de brațe, care domina masa, a zîmbit unui chip descoperit printre puzderia de globuri electrice și a scăpat iarăși melodia lui preferată :

Sous les ponts de Paris, lorsque descend la nuit...

Asupra comesenilor s-a așternut o tăcere jenantă. Cîntecul bătrînului baron venea foarte *à propos* după sforăitoarea lui frază asupra „îngenuncherii Europei".

Liniștea a fost brusc întreruptă de intrarea furtunoasă a ultimului descendent al familiei von Bruck. Apariție oportună.

căci a sfărîmat atmosfera aceea penibilă, instalată după divagaţiile cîntate ale baronului.

Karl purta un costum de călărie şi cizme galbene. Se aşeză pe scaunul rezervat lui.

— Acum se vine ? rosti cu reproş Friedrich. Nu ştiai că avem invitaţi ?

Karl a înclinat capul lui frumos spre mine.

— Sînt foarte bucuros că ai venit printre noi, *Onkel* Eugen.

Şi-a desfăcut şervetul scrobit şi l-a aşternut pe genunchi.

— Am fost în inspecţie, a explicat cu falsă însufleţire. La secţia de tancuri grele.

„Cine ştie de unde vine", păreau să spună convivii, care-l priveau cu îndoială.

Friedrich era furios. Unicul lui fiu îl făcea de rîs. Îşi dezonora nu numai familia, ci întreg imperiul Bruck. În clipa aceea m-am socotit deplin răzbunat. Friedrich mi-o răpise pe Anneliese, dar rezultatele căsătoriei fuseseră dezastruoase. Era atît de pedepsit omul acesta, încît i-am iertat păcatele. Întotdeauna îşi dorise un fiu ca să-i continue eforturile şi să poarte făclia firmei.

Karl avea un chip de Adonis. Părul cîrlionţat era de un blond-auriu. S-ar fi zis că toată lumina din jur i se încurcase în păr. Ochii, de un albastru-marin, erau şăgalnici. Ovalul perfect al feţei se armoniza cu trăsăturile elegante. Pe cît de urît şi de slăbănog arăta Friedrich, pe atît de frumos era fiul său. „Un măr splendid, dar putred", îl caracterizase odată unul din directorii uzinei. Vorbele acestea, destinate unui auditoriu restrîns, scăpaseră, printr-o indiscreţie, dincolo de graniţele îngăduite. Directorul, deşi era un tehnician capabil, fusese concediat.

După desert, s-a ridicat o ultimă cupă de şampanie în cinstea *Führer*-ului, apoi invitaţii s-au retras. S-a retras şi bătrînul baron, urmat de secretar, deoarece trebuia să-şi schimbe pantalonii.

Am rămas numai cu Friedrich şi cu fiul său.

— Ce zic aviatorii tăi, Eugen ? m-a întrebat Friedrich. Sîntem bombardaţi aproape în fiecare zi. Numai cînd cerul e înnourat ne bucurăm de răgaz.

— Aviatorii îşi fac datoria, Friedrich. Dar nu avem avioane. Aici intervine rolul vostru, al fabricanţilor. Daţi-ne avioane şi vom asigura o apărare eficace.

Friedrich schiţă un gest care-i exterioriza exasperarea.

— Cerc vicios ! Nu putem fabrica avioane, fiindcă sîntem

bombardaţi. Şi nu putem împiedica bombardamentele, fiindcă nu avem avioane.

În aceeaşi clipă sirenele începură să urle.

— Iarăşi ! exclamă Karl plictisit.

— Ai să vezi acum dans, grăi posomorît Friedrich. Bombardamentele acestea, repetate pînă la saturaţie, ne provoacă pagube considerabile. Tot ce se strică ziua reparăm noaptea. Şi tot ce se strică noaptea reparăm ziua. În condiţiile acestea mă întreb dacă în curînd nu vom fi nevoiţi să sistăm producţia.

Se auzea un huruit îndepărtat, dar puternic. Ferestrele vibrau.

— Vin cu sutele, zise Karl. Casa n-au bombardat-o niciodată.

— Ai văzut cum arată uzina ? m-a întrebat Friedrich.

— Am văzut. Arată destul de jalnic.

— S-o vezi după bombardament.

Huruitul se apropia, amplificîndu-se, stîrnind tot mai arţăgos tirul artileriei antiaeriene.

— Aţi observat ? remarcă spiritual Karl. Cînd trage artileria antiaeriană, ai impresia că se destupă nişte sticle cu şampanie.

Tatăl îl privi cu severitate.

— Iată o comparaţie care te caracterizează.

Karl strîmbă dispreţuitor din nas.

— Umorul nu este apreciat în casa asta !

Potop de bubuituri a pornit să se reverse spre Bochum. S-ar fi zis că pămîntul se frămîntă, fierbe, se contorsionează, geme... Pereţii casei se cutremurau.

— Dacă vrei să vezi uzina, ne putem pregăti de plecare. Pînă ajungem acolo, se termină bombardamentul, zise Friedrich, consultîndu-şi ceasul.

Avea un aer impresionant de rece.

— Ai să vezi un spectacol ce lasă în urmă Sodoma şi Gomora, interveni Karl sarcastic.

Friedrich clătină contrariat capul, dar nu mai rosti nici un cuvînt. Peste zece minute ne-am instalat în maşinile care ne aşteptau în faţa casei. Dinspre Bochum se înălţau coloane înalte de fum.

— Iar au lovit un depozit de carburanţi, afirmă Friedrich.

Pe şosea circulaţia era oprită. Maşinile noastre au fost lăsate să treacă. Erau cunoscute de *Feldjandarmerie*. În vreme ce ne apropiam de Bochum, puteam să urmăresc pe fereastra maşinii fazele bombardamentului. Tunurile antiaeriene, fabri-

cate de Bruck, socotite invincibile în primii ani ai războiului, se dovedeau ineficace față de altitudinea la care evoluau formațiile aeriene inamice. De precizie nu mai putea fi vorba. Barajele de artilerie provocau pierderi infime în rîndurile bombardierelor americane. Aviația noastră era ca și inexistentă. Deasupra celor opt kilometri pătrați, ocupați de uzinele „Bruck", se revărsa covor de bombe.

La intrarea în oraș am fost nevoiți să oprim din cauza violenței bombardamentului, care acoperise cu dărîmături partea carosabilă a străzii. Dintr-o groapă săpată de o bombă de mare greutate se ridica un gheizer de apă — mărturie a unei conducte distruse.

După circa douăzeci de minute, cele patru sute de bombardiere inamice, care loviseră în valuri succesive uzinele și orașul, au descris un mare ocol deasupra noastră, înapoindu-se spre nord-vest. Am intrat în curtea uzinei în momentul în care sirenele anunțau încetarea alarmei. Priveliștea era infernală. Hale, izbite în plin, își căscau spre cer guri imense, pe care echipe de muncitori se străduiau să le acopere. Ziduri întregi se prăbușiseră, lăsînd să se vadă interiorul atelierelor pustiite de explozii. Cîteva clădiri ardeau. Un depozit de carburanți incendiat repezea spre cer un vulcan de fum negru, luminat de flăcări roșii.

Mai înspăimîntătoare decît pagubele materiale erau mormanele de cadavre din curtea uzinei și din halele devastate de bombe.

— Ce e cu nenorociții aceștia ? l-am întrebat pe Friedrich, în vreme ce umblam printre morții sfîrtecați, arși. I-a surprins bombardamentul afară din adăposturi ?

Friedrich a zîmbit sardonic.

— Adăposturi ? Te-ai gîndit ce adăposturi ne-ar trebui pentru zecile de mii de oameni care lucrează în uzină ? Ne-ar trebui cinci ani.

— De ce nu le-ați construit la vreme ?

— Eram sigur că ai să-mi pui întrebarea aceasta, Eugen. Răspunsul ți-l poate da ilustrul tău șef, *Reichsmarschall*-ul Hermann Göring. La începutul războiului ne-a asigurat el că nici un avion inamic nu va brăzda cerul Germaniei. În loc să construim adăposturi, am ridicat hale și ateliere. Rezultatele se văd.

Argumentul nu era convingător. Bombardamentele aeriene anglo-americane asupra Ruhrului începuseră în martie '943. Trecuse de atunci un an. Ce făcuseră baronul von Bruck și fiul

său în acest timp ? La întrebarea mea a ridicat din umeri.

— Folosim mîna de lucru pentru realizarea producţiei de război. Nu avem timp de adăposturi. Cele cîteva, construite în grabă, servesc pentru ocrotirea personalului cu o înaltă calificare tehnică. De aceştia trebuie să avem grijă, căci sînt de neînlocuit. Nu pot spune acelaşi lucru despre muncitorii necalificaţi, precum şi despre cei cu o pregătire tehnică sumară. Aceştia sînt recrutaţi mai ales din prizonieri de război, din cetăţeni ai unor ţări ocupate, aduşi la muncă forţată, din evrei şi evreice care scapă astfel de lagăre... Războiul se face cu sacrificii, Eugen. Ce importanţă au cîteva pierderi omeneşti, cînd atîrnă în balanţă existenţa Germaniei ?

— Şi oamenii aceştia unde dorm ? Unde mănîncă ?

Friedrich ridică din umeri.

— În barăci. Dar şi acestea au fost distruse de bombele incendiare.

— Şi acum unde dorm ?

— Pe unde pot. Prin pivniţe, prin atelierele în care nu se lucrează noaptea, prin ruine...

— Nu se spală niciodată ? Nu-şi spală lucrurile ?

— Ca să-ţi spun drept, nu m-am preocupat de chestiunea asta.

Se întoarse spre unul din directorii care ne însoţeau.

— Hammer, unde îşi spală oamenii lucrurile ?

— Oh, *Herr General Direktor*, nu trebuie să le purtaţi de grijă. Le-am pus la dispoziţie cazane...

Am văzut într-una din curţile vaste, ca nişte bulevarde deschise între halele imense, cîteva cazane, în jurul cărora cîteva femei aţîţau focul şi amestecau un fel de ciorbă negricioasă.

— Cazanele acestea ? l-am întrebat pe director.

— Acestea, a replicat Hammer. După ce sînt folosite pentru a fierbe o ciorbă sau o mîncare, pot fi utilizate tot atît de bine şi la fierberea rufelor.

Am simţit că mă năpădeşte greaţa. Poate că era de vină şi mirosul de fum, de carne arsă, de moloz, de gunoaie... Femeile din jurul cazanelor nu mai aveau nimic omenesc în ele. Păreau nişte fiinţe din epoca cavernelor. Supte la faţă, vinete, cu laţele căzute pe frunte, dezgustător de murdare, răspîndeau un miros de putreziciune. Bărbaţii, nebărbieriţi, nespălaţi, înfăşuraţi în zdrenţe, arătau ca nişte troglodiţi. Ajungeai la un moment dat să te întrebi cum de izbutiseră creaturile acestea primare să supravieţuiască potopului de

milenii și să se integreze în frămîntata noastră lume contemporană.

Am arătat lui Friedrich și colaboratorilor o fată de vreo 20 de ani, căreia i se vedea numai capul hirsut ieșit dintr-o pătură decupată la mijloc și îmbrăcată ca un *poncho*. Își tîra un picior șchiop, în vreme ce amesteca fiertura imundă dintr-un cazan.

— Acesta e cel mai nenorocit exemplar uman pe care l-am văzut vreodată, am rostit cu indignare. N-aș fi crezut că oamenii folosiți în uzina dumneavoastră pot să arate în asemenea hal.

Hammer tuși încurcat. Aruncă o privire furișă patronului. Friedrich se scărpină după ureche și ridică neputincios din mîini.

— Te asigur, dragă Eugen, că sînt tot atît de întristat ca și tine de ceea ce văd în jur. Dar nu pot face nimic. Nu cutez să mă ridic împotriva unui sistem...

— Alții au cutezat, Friedrich. Cunosc industriași care au refuzat să se folosească de mîna de lucru forțată.

— Se poate, a replicat calm. Asemenea scrupule, în vremurile grele prin care trecem, nu reprezintă decît un lux superfluu. *Gauleiter*-ul Sauckel, împuternicitul general pentru folosirea mîinii de lucru, stabilește contingentele de muncitori necesari economiei de război. Știi la cît se ridică numărul străinilor și al prizonierilor de război aduși să muncească în Germania ? Să-ți spun eu. La peste 7 000 000 de oameni. Șeful dumitale, *Reichsmarschall*-ul Hermann Göring, la o consfătuire a *Gauleiter*-ilor, a adus omagii lui Sauckel, dîndu-l exemplu : „Dacă fiecare din dumneavoastră ar depune măcar o zecime din energia cheltuită de *Gauleiter*-ul Sauckel, v-ar fi realmente ușor să îndepliniți sarcinile ce vi s-au încredințat".

Friedrich s-a uitat cîteva clipe la furnicarul de oameni care se străduia să repare stricăciunile.

— Îți apreciez umanitarismul, Eugen. Dar să nu uiți că suferințele lor din lumea aceasta vor fi cumpănite de fericiri cerești în viața de apoi. Cîți dintre noi se vor bucura de acest privilegiu ?

Nu i-am savurat gluma. Severitatea expresiei mele l-a făcut să schimbe tonul.

— Încearcă să te plasezi în locul meu, Eugen. Uzinele noastre reprezintă un mare aport în efortul de război al Germaniei. Aș putea oare să frînez acest efort, făcînd obiecțiuni

lui Sauckel în legătură cu proveniența mîinii de lucru ? Nu e chip să prepari omletă fără să spargi ouă, glăsuiește un vechi proverb american. Trebuie să recunoști că ascunde mult adevăr.

— Sauckel cunoaște condițiile în care lucrează nenorociții aceștia ? A venit vreodată în inspecție ?

— A participat la cîteva recepții oferite de tata în cinstea căpeteniilor partidului. Nu s-a interesat însă niciodată în mod special de lucrătorii proveniți din țările ocupate. Crezi că nu cunoaște realitatea ? Că nu este informat ? Uzina mea este împănată de *S.S.*-iști, cu unica misiune de a se ocupa de lucrători.

— Se și ocupă, am rostit sec.

— Se ocupă, dar nu de condițiile lor de trai.

— Pentru *S.S.*-iști ai construit, desigur, adăposturi !

— Am construit. Adăposturi „Humboldt", verificate împotriva bombelor. Muncitorii au la dispoziție tranșee... În sfîrșit, Eugen, nu are rost să mă supui unui interogatoriu, zise el cu iritare în glas. Îmi fac datoria față de Germania, așa cum ți-o faci și tu. Acționăm în domenii diferite, dar scopul nostru este același.

Am simțit că mi se urcă sîngele în cap.

— Scopurile noastre nu sînt aceleași, Friedrich.

— Ce vrei să spui ?

— Eu nu îmi sporesc beneficiile profitînd de nenorocirea oamenilor.

Friedrich s-a uitat stingherit la directorii săi, la Karl, care surîdea enigmatic, la ofițerii mei, apoi mi s-a adresat cu infinită răbdare, în care se deslușea o oarecare oboseală :

— Nu înțeleg, Eugen, rostul acestui proces pe care mi-l faci de față cu toată lumea. Fiecare se dirijează în viață așa cum socotește de cuviință.

Am replicat disprețuitor :

— Și oamenii cumsecade și răufăcătorii au un liber arbitru.

Obrazul i s-a înroșit brusc.

— Nu înțeleg de ce ții cu tot dinadinsul să mă ofensezi ?

— Socotesc această vizită terminată, Friedrich. Am văzut tot ce era de văzut. Mulțumesc. M-am întors spre directorul Hammer : În seara aceasta pleacă vreun tren spre capitală ?

— Da, zise el cu jumătate de glas.

— Vă rog să-mi rețineți telefonic locuri.

— Prea bine, *Herr General.*

— Inginerul Haag mă însoţeşte în seara aceasta, sau mai are nevoie de unele pregătiri ? m-am adresat lui Friedrich.

— Cînd vrei să pleci în România ? m-a întrebat.

— Mîine noapte.

— Perfect. Mîine seară, cel mai tîrziu, Haag va fi la Berlin. Trebuie să-şi completeze dosarele. Contasem că ai să înnoptezi la noi.

— Mulţumesc. Mîine de dimineaţă trebuie să fiu neapărat la Berlin.

Hammer şi-a verificat ceasul.

— Abia peste două ore pleacă trenul.

— Ţi-aş rămîne îndatorat, Friedrich, dacă mi-ai pune o maşină la dispoziţie. Pînă la plecarea trenului, aş dori să vizitez cîteva unităţi de artilerie antiaeriană din dispozitivul de apărare al oraşului dumneavoastră.

— Maşinile mele sînt la dispoziţia ta, zise Friedrich, cu perfectă politeţe.

Am avut impresia că tînărul Karl se amuza copios de modul în care îi tratam părintele. Părea să fie încîntat de altercaţia dintre mine şi aparent omnipotentul Friedrich. Mărturisesc că în clipa aceea mi-a fost simpatic. Poate că îl subestimasem pe Karl.

Mi-am luat rămas bun de la Friedrich şi de la directori. L-am rugat să transmită salutările mele baronului.

— Are să fie extrem de mîhnit că nu i-ai dat posibilitatea să te îmbrăţişeze înainte de plecare. Are o mare slăbiciune pentru tine, Eugen.

Prin atitudinea sa politicoasă se străduia să dovedească lipsa de tact a comportării mele. Eram rupt însă de prea multă vreme de convenţionalismul lumii din care şi Friedrich şi eu făceam parte, ca să mai apreciez eleganţa manierelor sale de *grand seigneur*, dispus să ierte unele încălcări ale etichetei.

Ne-am despărţit fără regrete. Era, cred, încîntat că scăpase de prezenţa mea. Cînd şoferul a închis portiera „Mercedes"-ului şi maşina s-a urnit din faţa grupului alcătuit din directori şi stăpînul lor, am respirat adînc. Dar simţămîntul acesta de uşurare m-a părăsit de îndată ce privirile mele au căzut asupra clădirilor distruse sau deteriorate, asupra oamenilor zgribuliţi care forfoteau ca robii de odinioară în jurul piramidelor, asupra *S.S.*-iştilor în uniforme bine strînse pe corp şi cu insigna „Cap de mort" pe caschetă.

Am trecut pe străzile oraşului ruinat pe jumătate. Am văzut oameni livizi, scheletici, năuciţi, umblînd printre clădirile spintecate de forţa exploziilor. În aerul nemişcat pluteau zdrenţe de fum şi de praf. Locuitorii oraşului Bochum cunoşteau rigorile iadului mai înainte de a muri.

Bateriile de artilerie antiaeriană inspectate mi-au făcut o impresie bună. Soldaţii se străduiau să-şi păstreze moralul. Îi rodea neputinţa de a se împotrivi cu eficacitate raidurilor aeriene inamice, dar faptul că aveau o armă în mînă le crea o altă viziune, o altă mentalitate. Soldaţii aceştia, care, potrivit sloganurilor propagandistice, „se luptau în prima linie a frontului, deşi se aflau în patrie", erau în orice caz mai fericiţi decît camarazii lor care făceau războiul prin stepele ruseşti.

În ceea ce priveşte hrana, situaţia era dezastruoasă. Încă din '943 oamenii ajunseseră să se socotească fericiţi dacă erau în stare să-şi procure zilnic poşirca de supă preparată din făină de mazăre, de orz şi, foarte rar, de fasole. Supa de sînge, acea imposibilă zeamă de care nu am reuşit să mă ating niciodată, devenise un regal culinar. Varza fiartă, fără grăsime, la care se adăuga, la zile mari, cîte o bucăţică de carne mai subţire decît o felie de salam, reprezenta un fel de mîncare oferit pînă şi ofiţerilor străini sosiţi în vizită oficială la Berlin. Prin '942 se mai servea încă supă de coji de raci, care a ajuns cu timpul o raritate. Gulaşul, două bucăţele de cocă, la care se adaugă o infimă bucată de carne, a dispărut de pe listele de mîncare. Numai salata de scoici se mai vinde fără cartelă.

Oamenii regimului şi speculanţii găsesc oricînd posibilitatea să-şi satisfacă gusturile rafinate. Cu 250 de mărci poţi să te desfeţi cu pateu de ficat, cu friptură de gîscă şi cu o sticlă de Bordeaux autentic.

Ţin minte că, prin '942, amatorii de cafea cu lapte şi cozonac găseau asemenea bunătăţi fără cartelă la cofetăria instalată pe terasa superioară de pe Funkturm. Ştiu că într-o după-amiază m-am înfruptat cu două cafele cu lapte şi cu patru felii de cozonac. Eram împreună cu prietenul meu, generalul Kellermann. Îmbrăcaţi în haine civile, am hoinărit apoi pe străzile Berlinului, bucurîndu-ne ca nişte copii de o scurtă permisie. Am preţuit mai mult acele două cafele cu lapte decît toate dineurile îmbelşugate la care am fost poftit în atîtea rînduri de către căpeteniile naziste.

Am plecat din Bochum cu un tren de noapte şi, după o călătorie întreruptă de o singură alarmă aeriană, într-o gară al

cărei nume îmi scapă, am ajuns în cursul după-amiezii următoare la Berlin.

Potrivit ordinelor lui von Geist, vagoanele afectate statului meu major așteptau în gară, ca să fie atașate la garnitura de București. Pînă atunci îmi rămîneau cîteva ore libere, pe care aveam de gînd să le utilizez într-un mod rațional.

În primul rînd, trebuia să răspund la invitația generalului Beck, comunicată prin intermediul lui Olbricht, în cursul scurtei mele escale aeriene la Berlin. Și eu doream să-i vorbesc. Eram îngrozit de ceea ce văzusem la Bochum. Războiul nu trebuia să mai continue. Toți cei care ne supuneam ordinelor criminale ale lui Hitler acceptam să ne facem complicii lui.

Voiam să trec și pe la Statul-Major al Aerului, ca să depun un raport asupra discuțiilor purtate la Bochum. Raportul trebuia să ajungă pe masa de lucru a lui Göring.

Amurgul se lăsa asupra orașului cînd am plecat cu „Horsch"-ul meu spre locuința generalului Beck. În Berlinul supus tot mai des incursiunilor aeriene inamice, circulația se făcea în condițiuni grele. Pe străzile lovite de bombardamente, echipele de curățire se străduiau să înlăture dărîmăturile, pentru a restabili fluxul normal al traficului.

În timpul drumului de la Bochum la Berlin, mă gîndisem adeseori la generalul Beck. Aveam un mare respect pentru acest om, care îndrăznise să-i spună lui Hitler în față adevăruri usturătoare, fără să țină seama de riscuri. Principiile sale morale, integritatea, curajul său civic îl plasau deasupra întregului corp al generalilor. Nu era de mirare că ajunsese căpetenia conspirației împotriva lui Hitler.

Cariera lui se datora exclusiv meritelor personale. Generalul Beck ura manevrele de culise și servilismul față de șefi. Sfîrșitul primului război mondial îl găsise în statul-major al grupului de armate ale *Kronprinz*-ului, sub comanda directă a generalului conte von der Schulenburg. Deținuse apoi diferite funcții în cadrul celui de-al VI-lea *Wehrkreis* din Münster. Comandase Regimentul 5 artilerie din Ulm, iar mai tîrziu i se încredințase comanda Diviziei 1 Cavalerie din *Frankfurt-am-Oder*. Generalul von Fritsch, comandantul armatei de uscat, îl numise apoi în fruntea statului său major, funcție de care generalul Beck se achitase strălucit.

În acea epocă, *Wehrmacht*-ul cunoștea o spectaculoasă dezvoltare. Legea din 21 mai '935 restabilise serviciul militar

obligatoriu. Remilitarizarea malului stîng al Rinului dusese la o sporire a efectivelor şi la intensificarea înarmărilor. Armata germană, care cuprindea în '933 circa 125 000 de oameni, avea să atingă doi ani mai tîrziu un efectiv de 800 000 de oameni, în care nu se includeau organizaţiile *S.S.* şi *S.A.* şi nici *Arbeitdienst*-ul, faimosul Serviciu al muncii.

În august '936, Hitler avea să dea un nou decret, sporind la doi ani durata serviciului militar activ. Graţie acestei măsuri, efectivele *Wehrmacht*-ului aveau să se ridice la 1 510 000 de oameni, la care se puteau adăuga încă 405 000 de oameni reprezentînd diferite formaţii paramilitare — *S.S.*, *N.S.K.K.* şi *Arbeitdienst*.

Germania căpăta astfel o armată capabilă să mobilizeze în timp de război circa 13 000 000 de oameni. Teritoriul ţării era împărţit în 16 *Wehrkreise*, cărora le corespundeau 16 corpuri de armată. În caz de război, corpurile de armată se dezvoltau în armate, iar cele 50 de divizii existente în timp de pace se transformau în corpuri de armată, care aveau să cuprindă fiecare cîte 6 divizii. În acest mod, o mobilizare generală ar fi realizat într-un timp record 300 de divizii, faţă de 240 de divizii care constituiseră armata imperială germană din primul război mondial.

Conştienţi de forţa pe care o reprezenta noua armată în cel de-al treilea *Reich*, generalii socotiseră firesc să fie consultaţi în problemele politice importante. Căpeteniile militare care ocupaseră demnităţi înalte în timpul *Kaisser*-ului, nu uitau rolul jucat în viaţa politică a ţării. Generalul Ludendorff socotise de datoria sa să întocmească „directive", pe care le supunea împăratului spre semnare, fără a-i cere în prealabil autorizarea. Mai tîrziu, generalul Lüttwitz nu şovăise să bată cu pumnul în masă lui Noske, ministrul *Reichswehr*-ului, iar generalii Schleicher şi von Seeckt nu socoteau că îşi depăşesc atribuţiile dacă dădeau poveţe politice preşedintelui Hindenburg şi cancelarului Brüning.

Hitler nu admitea însă că are ceva de învăţat de la generali, cu atît mai mult cu cît unii dintre aceştia erau ostili deocamdată unui conflict cu Uniunea Sovietică, susceptibil să ducă la izolarea politică a Germaniei şi, implicit, la izbucnirea unui război pe două fronturi. Nu pot nega însă că majoritatea doreau un război din spirit revanşard. Mai tîrziu victoriile armatei germane i-au împăcat cu Hitler, ca numai după înfrîngeri să dorească pieirea lui. Hitler îşi manifesta adeseori

indignarea împotriva militarilor care cutezau să-i frîneze elanul. În numeroase expuneri adresate colaboratorilor săi atacase principiile de politică externă ale lui Bismarck, adeptul unei apropieri față de ruși.

Hitler cunoștea opinia generalilor, dar se ferea să intre în conflict deschis cu aceștia. Ocolea o discuție hotărîtoare, care ar fi riscat să dea naștere unei crize de nedorit, lăsîndu-l pe *Feldmarschall*-ul von Blomberg, ministrul său de război pînă în '938, să joace rolul de paratrăznet. Generalii, care se temeau de consecințele politicii externe a lui Hitler, au încercat să-l convingă pe von Blomberg a se face purtătorul lor de cuvînt. Potrivit concepției lor, ministrul de război trebuia să-l prevină pe *Führer* că armata nu este de acord cu directivele sale și că nu-l va urma în cazul unei crize internaționale grave. Von Blomberg se eschivase. Fusese întotdeauna un supus colaborator al lui Hitler și nu îndrăznea să-i iasă din cuvînt. La argumentele lor, se mărginise să le răspundă că armata nu constituia un stat în stat și că rolul ei se reducea la apărarea țării de dușmani, politica rămînînd domeniul exclusiv al partidului și al guvernului.

Iritați de această replică, generalii disidenți s-au grupat în jurul lui von Fritsch, care se remarcase prin fermitatea caracterului, prin intransigența și prin importanța pe care o acorda armatei.

Pasiunea senilă a lui von Blomberg pentru secretara sa, *Fräulein* Grühn, o tînără de o frumusețe frapantă, avea să declanșeze o criză cu urmări incalculabile. Ministrul, ambalat de dragostea-i tîrzie, a hotărît să-și conducă secretara în fața altarului. La ceremonia nupțială au asistat ca martori Hitler și Göring.

Cîteva zile după consumarea fericitului eveniment, a explodat bomba. Mă aflam la Ministerul Aerului, cînd m-am întîlnit cu prietenul meu, generalul Kellermann.

— Ai auzit ? m-a întîmpinat rîzînd cu poftă. Göring se află în posesia unui dosar din care reiese că distinsa doamnă von Blomberg a avut un trecut aventuros. Se pare că ar fi fost arestată în mai multe rînduri de poliția de moravuri și condamnată pentru prostituție clandestină.

A doua zi, generalul Halder mi-a declarat, plin de indignare :

— Blomberg a dezonorat uniforma militară. S-a însurat cu o creatură de cea mai ordinară speță. Actuala doamnă

ministru a exercitat meseria de prostituată în mai multe oraşe. Este o ruşine !

În cursul aceleiaşi zile, Keitel mi-a confirmat zvonurile :

— Poliţia se află în posesia unor fotografii mai mult decît decoltate. Erna von Blomberg, în compania cîtorva parteneri, ilustrînd cele mai sugestive figuri din Kamasutra. Ce scandal !

Göring m-a chemat în biroul său.

— Blomberg a compromis armata. Nu numai că s-a însurat cu o femeie de stradă, dar a mai şi avut tupeul să-l roage pe *Führer* a-i fi martor la cununie.

A omis să-mi spună că şi el semnase actul de căsătorie.

Contele Helldorf, prefectul poliţiei, a primit ordin din partea lui Himmler să facă o anchetă exhaustivă. Rezultatele au fost catastrofale.

În ciuda lipsei lui de cultură şi de lustru, Hitler era un tactician diabolic. A înţeles că i se oferea ocazia unică de a se descotorosi de un om care începuse să-l incomodeze. Afectînd o scandalizare de paradă, a ordonat lui Göring să ceară imediat demisia *Feldmarschall*-ului. Manevra lui era abilă. Von Blomberg, izolat de generalii ostili era o pradă uşoară. Nimeni nu avea să-i ia apărarea. Aparent, Hitler dădea satisfacţie căpeteniilor armatei. Asemenea unui versat jucător de şah, calcula însă mai multe mişcări înainte.

Von Blomberg, care-l slujise pînă atunci cu credinţă, a avut amărăciunea să se vadă mazilit printr-o simplă trăsătură de condei. După revocarea sa, i s-a recomandat să-şi petreacă în Italia trista lună de miere.

Generalii au exultat. În infatuarea lor, credeau că li se dăduse satisfacţie şi că exponentul lor, generalul von Fritsch, va obţine portofoliul Războiului. Dar Hitler abia făcuse prima mişcare. Nu îl înlăturase pe von Blomberg ca să lase în locul său pe independentul şi irascibilul von Fritsch.

Acestuia Hitler îi pregătea o ieşire din scenă care avea să facă senzaţie prin implicaţiile ei scabroase. Cîteva săptămîni după căderea nefericitului ministru de război, un individ dubios, cu antecedente penale, pescuit de Himmler şi de Heydrich prin străfundurile lumii interlope, l-a denunţat pe von Fritsch că întreţine relaţii contra naturii cu un homosexual notoriu. Hitler s-a arătat foarte revoltat de aceste revelaţii şi a pretins generalului să îşi prezinte demisia. Von Fritsch a refuzat. Ceva mai mult, a pretins să fie judecat de un tri-

bunal de onoare, care să aprecieze valoarea mărturiilor incriminatoare.

Dacă ar fi fost singur, așa cum i se întîmplase lui von Blomberg, von Fritsch n-ar fi avut nici o șansă să i se dea ascultare. Cu ocazia acestei crize am putut să-mi dau seama de tăria de caracter a generalului Beck. Convins — ca și majoritatea generalilor — de nevinovăția lui von Fritsch, a hotărît să nu dezarmeze pînă nu va da la iveală mașinațiile adversarilor șefului său. În calitatea lui de șef al Statului-Major al Armatei de Uscat, s-a înfățișat la Cancelariatul *Reich*-ului. Discuția cu Hitler a fost furtunoasă. Fără să se lase intimidat de violențele de limbaj, a declarat că armata nu va permite înlăturarea șefului ei fără un proces care să facă lumină deplină asupra acestei afaceri. Hitler și-a dat seama că mersese prea departe. A acceptat constituirea unui tribunal de onoare, sub președinția lui Göring. Generalul von Rundstedt și generalul von Brauchitsch luaseră deja poziție în sprijinul lui von Fritsch. Dezbaterile tribunalului au dovedit că acuzațiile aduse generalului erau neîntemeiate. Von Fritsch, achitat, a cerut reintegrarea în toate funcțiile sale.

Între timp, Hitler săvîrșise *Anschluss*-ul. Valul de entuziasm stîrnit în rîndul maselor de ocuparea fără sînge a Austriei i-a întărit considerabil poziția. Stăpîn pe situație, a refuzat să satisfacă cererea lui von Fritsch. La insistențele lui von Brauchitsch, a aprobat în cele din urmă să i se încredințeze generalului reabilitat comanda onorifică a Regimentului 12 artilerie. În timpul campaniei din Polonia, von Fritsch a căzut pe cîmpul de luptă, în vreme ce se afla în fruntea regimentului său. A circulat zvonul că generalul a fost victima unui glonte tras de un *S.S.*-ist.

Înlăturarea lui Blomberg și a lui von Fritsch i-a permis lui Hitler să-și atingă un țel de mult visat : acela de a-și asuma comanda supremă a armatei. Generalul Wilhelm Keitel devenea șeful Comandamentului Suprem al *Wehrmacht*-ului, iar generalul Walther von Brauchitsch căpăta comanda armatei de uscat în locul lui von Fritsch. Generalul Ludwig Beck își păstra funcția de șef de stat-major al Armatei de Uscat. Dar Hitler nu avea să-i ierte rolul jucat în afacerea von Fritsch.

Cu același prilej a pus în retragere șapte generali din Armata de Uscat și șase din *Luftwaffe*, care nu se arătaseră suficient de docili. Căsnicia lui Hitler cu armata începuse să se destrame.

Acum, *Wehrmacht*-ul și comandanții lui căpătaseră un stăpîn, pe care trebuiau să-l știe de frică.

Generalul Beck avea să-și manifeste încă o dată spiritul de independență față de tendința de dominație a lui Hitler. *Anschluss*-ul fusese îndeplinit. Dictatorului Germaniei nu-i ajungea invadarea și anexarea Austriei ; dorea și Cehoslovacia. „Planul verde" prevedea și cucerirea acestei țări. Generalii cunoșteau intențiile lui Hitler.

— Armata germană nu este capabilă să se angajeze într-un război, mi-a spus Keitel, curînd după intrarea triumfală a trupelor noastre în Viena. Dacă Cehoslovacia ne-ar ataca, s-ar produce o catastrofă.

— Atunci de ce nu vă opuneți intențiilor agresive ale *Führer*-ului ? l-am întrebat.

Keitel m-a privit îngrozit.

— Să mă împotrivesc *Führer*-ului ? Cum aș îndrăzni ? Intuiția lui genială depășește toate previziunile stat-majoriștilor.

„Planul verde" luase în mai '938 forma unui proiect definitiv al atacului împotriva Cehoslovaciei. Von Blomberg, în ciuda respectului său față de Hitler, încercase să-i demonstreze că armata germană nu este pregătită de război și că, înainte de '943, nu va fi capabilă să facă față unui efort militar de mari proporții. Von Fritsch fusese mai brutal, afirmînd că intrarea în război a Germaniei ar echivala cu o sinucidere. Hitler îl revocase pe von Blomberg și îl destituise pe von Fritsch. Numai generalul Beck se mai împotrivea proiectelor *Führer*-ului.

— Intenția *Führer*-ului este să atacăm imediat Cehoslovacia, a declarat Jodl în cadrul unei conferințe la Statul-Major al Armatei de Uscat.

— Numai un nebun ar fi în stare să împingă Germania într-un război, la ora actuală, a declarat Beck. Vorbele lui au produs consternare. Forțele armate ale statelor occidentale sînt net superioare nouă. Un război pornit sub asemenea auspicii s-ar încheia cu o catastrofă.

În iunie, Hitler a convocat la cancelariat pe von Brauchitsch și pe Ludwig Beck. Asistau Keitel și principalii lui colaboratori.

— Vă ordon să accelerați pregătirile atacului împotriva Cehoslovaciei. Trebuie să fim gata a trece la ocuparea integrală a teritoriului acestei țări. Sînt convins că Anglia și Franța nu vor interveni.

Von Brauchitsch și Beck au încercat să-i demonstreze primejdiile legate de posibilitatea izbucnirii unui război general. Hitler a refuzat să le dea ascultare și le-a reproșat temporizarea.

— Ocupați-vă de problemele militare și lăsați rezolvarea chestiunilor politice asupra mea. Cehoslovacia nu va fi capabilă să ne reziste. Am reușit să bag zîzania între sudeți și cehi, cehi și slovaci, slovaci și unguri. Țara aceasta se va prăbuși ca un castel din cărți de joc.

În urma acestei conferințe, Beck a săvîrșit totuși un act de curaj, pe care nici un alt general n-a mai îndrăznit să-l repete. A întocmit un memoriu în care a demonstrat că declanșarea unui război de către Germania ar duce la coalizarea împotriva noastră a întregii Europe și poate și a Americii. O astfel de aventură militară ar avea același tragic sfîrșit ca și războiul din '914—'918.

Memoriul a fost trimis spre consultare tuturor comandanților de mari unități, care și l-au însușit fără rezerve. Beck a convocat apoi la statul-major pe toți generalii-colonei, cărora le-a dezvoltat verbal teoriile sale. Numai doi generali au cutezat să adopte o opinie contrară : von Reichenau și Busch, cunoscuți pentru convingerile lor național-socialiste.

Informat de existența acestui document, Hitler a făcut o criză de nervi. L-a convocat pe Ludwig Beck la cancelariat. Acolo, între pereții cabinetului său de lucru, discuțiile au luat proporții de conflict deschis. Beck a îndrăznit să-i reproșeze lui Hitler incompetența în domeniul militar și aventurismul politic. După scandalurile von Blomberg și von Fritsch, *Führer*-ul nu s-a încumetat să provoace o nouă criză, trimițîndu-l pe generalul Beck în fața unui consiliu de onoare. S-a mărginit să-i ceară demisia.

În ziua în care și-a predat lucrările generalului Halder, noul șef al statului-major, Beck i-a declarat cu dîrzenie :

— Un regim politic bazat pe forță nu poate fi doborît decît tot prin forță. Nu veți realiza nimic cu demisii și memorii.

În preajma Congresului de la Nürnberg, am avut o lungă discuție cu generalul Keitel, la Ministerul de Război. Mai erau prezenți, în afară de Jodl, și cîțiva comandanți de mari unități. Keitel a început prin a face un rechizitoriu la adresa acelor generali care se îndoiau de capacitatea *Führer*-ului și a O.K.W.-ului, apoi a declarat că nu va mai tolera critici.

Cei care se vor face vinovați de asemenea grave încălcări ale disciplinei militare vor fi pedepsiți cu toată severitatea.

— *Führer*-ul este urmat de întreg poporul. Unii generali refuză să-l înțeleagă și să-i dea ascultare, fiindcă nu sînt în stare să-i aprecieze geniul. Nu văd în el decît un simplu caporal din primul război mondial. Ar trebui să-și dea seama că au de-a face cu cel mai mare om de stat de la Bismarck încoace...

Lakaitel — lacheul nu-și dezmințea porecla.

În timpul Congresului de la Nürnberg, desfășurat sub ploile cenușii ale unui noiembrie posomorît ca și inimile tuturor oamenilor conștienți de primejdiile ce planau asupra Europei, Hitler a convocat pe generalii Keitel, von Brauchitsch și Halder, cărora le-a anunțat hotărîrea lui definitivă de a ataca Cehoslovacia. Ca de obicei, Keitel nu a ridicat nici o obiecție. Von Brauchitsch și Halder erau însă consternați. Deoarece cunoșteau izbucnirile de furie cu care Hitler ripostă la orice contraziceri, l-au lăsat să vorbească. Schmundt lua note ample. La ordinul *Führer*-ului, Halder a prezentat ultimul plan de cucerire a Cehoslovaciei, întocmit de statul-major. A avut însă grijă să-i arate și părțile slabe. Conferința s-a încheiat într-o atmosferă sumbră. După plecarea lui von Brauchitsch și a lui Halder, Hitler a declarat mînios colaboratorilor săi apropiați :

— Îi urăsc pe generalii aceștia nenorociți, cărora trebuie să le dai un picior în spate, ca să-i silești să facă război !

Printr-o indiscreție, cuvintele lui au ajuns la urechile comandanților de mari unități, înveninînd și mai vîrtos relațiile, și așa destul de compromise.

Înapoiați la Berlin, von Brauchitsch și Halder au luat imediat legătura cu generalul Beck, pe care l-au informat de ultima hotărîre a *Führer*-ului cu privire la Cehoslovacia. Beck a convocat la locuința sa pe generalii și pe ofițerii superiori care îi împărtășeau vederile. Mă aflam și eu printre cei care au stabilit un plan în vederea arestării lui Hitler și a răsturnării regimului național-socialist, mai înainte ca agresiunea împotriva Cehoslovaciei să devină un fapt consumat. Comandantul garnizoanei Berlin a primit însărcinarea să execute lovitura cu trupele pe care le avea la dispoziție. Hitler urma să fie arestat îndată după înapoierea sa de la Nürnberg. Conjuraților plănuiau să pună mîna pe centrele strategice din capitală, pe clădirile importante, pe ministere

și pe cazărmile *S.S.* O proclamație avea să anunțe poporului schimbarea de regim și să denunțe dezastrul spre care ne împingeau planurile demențiale ale lui Hitler.

În vreme ce discuțiile continuau aprinse, posturile de radio au anunțat o veste uluitoare. Neville Chamberlain solicitase o întrevedere lui Hitler și se afla în drum spre Berchtesgaden. Hitler triumfa din nou. Arestarea lui în aceste condițiuni nu mai era posibilă. Slăbiciunea primului-ministru al Angliei salvase capul *Führer*-ului...

Ar putea să pară ciudat că, deși făceam parte din aviație, mă simțeam mai apropiat de ofițerii din armata de uscat. Există o explicație : aviația și marina, arme speciale, care cunoscuseră o dezvoltare deosebită sub actualul regim, erau încadrate cu ofițeri tineri, cuceriți de dinamismul național-socialismului și de personalitatea lui Hitler. Generalii din *Luftwaffe*, care nu se arătaseră receptivi ideilor partidului, fuseseră înlăturați cu prilejul reorganizării armatei din '938. Ofițerii trupelor de uscat erau tradiționaliști prin definiție. Generalii făcuseră parte din armata imperială și, cu excepția cîtorva adepți fanatici ai lui Hitler — printre care Keitel, von Reichenau, Model, Schörner — păstrau un respect nezdruncinat pentru monarhie și pentru o formă de guvernămînt aristocratică. Poate că erau demodați. În orice caz, Germania ar fi fost mai cîștigată dacă ar fi adoptat principiile democrației britanice și ar fi respins excesele totalitarismului nazist.

Lîngă generalul Beck ne regăseam acel echilibru sufletesc de care aveam cu toții atîta nevoie. Omul acesta știa să se facă ascultat, să sădească încredere în sufletele adepților săi, să le insufle o neostoită sete de luptă.

L-am găsit pe general la locuința sa. Mă aștepta. Deși nu-i anunțasem sosirea, știa că aveam să vin. Era înzestrat probabil cu al șaselea simț, care ne lipsește nouă, muritorilor de rînd. M-a primit în biblioteca lui încărcată cu tomuri frumos legate. Pe rafturile din preajma mesei de lucru figurau la loc de cinste tratate care dezvoltau doctrinele militare ale lui Clausewitz, Blume, Moltke, von der Goltz, Schlieffen, Ludendorff.

Deși îl rodea de multă vreme o gravă boală de stomac, avea o prospețime a spiritului și o limpezime desăvîrșită a minții, ca și cînd s-ar fi rupt de toate dezagramentele condiției sale fizice atît de nenorocite.

Înaintea mea sosiseră alţi trei vizitatori : Karl Gördeler, fostul primar al Leipzigului, generalul Helmuth Stieff, şeful serviciului organizaţiei din *O.K.W.*, şi Ulrich von Hassell, fostul nostru ambasador la Roma. Sosirea mea întrerupsese o discuţie aprinsă. Stieff era roşu la faţă şi se plimba agitat prin încăpere.

— Vorbeam tocmai despre nepotul meu, căpitanul Wallenberg, îmi explică amfitrionul, cu tristeţe în glas. A fost omorît într-un atentat la Paris.

I-am prezentat condoleanţe, deşi în timp de război formulele acestea de politeţe aproape că nu-şi mai au rostul. Moartea devine un fenomen familiar, intrat în viaţa cotidiană. Ori de cîte ori te întîlneai cu vreun cunoscut, ţi se înşiruia cîte o listă lungă de ofiţeri căzuţi de curînd pe front. Rîndurile se răreau cu o frecvenţă atît de mare şi de constantă, încît nu mai impresiona pe nimeni.

— Moartea nepotului dumneavoastră, ca şi moartea atîtor militari germani, lichidaţi de partizani sau de cei din Rezistenţă, nu este decît consecinţa propriei noastre nesăbuinţe, rosti cu mînie generalul Stieff. Excesele criminale şi ale *S.S.*-ului şi ale *Wehrmacht*-ului în Polonia, în Rusia, în Franţa, în celelalte ţări ocupate, au provocat o reacţie care era firesc să se manifeste prin atentate, crime şi alte excese sîngeroase. Am semănat furtuna şi acum recoltăm moartea. Mă gîndesc cu groază la ce se poate aştepta populaţia germană cînd aliaţii vor invada teritoriul patriei noastre.

— Aceasta se va întîmpla foarte curînd dacă nu ne grăbim să încheiem pacea, am declarat cu amărăciune. Vom plăti scump toate fărădelegile pe care n-am fost în stare să le zăgăzuim.

— Armata a refuzat îndeobşte să execute ordinele de exterminare a populaţiilor evreieşti şi slave, a replicat Stieff.

— Şi noi ce am făcut spre a le împiedica ? a exclamat generalul Beck. Ne-am mărginit să întocmim memorii şi să ne spălăm pe mîini.

— Nu putem trece la acţiune înainte de a ne concerta cu aliaţii, a intervenit von Hassell, netezindu-şi mustaţa.

Fostul ambasador era de o slăbiciune de ascet. Vorbea potolit, subliniindu-şi rareori cuvintele cu gesturi.

— Şi dacă aliaţii refuză să stea de vorbă cu noi ? am întrebat agresiv.

— Trebuie să facem tot posibilul spre a le deschide ochii, zise Gördeler, fostul primar al Leipzig-ului. *Herr* von Hassell, eu însumi am încercat în nenumărate rînduri să îi previn asupra pericolului pe care îl reprezintă pentru omenire întărirea regimului nazist... Nu ne-au înţeles, sau poate n-au avut încredere în noi, suspină Gördeler.

Von Hassell zîmbi dezamăgit.

— Nu am avut parteneri de discuţii la înălţimea împrejurărilor. Cînd Talleyrand şi Fouché au prevenit pe aliaţi asupra intenţiilor agresive ale lui Napoléon, li s-a dat ascultare. Napoléon a putut fi înfrînt.

— Anglo-americanii refuză să negocieze cu noi. Au declarat în repetate rînduri că nu vor înceta războiul decît prin capitularea necondiţionată a Germaniei, zise Gördeler posomorît.

— Nu ne rămîne atunci decît să încercăm o apropiere faţă de ruşi, opină von Hassell. Ruşii au declarat întotdeauna că fac deosebire între poporul german şi conducătorii poporului german. Constituirea Comitetului german de eliberare...

Gördeler sări de pe scaunul său ca împins de un resort. Ochii îi scînteiau. Mustaţa cenuşie i se înţepoşase ca şi coama unui motan furios.

— Nici nu poate fi vorba de o înţelegere cu ruşii ! strigă furios. Aţi mai susţinut şi altădată asemenea inepţii !

Von Hassell ripostă sec, dar fără să ridice glasul :

— Aceste inepţii, cum le numiţi dumneavoastră, au numeroşi partizani. Schulenburg, Stauffenberg...

— Concepţii utopice ! exclamă Gördeler. Ruşii sînt duşmanii noştri de moarte. Numai spre anglo-americani este raţional să ne îndreptăm privirile.

Am simţit că mă cuprinde o mare scîrbă. Teoriile acestea pro şi antiruseşti făcuseră obiectul multor discuţii sterile.

— Iertaţi-mă, dar vă pierdeţi vremea în palavre fără de sfîrşit ! am exclamat plin de revoltă. Întîi de toate trebuie să facem ordine la noi acasă. După ce-l vom răsturna pe Hitler, vom putea sta de vorbă în alte condiţii cu duşmanii noştri. Jugulînd naţional-socialismul, le vom dovedi buna noastră credinţă.

Gördeler făcu o mutră exasperată.

— Vă daţi seama ce ar însemna pentru Germania un război civil în condiţiile actuale ? Fiţi siguri că naziştii nu vor ceda puterea fără luptă.

Beck interveni în sprijinul meu :

— Asta şi vrem. Să-i doborîm mai înainte de a-şi veni în fire... Nu este imposibil să preluăm puterea fără a provoca vărsare de sînge, dacă vom acţiona după un plan bine gîndit şi perfect pus la punct.

— Fiecare zi, fiecare ceas pe care le pierdem îngreunează situaţia Germaniei, am reluat cu dîrzenie.

Von Hassell făcu un gest de neputinţă :

— Dacă aş fi un om cu frica lui Dumnezeu, aş spune că Hitler este protejat de Providenţă. Toate atentatele încercate împotriva lui s-au soldat cu eşecuri. Iar dacă l-am ucide, Himmler, Göring, Goebbels, Bormann abia aşteaptă să-i ia locul. Nu există decît o singură soluţie, *Herr General.* Să dărîmăm regimul.

— De cinci ani spunem acelaşi lucru, fără să fi realizat ceva, am replicat.

Beck a luat de pe masa de lucru un *coupe-papier* de oţel, al cărui vîrf l-a încercat pe mînă.

— De data aceasta vom trece la acţiune. Îl avem printre noi pe Stauffenberg...

Gördeler scăpă o exclamaţie de dezgust :

— Un vizionar, un paranoic. Nu mi-a inspirat niciodată încredere.

Beck îl privi calm.

— Vă înşelaţi, *Herr* Gördeler. Conjuraţia noastră avea nevoie de dinamismul generaţiei tinere. Noi, cei bătrîni, n-am reuşit să facem nimic. Ne-am mărginit să protestăm. Lui Hitler i-a fost uşor să strunească încercările individuale de a-i contracara planurile şi acţiunile. Toţi cei care ne-am ridicat glasul împotriva lui, şi am fost destui aceştia, ne-am văzut înlăturaţi pe rînd. Gîndiţi-vă la von Fritsch, la von Brauchitsch, la Halder şi la atîţia alţii... De data aceasta ne organizăm. Plecăm la luptă pregătiţi să lovim şi să primim lovituri ! Stauffenberg nu se mulţumeşte cu proteste platonice, *Herr* Gördeler.

— Socialismul lui utopic nu-mi place, *Herr General,* stărui Gördeler.

M-am uitat la ceas.

— Îmi permiteţi să mă retrag. Peste două ore plec cu trenul.

Beck s-a ridicat din fotoliu.

— Mi-a făcut mare plăcere vizita dumitale, von Altenburg. Te-am ascultat, și i-am ascultat și pe alți generali. Mi-am dat seama că sînt coapte condițiile pentru ca să trecem la acțiune. Oamenii sînt exasperați. Aveți dreptate, *Herr General.* Orice întîrziere poate să ne fie fatală.

— Înainte de a muri, și von Reichenau își pierduse încrederea în Hitler, zise generalul Stieff.

Mi-a revenit în minte capul pătrat ca de buldog al lui von Reichenau, monoclul înțepenit în orbita dreaptă, alura aceea țeapănă de ofițer prusac. N-am înțeles niciodată cum de a reușit Hitler să-l îmbrobodească.

— Și Göring și-a pierdut încrederea, le-am spus. Nu mi-a mărturisit, dar am dedus din atitudinea, din comportarea, din privirea lui.

— Și Himmler, și Goebbels știu că războiul este pierdut, zise amfitrionul. Dar se agață de un fir de păr. Olbricht mi-a istorisit discuția pe care ai purtat-o cu Himmler. Foarte instructivă.

— Și foarte primejdioasă, am adăugat.

— Da, foarte primejdioasă, a repetat gînditor.

Am strîns mîna gazdei, i-am salutat pe ceilalți oaspeți și am părăsit încăperea. Împovărat de gînduri, am plecat spre Statul-Major al Aerului. De acolo, am purtat cu *Reichsmarschall*-ul Göring o lungă convorbire telefonică.

— Foarte luminoase și concludente rapoartele dumneavoastră, principe, m-a elogiat el. Sînt de acord cu punctul dumneavoastră de vedere asupra tuturor chestiunilor dezbătute. Din nefericire, Keitel și deștepții de la *O.K.W.* sînt de altă părere.

M-am întrebat dacă printre deștepții aceia nu-l plasa și pe Hitler.

— Vă rog să vă ocupați serios de situația din România, a atacat din nou subiectul care-l preocupa de multă vreme. Gerstenberg a intrat în panică. Numai Killinger este senin ca un cer de primăvară. Nu uitați chestiunea petrolului. Știți cît este de vitală. Vă urez succes, principe !

Reichsmarschall-ul se mulțumise cu o convorbire telefonică. De mult renunțase să se mai consume pentru remedierea unei situații pe care o socotea definitiv compromisă.

Am ajuns la gară după căderea nopții. O alarmă aeriană, urmată de un bombardament puternic, a întîrziat cu o oră

plecarea trenului. Cînd garnitura a ieşit din gară, o vîlvătaie roşie se întinsese ca o pecingine asupra cerului capitalei. Berlinul ardea...

Cînd eram copil, zgomotul roţilor de tren în noapte avea pentru mine un farmec deosebit. Stăteam întins în cuşetă, acoperit cu pătura pînă la bărbie, şi ţineam ochii strîns închişi. Dar nu dormeam. Mă gîndeam cît este de plăcut să te simţi proteguit, în vreme ce afară noaptea îşi zboară vălurile negre pe lîngă pereţii metalici ai vagoanelor.

Au trecut ani mulţi de atunci. Copilăria a zburat, pierzîndu-se în amintire. Au trecut atît de mulţi ani, încît mă întreb cu minunare dacă am fost copil vreodată. Nu reuşesc să mă identific cu făptura aceea zglobie şi măruntă. Parcă am face parte din lumi diferite.

Acum sînt bătrîn. Am 54 de ani. Tîmplele mi s-au albit. Cîteodată îmi spun că nu mi-am pierdut încă vioiciunea tinereţii. Că sînt cel mult vîrstnic. Mă înşel însă pe mine însumi.

Nu pot dormi. Insomnia, grijile mă ţin treaz. Mă crispez ori de cîte ori, la vreo curbă, vagoanele tîrîte în viteza lor ameţitoare se pleacă, legănîndu-se în pendulări cînd mai repezi, cînd mai încete. Cîteodată am impresia că trenul va sări de pe linie. O teamă absurdă, iraţională, care face să mi se strîngă inima şi să mi se taie respiraţia. Mă gîndesc că podul de care ne apropiem — şi pe care nu-l văd — poate să fie minat. Aştept explozia, care întîrzie. Trenul goneşte în noapte. Trece peste un pod şi peste încă unul. Apoi opreşte într-o gară. Mă ridic în cot şi dau puţin la o parte perdeaua. Uneori peroanele sînt goale. Alteori — şi aceasta se întîmplă cel mai des — furnicar de oameni se agită pe culoarul bătut de vînturi dintre vagoane şi faţada gării. Văd soldaţi, femei, copii zgribuliţi. Şi mă cuprinde ruşinea la gîndul că stau în compartimentul acela cald, într-o cuşetă cu cearşafuri albe ca zăpada. Deasupra mea, altă cuşetă zace nefolosită. Oamenii de pe peron se uită cu invidie şi poate cu ură la trenul meu special. Cînd văd soldaţi sau ofiţeri apărînd pe la ferestre, le trece paraponul. Ştiu că militarii aceştia merg spre est. Şi oamenilor de pe peron li se încreţeşte pielea. Nici unul din ei nu mai jinduieşte după vagoanele lungi şi grele. Mortul acoperit cu decoraţii şi purtat într-un sicriu de bronz nu este niciodată invidiat de trecă-

torul anonim, jerpelit şi înfrigurat, care stă pe margine de drum.

Apoi trenul se pune în mişcare. Peronul, cu furnicarul lui de oameni, se deplasează în urmă cu încetineală, apoi din ce în ce mai repede. Trecem pe lîngă alte trenuri staţionate, militare, de călători sau de marfă, şi ne afundăm iarăşi în noapte. Las perdeaua. Dar nu pot să adorm. Gînduri negre, ca şi bezna de afară, prind să se învîrtească în jurul meu ca într-un macabru dans al morţii.

Aprind lumina de la capul patului. Compartimentul, îmbrăcat în lemn de trandafir, alămurile strălucitoare, aşternutul alb şi moale, covorul gros cu tonuri purpurii apar în toată frumuseţea lor.

Cînd eram copil, înfăţişarea unui vagon cu paturi mă încînta. Azi mă face să mă încrîncenez, ca şi în faţa unui instrument de tortură.

Deschid o carte poliţistă. O pagină, două le parcurg cu atenţie. Apoi ochii prind să se plimbe automat asupra rîndurilor tipărite, fără ca mintea să le mai tălmăcească sensul. Gîndurile se bulucesc iarăşi. Eroul romanului se bate într-o tavernă cu o ceată de bandiţi. Acţiunea este dinamică, dar eu, învins, închid cartea şi sting lumina. Încerc să dorm.

Aprind din nou lumina. După zece minute o sting iarăşi. Manevra aceasta durează pînă ce mijesc zorile. Ridic perdeaua. Abia atunci mi se lasă peste pleoape un somn greu, de plumb.

Dimineaţa mă mai înviorează. Fac un duş. Vagonul meu este înzestrat cu toate comodităţile. Mă bărbieresc, mă îmbrac, apoi îmi iau micul dejun, îndeobşte frugal.

Trec în cabinetul meu de lucru. Rezolv corespondenţa urgentă. În vagonul-restaurant, folosit şi pentru conferinţe, ofiţerii mei de stat-major s-au adunat pentru trecerea în revistă a situaţiei militare, care are loc în fiecare dimineaţă. Conferinţa se va desfăşura după un ceremonial imuabil. Cel mai vechi ofiţer îmi prezintă raportul, apoi şeful de stat-major, sau locţiitorul său expune situaţia de pe fronturi. Şefii de serviciu şi comandanţii de mari unităţi prezenţi fac completări dacă este cazul. Se dă citire ordinelor sau directivelor sosite de la *O.K.W.* În lumina lor studiez situaţia şi iau hotărîri în consecinţă. Şeful de stat-major le cristalizează într-un ordin de operaţii trimis unităţilor din subordine. Uneori conferinţa durează ore întregi. După încheierea dis-

cuţiilor, urmează inspectarea diferitelor comandamente şi unităţi.

Cînd mă aflu în deplasare cu trenul, mă retrag în cabinetul meu de lucru. După rezolvarea chestiunilor curente, mă cufund în lectura tratatelor de strategie militară ori studiez dosarele prototipurilor de avioane care urmează să intre în dotarea forţelor noastre aeriene. Ocupaţiile nu lipsesc. Adeseori uit că trebuie să iau masa de prînz...

Din Berlin am plecat cu inima grea. Mă obseda imaginea oraşului în flăcări. Cuvintele lui Ludendorff îmi reveneau în minte cu frecvenţa unor lovituri de ciocan : „În viitorul război, teatrul operaţiilor va cuprinde întreg teritoriul statelor angajate. Nu numai armatele, dar şi popoarele vor fi supuse consecinţelor războiului. Direct — datorită ostilităţilor. Indirect — datorită blocusului şi propagandei. Războiul total nu va fi dirijat numai împotriva armatelor, ci va viza şi popoarele respective. Va fi o realitate nemiloasă şi indiscutabilă. Toate mijloacele de luptă imaginabile vor fi puse la dispoziţia acestui război."

Vorbele lui Ludendorff erau profetice : mult glorificatul *Blitzkrieg* se transformase într-un război total, care înghiţea milioane şi milioane de oameni.

Cînd s-a luminat de ziuă, ajunsesem deja pe teritoriul Ungariei. Mai bine zis, pe teritoriul Transilvaniei româneşti, devenit unguresc prin voinţa lui Hitler. Am trecut prin Cluj dimineaţa, în jurul orei 8. În timpul scurtei opriri în gară, am coborît din tren. M-am plimbat puţin pe peron. Am remarcat un fapt semnificativ. Cei mai mulţi civili vorbeau româneşte. Doar militarii şi personalul superior al gării erau în exclusivitate unguri. Inepţia lui Hitler, care împarte teritoriile statelor ocupate sau satelite cu uşurinţa cu care ar tăia un tort sau un cozonac, atinge proporţii patologice. Îi cunoşteam principiul : *Divide et impera.* Îl descoperise probabil prin vreun dicţionar, îl adoptase, plin de încîntare, şi îl aplica mai ales unde nu trebuia.

La Cluj a venit să mă salute un ofiţer atît de servil, încît mi-a făcut greaţă. Aducea laude extravagante *Führer*-ului, pe care-l asemuia cu Alexandru cel Mare. Cred că ar fi fost mai aproape de adevăr dacă l-ar fi comparat cu Attila.

Mi-am continuat drumul spre Braşov. Cerul era acoperit de nori cenuşii. Aproape de Braşov, norii au prins să se destrame şi cerul să se limpezească. Am deschis geamul şi am

lăsat aerul să năvălească în compartiment. Mirosea a primăvară și a brazi. Carpații se profilau la orizont, în veșminte aurite. Cînd trenul a început să urce pe Valea Timișului, nu m-am mai mișcat de la geam. Uitasem de griji. Peisajul îmi amintea Tirolul în care mă născusem.

Von Geist se afla lîngă mine, dar nu scotea un cuvînt, nu voia să mă tulbure.

La 3, am ajuns la Predeal. Nu mă mai simțisem de multă vreme atît de bine dispus. Am mîncat cu poftă mîncarea soldățească. Mi-a părut delicioasă.

Von Geist s-a uitat la ceas.

— De cincisprezece minute stăm în gara aceasta... Ce urîtă era vremea pînă la Brașov și ce frumoasă s-a făcut acum ! Parcă am fi în Italia.

— România este o țară frumoasă, i-am răspuns. Pentru că tot avem de așteptat, hai să ne plimbăm pe peron.

Era încă frig. Mi-am îmbrăcat mantaua, mi-am pus cascheta și, urmat de von Geist, am coborît din vagon. Colonelul Merian și locotenent-colonelul Melchinger se plimbau, făcînd să răsune pardoseala peronului sub cizmele lor. Și cîțiva gradați coborîseră din tren.

Ofițerii s-au apropiat de mine.

— Întîrzierea aceasta e de neînțeles, *Herr General*, a rostit Melchinger.

Și locotenentul Busch se alătură grupului nostru.

Din biroul de mișcare au ieșit cîțiva *S.S.*-iști, urmați de șeful gării. Pășind cadențat, s-au îndreptat spre mine. Le-am remarcat mutrele încruntate. Cînd au ajuns în dreptul meu, au izbit călcîiele și au ridicat brațul în semn de salut.

— *Heil Hitler !* au rostit în cor.

Erau trei la număr. Șeful lor, un individ cu o lungă cicatrice pe obrazul stîng — care mi-a amintit cicatricea și mutra de brută a lui Kaltenbrunner — a luat cuvîntul, prezentîndu-se :

— Am onoarea să mă prezint, *Sturmbannführer* Gerhardt Adalbert Grunau, șeful *Gestapo*-ului din România.

Am răspuns ducînd mîna la cozorocul cascheței.

— Sînt nevoit să vă anunț o veste proastă, *Herr General.* Un tren german cu muniții, care preceda garnitura dumneavoastră, a fost aruncat în aer dincolo de Azuga.

Von Geist a zîmbit acru.

— Frumos ne inaugurăm activitatea în România.

— Riscurile războiului, *Herr Oberst*, interveni Melchinger, filozof.

— Mă tem că era vizat trenul dumneavoastră, zise *Sturmbannführer*-ul Grunau. Garnitura de muniţii a fost întîmplător lăsată să vă preceadă. S-a uitat crunt la şeful de gară, îngălbenit de spaimă. Din cercetările mele reiese că trecerea trenului dumneavoastră de comandament era cunoscută şi de persoane dinafara căilor ferate. Vom stabili în curînd răspunderile.

Un maior român de jandarmi şi un civil pîntecos mi se înfăţişară, salutînd cu gesturi precise. Ofiţerul îşi declină numele şi calitatea. Maiorul Petre Vîntu din Legiunea de jandarmi Braşov. Îmi prezentă şi pe însoţitorul său, inspectorul Petrescu, de la căile ferate. Maiorul îmi explică pe scurt, într-o germană aproximativă, modul în care se produsese atentatul. Autorităţile româneşti, Siguranţa şi Jandarmeria, în colaborare cu reprezentanţii autorităţilor germane, depun toate eforturile pentru descoperirea făptaşilor şi pentru împiedicarea repetării acestor acte.

Cunoşteam placa. O auzisem şi în Franţa, şi în Italia, şi în Rusia. Atentatele acestea endemice intraseră în ordinea firească a lucrurilor.

— Şi se mai spune că ne aflăm într-o ţară aliată ! exclamă von Geist.

— Vom face în curînd ordine, zise *Sturmbannführer*-ul Grunau, rostogolindu-şi furios ochii.

Inspectorul de la căile ferate mă asigură că în cîteva ore linia va fi reparată şi că trenul îşi va continua drumul spre Bucureşti.

— *Herr General* nu-şi poate pierde vremea aşteptînd repararea liniei, îl repezi Grunau.

Inspectorul ridică din umeri.

Sturmbannführer-ul mi se adresă cu politeţe :

— Pot să vă pun la dispoziţie, *Herr General*, trei maşini care să vă transporte pînă la Bucureşti, împreună cu ofiţerii dumneavoastră de stat-major.

I-am mulţumit, apoi m-am adresat maiorului de jandarmi:

— Sînt multe victime ?

— Treizeci şi nouă de morţi şi cincisprezece răniţi. Garda trenului.

— Germani ?

— Germani, *Herr General.*

— Şi români ?

— Optsprezece morţi. Întreg personalul trenului, în cap cu mecanicul.

Am clătinat cu tristeţe capul.

— Sînt consternat de această nenorocire.

Urmat de Grunau, de cei doi români, de inginerul Haag şi de ofiţerii superiori care aveau să mă însoţească pînă la Bucureşti, m-am îndreptat spre maşinile care ne aşteptau în piaţa gării. Grunau mi-a pus la dispoziţie „Horsch"-ul său. L-am poftit să ia loc alături de mine.

— Aş vrea să văd trenul aruncat în aer, i-am spus.

— Cum ordonaţi, *Herr General.*

Caravana de automobile, la care se adăugase şi un „Chevrolet" al maiorului de jandarmi, s-a pus în mişcare.

Dincolo de Azuga, maşinile s-au oprit.

— Am ajuns, *Herr General,* îmi spuse Grunau. Dacă doriţi să vedeţi trenul aruncat în aer, va trebui să coborîm în vale. Panta e uşoară.

Două companii româneşti de geniu şi un mare număr de muncitori de la Căile Ferate se străduiau să refacă în cel mai scurt timp calea ferată distrusă.

— N-a mai rămas nimic, rosti printre dinţi Gerhardt Grunau.

Cu mîinile afundate în buzunarele hainei de piele, se uita posomorît la rămăşiţele vagoanelor. Buzele strînse, învineţite, se subţiaseră ca două fire de aţă. Muşchii fălcilor îi jucau sub obrazul roşcovan, ras proaspăt.

— *Nichts, nichts, nichts,* repeta el ca un leit-motiv.

— Au scăpat neatinşi cinci ostaşi germani, se grăbi să-l anunţe un civil voinic, cu obrazul striat de vinişoare cu sînge.

Deşi vremea era răcoroasă, civilul îşi ştergea cu batista fruntea asudată.

— Inspectorul-şef Vasiliu Turbatu, de la Siguranţă, mi-l prezentă Grunau.

Ochii sticloşi ai *S.S.*-istului se aţintiră asupra inspectorului. Îl fulgeră cu o replică dură :

— Mulţumesc ! Cinci ostaşi din cincizeci şi şase. Dar despre tren ?... Despre tren ce aveţi de spus ? Muniţia aceasta era destinată frontului.

Inspectorul-şef ridică neputincios din umeri.

Maiorul de jandarmi se grăbi să intervină.

— Patrulele bat munţii. Prinderea atentatorilor nu va întîrzia.

Grunau rîse sarcastic :

— Veţi pune mîna pe ei aşa cum aţi pus mîna şi pe ceilalţi indivizi care au sabotat atîtea trenuri germane. Ofiţerii şi soldaţii germani nu sînt în siguranţă pe căile dumneavoastră ferate. Trebuie să fac o constatare regretabilă. Autorităţile româneşti nu sînt la înălţimea sarcinilor încredinţate. Sînteţi depăşiţi de evenimente. Va trebui să raportez şefilor mei ierarhici această inadmisibilă stare de lucruri. Se întoarse spre mine :

— Regret, *Herr General,* că la intrarea dumneavoastră în România vă ofer un asemenea spectacol. Dacă aş avea mîinile libere, aş şti să fac imediat ordine.

L-am privit ironic.

— Ordinea de care vorbeşti dumneata ar genera şi mai multă dezordine.

— Mă iertaţi, *Herr General,* că îmi permit să am alt punct de vedere decît al dumneavoastră. Măsurile drastice sînt salutare. Instrucţiunile excelenţei-sale *Reichsführer*-ul *S.S.* Heinrich Himmler sînt categorice.

N-avea rost să-mi pierd vremea, angajînd o discuţie în contradictoriu cu acest *S.S.*-ist obtuz, îndoctrinat de Himmler. Rezultatele politicii lor de opresiune se puteau aprecia mai ales în Rusia. Abuzurile, execuţiile, asasinatele în masă săvîrşite de *S.S.*-işti ridicaseră toată populaţia împotriva noastră. *Sturmbannführer*-ul Grunau năzuia să introducă aceste procedee şi în România.

Mergeam printre sfărîmăturile vagoanelor, cînd unul din însoţitorii lui Grunau a strigat alarmat :

— Atenţie, *Herr Sturmbannführer !* Să nu călcaţi pe grenadele acelea neexplodate.

Grunau a sărit în lături cu o agilitate remarcabilă pentru corpolenţa sa. Ochii i se rotunjiseră, plini de spaimă. Îl îngrozea moartea pe *Sturmbannführer*-ul Grunau.

— Mulţumesc, Helfferich, zise el.

Din clipa aceea, înflăcărarea lui belicoasă s-a stins ca un foc de paie. Mă urma gîfîind printre sfărîmături, călcînd cu grijă, ca şi cînd s-ar fi ferit să nu trezească nişte vipere ascunse prin iarbă. Puţin lipsise să nu aibă soarta trenului. Deodată zîmbi. Un zîmbet înveninat, care semăna mai degrabă a rînjet :

— Dacă săream în aer, îmi luai locul, Helfferich. Ai pierdut ocazia să te bucuri de o înaintare.

Se pare că același raționament îl făcuse și Helfferich, căci își mușcă buzele. Cred totuși că nu era cazul să fie supărat. Judecînd după întorsătura pe care o luase războiul, și după pierderile înregistrate de cadrele armatei germane, cît și de cele ale trupelor *S.S.*, n-ar fi exclus să ajungă *Obersturmbannführer* în mai puțin de doi ani. Dacă bineînțeles războiul va mai dura doi ani, ceea ce era îndoielnic.

Ne-am înapoiat la mașini. L-am poftit pe Grunau lîngă mine. Voiam să aflu noutăți despre România. Știam că mi le va prezenta în mod denaturat, dar nu mi-ar fi fost greu să despart grîul de neghină. Aveam experiență. Contactele cu acești satrapi sîngeroși nu erau de ieri. Le cunoșteam mentalitatea.

„Horsch"-ul în care mă aflam gonea urmat de celelalte mașini.

— Odată cu lăsatul nopții vom fi la București, zise Grunau.

— Ești de multă vreme în România ? l-am întrebat.

— De aproape doi ani, *Herr General.*

— Ai avut noroc, *Herr Sturmbannführer.* Posturile din Franța și din România sînt cele mai căutate.

Grunau a rîs în colțul gurii :

— Aș fi preferat să fiu detașat în Polonia. Acolo, cel puțin, îmi puteam face datoria din plin. Aici, în România, sînt legat de mîini și de picioare. Românii sînt independenți. Își dirijează poliția, siguranța, jandarmeria așa cum socotesc de cuviință. Rîse iarăși. Nu mi-a plăcut niciodată să mucezesc, *Herr General.* În afară de atribuțiile legale, îmi asum, cu de la mine putere, unele libertăți... Acționez destul de dur, *Herr General,* fără să-i las pe români să prindă de veste.

În privința aceasta nu-mi făceam griji. Nu era Grunau omul care să stea cu brațele încrucișate.

— Dacă n-aș proceda așa cum cred că este mai bine, am fi ajuns pe geantă, *Herr General.*

Explicația lui vulgară mi-a lovit neplăcut auzul.

Lîngă Grunau mă simțeam ca în preajma unei reptile. Grunau era în plină euforie. Himmler îi elogiase crimele. Se putea o consacrare mai categorică ? Grunau a plecat capul spre mine, vorbindu-mi confidențial. Din gura lui cu gingii vinete a răbufnit o duhoare de usturoi care m-a făcut să mă trag involuntar înapoi.

— Trebuie să vă previn, *Herr General.* Aici în România

să fiţi cu ochii în patru. Românii sînt aliaţii noştri numai cu numele.

Nu m-am mai putut stăpîni :

— În clipa aceasta crezi că există în întreaga Europă vreun popor străin care să ne iubească ?

— Nu avem nevoie de iubirea lor, rosti dîrz. Să ne ştie de frică. Asta vrem.

— Românii nu au suflet rău...

— Nu ştiu dacă îl au rău sau bun. Ştiu însă cu precizie că nu ne au la stomac.

Se vîrî iarăşi în colţul său, scăpîndu-mă de mirosul dezgustător de usturoi şi de fermentaţie intestinală. Am deschis puţin geamul, să intre aer curat.

— Cînd te afli într-o ţară cucerită, te comporţi ca atare. Tai şi spînzuri. Astea sînt legile războiului. Aici trebuie să ne purtăm cu menajamente... Rămîneţi mult timp în România, *Herr General ?*

— Totul e în funcţie de îndeplinirea unei misiuni.

M-a privit întrebător, apoi a înclinat din cap în semn de încuviinţare.

— Am înţeles... S-a scormonit prin buzunare. Îmi permiteţi să-mi aprind o ţigară ?

— Te rog.

Preferam mirosul fumului de ţigară efluviilor de usturoi care continuau să vină dinspre Grunau.

A scos din buzunar o tabacheră de aur, cu un monogram care nu avea nici o legătură cu numele lui. Mi-a oferit tabachera deschisă.

— Ţigări bulgăreşti ! m-a îmbiat el. Foarte bune.

— Mulţumesc. Poate mai tîrziu.

Mi-era scîrbă să mă ating de ţigările lui. Şi-a ales una şi a aprins-o. A pufăit cu voluptate.

— În timpul şederii dumneavoastră în România veţi avea prilejul să vă convingeţi de adevărul spuselor mele, *Herr General...* M-a privit pieziş şi a zîmbit : Nu mă credeţi, nu-i aşa ?

— N-am spus acest lucru, *Herr Sturmbannführer.*

A mai tras cîteva fumuri în piept, a tuşit şi a strîmbat din nas.

— Am o tuse tabagică turbată. Fumez cîte patru pachete de ţigări pe zi... Aveţi tot timpul să vă schimbaţi părerea.

— Părerea ?

— Părerea despre români. Într-un fel vă înţeleg simpatia. Soţia dumneavoastră era româncă, nu-i aşa ?

Era bine informat Grunau asupra trecutului meu.

— Da, era româncă. O femeie remarcabilă.

— Familia defunctei dumneavoastră soţii este cunoscută pentru sentimentele ei germanofobe.

— Da ? Îmi spuneţi un lucru nou.

— În casa doamnei Sultana Basarab, soacra dumneavoastră, îşi dau întîlnire numeroşi duşmani ai Germaniei.

„Ai Germaniei naziste, *Herr* Grunau", am fost ispitit să-i răspund. Dar m-am abţinut. Nazismul avea duşmani înverşunaţi pînă şi în interiorul Germaniei. Nu mă miram că românii îngroşau numărul vrăjmaşilor ţării noastre. Ajunseseră să identifice naţional-socialismul cu Germania, şi pe germani cu hitleriştii...

Grunau socotea probabil că îmi făcuse un mare serviciu, avertizîndu-mă de pericolele care mă pîndeau în casa Sultanei Basarab. Se aştepta să-i mulţumesc poate pentru serviciul pe care mi-l făcea. I-am refuzat această satisfacţie.

Stătea în colţul său şi îşi fuma ţigara. Tăcerea mea l-a derutat. A tăcut şi el. Mă privea cu coada ochiului. Poate că ar fi încercat să mă descoasă, dar îl intimida aurul încolăcit al epoleţilor mei. Nu cred că avusese adeseori prilejul să stea alături de un general de armată. Deşi îmi era ostil prin definiţie — simţeam instinctiv acest lucru — nu îndrăznea să mă inoportuneze, continuîndu-şi comentariile asupra persoanelor care frecventau casa soacrei mele. Îşi dădea seama, cred, că făcuse o gafă, atacînd fără pregătire un subiect atît de delicat. Se întreba desigur ce rol ascuns jucam în armată, în afara celui oficial de general. *Reichssicherheitshauptamt* — Oficiul Central de Siguranţă al *Reich*-ului — denumit pe scurt *R.S.H.A.* şi în special *Amt*-ul IV, cunoscut sub numele de *Gestapo*, suspecta toţi ofiţerii, pe care-i socotea capabili de cele mai josnice laşităţi şi trădări. Am auzit din culisele *Abwehr*-ului că Himmler dăduse ordin unui grup de chimişti să descopere o substanţă susceptibilă să determine persoanei căreia îi era administrată o stare psihică propice unor destăinuiri totale. Cu alte cuvinte, posibilitatea de a smulge unui om adevărul, anihilîndu-i liberul arbitru şi instinctul de conservare, siluindu-i voinţa şi eliminîndu-i orice şansă de a-şi mai face rezerve mintale.

Hitler şi Himmler voiau să înrobească nu numai corpul oamenilor, ci şi creierul lor.

Deodată Grunau şi-a dus mîna la pistol. După o cotitură a drumului, mascată de o perdea deasă de brazi, apăruse o camionetă oprită aproape de mijlocul şoselei. Doi indivizi trebăluiau lîngă o roată demontată. „Horsch"-ul a trecut ca o nălucă pe lîngă cei doi inşi.

Grunau şi-a dus mîna la gură. Şi-a mîngîiat buzele cu un gest lateral, nefiresc, apoi mi-a zîmbit jenat.

— De la o vreme sînt cam nervos. Agenţi de-ai mei au fost victimele unor atacuri armate, săvîrşite de necunoscuţi. Pe unul l-am găsit în locuinţa sa, cu un cuţit în spate. Pe altul l-am văzut mort la volan. Un glonte perforase parbrizul şi îl lovise drept în frunte. Mă mir cum de a reuşit să oprească maşina.

— I-aţi prins pe făptaşi ?

— Nu. Nu i-am prins. Dar n-au să-mi scape. Am pus pe urma lor cei mai buni copoi.

— Poliţia românească, Siguranţa, nu vă ajută ?

Grunau a făcut un gest circular, descriind cu vîrful ţigării o circumferinţă aurie, perfect vizibilă pe fundalul vălurilor înserării.

— Stadiul actual... hm, al războiului i-a făcut să-şi piardă curajul. Şovăie şi aceia care în anii trecuţi se arătau cei mai zeloşi prieteni ai Germaniei. Starea asta de incertitudine îi înnebuneşte. Şi în cercurile guvernamentale se simte o oarecare nervozitate.

Aerul care năvălea pe fereastra deschisă izgonise mirosul de usturoi şi fumul de ţigară. Dar mi se făcuse frig. Am ridicat geamul. Abia aşteptam să ajungem la Bucureşti. Prezenţa lui Grunau începuse să mă exaspereze. Suficienţa cu care îmi turna teorii politice era grotescă. Regretam că acceptasem să mă folosesc de maşinile puse de el la dispoziţie. Ar fi fost preferabil să cer telefonic mijloace de locomoţie unităţilor noastre din Braşov. Dar aş mai fi pierdut o oră sau două.

Se întunecase cînd am trecut prin Ploieşti. Luna poleia cu argint şoseaua asfaltată. În Germania nopţile senine erau temute, deoarece favorizau incursiunile bombardierelor inamice. Aici, în România, lumea nu se temea de atacurile aeriene. Pe la unele ferestre, defectuos camuflate, se vedea cîte o geană de lumină. Maşinile cu care ne întîlneam semnalizau optic, folosind faza mare. În Germania faza mare era riguros interzisă. Cînd am trecut pe lîngă rafinăria Brazi, Grunau, inspirat probabil de siluetele instalaţiilor argintate de lună, a început să-mi vorbească de actele de sabotaj săvîrşite în sec-

torul industrial și extractiv. Mi-a înșiruit volubil exemple în sprijinul afirmației sale. Nu le-am urmărit cu atenție. Logoreea lui dezlănțuită, vulgaritățile, violențele verbale, peste care se suprapunea mirosul acela imposibil, m-au amețit. La un moment dat n-am mai putut să-i suport prezența. Am pretextat că trebuie să dictez șefului meu de stat-major un raport confidențial către *O.K.W.* Aceasta mă silea să mă lipsesc de compania sa, dar la București vom mai sta de vorbă asupra sabotajelor din România. Cînd a auzit de *O.K.W.*, i s-a pus un nod în gît. S-a bîlbîit, ordonînd șoferului să oprească. A coborît, poftindu-l pe von Geist să-i ia locul. I-am compătimit pe Heilingsdorff și pe Merian pentru dezagramentele companiei lui Grunau.

Cînd l-am văzut pe von Geist lîngă mine, am respirat. Am lăsat geamul deschis, pînă s-a schimbat aerul viciat din mașină. M-am felicitat, fiindcă șoferul și adjunctul lui Grunau, *Sturmhauptführer*-ul Helfferich, erau despărțiți de noi printr-un geam gros. Reușeam astfel să respir alt aer decît cei doi *S.S.*-iști.

— Am crezut că mă sufoc, von Geist, i-am spus. Acest Grunau are toate însușirile unui derbedeu. O concluzie la care ajunge orice om cu bun-simț, silit să întrețină o oră de discuție cu acest personaj. Pe triste mîini a încăput securitatea germană. Ca să scap de el, am invocat întocmirea unui mesaj urgent către *O.K.W.* Acest individ cu năravuri de satrap s-a făcut mic și umil cînd m-a auzit rostind inițialele fatidice. Parcă l-aș fi vestit că a sosit judecata de apoi și că pe tronul ceresc se află Hitler, asistat de Himmler.

Am închis ochii. Ce bine mă simțeam lîngă un ofițer de-al meu. Pînă la București n-am mai scos nici un cuvînt. Mă gîndeam la întrevederile pe care urma să le am în zilele următoare. Întrevederi spinoase, care nu-mi prevesteau izbînzi ușoare. Mareșalul Antonescu își mai schimbase atitudinea în ultima vreme. În noiembrie '940, cu prilejul primei sale întîlniri cu Hitler, se arătase acomodant. Pe atunci, cel de-al treilea *Reich* se afla în apogeu. Statul polonez încetase să mai existe. Franța se prăbușise. Anglia se închisese ca un melc în cochilie. Germania dicta legile ei Europei. Von Ribbentrop, care a asistat la această întrevedere, mi-a declarat ulterior, cu emfaza lui de parvenit, că discuțiile au durat patru ore și că în cursul acestora Antonescu și-a luat angajamentul de a respecta cu strictețe acordul prin care aderase la Pactul Tripartit, precum

și de a îngădui Misiunii militare germane din România să reorganizeze armată română. Cu alte cuvinte, să o facă dependentă de forțele militare germane.

Începutul iernii lui '942 a marcat o întorsătură în soarta războiului. Trupele noastre ajunseseră pînă în Caucaz și pînă la Volga. În ciuda acestor succese spectaculoase, obiectivele propuse nu fuseseră atinse. Armata germană era la capătul suflului. Fenomenele premonitorii dezastrului de la Stalingrad se făceau simțite. Campania din Africa de Nord se apropia de un final catastrofal, în ciuda geniului lui Rommel.

În acea epocă — mai precis la sfîrșitul lui octombrie — *Feldmarschall*-ul Keitel i-a trimis mareșalului Antonescu un mesaj care echivala cu un strigăt de alarmă. Îi solicita intervenția personală, în scopul livrării grabnice a unor uriașe cantități de carburanți, indispensabile continuării operațiilor din Mediterana ale flotei militare italiene. Keitel îl informa pe conducătorul statului român că orice întîrziere a furnizării acestor carburanți compromitea posibilitatea de a se transporta pe mare materialul de război necesar forțelor germano-italiene, încleștate într-o bătălie hotărîtoare cu blindatele mareșalului Montgomery. Keitel încheia mesajul exprimîndu-și încrederea că intervenția personală a lui Antonescu va determina accelerarea expedierii acestui „ajutor indispensabil".

Conducătorul României se mărginise să-i răspundă politicos, dar rece, că toate cantitățile de carburanți cuprinse în acordurile încheiate cu statul german fuseseră livrate și că România se afla în imposibilitate de a suplimenta cifrele prevăzute inițial. Antonescu încerca să aureasca pilula, făgăduind că va lua măsuri spre a se realiza economii în consumul intern. Cantitățile devenite astfel disponibile vor fi trimise aliaților săi germani și italieni. În încheiere, îl asigura pe Keitel de respectul și devotamentul său. În esență, însă, Keitel nu obținuse nimic. Antonescu amintea o bătrînă mătușă care refuză să-și mai deschidă punga pentru nepotul risipitor.

Incontestabil, lipsa de carburanți, care a compromis numeroase acțiuni militare pe Frontul de Est, a fost determinată într-o măsură importantă de greutățile făcute de România în livrarea petrolului și a derivaților lui.

În cadrul unei conferințe pe care Hitler a ținut-o la Poltava în ianuarie '942 cu generalii din Grupul de armate Sud, a făcut unele declarații care aveau să se dovedească profetice:

— Dacă nu ajung la petrolul de la Maikop sau Groznîi, va trebui să lichidez acest război.

Stăpînul celui de-al treilea *Reich* nu a reușit să pună mîna pe regiunile petrolifere rusești. A fost nevoit să se limiteze la România, singura lui sursă importantă de petrol. Acum și această sursă devenea pe zi ce trece mai problematică, ba chiar pe cale de a secătui. Dacă înaintarea rușilor nu putea fi zăgăzuită — și șansele unei stabilizări a frontului erau minime — România și petrolul ei aveau să cadă ca niște fructe coapte în mîna inamicilor noștri. În clipa cînd se va petrece acest fapt se va putea spune că virtual războiul a luat sfîrșit.

Acum trebuia să mă prezint lui Antonescu. Să obțin în '944 ceea ce Keitel nu reușise să obțină în '942. Aveam un rol nu numai ingrat, dar și imposibil. Hitler — iritat de carența tot mai accentuată a autorităților românești — fusese ispitit la un moment dat să declare România teritoriu ocupat și să înlăture regimul de la București, reeditînd lovitura din Italia, unde armata germană preluase conducerea țării. Renunțase la această idee, fiindcă frămîntările din România, inerente unor asemenea răsturnări, ar fi riscat să compromită situația frontului, care se apropia îngrijorător de frontierele românești.

Hitler fusese adeseori prevenit de regentul Horthy, al Ungariei, care își manifestase neîncrederea sa în ceea ce privește loialitatea României față de Axă.

Nu îmi făceam iluzii asupra rezultatelor pe care aveam să le obțin. Îmi îndeplineam însă datoria. Mai mult nu mi se putea cere...

La București se făcuseră pregătiri în vederea sosirii mele. Mi se rezervase un apartament la „Athénée Palace", iar generalul Gerstenberg, șeful Misiunii aeriene germane din România, mă aștepta în holul hotelului. Cînd m-a văzut intrînd, s-a repezit cu atîta rîvnă în întîmpinarea mea, încît s-a împiedicat de un covor. Tumba pe care era s-o facă mi-a stîrnit rîsul. M-am stăpînit însă la timp, așa că am putut să-i întind grav și senin o mînă, pe care mi-a strîns-o cu solemnitate.

Gerstenberg era mărunt și grăsuț. Obrajii bucălați, roșcovani îi dădeau o înfățișare de copil bătrîn. M-a condus pînă în apartamentul meu. Fiindcă mi-era sete, am comandat șampanie. După ce ne-am instalat comod în fotolii, l-am întrebat zîmbind :

— Rapoartele trimise de dumneavoastră la Statul-Major al Aerului vădesc o nervozitate care ne-a dat de gîndit. Ce anume v-a făcut să ajungeți la concluzia că situația trupelor noastre din România este deosebit de precară ? Generalul Hansen vă împărtășește punctul de vedere ?

Von Geist, care asista la întrevedere, stătea nemișcat ca un bronz în fotoliul său.

Gerstenberg a pus atent paharul său pe măsuța joasă, s-a răsucit pe scaun, apoi a tușit spre a-și drege glasul :

— Aici, în România, sîntem trataţi de la o vreme ca într-o ţară inamică.

— Românii nu ne-au arătat niciodată prea multă simpatie, *Herr General.*

— Este mai mult decît o lipsă de simpatie, a replicat.

Lumînările electrice din candelabrul central și din girondolele de pe comodă făceau să-i lucească obrazul rotund și întins ca de sugar.

— Am înaintat nenumărate adrese Secției de legătură cu Armatele aliate, din Marele Stat-Major Român, în care le-am semnalat o serie de acte grave săvîrșite de elemente dușmănoase. Le-am adus, de pildă, la cunoștință că numărul tăierilor de cabluri ale liniilor telefonice a sporit considerabil în ultima vreme. Presupunerea că ne aflăm în fața unui furt de materiale ar fi părut întemeiată dacă asemenea furturi de cabluri s-ar fi întîmplat sporadic. Am ținut să previn Marele Stat-Major Român că voi fi nevoit să sesizez cele mai înalte foruri românești și germane în cazul că autoritățile de resort nu vor izbuti să pună capăt acestor sabotaje.

— Și ce răspuns aţi primit ? l-am întrebat curios.

— Am primit asigurări că se vor lua măsurile cele mai severe.

— Iar rezultatele ?

— Au fost egale cu zero, a replicat Gerstenberg, ștergîndu-și cu batista sudoarea de pe frunte și de pe obrajii bucălaţi. S-au mai întîmplat și alte fapte tot atît de grave. Depozite militare germane au fost incendiate.

— Incendiile acestea nu s-au datorat cumva neglijenței soldaţilor noștri ?

— Ah, nu, *Herr General !* Anchetele au constatat în mod indubitabil că de fiecare dată a fost vorba de o mînă criminală. Gerstenberg și-a încreţit fruntea. Românii trebuie să știe că răbdarea noastră are margini.

Von Geist a umplut din nou paharele cu șampanie.

— Mulţumesc, von Geist, i-am zîmbit.

M-am întors spre Gerstenberg.

— De la o vreme, nu numai românii, ci și italienii, francezii, olandezii nu se mai sperie de mînia noastră. De cînd au

văzut că nu mai sîntem invincibili, ne tratează altfel. N-ai observat acest lucru, *Herr General* Gerstenberg ?

— Am observat, *Herr General.*

Am clătinat din cap :

— Va trebui să vă înarmaţi cu foarte multă răbdare, *Herr General.*

Gerstenberg s-a îmbăţoşat belicos :

— Să acceptăm cu seninătate uciderea soldaţilor noştri ?

„Obtuzi mai sînt unii germani", am reflectat cu tristeţe.

— *Herr General,* vă recomand mult tact. Restrîngeţi plimbările nocturne ale soldaţilor germani prin cartierele mărginaşe ale Bucureştiului. Evitaţi să răspundeţi la provocări. Dacă patrulele sînt atacate, să se apere. Dar să nu săriţi peste cal, dînd naştere la incidente susceptibile să ia proporţii nedorite. Este recomandabil să nu înveninăm relaţiile dintre români şi germani. Statul-Major al Aerului mi-a furnizat cîteva copii ale unor documente militare româneşti din care reiese că în ultima vreme au avut loc încăierări între soldaţii noştri şi soldaţii români. Credeţi că este bine ? Nu avem nevoie de tulburări în România. Petrolul românesc este atît de preţios Germaniei, încît trebuie să facem concesii formale. Să uităm, *Herr General* Gerstenberg, că sîntem poporul ales, rasa superioară, în faţa căreia o lume întreagă trebuie să îngenunche.

Generalul se frămînta pe scaun, ca şi cînd ar fi stat pe o movilă cu termite. Nu era de acord cu teoriile mele, dar nu îndrăznea să mă contrazică.

— Cînd primesc palme, soldaţii noştri nu sînt deprinşi să întoarcă obrazul, a izbucnit el, ca un dop care sare din cauza presiunii gazelor dintr-o sticlă. Discutam deunăzi cu *Herr General* Schörner cazul unor soldaţi de-ai noştri, intraţi într-o altercaţie cu un grup de trecători români pe o stradă din centru. Ştiţi ce spunea *Herr General* Schörner ? Dacă soldaţii sînt victimele unor violenţe de orice fel, chiar şi ale unor simple loviri, să facă uz de arme.

Am replicat calm :

— Nu împărtăşesc părerea generalului Schörner. Soldaţii dumneavoastră nu vor face uz de arme decît dacă sînt atacaţi cu focuri de armă. Este un ordin, *Herr General !*

Gerstenberg şi-a trecut exasperat mîna prin părul roşcat, adus cu artă din dreapta spre stînga, într-o frezâ menită să-i mascheze începutul de chelie.

— Depozite germane cu muniţii au fost aruncate în aer.

— Depozitele sînt păzite ?

— Sînt, dar...

— Garda nu şi-a făcut datoria ! Vreţi probabil să împuşcaţi ostateci fiindcă au fost aruncate depozitele în aer ! Este cea mai uşoară, dar şi cea mai puţin recomandabilă soluţie.

— Atunci ce să facem ? Să stăm cu mîinile încrucişate ?

— Să nu uitaţi un lucru, *Herr General* Gerstenberg. Deplasarea frontului spre graniţele României va da naştere la o serie de reacţiuni duşmănoase nouă. Fenomenul este explicabil. După cîte am auzit pînă acum, în România avem mai mulţi duşmani decît prieteni.

Gerstenberg şi-a scuturat capul ca un cîine care iese din apă.

— Prieteni ! exclamă el cu mînie reţinută. De fapt, nu mai avem prieteni. Toţi ne vrăjmăşesc.

I-am zîmbit cu indulgenţă :

— Dacă am fi ştiut să le cîştigăm simpatia, n-am fi ajuns aici.

Gerstenberg îşi încleştă mîinile.

— Lăsaţi pe seama Siguranţei şi a *Gestapo*-ului urmărirea agresorilor, a sabotorilor, am reluat, şi ocupaţi-vă de apărarea regiunii petrolifere, *Herr General.* Aceasta este misiunea dumneavoastră de căpetenie. La Berlin se comentează în felurite chipuri abţinerea anglo-americanilor de a bombarda pe calea aerului teritoriul României. Nu au făcut-o pînă acum în proporţii masive, cum au obiceiul, fiindcă bazele lor de plecare erau încă îndepărtate. Dar de cînd s-au instalat în Italia, pericolul declanşării pe scară mare a unor atacuri aeriene a crescut considerabil. Trebuie să fiţi pregătit pentru această eventualitate. Dispuneţi de artilerie antiaeriană şi de aviaţie. Voi face tot posibilul spre a spori aceste forţe, deşi la ora actuală ducem mare lipsă de avioane.

— Producţia noastră industrială este în plină creştere, *Herr General !* a declarat cu emfază Gerstenberg.

Am zîmbit cu milă.

— Producţia noastră de război creşte în proporţie aritmetică, iar producţia inamicului în proporţie geometrică. Te las să tragi concluziile, *Herr General.*

A vrut să spună ceva, dar s-a oprit. În aceeaşi clipă a sunat telefonul. Von Geist, care asistase la discuţie fără să plaseze un cuvînt, a ridicat receptorul.

— Alo, da !... Cine ?... Am onoarea să vă salut. La telefon colonelul von Geist... Un moment, vă rog. Von Geist şi-a înde-

părtat receptorul de la ureche : Excelența-sa ministrul plenipotențiar von Killinger ! Dorește să vă vorbească.

Am trecut la aparat. Am auzit la celălalt capăt al firului glasul gros, de *bon viveur*, al lui Killinger.

— M-am bucurat mult cînd am auzit că faceți un turneu de inspecție în România, mi-a declarat cu acea cordialitate zgomotoasă pe care o întîlneam și la Göring. Mi-ar face plăcere să sărbătorim evenimentul, ciocnind un pahar de șampanie și gustînd o pulpă de căprioară. Am vînat ieri un exemplar superb. Cînd doriți să cinăm împreună ? În seara aceasta v-ar conveni ?

— Mulțumesc pentru amabilitate, am replicat. Sînt foarte obosit. Ne putem vedea în cursul zilei de mîine.

Glasul lui von Killinger s-a rostogolit ca un tunet îndepărtat :

— Perfect, perfect ! Ne vedem mîine. Sînt informat că intenționați să faceți o vizită mareșalului Antonescu. *Nicht war ?*

— Da, îi voi solicita o audiență.

— Cu îngăduința dumneavoastră, *Herr General*, mă voi ocupa de această chestiune. Cînd doriți să vorbiți cu mareșalul?

— Cît mai repede.

— Perfect ! Împreună cu generalul Hansen voi aranja această întîlnire. Cred însă că ar fi bine să stăm de vorbă în prealabil, m-a povățuit el. V-ar stînjeni dacă v-aș propune să fiți oaspetele meu, împreună cu toți ofițerii dumneavoastră superiori, mîine la dejun ?

Corvezile acestea gastronomice nu-mi făceau plăcere. Am acceptat invitația fiindcă nu aveam motive să mă derobez.

— Mîine la dejun voi fi al dumneavoastră, am replicat.

— Abia aștept să-mi spuneți noutăți de la Berlin, a continuat cu acea volubilitate amicală, de care făcea întotdeauna paradă.

Noutăți din Berlin ! Ce puteam să-i spun ? Că orașul e bombardat aproape zilnic ? Că mizeria s-a instalat ca la ea acasă ? Că nemulțumirea generală crește ? Că protestele împotriva războiului sînt tot mai violente ? Că *Gestapo*-ul menține disciplina în rîndurile populației datorită terorii, delațiunilor, arestărilor abuzive, execuțiilor ? Că Hitler și partidul său, din care și Killinger făcea parte, sînt obiectul urii ? Altceva ce puteam să-i spun ?

Am încheiat convorbirea telefonică, schimbînd uzualele formule de politețe.

În curînd s-a retras și Gerstenberg. Înainte de plecare, i-am trasat în linii mari programul meu de inspecții. A rămas stabilit ca a doua zi de dimineață să inspectez dispozitivul de apărare al Ploieștiului.

În seara aceea am cerut să mi se servească cina în apartamentul meu. Voiam să rămîn singur cu gîndurile mele și cu o carte, care să-mi țină companie. Îl reciteam pe Schopenhauer.

După cină am îmbrăcat un costum civil și am ieșit să iau puțin aer. Nu eram obosit, așa cum îi spusesem lui von Killinger. Simțeam un neastîmpăr pe care nu-l puteam defini. Mă străbăteau fiori. Nu erau fenomene premonitorii unei stări maladive. Încercam o agitație psihică determinată poate de prezența mea la București. De orașul acesta mă legau multe și foarte bogate amintiri.

Fiindcă noaptea era rece, mi-am pus un demipalton.

Cînd am dat să ies în stradă, portarul m-a întrebat politicos:

— Doriți un taxi, *Herr General ?*

În ochi îi juca o lumină veselă. Mi-a zîmbit complice. Era convins că plecam în căutare de aventuri galante.

— Mulțumesc, prefer să merg pe jos.

Replica l-a dezamăgit.

Am ieșit în Piața Palatului. Cerul era senin. Clădirile, învăluite în ploaia de raze argintii, aveau o înfățișare fantomatică. Piața era goală. Pașii mei răsunau ritmic pe asfaltul trotuarului. Palatul era mort.

„Cine nu a trăit în secolul al XVIII-lea, obișnuia Talleyrand să spună, nu a cunoscut bucuria vieții.“ Nu greșesc dacă formulez o variantă a acestei fraze : „Sfîrșitul secolului al XIX-lea a fost o epocă de aur. Pacea domnea în lumea întreagă, și toți oamenii gustau plăcerea de a trăi. Viața era ieftină, căci rapacitatea indivizilor dornici de îmbogățire rapidă nu luase proporțiile pe care avea să le atingă în anii dintre cele două războaie. Sfîrșitul secolului al XIX-lea avea să rămînă cunoscut în istorie sub denumirea laconică, dar foarte sugestivă : *la belle époque.*“

Eram copil pe atunci. Tatăl meu voia să-mi făurească o educație desăvîrșită, întregindu-mi cunoștințele în domeniul științelor și al artelor cu impresii trainice și cuprinzătoare asupra lumii în mijlocul căreia trăiam. Mi-a dat prilejul să călătoresc mult, să mă familiarizez cu peisajele exotice, să văd oameni deosebiți, să mă bucur infinit de toate frumusețile acestei lumi. Trebuie să recunosc că am avut o situație privilegiată. La Lon-

dra sau la Paris, la Roma sau la St.-Petersburg, la București sau la Viena, ne simțeam la noi acasă. Tata era înrudit cu mai toate familiile domnitoare din Europa. Cumnat cu marele duce Vladimir Romanov și cu arhiducele Karl-Josef de Habsburg, unchi al ducelui de Northland și nepot al bătrînului duce de Lusignan-Valois, era primit pretutindeni cu brațele deschise. Tata știa să se facă iubit și de personajele ilustre, și de oamenii mărunți. Era lipsit de aroganța parveniților, de acea suficiență disprețuitoare a indivizilor îmbătați de propria lor ascensiune.

Avusese trei vlăstare. Primii doi muriseră în tinerețe, seceraţi de tuberculoză. Supraviețuisem numai eu. Îmbrățișasem cariera armelor, fiindcă în familia noastră domnea o tradiție imuabilă. Principii Altenburg-Delmond trebuie să poarte de mici uniforma militară. Chiar și cei care au ajuns mai tîrziu miniștri, ambasadori sau cardinali au fost mai întîi soldați.

La Windsor am văzut-o pe regina Victoria prezidînd banchetul anual oferit în sala Waterloo, pentru cinstirea eroilor care l-au înfrînt pe Napoleon. La Viena, tata m-a prezentat împăratului Franz-Josef, care mi-a strîns mîna și m-a bătut prietenește pe umăr. Barbetele albe și pufoase ca zăpada îl făceau să semene cu Moș Crăciun. Aveam pe atunci 8 ani.

L-am văzut și pe țarul Alexandru al III-lea. Era uriaș și avea o vorbire molcomă.

L-am cunoscut și pe Carol I al României. Avea o privire severă, care te înghețа. Vorbirea îi era blîndă, dar sub catifeaua aceasta se simțea o voință de fier. N-aș fi fost fericit dacă ar fi trebuit să trăiesc în preajma lui.

Kaiser-ul Wilhelm al II-lea m-a uimit cu brațul lui stîng mai scurt decît cel drept. Am fost atît de uluit de această constatare, încît nici nu mai țin minte ce i-am răspuns cînd m-a întrebat cîți ani am și dacă îmi plac caii.

L-am îndrăgit și pe țarul Nicolae al II-lea. Avea o înfățișare blajină.

Am fost găzduit, împreună cu tata, la Țarskoie Selo și la Schönbrunn, la Windsor și la Sans-Souci, la Cintra și la Aranjuez, la Kronborg și la Hampton Court. Dar dintre toate palatele și castelele acestea, Peleșul românesc mi-a plăcut datorită principesei Maria, o ființă care mi s-a părut de o frumusețe uluitoare. Principesa era cu cincisprezece ani mai vîrstnică decît mine. Cînd am cunoscut-o, abia păşisem pragul adolescenței. Țin minte că m-am îndrăgostit de ea nebunește. Bineînțeles, n-am îndrăznit să-mi dezvălui iubirea, și chiar dacă aș fi făcut-o, n-aș fi avut nici un succes. În culise se șoptea că principesa ar fi nutrit sentimente care depășeau stadiul unei simple

simpatii pentru un ofiţer din suita soţului ei, viitorul rege Ferdinand I al României...

Acum mergeam pe lîngă Palatul regal, cu ferestre învăluite în beznă, şi încercam să reînvii trecutul. Murise regina Maria, muriseră Carol I, şi Ferdinand I, şi toate capetele încoronate pe care le cunoscusem în copilărie. Mă întreb cîte din dinastiile rămase în picioare vor supravieţui celui de-al doilea război mondial, dezlănţuit de Hitler ?

Omenirea se află într-o transformare continuă. Lupta ei pentru libertate a rămas însă un ideal pentru realizarea căruia au pierit şi vor mai pieri generaţii după generaţii. Poate că va veni o vreme în care libertatea va domni suverană. Cînd se va întîmpla acest lucru ? N-aş putea să spun. Cine ar fi crezut că în plin secol XX va domni tirania cea mai odioasă ? Tirania lui Hitler, acest emul al lui Tamerlan şi al lui Gengis-Han ?

Nu fac o afirmaţie ieftină. Hitler însuşi declara că la nevoie nu va ezita să ordone lichidarea popoarelor duşmane, folosindu-se de procedeele de exterminare în masă ale sîngeroaselor căpetenii mongole.

Iar am revenit la Hitler. În orice domeniu aş lăsa gîndurile să-mi rătăcească, mă întorc tot la acest personaj obsedant.

Mă plimb prin oraşul mort. Mort ca şi Parisul. Paşii mei lovesc ritmic asfaltul. Sînt singur pe stradă, deşi este încă devreme. Din cînd în cînd trece cu mare viteză cîte o maşină. Farurile, acoperite cu huse prevăzute cu o deschidere îngustă, acoperită cu ţiplă albastră, par nişte ochi întredeschişi de balaur. Înainte de război străzile erau pline de lume, de lumină şi de veselie.

Mă înapoiez la hotel. Priveliştea oraşului acoperit de pulpana grea a întunericului m-a posomorît. Îmi cumpăr un pachet de ţigări şi mă urc în apartamentul meu. Mă dezbrac, fac un duş şi mă strecor sub plapumă. Ştiu că în noaptea aceasta n-am să pot dormi. Mă simt dureros de treaz. Iau de pe noptieră *Lumea ca voinţă şi ca reprezentare* de Schopenhauer.

„Raporturile sexuale în lumea umană sînt, la drept vorbind, centrul invizibil al tuturor actelor şi al tuturor faptelor. Chiar dacă ai încerca să le acoperi cu văluri multiple, raporturile acestea scot capul la lumină. Instinctul sexual este cauza războaielor şi scopul păcii ; este fundamentul oricăror acţiuni serioase, obiectul tuturor glumelor, sursa inepuizabilă a vorbelor de duh, cheia tuturor aluziilor, explicaţia tuturor insinuărilor misterioase... În orice împrejurare, acest instinct se plasează,

cu de la sine putere, pe tronul său secular de stăpîn adevărat şi ereditar al lumii, şi de acolo, din înălţimea autotputerniciei sale, aruncă priviri dispreţuitoare şi rîde de toate dispoziţiile care se iau pentru a-l pune în lanţuri, pentru a-l întemniţa, pentru a-i limita cel puţin forţa şi, dacă e posibil, pentru a-l înfrînge, astfel încît să nu iasă la lumină decît sub forma unei afaceri secundare şi subalterne."

Cred că teoria lui Schopenhauer exagerează importanţa sexualităţii în procesul dezvoltării în timp şi spaţiu a societăţii. Nu este însă mai puţin adevărat că bătrînii — impotenţi sexuali — s-au arătat mai întotdeauna ostili soluţionării violente a neînţelegerilor de orice natură. Tinerii şi maturii sînt cei care împing conflictele pînă la extrema lor limită, preferînd adeseori războiul unor căi rezonabile de împăcare.

A doua zi de dimineaţă, la 9, în vreme ce mă îmbrăcam spre a pleca la Ploieşti, am fost chemat la telefon de generalul Hansen, şeful Misiunii militare germane din România, care m-a anunţat că mareşalul Antonescu mă va primi în cursul aceleiaşi dimineţi la Preşedinţia Consiliului de Miniştri. Îmi fixase audienţa la orele 14,30. Însemna că nu mai aveam timp să discut în prealabil cu von Killinger şi, dejunul cu el Lucrul nu mă deranja prea mult. Am rugat să se contramandeze întîlnirea de la Ambasadă şi am plecat apoi cu ofiţerii mei să inspectez unităţile de artilerie antiaeriană din jurul capitalei urmînd să revin la hotel către ora 13, să prînzesc frugal, să mă schimb, şi abia seara să fiu oaspetele lui Killinger, după ce voi fi vorbit cu mareşalul Antonescu.

Lucrurile s-au petrecut întocmai. Am terminat inspecţia la ora fixată, m-am despărţit de Gerstenberg şi de statul lui major şi m-am întors la „Athénée Palace".

Mi-am luat dejunul în restaurantul elegant al hotelului, în compania lui von Geist.

— Mîine vom inspecta unităţile noastre din dispozitivul Ploieşti. În cursul după-amiezii, te rog să-mi pregăteşti un tablou cu totalitatea mijloacelor noastre de apărare din zona petroliferă. Vreau să ştiu precis pe ce putem conta. Gerstenberg este timorat de ostilitatea pe care o întîmpină aici, în România. Este atît de preocupat de această chestiune, încît am impresia că a lăsat pe planul al doilea asigurarea apărării regiunii petrolifere. Trebuie să stau de vorbă şi cu generalul Hansen. După

cîte am putut să-mi dau seama, situaţia de aici este foarte tulbure.

La 14,15 m-am urcat în „Horsch"-ul meu, condus de Hans, şi am plecat spre Preşedinţie. Mă însoţea numai aghiotantul meu, locotenentul Busch. Vremea era răcoroasă. Pîcla, care acoperise cerul în primele ore ale dimineţii, se risipise. Cerul avea transparenţă de cristal. Castanii de pe bulevardul Lascăr Catargiu îmbrăcaseră haina primăverii. Viaţa pulsa năvalnic în fiecare mugur care se deschidea, dornic de soare. Pe trotuare, guvernantele plimbau în cărucioare copilaşi îmbrăcaţi în haine groase.

Am poruncit lui Hans să oprească în dreptul unei tutungerii.

— Cumpără-mi un pachet de ţigări. Cele mai bune.

I-am dat un pumn de bancnote mici. Nu ştiam cît puteau să coste ţigările. Deodată sirenele începură să urle, vestind alarma. Busch s-a grăbit să mă lămurească :

— Am fost anunţat de Misiunea militară germană că în cursul zilei de azi va avea loc un exerciţiu de verificare a sirenelor de alarmă. Se pare că şi ziarele au prevenit lumea de acest lucru. După cîte îmi amintesc, fusese fixat în cursul dimineţii, cînd a şi avut loc... În sfîrşit, poate îl repetă...

Sirenele vuiau neîncetat, strident, asurzitor. Circulaţia vehiculelor şi a pietonilor continua nestingherită. Hans s-a înapoiat cu ţigările, apoi am pornit mai departe. Cînd am ajuns în Piaţa Victoriei, un zumzet surd, care se amplifica necontenit, făcea să vibreze atmosfera. Trecătorii aruncau priviri întrebătoare spre cer, fără să-şi întrerupă mersul. „Horsch"-ul a tras în faţa intrării Preşedinţiei. Vuietul, tot mai puternic, a acoperit la un moment dat zgomotele străzii. De pe scările clădirii cu coloane de marmură puteam să îmbrăţişez cu privirea spaţiul larg al pieţei şi cerul spre sud-vest. Bombardiere grupate în formaţiuni dese se zăreau deasupra capetelor mulţimii, care încremenise cu ochii pe sus. Păsările metalice sclipeau în bătaia razelor soarelui ca nişte zale de argint. După siluete, păreau a fi bombardiere americane de tip „Liberator". Nu puteam să le deslușesc bine, deoarece îmi bătea soarele în ochi.

— Du-te şi telefonează la comandament, Busch. Aceştia sînt americani. Peste alarma falsă de care mi-ai vorbit, s-a suprapus un real atac aerian inamic.

Busch s-a topit în interiorul Preşedinţiei. În aşteptarea lui, am rămas pe scări, să văd cum vor decurge evenimentele. Mă întrebam dacă americanii executau o simplă demonstraţie de

forţe, spre a-i intimida pe români, sau dacă veniseră cu intenţii agresive. Răspunsul l-am căpătat imediat.

O rostogolire de explozii formidabile a făcut să se cutremure pămîntul. În zare, spre apus, s-a înălţat pe un front de cîţiva kilometri o imensă şi compactă perdea de fum şi de foc. Viziune neaşteptată care tăia suflul privitorilor. Apoi s-a dezlănţuit panica. Pietonii alergau în neştire, căutînd un adăpost. Tramvaiele s-au oprit. Călătorii se înghionteau, se striveau, întrecîndu-se să iasă din vagoanele arhipline. Piaţa Victoriei se goli ca prin farmec. Treptele Preşedinţiei se înnegriră de oameni care căutau un refugiu în clădirea paralelipipedică, turnată din beton şi marmură. Ţipetele femeilor şi ale copiilor erau acoperite de fantastica galopadă a bubuiturilor. M-am uitat iarăşi la cer. Bombardierele zburau la mare înălţime, huruind din sute de motoare, lansînd succesiv covoare de bombe. La orizont, jerbele incandescente, încoronate de enorme ciuperci de fum vînăt, continuau să se ridice, laolaltă cu bizare vîlvătăi de un galben-albăstrui.

Busch a apărut în stînga mea :

— Regret, *Herr General.* De data aceasta alarma e reală. Misiunea militară germană şi Centrul general de informaţii român fuseseră avertizaţi că o formaţie aeriană inamică se îndrepta spre Bucureşti. Alarma reală a urmat alarmei de exerciţiu...

Am ridicat din umeri.

— Nu ai deci ce să-ţi reproşezi. Să intrăm.

— Să intrăm.

Cînd am pătruns în holul Preşedinţiei, puzderie de funcţionari coborau pe scări, îndreptîndu-se speriaţi spre adăpostul din subsolul clădirii. În îmbulzeala aceea, mi-a ieşit în întîmpinare ofiţerul de serviciu. Calm, m-a salutat impecabil :

— Domnul mareşal vă aşteaptă, mi-a spus.

În momentul acela a apărut şi colonelul Davidescu, şeful cabinetului militar al lui Antonescu. Îşi pierduse o mînă pe front. Colonelul m-a condus la etajul doi, unde era instalat cabinetul Mareşalului.

Cînd am intrat, acesta stătea la fereastră şi urmărea fazele bombardamentului. Mi-a întins mîna.

— Vă rog să nu luaţi în nume de rău că am sosit urmat de o escortă atît de zgomotoasă, i-am spus, arătînd formaţiunile aeriene inamice.

— Acest bombardament va nărui moralul populaţiei Bucureştiului... mi-a răspuns. Cred că ar fi bine să coborîm în

adăpost. Vreau să încurajez prin prezența mea pe cetățeni.

Conversația se purta în limba franceză, pe care o cunoșteam amîndoi, așa că nu era nevoie de interpret. Aș fi putut să mă descurc și românește, dar cunoștințele mele nu erau îndestulătoare spre a-mi permite să susțin o discuție de importanța aceleia pe care trebuia să o angajez.

Urmați de colonelul Davidescu și de un ofițer de ordonanță, am coborît pe scări în hol, iar de acolo ne-am îndreptat prin cîteva coridoare spre adăpostul clădirii, făcîndu-ne anevoie loc prin mulțime. Soldați din Batalionul de gardă se străduiau să păstreze ordinea. Convenințele sociale, galanteria masculină față de femei, respectul pentru bătrîni, ocrotirea datorată copiilor deveniseră noțiuni goale de orice sens pentru lumea înfricoșată care nu avea decît un singur scop — salvarea proprie. Îi înțelegeam pe acești oameni. Făceau pentru prima oară cunoștință cu teroarea bombardamentelor aeriene. Cîțiva soldați făceau zid în jurul lui Antonescu. Grupului nostru i se atașase și locotenentul Busch.

Am străbătut un larg și încăpător coridor subteran, de-a lungul căruia erau instalate conducte multiple. Din loc în loc se deschideau uși blindate, îngăduind intrarea în niște compartimente în care se striveau sute de persoane. În ochii tuturor se citea o nedumerire profundă. Nimeni nu-și închipuia că Bucureștiul va fi bombardat. Nici acum nu le venea să creadă, deși clădirea se zguduia din temelii.

Treptat, panica s-a mai potolit. După primele momente de stupoare, limbile au început să se dezmorțească. Unii discutau cu aprindere, făcînd pronosticuri asupra pagubelor produse de bombardament. Circulau cele mai fantastice zvonuri. Cîțiva credeau a ști că centrul orașului era o mare de flăcări. Alții afirmau că prăpădul se abătuse în special asupra cartierelor industriale. Lumea se dădea la o parte din calea Mareșalului. Îl priveau cu un fel de reproș mut. Păreau să spună : „Iată unde ne-ai tîrît". La mine și la uniforma mea se uitau cu o ură nedisimulată.

Un ofițer superior s-a apropiat de Mareșal. I-a raportat că printr-un telefon de campanie reușise să obțină legătura cu Centrul de informare aeriană. Aflase astfel că țintele inamicului fuseseră Gara de Nord și instalațiile Triajului. Cîteva bombe ar fi căzut și în centrul orașului.

— În momentul de față bombardamentul a încetat. În curînd se va anunța încetarea alarmei.

— Atunci să mergem sus, mi se adresă Mareșalul.

Lumea se mai liniștise. Trecuse primul șoc și acum se resemnase să accepte inevitabilul.

Cînd am ajuns în cabinetul Mareșalului, sirenele vesteau încetarea alarmei. Antonescu s-a apropiat iarăși de fereastră. Se uita la lumea care ieșea, în relativă ordine, din adăposturi. După semiîntunericul din încăperile subterane, lumina crudă a soarelui izbea în plin mulțimea, orbind-o.

Urmele bombardamentului erau impresionante. Cratere adînci desfundau Piața Victoriei. Cuburi de granit, smulse din pavaj de puterea exploziilor, zăceau risipite pe trotuarul din fața Președinției. Șirul de case din cealaltă parte a pieței, între care un frumos palat în stil românesc, fuseseră distruse în întregime.

Spectacolul trist al bucureștenilor înfricoșați de acest bombardament aerian mi-a reamintit monologul debitat de Hitler în prezența profesorului Burckhardt, înalt comisar al Ligii Națiunilor la Danzig. Era în august '939. Peste cîteva zile, armatele germane aveau să atace Polonia.

Dacă voi fi nevoit să fac acest război, prefer să-l dezlănțui azi decît mîine. Sînt decis să-l conduc mai degrabă acum, cînd am cincizeci de ani, decît să-l fac la șaizeci. Dealtminteri, nu-l voi purta așa cum a procedat Germania lui Wilhelm al II-lea, care a avut întotdeauna scrupule în privința folosirii integrale a tuturor armelor. Eu mă voi bate, fără să țin seama de nimic, pînă la ultima posibilitate... Nu am pofta să domin Occidentul azi și nu voi avea nici mîine. Nu am ambiții în această parte a Europei, cu o populație atît de deasă. Dar trebuie să-mi păstrez mîinile libere în Est. De acolo vreau să obțin grîul necesar țării mele.

Hitler nu menționase și petrolul. Petrolul românesc și petrolul rusesc. Acum românii suportau efectele politicii lui brutale. *Führer*-ul își luase cu de la sine putere libertatea să acționeze în Est...

Mareșalul Antonescu s-a întors spre mine :

— Priviți, *mon Général.*

În Piața Victoriei domnea mare agitație. Lumea alerga încolo și încoace, ca într-un furnicar cuprins de panică. Mașinile „Salvării", autocisternele roșii ale pompierilor goneau nebunește, urlînd din sirene și claxoane, ocolind cu răsuciri bruște de volan găurile adînci săpate de bombe în mijlocul drumului.

M-am întors spre Antonescu :

— Sînt profund mîhnit, *Monsieur le Maréchal.* Riscurile războiului !

— Știu, *mon Général.* Mi le-am asumat, spre a obține din partea *Führer*-ului garanția granițelor României, a independenței ei. *Monsieur* von Ribbentrop a declarat că Germania va opri pe Nistru înaintarea rușilor. Mă tem că și acest front va fi dat peste cap, așa cum au fost date peste cap și alte fronturi socotite de *Führer* inexpugnabile. *Führer*-ul nu și-a respectat o serie de făgăduieli formale. M-a asigurat că se va folosi de capul de pod de la Nicopol spre a restabili legătura cu Crimeea și a despresura trupele de acolo. Nu și-a putut respecta cuvîntul. În martie anul acesta, mi-a declarat că în iunie va relua ofensiva pentru a recuceri Ucraina. Dumneavoastră, *mon Général,* credeți că va reuși acest tur de forță ? Mai ales acum, după dificultățile întîmpinate pe frontul de centru ? Nu pun la îndoială intențiile *Führer*-ului. Dar nu pot ignora nici voința rușilor de a învinge. Trebuie să recunoașteți, împreună cu mine, *mon Général,* că în prezent rușii dispun de o mare superioritate în ceea ce privește forțele umane și mijloacele tehnice, precum și de sporite posibilități de manevră.

Optimismul de odinioară al mareșalului Antonescu secătuise. Încrederea lui în invincibilitatea armatelor germane suferise o grea lovitură. Voința de a obține victoria devenea inoperantă datorită imposibilității *Wehrmacht*-ului de a face față presiunii tot mai puternice a armatelor rusești în est, și a anglo-americanilor în sud.

Deși poziția mea era grea, mai ales acum, după bombardamentul acesta masiv, m-am străduit să apăr interesele Germaniei.

— Efortul de război al țării mele, *Monsieur le Maréchal,* va fi ușurat dacă aliații ei își vor îndeplini integral obligațiile.

Antonescu m-a privit aspru.

— Vreți să spuneți că România nu și-a îndeplinit obligațiile în întregime ? V-am dat soldați, v-am dat petrol, v-am dat grîu, v-am dat produse industriale... V-am dat tot. Și ce am obținut în schimb ?

Mă uitam la omul acesta și-i înțelegeam dezamăgirea. Mareșalul Antonescu, aliatul Germaniei, avea înfățișarea unui tipic general britanic. Tăietura uniformei, pantalonul *sable* de călărie, formatul cizmelor, epoleții, cascheta, toate vădeau o influență vestimentară englezească. Cultura Mareșalului, ca și cultura majorității intelectualilor români, era de esență franceză. Hitler răsturnase toate aceste tradiții. Antonescu se aliase cu Germania, și acum aștepta cu groază lovitura de grație. Știa că în curînd va trebui să plătească toate erorile unei politici pe care

o adoptase. Cred că nu-și ierta cea mai mare eroare : aceea de a fi acceptat să-și trimită armatele în stepele ruseşti. Ce căutase în Crimeea, la Stalingrad, în Caucaz ? Ce îl determinase să ia aceste măsuri extreme ? Șantajul lui Hitler, care-l amenința în permanență cu spectrul unui guvern legionar, impus de Berlin ?

— Dumneavoastră personal ați fost un aliat loial și... sînt convins că veţi rămîne un aliat loial. Cînd m-am referit la sprijinirea efortului de război al țării mele, nu m-am gîndit decît la sporirea ajutorului economic pe care îl acordaţi principalului dumneavoastră aliat. Germania are nevoie de petrol. De cît mai mult petrol. Trebuie să-și prelungească rezistența pînă în momentul în care *Führer*-ul va fi în stare să arunce în balanță armele secrete anunțate de atîta vreme.

Vorbeam fără convingere. Știam că în lupta cu timpul, Hitler era destinat pieirii. Armele lui secrete erau încă în stadiul pregătirilor. România, cu petrolul ei, rămînea un factor de căpetenie pentru prelungirea războiului și pentru îndepărtarea tragicei scadențe pe care toți o așteptam cu groază.

— Puțurile noastre cu petrol sînt în parte secătuite, *mon Général,* a replicat Antonescu. Exploatarea lor intensivă era fatal să ducă la acest rezultat. În cursul acestui an îmi voi respecta integral obligațiile asumate. Nu voi putea însă în nici un caz spori cantitățile destinate Germaniei.

Antonescu mă refuza, așa cum îl refuzase și pe Keitel. *Führer*-ul și *Reichsmarschall*-ul Göring vor fi nemulțumiți de rezultatele discuțiilor mele cu șeful statului român. Faza supunerii lui necondiționate față de *Führer* se încheiase. Mareșalul Antonescu ridica acum capul, asemenea altor conducători de țări aliate, care se grăbeau să se elibereze de povara unei prietenii forțate cu Germania nazistă.

— Profit de vizita dumneavoastră în România, a continuat Mareșalul, spre a vă ruga să întăriți apărarea regiunii petrolifere. Petrolul este tot atît de important pentru dumneavoastră, ca și pentru noi. Distrugerea rafinăriilor ar avea urmări catastrofale.

Am înclinat capul în semn de încuviințare.

— Voi lua toate măsurile, *Monsieur le Maréchal.* La rîndul meu, vă rog să urgentaţi livrarea cantităţilor de petrol datorate Germaniei, conform acordurilor în vigoare.

— Urgentarea livrărilor este o chestiune care se poate discuta, *mon Général.*

Am părăsit plin de tristeţe cabinetul Mareşalului. Misiunea mea se încheiase cu un fiasco. Prietenii de ieri, învrăjbiţi de inevitabilitatea şi de iminenţa unei înfrîngeri, ameninţau să devină duşmanii de mîine. Antonescu însuşi nu va încerca să ne părăsească prea curînd ; ca şi Mussolini, se compromisese alături de Hitler. Ce se va întîmpla însă dacă se va găsi un nou Badoglio, român de astă dată, şi dacă regele Mihai va adopta poziţia suveranului Italiei ?...

Mă durea îngrozitor capul. Discuţia cu Antonescu mă indispusese. Cînd am ieşit de la Preşedinţie şi m-am îndreptat spre „Horsch"-ul meu, Busch mi-a ieşit în cale.

— Un *Feldwebel* m-a anunţat că hotelul „Athénée Palace" a fost lovit de bombe şi serios avariat, *Herr General*. Bagajele dumneavoastră au fost mutate la hotelul „Ambasador".

— Bine. Atunci să mergem acolo...

În vreme ce „Horsch"-ul mă ducea spre hotel pe un traseu ocolit, ca să-mi fac o imagine despre intensitatea bombardamentului, priveam cu mîhnire străzile devastate. Cunoşteam bine Bucureştii. Acum îmi părea un oraş străin. Bulevardele, clădirile, monumentele erau aceleaşi. Aveau însă o înfăţişare neobişnuită.

Printre şirurile de clădiri rămase intacte, casele dărîmate aveau aspectul unor măsele cariate, care strică armonia danturii. Am trecut şi prin Piaţa Palatului. Hotelul „Athénée Palace" fusese atins de o bombă care îl lovise pieziş, în colţul dinspre Calea Victoriei, incendiindu-l parţial. Luase foc şi hotelul „Splendid" de *vis-à-vis*. Pompierii erau însă pe punctul de a localiza incendiile.

Ajuns la hotelul „Ambasador", m-am urcat în apartamentul meu, mi-am scos tunica şi m-am întins pe pat. Creierul îmi zvîcnea, gata să-mi spargă cutia craniană. În tot corpul simţeam o slăbiciune neobişnuită. Două aspirine m-au liniştit.

După un repaos de o jumătate de oră, am plecat din nou să inspectez unităţile de artilerie antiaeriană din jurul capitalei. Rolul lor fusese ca şi inexistent în tot timpul bombardamentului. Înregistraserăm şi noi pierderi, dar esenţialul era că şi aici, ca şi în Germania, artileria antiaeriană se dovedise în mare măsură ineficace. Aeronavele inamice zburau prea sus, ieşind din raza ei de acţiune. Eram de pe acum îngrijorat de ceea ce aveam să găsesc a doua zi în zona petroliferă. Seara, m-am dus la Legaţia germană, însoţit de von Geist şi de Busch. Von Killinger mă aştepta în salonul cel mare, împreună cu generalul de cavalerie Erick Hansen, şeful

Misiunii militare germane pentru trupele de uscat, generalul Gerstenberg, amiralul Tiellesen, șeful Misiunii militare pentru marină, generalul-maior Spalke, atașatul militar al armatei de uscat, colonelul von Haugwitz-Eringerfeld, șeful de stat-major al Armatei de uscat, consilierul de legație Stelzer, *Sturmbannführer*-ul Grunau, *Sturmhauptführer*-ul Helfferich, precum și doctorul Clodius, împuternicitul pentru problemele economice.

Pe unii îi cunoșteam personal. Colonelul von Haugwitz luptase în *Afrikakorps* și făcuse legătura între cartierul general al *Feldmarschall*-ului Rommel și inspectoratul meu general. Restul mi-au fost prezentați de von Killinger.

I-am găsit la Legație și pe ofițerii superiori din statul meu major, care sosiseră înaintea mea, însoțiți de inginerul Haag.

După un aperitiv bogat, am trecut la masă. Primul pahar a fost ridicat — potrivit ritualului — în cinstea *Führer*-ului. Conversația s-a axat în jurul bombardamentului aerian executat asupra Bucureștilor.

— Recenta vizită a „Liberatoarelor" americane asupra capitalei acestei țări a pus capăt unei ere de aur, a declarat Manfred von Killinger, rîzînd. Pentru militarii noștri, trimiterea în România echivala cu un concediu nelimitat în paradis. Mîncare bună, trai comod, primejdii minime. Nici Roma nu era atît de iubită.

— Soldații noștri din România au uitat că mai există un Front de Est, rosti elegiac generalul Hansen. Dacă nu ne-ar fi deranjat sabotajele și atentatele, ne-am fi putut socoti în rai.

— Rămîne de văzut dacă românii, înspăimîntați de bombardamente, nu vor face avansuri aliaților.

Von Killinger izbucni în rîs :

— Avansuri aliaților ? Niciodată ! Faimoasa declarație de la Casablanca ne-a făcut jocul. Capitularea fără condiții, pretinsă de anglo-americani, a spulberat ultimele iluzii pe care și le făuriseră conducătorii țărilor aliate cu noi, ispitiți de exemplul italienilor. Perspectiva de a se vedea judecați și condamnați pentru crime de război îi va face să reflecteze de două ori înainte de a încerca să ne trădeze. Mareșalului Antonescu nu-i rămîne decît să meargă alături de noi pînă la sfîrșit. Nici el și nici Horthy nu vor îndrăzni să se lipsească de protecția noastră.

Mi-a venit să zîmbesc, dar m-am stăpînit. Cum putea von Killinger să mai vorbească despre protecția germană ? Era

orb ? Nu-şi dădea seama că cel de-al treilea Reich îşi trăia ultimele zile ?

— Comuniştii vor profita de bombardamentele acestea spre a-şi intensifica propaganda împotriva noastră şi a cere cu energie sporită ieşirea României din război, interveni *Sturmbannführer*-ul Grunau.

— Adevărat, de acum înainte comuniştii ne vor da şi mai mult de lucru, susţinu Helfferich opinia şefului său. Va trebui să intensificăm acţiunile de represiune.

— Sînt destul de bine organizaţi, conveni consilierul de legaţie Stelzer.

Colonelul von Haugwitz-Eringerfeld îşi scoase bustul în afară şi îmbrăţişă cu o privire circulară întreaga asistenţă.

— Dacă-mi îngăduiţi să-mi spun cuvîntul, n-am să vă reţin atenţia decît două minute. Vă rog să reflectaţi însă adînc la cuvintele mele.

Introducerea era gravă, menită să impresioneze. Cunoşteam modul pompos de exprimare al colonelului von Haugwitz. Nu era strălucitor de inteligent, avea însă un instinct puternic, care îl înşela rareori. Înalt, masiv, impunător, cu o voce profundă de bariton, ştia să folosească abil argumentele atunci cînd voia să convingă.

— Bombardamentul acesta asupra Bucureştilor va înehega şi mai puternic mişcarea de opoziţie care se manifestă de la o vreme tot mai activ împotriva guvernului Antonescu şi împotriva noastră. Războiul a reuşit treptat să realizeze o înţelegere între cele mai diverse şi antagoniste curente politice. Reacţia împotriva noastră — şi din păcate o anumită ostilitate faţă de Germania în genere, vizibilă după primul război, ostilitate întărită prin sprijinul dat de noi extremei drepte — a unit pe duşmanii ireductibili de ieri. Fostele partide politice, începînd cu cele de centru şi terminînd cu cele de extremă stîngă, aparent desfiinţate, în fapt regrupate, s-au aliat împotriva noastră. Aici, în România, se reeditează situaţia din Franţa, Belgia, Olanda şi Italia. Dispunem de informaţii îngrijorătoare.

— *Non sens, Herr Oberst !* îl contrazise von Killinger. Marea finanţă din ţara aceasta — proprietarii, industriaşii — sînt înspăimîntaţi de comunism. Ascultaţi-mă pe mine !

— Mă tem, *Herr Gesandter*, că... ura, poate că termenul e prea tare... să zicem, rezervele faţă de Germania nazistă sînt mai puternice decît spaima. Aceasta cu atît mai vîrtos cu cît ruşii sînt aliaţi cu englezii şi cu americanii, prieteni

mai vechi ai românilor. Churchill reprezintă pentru ei o garanţie suficientă în ceea ce priveşte respectarea actualei orînduiri sociale. Apoi, nu uitaţi că soarta Franţei a afectat multe sensibilităţi româneşti, ca şi în 1871, iar românii sînt mai legaţi de Franţa decît de noi...

Generalul Hansen schiţă un gest de nepăsare.

— Nu vă contrazic, *Herr General.* Pe români îi avem însă în mînă. Dacă vor încerca să se mişte, îi vom zdrobi. Nu vom ezita să acţionăm cu aceeaşi energie ca şi în Italia. Dispunem de suficiente divizii spre a-i scoate în cîteva ore din luptă.

— Nu vor încerca să acţioneze făţiş împotriva noastră, zise von Killinger.

— Aş dori să aveţi dreptate, susţinu colonelul von Haugwitz.

— Vă împărtăşesc temerile, *Herr Oberst,* interveni Gerstenberg. Comuniştii şi-au asigurat complicităţi multiple. Nu m-aş mira ca vreunul din ei să se fi strecurat printre servitorii care ne servesc la masă, adăugă, aruncînd o privire piezişă spre lacheii care intrau solemni, purtînd tăvi încărcate cu vînat apetisant. Să schimbăm vorba, propuse el.

Pînă în clipa în care chelnerii ieşiră, conversaţia lîncezi.

— Te temi de stafii, *Herr General,* se adresă von Killinger lui Gerstenberg. Personalul de serviciu al Legaţiei a fost trecut prin şapte ciururi. Nu-i aşa, *Herr Sturmbannführer ?*

Grunau zîmbi cu suficienţă.

— Am luat toate măsurile, excelenţă. Agenţii noştri împînzesc România. Ştim tot ce se întîmplă. Tot ce se vorbeşte. Sîntem informaţi, de pildă, că unele cercuri româneşti tratează cu inamicul.

— Şi ce aşteptaţi ? întrebă amiralul Tiellesen.

— Să adunăm toate elementele care să ne permită a-i strînge de gît pe aceşti pigmei nedisciplinaţi. Foarte curînd îi vom chema la răspundere pe toţi nemernicii care vor să ne pună beţe în roate, rosti cu asprime Grunau.

— Nu sînteţi de părere să atacăm subiecte mai agreabile ? propuse von Killinger. Riscaţi să vă compromiteţi digestia. Seninătate, *meine Herren !* Să ne bucurăm de căprioară şi de fazani. Şi de vinuri, să ne bucurăm ! România este încă o ţară binecuvîntată... pentru noi. Să toastăm, ca să rămînă în continuare...

Propunerea gazdei a întrunit toate sufragiile. Pînă la desert, nu s-a vorbit decît despre vînătoare şi despre femei. La un moment dat, generalul Hansen l-a întrebat pe Gerstenberg :

— Ai primit un raport complet asupra pagubelor produse de bombardament ?

Killinger l-a întrerupt :

— Mă opun discuțiilor serioase. Avem tot timpul să ne plictisim la conferințele noastre obișnuite.

Vorbele lui au fost întîmpinate cu exclamații de aprobare. Vînatul servit era atît de gustos și de bine preparat, încît oaspeții se întreceau cu laudele.

— Cred că nici *Führer*-ul nu are pe masă asemenea bunătăți, zise von Geist.

Grunau îl privi strîmb. Căuta probabil un sens ascuns cuvintelor inofensive ale colonelului. *S.S.*-iștii lui Himmler erau foarte bănuitori față de corpul ofițeresc din Armata de uscat.

Von Killinger însă rîse flatat de elogiul lui von Geist :

— *Herr Oberst*, vînatul acesta este recoltat de mine.

— Felicitările mele, sînteți un as al sportului cinegetic !

Von Killinger încuviință cu modestie :

— Cînd am la masă oaspeți de talia generalului principe von Altenburg-Delmond, nu precupețesc eforturile.

Am înclinat la rîndul meu capul.

— Mă copleșiți, excelență...

După desert, am trecut în salon. Oaspeții, bine dispuși după banchetul pantagruelic, s-au împărțit în grupuri. Vorbeau și rîdeau tare.

Von Killinger m-a poftit să iau loc pe unul din fotoliile orînduite în jurul mesei rotunde și joase din preajma căminului. Generalul Hansen și doctorul Clodius au întregit grupul nostru. Un servitor ne-a adus coniacul franțuzesc.

Doctorul Clodius și-a contemplat pocalul de cristal cu reflexe sidefii.

— Minunată licoare ! exclamă extatic. În ciuda bombardamentelor, România va rămîne pentru noi o sursă inepuizabilă de bunuri.

Ministrul clătină dubitativ din cap :

— Va rămîne o sursă inepuizabilă de bunuri dacă vom ști s-o păstrăm.

— La ce vă referiți ? l-am întrebat.

Von Killinger își încălzea pocalul cu coniac rotindu-l între palmele lui mari.

— Dacă rușii vor reuși să calce teritoriul României, va trebui să aplicăm și aici regula pămîntului pîrjolit. Vom arde și vom distruge totul. Rușii nu vor găsi nici o sondă întreagă, nici o fabrică, nici un hambar... Păcat de țara aceasta. Din nefericire, legile războiului sînt necruțătoare.

— Mă gîndesc cu regret la regiunile petrolifere, zise Clodius. Ascund bogăţii imense.

Generalul Hansen se răsuci în fotoliul său. Excesul de băutură îl congestionase. Obrazul îi era de un roşu bolnăvicios.

— Vom incendia toate puţurile petrolifere, vom arunca în aer toate rafinăriile, vom transforma Ploieştiul şi întreaga zonă înconjurătoare într-o mare de foc. Căldura degajată ar putea transforma iarna în vară.

— Să sperăm că nu va trebui să ajungem pînă acolo, zise dr. Clodius.

Von Killinger tuşi scurt.

— Nu vom ajunge ! declară cu convingere. Vom izbuti să-i oprim pe ruşi. Carpaţii sînt inexpugnabili.

Fraza aceasta o auzisem şi la Statul-Major al Aerului, şi la *O.K.W.*, şi din gura lui Göring, o rostise şi Hitler. „Carpaţii sînt inexpugnabili." Cel de-al treilea *Reich*, invincibila Germanie naţional-socialistă, ajunsese să se bizuie în est numai pe Carpaţii româneşti. Tristă soartă !

Mă pregăteam să părăsesc Legaţia. Colonelul von Haugwitz mi-a cerut să-i îngădui a-mi oferi o masă camaraderească la restaurantul hotelului „Ambasador", în amintirea fostei noastre colaborări pe frontul african. Nu l-am refuzat. Eram curios să aflu date suplimentare despre intenţiile şi directivele lui Hitler în privinţa României. Eu, de pildă, nu fusesem informat la *O.K.W.* în legătură cu hotărîrea *Führer*-ului de a aplica şi în România regula pămîntului pîrjolit. Se temuseră de mine fiindcă defuncta mea soţie fusese românca ? N-ar fi fost exclus.

Trecuse de miezul nopţii cînd mi-am luat rămas bun de la von Killinger şi de la însoţitorii săi. Îmi făceam în gînd planuri cu privire la inspectarea de mîine a unităţilor noastre din jurul Ploieştiului. Trebuia să dau unele directive în legătură cu întărirea dispozitivului de apărare a regiunii petrolifere. În prealabil aveam să mă opresc o oră la Misiunea militară germană a aerului. Colonelul Falke, şeful de stat-major al misiunii, urma să-mi prezinte un raport amănunţit asupra pagubelor provocate de bombardamentul aerian din cursul zilei trecute.

Am poruncit lui Hans să mă ducă la Şosea, în timp ce von Geist şi ceilalţi ofiţeri plecau la hotel. Voiam să iau puţin aer. Mă durea iarăşi capul. Mă gîndeam că o scurtă plimbare pe jos, pe aleile singuratice din preajma Hipodromului, îmi va face bine. În oraş, aerul era îmbîcsit încă de mirosul stăruitor de fum şi moloz.

Urcam pe Calea Victoriei, spre Şoseaua Kisseleff, cînd, la întretăierea cu strada Sevastopol, am zărit la lumina farurilor maşinii figura familiară a unui tînăr ofiţer german, care voia să traverseze strada.

— Opreşte, Hans ! am poruncit.

Am deschis portiera şi am făcut semn ofiţerului să se apropie. S-a executat în grabă. Ajuns în preajma mea, a rostit marţial :

— *Herr General,* am onoarea să mă prezint, locotenentul Erwin Heltner.

Nu mă recunoscuse, căci chipul meu era în umbră. Deslușise însă strălucirea epoleţilor.

— Erwin, urcă-te în maşină, lîngă mine.

Abia atunci m-a recunoscut. Obrazul i s-a luminat. S-a aşezat pe banchetă.

— Ce cauţi aici, la Bucureşti ? l-am întrebat.

— Fac parte din Serviciul de informaţii al Misiunii militare germane pentru Armata de uscat.

Am zîmbit.

— Cum de te-au ales tocmai pe tine pentru funcţia aceasta ?

— Cunosc cinci limbi străine, *Herr General.*

Erwin Heltner fusese cel mai bun prieten al lui Willi. Copilăriseră împreună. Tatăl lui Erwin era un competent chirurg din München. Unchiul său matern, generalul von Östermann, comanda o divizie blindată pe Frontul de Est. În epoca arestării şi a condamnării la moarte a lui Willi, Erwin îşi urma studiile la Universitatea din München, profitînd de un concediu mai lung, obţinut în urma rănirii sale grave pe frontul din Italia.

Mă bucura această întîlnire, căci îmi oferea prilejul să vorbesc despre Willi.

— Unde te duceai ? l-am întrebat.

— Eram în drum spre librăria „Bucholz".

— Acum, noaptea ?

— Abia am ieşit din tură. Am zărit în vitrină, azi de dimineaţă la şase, în vreme ce mă duceam la serviciu, nişte cărţi de artă. Vreau să văd dacă mai sînt acolo. Mîine, cînd librăria se va deschide, vreau să mi le cumpăr.

Erwin, ca şi Willi, era un bibliofil pasionat. Copilandri, i-am văzut adeseori căţăraţi pe scară în biblioteca mea, cercetînd cu patimă cărţile prăfuite de pe cele mai înalte şi mai greu accesibile rafturi.

— Te tentează o plimbare pînă la Şosea ?

— Cu multă bucurie, *Herr General.*

Răspunsul lui prompt mi-a făcut plăcere. Nu știam cum să aduc vorba despre Willi. N-aș fi vrut să creadă că nu l-am luat cu mine decît în acest scop.

— Ești pentru prima oară în România ?

— Am mai fost o dată la București, cînd eram mic. Dumneavoastră m-ați luat, ca să-l însoțesc pe Willi.

— Așa e. Uitasem. E mult de atunci...

Am tăcut. A tăcut și Erwin. Mă uitam pe fereastră la lumea puțină de pe trotuare, pe care o deslușeam fantomatică în lumina lunii ; dar nu-l vedeam decît pe Willi. Prezența tînărului de lîngă mine îmi trezise amintiri dureroase. Simțeam nevoia să le smulg de sub pulberea trecutului. Uitarea n-are să-mi aline niciodată durerea sufletească.

Cred că și Erwin voia să-mi vorbească de Willi, dar nu știa cum să înceapă.

— Luna aceasta se va împlini un an de la moartea lui Willi, i-am spus.

— Știu, *Herr General.* Am fost foarte îndurerat. Toți colegii l-au plîns.

— Dacă nu mă înșel, erai la München cînd l-au arestat.

— Da. Am fost citat martor la procesul lui.

— Te-ai prezentat ?

— Desigur. Am spus că Willi era foarte iubit de colegi. Am vorbit despre bunătatea, despre înțelepciunea, despre patriotismul său.

— I-ai luat apărarea ?

— Desigur ! a replicat Erwin cu însufleţire. Willi îmi era mai mult decît un frate.

— Și judecătorul ce a zis ?

— Judecătorul era un om rău. Foarte rău. Venise tocmai de la Berlin.

— Freisler îl chema ?

— Freisler. Mi-a spus că dacă îl mai apăr pe Willi, înseamnă că sînt un trădător, ca și el. M-a amenințat că îmi vor putrezi oasele în închisoare.

— Ce învinuiri i-au adus lui Willi ?

— Că a păstrat și răspîndit manifeste dușmănoase statului, partidului nazist și armatei.

— A fost prins împărțind manifeste ?

— Nu.

— Atunci ?

— L-a denunţat cineva. La percheziţia care i s-a făcut acasă, s-au găsit în pod un mare număr de manifeste.

Am închis ochii cîteva clipe.

— Ştii cine l-a denunţat ?

— Nu. Numele denunţătorului nu a fost pronunţat în faţa tribunalului. Dar aceasta nu mai avea nici o importanţă. De vreme ce se găsiseră manifestele, nu mai era nevoie de alte probe.

— Nu bănuieşti pe nimeni, Erwin ?

— Nu, *Herr General.*

— Cine putea să ştie că Willi ţinea manifeste în casă ?

— Întrebarea aceasta mi-am pus-o şi eu, *Herr General.*

— Poate că l-a surprins vreun servitor umblînd cu manifestele ?

— Servitorii au figurat printre martorii apărării.

Ezitam să-i pun o întrebare care putea să fie bogată în urmări.

— Rudi a fost citat la proces ?

— Nu, *Herr General.*

— Rudi şi Willi n-au fost niciodată prieteni.

Erwin a clătinat din cap, suspinînd.

— Aveau convingeri politice diametral opuse. Din această cauză se certau adeseori.

Auzisem acest lucru şi de la Uwe. Rudi îl acuzase în faţa mea pe Willi că era un defetist. Nu aflasem însă, în ciuda cercetărilor mele, rolul jucat de Rudi în arestarea fratelui său.

— Într-o zi s-au bătut, adăugă Erwin.

— Cu ce ocazie ?

— Anul trecut, în februarie. Dezastrul de la Stalingrad pusese în fierbere pe studenţi. Mulţi acuzau regimul că trimite tineretul la o moarte inutilă. Printre aceştia se afla şi Willi. Universitatea era frecventată în special de fete, de infirmi şi de un număr redus de ambuscaţi, cu rude sus-puse în partidul nazist. Într-o dimineaţă a venit în mijlocul nostru *Gauleiter*-ul Giesler al Bavariei. A acuzat pe unii din noi — fără să citeze nume — că ar critica modul în care este condus războiul. După ce a ameninţat cu urgia sa pe defetiştii care se fac unealta duşmanului, a adăugat că studenţii ar aduce mai mari servicii patriei şi partidului zămislind copii decît consacrîndu-se studiilor superioare. „Dacă unele fete nu sînt destul de seducătoare spre a-şi găsi cîte un partener, a declarat textual, le pun la dispoziţie pe aghiotanţii mei şi le asigur că nu vor avea ocazia să regrete această experienţă.“ A fost huiduit. Au intervenit

S.S.-iștii și *Gestapo*-ul. S-au iscat încăierări. Studenții i-au izgonit pe agenți, apoi au continuat manifestația pe stradă. Ulterior, cîțiva au fost arestați.

— Tot atunci l-au arestat și pe Willi ?

— Ah, nu. Pe Willi l-au ridicat mult mai tîrziu.

— Îmi spuneai că Willi a avut o altercație cu Rudi.

— S-au luat la harță din cauza cuvîntării *Gauleiter*-ului Giesler. Rudi a afirmat că studenții protestatari sînt niște criminali care merită să fie spînzurați. Willi l-a pălmuit.

— S-au certat cu mult înaintea arestării lui Willi ?

— Cu două sau trei zile înainte.

Cît de puțin îmi cunoșteam copiii. Știam de mult că Willi și Rudi nu se înțelegeau. Credeam pe atunci că micile lor divergențe erau copilărești, că își aveau izvorul în fleacuri. Nu mi-aș fi închipuit că pot ajunge la conflicte ireconciliabile, dacă nu și la crimă. Căci Rudi era un criminal dacă își denunțase fratele.

— N-am bănuit niciodată, Erwin, că Willi era atît de ostil regimului.

Erwin și-a așezat mîinile pe genunchi.

— Făceam amîndoi parte dintr-un cerc de studenți care ne întruneam o dată pe săptămînă. Printre noi se aflau și frații Hans și Sophie Scholl, care ulterior au și fost decapitați, fiindcă au împrăștiat în aula Universității manifeste antirăzboinice. Un al doilea lot de studenți, printre care și Willi, a fost executat ceva mai tîrziu.

— Nu s-au strecurat cumva în rîndurile voastre agenți provocatori ?

— Nu. Toți studenții executați au fost văzuți împrăștiind în public manifeste.

— Și Willi a împrăștiat manifeste ?

— Nu. Au fost găsite la el acasă.

— Înseamnă că l-a denunțat cineva. Știa vreunul din grupul dumneavoastră că Willi ținea manifeste acasă ?

— Nu. Nu știa nimeni, cu excepția lui Hans Scholl, care i le încredințase.

— La procesul fraților Scholl nu a fost rostit numele lui Willi ?

— Nu. Hans și Sophie Scholl nu au vorbit despre Willi. La procesul său, Willi a recunoscut că a primit manifestele direct de la Scholl, fără ca altcineva să fi fost informat de acest lucru.

Cercul începea să se strîngă în jurul lui Rudi. Bănuielile mele prindeau consistență. Îmi trebuiau dovezi și mai precise. Și eram hotărît să le obțin.

— La școală, reluă Erwin, ni s-a spus că *Führer*-ul săvîrșea minuni mai mari decît Iisus Christos. Iisus hrănise cu cîțiva pești și cu două pîini o ceată de oameni. *Führer*-ul făcuse rost de pîine, de locuințe și de lucru pentru milioane de oameni. Willi spunea că nu poate crede în aceste baliverne. La una din adunări, un student din grupul nostru, nepot al *Gauleiter*-ului Giesler, ne-a adus o copie a unei circulare către *Gauleiter*-i, semnată de Martin Bormann : „Oamenii ar ignora dogma creștină dacă pastorii nu le-ar propovădui-o încă de pe băncile școlii. Dumnezeu atotputernicul n-a fost în stare să-și dovedească existența *a priori* tinerilor școlari și — lucru de mirare pentru omnipotența sa — a lăsat această grijă pe seama pastorilor. În consecință, dacă în viitor tineretul va fi ținut departe de învățătura creștină, a cărei doctrină este mult inferioară doctrinei național-socialiste, Christos ar dispărea automat din mințile oamenilor.“ Circulara aceasta i-a inspirat lui Willi o filipică fulminantă, nu pentru că ar fi fost un creștin habotnic, ci fiindcă, spunea el, nu accepta siluirea conștiințelor.

Eram uimit. Avusese Willi atîta curaj ? M-am simțit mîndru. Integritatea lui morală se răsfrîngea parcă și asupra mea.

Tăcerea mea l-a derutat pe Erwin. S-a temut poate să nu mă supere, repetîndu-mi criticile aduse de studenți lui Hitler și regimului său. I-am intuit îngrijorarea.

I-am pus cu blîndețe mîna pe braț.

— Vorbește, Erwin. Cuvintele tale despre Willi sînt foarte frumoase. M-ai ajutat să înțeleg că fiul meu a fost un erou. Mi-ai adus o mare mîngîiere. Continuă ! Ce mai spunea Willi ?

— Țin minte că într-o seară Willi a făcut procesul lui Edgar Jung, care preconiza distrugerea ideologiei drepturilor omului, pe care se sprijinea Republica de la Weimar, și disprețul pentru dreptul formal, pentru dialectică și intelect. Willi spunea că nazismul, dușman al rațiunii, este o ideologie îmbrățișată de intelectualii ratați. Intelectualii alăturați național-socialismului relevau faimoasa formulă a lui Luther : „Rațiunea este o curvă“, pe care o deformau pînă la absurd, spre a-și susține teoriile. Se străduia să demonstreze, de pildă, că intelectualul trebuie să-și caute un punct de sprijin, cum spun ei, „în forțele originare ale vieții“, în „sacrele tenebre ale epocilor primitive“. La toate aceste formule goale de conținut se adăugau „romantismul de oțel“ preconizat de Goebbels. Se impunea ca totul

să fie subordonat spiritului militar, războinic. Willi, şi noi toţi, dealtfel, eram cuprinşi de scîrbă cînd citeam în *Völkischer Beobachter* articole care preamăreau „înflorirea fără precedent a artei germane", „renaşterea artistică a omului arian", „bucuria distrugerii", „naţionalismul eroic". Nu admiteam „revizuirea istoriei poporului german în spirit naţional-socialist", nici „epurarea literaturii şi cruciada împotriva spiritului *undeutsch*", care au dus la înlăturarea din viaţa literelor germane a celor mai valoroşi romancieri şi poeţi. Nu admiteam nici teoriile lui Hitler, care declara cu patos că „o ştiinţă liberă şi necontrolată este o absurditate", şi că „principiul obiectivităţii ştiinţifice este un simptom condamnabil al epocii burgheze şi liberale". Willi demonstra absurditatea concepţiilor lui Günther, care ridica în slăvi „rasa nordică", „rasa nobilă prin excelenţă". Nordicii, spunea el, se remarcă printr-o serie de caracteristici : înălţimea şi eleganţa taliei, lungimea feţei, nasul subţire şi fin, proeminenţa bărbiei, părul blond şi ochii albaştri, pielea trandafirie, picioarele lungi, pubertatea tardivă şi virilitatea excesivă. Nimic nu ilustrează mai bine teoria lui Günther, declara Willi cu ironie, decît înfăţişarea conducătorilor noştri naţional-socialişti: toţi sînt nişte caricaturi monstruoase.

Am rîs. Willi era înzestrat cu un spirit muşcător care mă fermeca.

— Ce spunea Willi despre acel *Weltanschauung*, atît de cîntat de naţional-socialişti ?

Erwin zîmbi.

— Willi era prodigios. Cunoştea mai bine decît noi toţi ansamblul filozofiei naţional-socialiste. Spre a-l înfrînge pe duşman, trebuie să-i descoperi punctele sensibile, obişnuia el să spună. Aprofundase *Mein Kamf* şi *Mitul secolului XX* de Alfred Rosenberg. Studiase toate lucrările lui Hans Günther, Robert Ley, Walther Darré, Gottfried Feder, Joseph Goebbels şi ale tuturor celorlalţi nazişti. Elanul vital, acel *Drang zum Leben*, eul suveran, apologia forţei, mitul sîngelui, antisemitismul ştiinţific îi păreau expresii ale unei concepţii demenţiale. Mai mult decît orice îl irita acel *Führerprinzip* pe care Hitler îl opunea principiului democratic al majorităţii. Era şi firesc să ajungem aici. Hitler se socotea un supraom.

Înţelegeam aversiunea lui Willi şi a colegilor săi împotriva faimoasei infailibilităţi a lui Hitler. Animozitatea manifestată sistematic de acesta faţă de generali îşi avea explicaţia în aceeaşi ambiţie a perfecţiunii pe care pretindea că ar fi atins-o.

Keitel, înainte de a ajunge discipolul fidel și docil al lui Hitler, declarase odată intimilor săi :

— *Führer*-ul abia așteaptă să-i prindă pe generali greșind ca să le ridice imediat comanda. În felul acesta îi face să plătească pentru propriile sale erori, pe care însă nu și le recunoaște niciodată." Hitler nici nu ascundea acest lucru. „Generalii trebuie să poarte responsabilitatea eșecurilor, pentru că pot fi oricînd înlăturați, în vreme ce prestigiul meu este un capital unic, care nu trebuie cu nici un preț să fie știrbit...

— Nu admiteam, continuă Erwin, „mărturia de credință" pe care regimul național-socialist o pretindea din partea fiecărui intelectual. Iritat de refuzul unor scriitori și oameni de știință de a-i cînta în strună, Hitler a rostit în noiembrie '938 un discurs în fața reprezentanților presei, în care a declarat categoric : „Dacă îi tratez pe intelectuali omenește, o fac fiindcă din nefericire mai am nevoie de ei. Altfel i-aș extermina." Noi, studenții, de cîte ori ne întîlneam, continuă Erwin, repetam cuvintele lui Hitler, căci aveau pentru noi semnificația unui avertisment : fiți atenți ce soartă vă așteaptă, viitori intelectuali ai celui de-al treilea *Reich*.

— Sînteți mulți cei care aveți astfel de concepții ? l-am întrebat pe Erwin. Știu că în '933 numeroși studenți, fanatizați de propaganda lui Goebbels, au dat foc prin piețele publice la mormane de cărți considerate primejdioase, imorale, antigermane și filosemite.

Erwin a zîmbit cu tristețe.

— Din '933 și pînă acum au trecut unsprezece ani, *Herr General*. Studenții rătăciți de atunci au avut tot timpul să se trezească la realitate. Războiul le-a deschis ochii... De ce să ne mirăm că, în '933, niște studenți lipsiți de experiență s-au lăsat înșelați de Hitler, cînd însuși Winston Churchill a scris cam așa în '935 despre Hitler, în cartea sa intitulată *Great Contemporaries* : „Nu știu dacă Hitler va fi omul care va tîrî lumea într-un nou război, în care civilizația va sombra iremediabil, sau dacă se va înscrie în istorie ca unul din acei bărbați de stat care au redat onoarea și liniștea marii națiuni germane, aducînd-o senină, folositoare și puternică în concertul marilor state ale Europei". Tot Churchill adăuga, ceva mai departe : „Nu putem citi istoria luptelor lui Hitler, fără să ne cuprindă admirația pentru curajul, perseverența, forța care i-au permis să provoace, să sfideze, să concilieze și să învingă toate rezistențele întîlnite în drumul său". Cuvintele acestea, *Herr General*, mi-au rămas gravate în minte. Nu sînt singurele care-l

zugrăvesc pe Hitler în culori luminoase. Pînă și în august '939, deci cu zece zile înaintea izbucnirii războiului, Sir Neville Henderson, fostul ambasador al Angliei la Berlin, scria în *Cartea Albă* : „Ar fi zadarnic să negăm marile realizări săvîrșite de omul care a redat națiunii germane respectul de sine, ordinea și disciplina. Metodele tiranice de care s-a folosit pentru a obține acest rezultat sînt detestabile, dar nu privesc decît pe germani. Multe din reformele sociale instituite de *Herr* Hitler, care profesează o indiferență totală față de libertatea de gîndire individuală, față de libertatea cuvîntului și față de libertatea de acțiune, sînt bazate pe principii democratice foarte avansate". Credeți că pot exista considerente mai contradictorii, *Herr General* ? Dacă oamenii politici străini cu mare suprafață săvîrșeau asemenea erori de apreciere, cum să-i mai condamnăm pe germanii care s-au lăsat îmbătați de succesele politice din primii ani ale lui Hitler ? Vinovați cu adevărat sînt oamenii care au perseverat să-l sprijine în acțiunile lui.

Eram uluit de înțelepciunea acestui tînăr. Dacă existau mulți studenți care gîndeau și acționau în același chip, nu-mi era îngăduit să-mi pierd nădejdea în viitorul Germaniei !

M-am uitat la ceas. Se făcuse ora 2. I-am mulțumit lui Erwin pentru cuvintele lui, apoi l-am dus cu mașina pînă la librărie. Știam că era nerăbdător să-și vadă cărțile preferate. Îi înțelegeam pasiunea. Și eu eram bibliofil.

M-am înapoiat la hotel. Convorbirea mea cu Erwin Heltner îmi răsucise cuțitul în rană, dar îmi fusese necesară. L-am chemat în apartamentul meu pe Busch și l-am rugat să-mi facă un serviciu personal. Mi-a declarat cu însuflețire că ar fi fericit să-mi fie de folos.

— Este pentru întîia oară că mă adresez într-o astfel de chestiune unui ofițer de-al meu. Desfășurarea evenimentelor nu-mi îngăduie să o rezolv personal. Îți încredințez o misiune, Busch. Fiul meu cel mai mic, Uwe, se află în Prusia, la o mătușă a lui. Te rog să te duci acolo, să-l iei cu dumneata și să-l conduci la München. În Bavaria va fi în siguranță. Frontul de Est se apropie de granițele Germaniei. După modul cum se desfășoară operațiile militare, nu văd cum ar putea fi stabilizat. Îmi vine destul de greu să fac această mărturisire. Aș socoti însă că săvîrșesc o crimă lăsîndu-mi fiul în continuare în Prusia.

Busch m-a asigurat că își va executa scrupulos misiunea. I-am semnat o permisie de zece zile și i-am urat drum bun.

— Dacă este nevoie de o prelungire, telefonează-mi, i-am spus. Cînd crezi că poți pleca ?

— Chiar în noaptea aceasta, *Herr General.*

— Îți mulțumesc, Busch.

După plecarea lui, m-am dezbrăcat, am făcut puțină lectură, apoi am stins lumina. Trebuia să dorm cîteva ore. Mă aștepta o zi încărcată...

M-am trezit odată cu ivirea zorilor. Ceasul de pe noptieră indica orele 6,20. Spre răsărit, cerul violet se lumina treptat.

Am citit cîteva pagini de Clausewitz, apoi am trecut în camera de baie. Înviorat de dușul călduț, m-am îmbrăcat fără grabă. Am luat micul dejun în apartamentul meu. La orele 9 trebuia să particip la o conferință cu ofițerii superiori din garnizoană, la sediul Misiunii militare germane. Pînă atunci mai aveam încă două ore la dispoziție. Am pus telefonul în priză. Gestul acesta simboliza reintrarea în rutina cenușie a activității jurnaliere.

Intenționam să profit de șederea mea în România spre a face o vizită Sultanei Basarab, mama fostei mele soții. Remarcabilă femeie era această doamnă bătrînă, uluitor de inteligentă și spirituală. În tinerețe fusese căsătorită cu un mare moșier, diplomat de carieră. În ciuda dorinței lui fierbinți de a avea un fiu care să poarte mai departe numele familiei, Sultana îi dăruise patru fete. *Felix Austria nube*, deviza aceasta s-ar fi aplicat de minune Sultanei și soțului ei. Fiindcă aveau fete foarte reușite, le măritaseră cu personaje de mare suprafață în Europa dintre cele două mari războaie. Pe cea mai mare — Caterina — o căsătoriseră cu marchizul Jérôme de Gandale, unul dintre potentații petrolului și rival înverșunat al lui Deterding și al lui Rockefeller. Pe a doua fiică — Roxana — o măritaseră cu Vladimir Vulturescu, un diplomat român, care prețuia mai mult agricultura decît cariera sa. A treia fată — Irène — făcuse o magnifică partidă : soțul ei, Robert Sunderland, duce de Derbey Northland, era unul dintre cei mai bogați oameni din lume. Ultima, și cea mai mică dintre fete — Elissa — acceptase să fie soția mea. Eu și cu Vulturescu eram niște personaje modeste față de ceilalți doi cumnați. Nepoții și nepoatele bătrînei doamne făcuseră la rîndul lor alianțe matrimoniale cu cetățeni ai altor țări de dincoace și de dincolo de Ocean. Cînd cele patru fiice, împreună cu soții și copiii respectivi, se adunau o dată pe an în jurul Sultanei, spre a-i sărbători ziua de naștere, se spunea că Liga Națiunilor se întrunea în ședință plenară. La

ultima recepţie oferită de Sultana Basarab, în august '939, se vorbeau atîtea limbi, încît te-ai fi crezut în Turnul Babel. Războiul ne-a împărţit în două tabere, tot atît de ireconciliabile ca şi cele două tabere în care s-a divizat familia popoarelor din Europa...

Locotenent-colonelul Maximilian Feininger îşi aşeză pe nas ochelarii cu ramă de baga, scoase din servietă un teanc de documente şi le aşeză în ordine pe masă. Capul lui chel era lucios ca o bilă de biliard. Două fîşii de păr pufos şi creţ, ca o blană de astrahan, porneau de deasupra urechilor, îmbinîndu-se într-un vîrtej rebel pe ceafă. Cred că, în tinereţe, locotenent-colonelul Feininger avusese un păr ondulat cu care, probabil, se mîndrise. Fruntea înaltă, unduită de creţuri domoale, se îmbina cu chelia trandafirie, dominîndu-i ochii vioi, ca de viezure, şi nasul lung, mare şi atît de roşu, încît ai fi zis că era fals. Bărbia ştearsă, trăsăturile ascuţite, buzele subţiri completau o fizionomie care părea să aibă ceva diabolic. Feininger era şeful Secţiei informaţii. Rapoartele lui trezeau întotdeauna interesul. Ne privi pe deasupra ochelarilor, tuşi, spre a-şi acorda glasul, apoi îşi începu expunerea. Toate căpeteniile Misiunii militare germane erau de faţă, în cap cu generalul Hansen. Participam şi eu la această conferinţă, asistat de von Geist şi de locotenent-colonelul Horst Melchinger, şeful Secţiei informaţii din statul meu major. Conferinţa avea ca obiect acţiunile de sabotaj constatate în fabrica de avioane „Gandara", acaparată — nu demult — de concernul „Hermann Göring Werke". Fabrica aceasta construia avioane de vînătoare pentru *Luftwaffe*.

— Numărul mare de pierderi înregistrate de aviaţia noastră militară, în cursul ultimelor luni, a rostit Feininger cu glasul lui egal, lipsit parcă de foc lăuntric, a îngrijorat serios factorii răspunzători ai misiunii noastre. Analiza acestor cazuri ne-a condus la o constatare tulburătoare. Avioanele pierdute fuseseră construite în fabricile româneşti, iar viaţa lor se dovedise suspect de scurtă. Cele mai multe explodau în aer şi se prăbuşeau în flăcări, zdrobindu-se de sol, pulverizîndu-se. În asemenea condiţii, o expertiză în ceea ce priveşte cauza prăbuşirilor devenea imposibilă, cu atît mai vîrtos cu cît majoritatea aeronavelor cădeau în *no man's land* sau în spatele liniilor inamice. Am hotărît atunci să împănăm fabrica „Gandara" cu agenţi care să-i descopere pe sabotori, căci convingerea noastră era formată. Aveam de-a face cu o acţiune de sabotaj perfect orga-

nizată. Nici la atelierul de turnătorie, nici la atelierul forje și nici la laboratoare nu am reușit să dăm de vreun fir conducător. Atelierul de tratament termic era sub supravegherea directă a unui agent acoperit, *Scharführer*-ul *S.S.* Ulrich Fischer, care îmbrăcase salopeta de muncitor și lucra cot la cot cu ceilalți oameni. Fischer era un tehnician priceput. Înainte de a se fi încadrat în trupele *S.S.*, lucrase într-o fabrică de motoare la Essen. Șefii săi îi apreciau activitatea. Fischer descoperise o rețea de sabotori într-o uzină metalurgică din Linz. La București fusese transferat în același scop. *Scharführer*-ul Fischer își luase angajamentul să depisteze în scurt timp pe sabotorii din fabrica „Gandara". I se dăduse mînă liberă. Fischer a pătruns neobservat în rîndurile muncitorilor, ajutat de o împrejurare favorabilă. În atelierul de tratament termic lucrau încă trei oameni de origine germană. Șeful de echipă, Johann Gottlieb, maistrul Jan Havelka și muncitorul Diethelm Schmückle. După pseudoangajarea sa în fabrică, Fischer a declarat că ar fi fost originar din Brașov. Cunoștea îndeajuns de bine limba română, pe care o învățase cu sîrg. Gottlieb și Schmückle, care își clamau apartenența la grupul etnic german, i-au făcut o primire cordială. Havelka s-a arătat mai rezervat. Ulrich Fischer avea metoda lui de depistare. O echipă care lucra fără greș îl preocupa mai mult decît alta care șchiopăta. Pe oamenii șterși, potoliți, cumsecade îi socotea mai primejdioși decît pe cei zgomotoși și cu vicii recunoscute. Fischer lucra de o lună în fabrică, fără ca prezența lui să se fi făcut remarcată altfel decît în cadrul strict al muncii de atelier. Prietenos cu oamenii, nu se remarca totuși printr-o excesivă jovialitate. Păstra un drum de mijloc, care i se părea cel mai potrivit. La începutul lunii trecute, Fischer ne-a cerut să executăm o analiză metalografică a unui arbore cotit, tratat termic de echipa unui oarecare Ionescu. Buletinul de analiză, semnat de inginerul Salona, constata că piesa întrunește toate condițiile prescrise. Fischer ne-a informat că îl bănuiește pe Salona de a lucra mînă în mînă cu sabotorii. Am prevenit conducerea fabricii să ceară noi analize metalografice. Un inginer german, desemnat de concernul „Hermann Göring", a participat la executarea analizelor. Rezultatele au fost bune. Sabotorii, puși în gardă, probabil, de aceste măsuri, și-au suspendat temporar activitatea. Fischer obținuse un prim succes, dar aceasta nu l-a făcut să-și slăbească vigilența. Atîta timp cît nu-i descoperea pe sabotori, se putea aștepta oricînd la o reluare a activității lor, ceea ce, dealtfel, s-a și întîmplat după o întrerupere de circa două săptămîni. Între

muncitori și agenții noștri din fabrică se desfășura o luptă surdă. O întîmplare neprevăzută a rezolvat criza. Acum trei nopți, Ulrich Fischer a fost găsit asasinat într-o ladă cu gunoi din curtea fabricii. Avea în spinare un cuțit înfipt pînă în plăsele. Cei zece muncitori care lucrau în echipa de noapte la atelierul de tratament termic au fost reținuți și interogați. Prin moartea lui Fischer sufeream o grea lovitură. Era limpede că îl suprimaseră spre a-i închide gura. Probabil că Fischer descoperise anumite indicii. Nu aveam însă nici o dovadă. Muncitorii anchetați afirmau că nu știau nimic în legătură cu crima. Interogatoriile, confruntările au continuat. În cele din urmă, unul dintre muncitori, pe nume Marin Hulea, și-a recunoscut vina. Am aflat însă ulterior că își asumase responsabilitatea executării asasinatului, spre a-și degaja tovarășii de muncă. *Sturmbannführer*-ul Grunau, care participa oficios la anchetă, nu era dispus să se lase manevrat. A continuat să-l asalteze cu întrebări. Cînd l-a ucis ? În ce împrejurări ? Din ce cauză ?... „Ne-am certat din cauza unei femei ! a declarat Hulea. Eram înnebunit de gelozie !“... În clipa aceea *Sturmbannführer* l-a fulgerat cu privirea : „Minți ! Fischer era homosexual !“ Printr-o sclipire de geniu, își amintise de această perversiune a lui Fischer, menționată în dosarul său personal. Pentru *Sturmbannführer*-ul Grunau, cazul era rezolvat. Minciuna lui Hulea dovedea că altul fusese mobilul crimei. Muncitorii au fost lucrați așa cum trebuie. Majoritatea erau comuniști. Știau să sufere și să tacă. Un tînăr n-a mai fost în stare să reziste. A alunecat pe panta mărturisirilor. Restul a fost o joacă de copil. Echipa lui Petre Ionescu, din care făcea parte și Hulea, executa operațiile de sabotaj. Procedeul era simplu. În atelierul de tratament termic se căleau și se maturau pistoanele, segmenții și arborii cotiți care veneau fie de la atelierul de turnătorie, fie de la atelierul forje. Toate piesele care treceau prin mîinile acestor echipe erau supuse — după tratarea lor termică — unui riguros control de duritate. Hulea și tovarășii săi găsiseră mijlocul de a sabota producția, prezentînd la control piese care întruneau condițiile de duritate prescrise. Arborii cotiți, de pildă, trebuie călițI la o temperatură de 840°, în ulei. Apoi se introduc în cuptoare electrice, fiind supuși, la revenire, la o temperatură de 550°, cu durată strictă de menținere. După această operație, spre a se evita fenomenul de fragilitate la revenire, fenomen foarte primejdios, fiindcă determina o rezistență scăzută la oboseală a pieselor puternic solicitate, se obișnuiește ca la anumite oțeluri aliate să se facă o răcire la apă. Spre a obține piese

proaste calitativ, însă cu o duritate bună, Hulea și tovarășii săi le căleau la temperaturi inferioare, urmate de o revenire superficială — la temperaturi mai joase și cu o durată mai scurtă decît cele prescrise — după care nu mai executau răcirea la apă.

— Rezultatele erau sigure ! exclamă generalul Hansen.

— Absolut, confirmă Feininger. Piesele astfel tratate nu mai rezistau la eforturile prevăzute în proiect, ci se rupeau brusc și fragil, în special în perioadele de suprasolicitare mecanică, inerente în cursul luptelor aeriene.

— Nu există posibilitatea unui control eficace al organelor deficient tratate ? a întrebat von Geist.

— Există, zise Feininger. Singurul control se execută cu ajutorul analizei metalografice. În mod practic, această analiză este imposibilă pentru fiecare piesă în parte, deoarece implică un mare consum de timp și un preț de cost ridicat. Motoarele avioanelor la care se montau arbori cotiți cu rezistența scăzută se opreau în plin zbor și aparatele se prăbușeau. Inginerul Salona, care executase primele analize metalografice la microscopul optic, lucra în acord cu echipa de sabotori.

— Toți aceștia ar trebui executați, zise Gerstenberg.

Feininger ridică din umeri.

— Justiția românească judecă după alte criterii decît ale noastre.

— Cum și-au dat muncitorii seama că Fischer lucrează pentru *Gestapo* ? întrebă colonelul von Haugwitz.

Feininger făcu un gest rotund.

— Eh, fatalitatea ! Un ucenic din echipă, pe nume Ivăneață, trecînd pe lîngă sediul *Gestapo*-ului, l-a văzut pe Fischer coborînd dintr-o mașină cu număr german și pătrunzînd în clădire. Ivăneață abia a așteptat să intre seara în tură, ca să spună celor din echipă ce a descoperit. L-au felicitat cu toții. Muncitorii — interogați de noi — pretind că n-au avut de gînd să-l ucidă pe Fischer. Își propuseseră doar să se ferească de el în viitor.

— Vorbe ! exclamă Gerstenberg. Cred că soarta lui Fischer a fost de atunci pecetluită.

Feininger își petrecu mîna peste buzele-i subțiri.

— Muncitorii pretind că nu. Un eveniment neprevăzut i-a făcut să treacă la acțiune. În aceeași seară, Fischer a intrat în atelier tocmai cînd muncitorii scoteau din cuptor un arbore cotit la care nu făcuseră răcirea la apă. Evident, Fischer îi urmărea de multă vreme.

— Și ? întrebă generalul Hansen nerăbdător.

— Fischer a ieșit imediat din atelier. Văzuse ce avea de văzut. Muncitorii s-au privit înspăimîntați, continuă Feininger, creînd momente de *suspense*, ca într-un roman polițist. Fără să mai stea pe gînduri, Hulea și-a suflecat mînecile și a plecat pe urmele lui Fischer. Tovarășii din echipă au încercat să repare ceea ce mai putea fi reparat. Știau că a doua zi avea să se execute o analiză a materialului, ceea ce le-ar fi fost fatal. N-au trecut nici cinci minute, și Hulea s-a înapoiat în atelier. Calm, i-a privit în ochi și le-a spus cu glas scăzut : „Ați scăpat de Fischer... Cînd se va descoperi că i-am făcut de petrecanie, să spuneți că m-ați văzut într-o seară certîndu-mă cu el pentru o femeie. Să zicem că cearta asta a avut loc lunea trecută, curînd după intrarea în tură. De rest, nu mai știți nimic. E mai bine să cadă un singur om decît să cadă toți. Dealtfel, nu am să stau multă vreme la închisoare. Războiul îi dă peste cap în curînd...".

— Așa a spus ? rosti indignat generalul Hansen.

— Așa, zise Feininger. Apoi Hulea s-a apucat de lucru.

— Fantastic ! exclamă von Haugwitz.

— Vedeți condițiile în care trăim noi în România, *Herr General* ? mi s-a adresat Hansen. Iată de ce am propus ca România să fie ocupată.

L-am privit lung.

— La ora actuală este preferabil un aliat șchiopătînd decît un nou dușman declarat.

M-am ridicat de pe scaun. Feininger a început să-și strîngă hîrtiile de pe masă.

— Situația nu este mai trandafirie în fabricile de armament și de muniții, a adăugat.

— Mă îndoiesc că inginerul Haag își va putea îndeplini misiunea, opină Hansen posomorît.

În picioare, cu mîinile la spate, se uita preocupat la Feininger, care își strecura metodic documentele în servietă. S-ar fi zis că îl hipnotiza mișcarea unduioasă a mîinilor locotenent-colonelului. Șeful secției informații avea mîini albe, foarte mobile, de dirijor.

— *Herr General,* m-am întors spre Gerstenberg, aș vrea să văd chiar acum aerodromul de campanie de lîngă pădurea Rîioasa. Mă interesează în ce măsură l-am putea folosi intensiv, în eventualitatea bombardării celorlalte aerodromuri.

— Plecăm imediat, *Herr General.* Sînt gata mașinile, Salzer ? se întoarse el spre un tînăr locotenent.

— Gata, *Herr General.*

— Atunci să plecăm, i-am spus.

Mi-am luat rămas bun de la Hansen și de la ofițerii săi, apoi m-am îndreptat spre ieșire, urmat de Gerstenberg, de von Geist și de Melchinger. Coboram scările sediului, cînd ne-am încrucișat cu un căpitan de marină, care le urca în fugă.

— Încotro, Göderitz ? l-a întrebat Gerstenberg pe căpitan. Ce e graba asta ?

Ofițerul de marină își coborî mîna de la cozorocul cas-chetei.

— Un raport al Misiunii militare maritime către *Herr General* Hansen. Un torpilor german, aflat în reparații la șantierele din Constanța, a luat foc azi de dimineață.

— Încă unul ? rosti Gerstenberg. Mulțumesc, Göderitz.

Căpitanul a salutat, apoi a continuat să urce în fugă scările, sărind cîte două trepte deodată. Mă întrebam ce rost avea graba lui ? Dacă ajungea cu un minut mai devreme la Hansen, nu remedia cu nimic situația.

— Pun rămășag că avem de-a face cu o nouă acțiune comunistă ! zise Gerstenberg.

Cînd am ieșit în stradă, m-am uitat spre cer. O pîclă subțire plutea în văzduh, trăgînd o perdea de voal strălucitor între noi și soare. „Horsch"-ul meu aștepta lîngă trotuar. Hans ne-a deschis portiera. Cînd m-am urcat în mașină, am văzut pe banchetă o foaie de hîrtie dreptunghiulară, de dimensiunile unei optimi de coală. Am ridicat-o de un colț, în vreme ce Gerstenberg se așeza în stînga mea. Foaia era scrisă la șapirograf. Mi-am pus ochelarii și am încercat s-o descifrez. Era redactată în românește.

ROMÂNI !
LUPTAȚI PENTRU ZDROBIREA FASCISMULUI SÂNGEROS GERMAN !
LUPTAȚI PENTRU ALUNGAREA OCUPANȚILOR GERMANI DIN ROMÂNIA !
MOARTE LUI HITLER ȘI LUI ANTONESCU !

L-am chemat pe șofer, care se pregătea să se instaleze la volan :

— Hans !

— Ordonați, *Herr General !*

— Ai stat tot timpul lîngă mașină ?

— Tot timpul, *Herr General.* N-am lipsit decît cîteva clipe : m-am dus după un pahar cu apă.

— Bine, Hans. Dă-i drumul.

„Horsch"-ul s-a urnit de lîngă trotuar, torcînd ca un motan. Am întins foaia şapirografiată lui Gerstenberg.

— Ştii româneşte ? l-am întrebat.

— Puţin, *Herr General.*

— Încearcă să faci puţină lectură. Este instructivă.

Şi-a aruncat privirile asupra foii de hîrtie şi s-a înroşit ca un curcan.

— Ce obrăznicie la indivizii ăştia !

Manifestul minuscul, şapirografiat în condiţii primitive, l-a înfuriat pe Gerstenberg mai vîrtos decît un articol insultător la adresa Germaniei, scris într-un ziar cu multe pagini, tras la rotativă.

Aparatul de radio de la bordul „Horsch"-ului emitea în surdină un tango argentinian. Hans îl lăsa să funcţioneze în permanenţă fiindcă ştia că îmi place muzica de dans. După ultimele acorduri ale cîntecului, crainicul a anunţat, cu impecabilă dicţiune : „În spaţiul aerian al ţării domneşte linişte deplină. Nu se semnalează nici o incursiune inamică... *Im Luftraum des rumänischen Roumes herrscht Ruhe. Keine feindliche Flugzeuge...*"

— Opreşte-l, Hans ! am poruncit.

Ştiam că aveau să urmeze ştirile. Nu aveam poftă să le ascult.

— Se spune că ne aflăm într-o ţară aliată ! rosti indignat Gerstenberg.

Făcu ghemotoc foaia şapirografiată şi o aruncă pe fereastră.

— Murdării ! exclamă iarăşi.

Traversasem Piaţa Victoriei şi ne angajam pe şoseaua Filantropiei. Ne urmau două maşini cu ofiţerii mei şi ai lui Gerstenberg. Pe măsură ce ne apropiam de cartierul Griviţa, privelişteа străzilor lovite de bombe devenea tot mai înfricoşătoare. Şiruri întregi de case prăbuşite ofereau mărturia celei mai teribile calamităţi abătute vreodată asupra Bucureştiului. La un moment dat circulaţia s-a blocat. Pîlnii de bombe răscoleau bulevardul, lăsînd un spaţiu îngust de trecere. Un autocamion încărcat cu mobile derapase, rămînînd suspendat pe marginea unui crater şi împiedicînd trecerea unui nesfîrşit convoi de autovehicule civile şi militare. Exclamaţiile de nerăbdare, vociferările furioase ale conducătorilor de auto-

mobile şi ale pasagerilor se amestecau cu ţipetele claxoanelor şi cu huruitul motoarelor.

— Ce lipsă de disciplină ! grăi cu dispreţ Gerstenberg. Nu putem merge înainte şi nici înapoi. Uitaţi-vă ce de maşini sînt în urma noastră.

Cîţiva oameni se opinteau să împingă camionul imobilizat.

Deodată porniră să urle sirenele de alarmă. Lumea amuţi. După primul moment de uluială, panica se dezlănţui nebună. Cîţiva conducători de automobile săriră de pe locurile lor şi se repeziră asupra camionului lăsat pe o rînă. Fără să ţină seama de protestele proprietarului, puseră cu toţii umărul şi, într-o unanimă şi tacită înţelegere, răsturnară maşina încărcată cu mobile în craterul adînc.

Dar măsura aceasta disperată nu remedia situaţia. Vehiculele angajate în dublu sens pe porţiunea îngustă de drum rămas practicabil nu se mai puteau degaja. Dinspre oraş veneau noi valuri de autoturisme, camioane şi camionete, încărcate pînă la refuz cu oameni mînaţi afară din capitală de frica bombardamentului. Cuprinşi de groază, unii din ei se învîrteau fără rost printre vehiculele imobilizate. Corul strigătelor şi al înjurăturilor reîncepu înverşunat, frenetic, steril.

— Ce laşitate, ce frică abjectă ! exclamă Gerstenberg. Războiul ar fi trebuit să-i oţelească. Hm, n-au învăţat nimic oamenii ăştia.

M-am uitat cu milă la obrazul de prunc bătrîn al generalului.

— Războiul nu i-a oţelit, pentru că nu este războiul lor. Au învăţat însă ceva. Au învăţat să ne urască.

Gerstenberg a ridicat din umeri.

Oamenii din jurul nostru scrutau cu disperare cerul. Bolta de cristal albastru, poleit de razele soarelui, îi înspăimînta.

Hans se uită în jur, căutînd o ieşire din impas. L-am văzut cum cercetează cu privirile o stradă lăturalnică, acoperită cu dărîmături şi scurmată de pîlniile bombelor căzute în ajun. Deşi era mai mult decît probabil că strada se va înfunda, ori că ne va conduce într-un labirint de ruine, Hans a pus motorul în mişcare, apoi a răsucit brusc volanul, pornind într-acolo. Celelalte două maşini cu ofiţeri ne-au urmat. S-au mai luat şi altele după noi.

Îmi plăcea îndrăzneala lui Hans. În astfel de momente, orice soluţie este preferabilă inacţiunii. Nu greşisem cînd îl alesesem pe Hans. Înzestrat cu un remarcabil simţ de orien-

tare, Hans strecura maşina pe străzile întortocheate, desfundate, de-a lungul cărora nu întîlneam o casă intactă.

Deodată ne-au apărut în faţă Calea Griviţei şi podul de cale ferată Bucureşti-Constanţa. Şi aici bombardamentul din ajun făcuse ravagii, dar lăţimea străzii permitea o circulaţie intensă.

Am respirat cu toţii, încercînd un simţămînt de uşurare. Şoseaua Piteştilor se deschidea liberă înaintea noastră. Covoarele de bombe căzute în ajun de-a lungul panglicii de asfalt distruseseră cu suflul lor căsuţele nevoiaşe din preajma aerodromului „Romeo Popescu". Am traversat linia de cale ferată şi am lăsat în urmă Fabrica de zahăr.

Pe cer apăruseră formaţiile argintii ale bombardierelor americane. Deşi zburau la mare înălţime, huruitul surd al motoarelor făcea să vibreze atmosfera.

Automobilele opreau pe rînd la margine de drum. Am oprit şi noi. Am coborît din maşină.

— Mă întreb de ce nu ne mitraliază de la joasă înălţime avioanele de vînătoare ? zise Gerstenberg.

— Probabil că încă nu au nimic de împărţit cu populaţia civilă, i-am spus.

Ceilalţi ofiţeri se grupară în jurul nostru. Maşinile lor ne ajunseseră din urmă. Departe, în dreapta noastră şi spre nord se auzeau bubuituri surde.

— Ar fi culmea !... rosti cu mirare cineva. Am impresia că azi atacă Ploieştii !...

Am simţit un cuţit în inimă. N-am avut timp să răspund, căci, chiar atunci, de pe aeroportul spre care ne îndreptam, aparatele de vînătoare româneşti se ridicaseră în întîmpinarea bombardierelor. Lupte scurte şi violente se încinseră între „Messerschmidt"-urile şi „I.A.R."-urile românilor, pe de-o parte, şi „Lockheed"-urile şi „Lightning"-urile americane, pe de alta. Superioritatea numerică a inamicului era vădită. Un „Messerschmidt", flancat de două avioane de vînătoare americane, descrise un cerc larg, lăsînd o dîră groasă de fum negru, apoi se angajă într-o vrilă, pornind fulgerător spre pămînt.

Un „Lockheed", atins de tirul unui „Messerschmidt", se clătină, ca o pasăre lovită, îşi pierdu o aripă şi se avîntă ca o săgeată spre sol.

— *Kaput !* exclamă Gerstenberg, frecîndu-şi încîntat mîinile.

Un bombardier american, lovit în plin, explodă în aer. Altul se lăsă pe o parte şi se desprinse din formaţie. Şapte

parașute, minuscule umbrele argintii, țîșniră din pîntecele aeronavei, care o luă razna, într-un zbor dement.

Cordoane de globuri de fum, negru-albăstrui — exploziile proiectilelor artileriei antiaeriene — trimiteau salve de foc în calea bombardierelor. Trei fortărețe zburătoare, lovite de moarte, se prăbușiră, lăsînd în urmă dîre purpurii.

Frumusețea sălbatică a bătăliei aeriene începuse să mă fascineze. Contemplam extatic zborul aeronavelor angajate în luptă. Le-am urmărit, pînă s-au pierdut în zare, deasupra Bucureștilor.

— Românii știu să se bată, am spus. Merită toată admirația.

Inspecțiile din ziua aceea au fost foarte obositoare. Îmi place să cred că nu mi-a scăpat nimic din ceea ce ar fi trebuit să-mi atragă atenția. Aerodromurile din jurul capitalei, apoi cele de la Ploiești, escadrilele de vînătoare, bateriile de artilerie antiaeriană, unitățile de geniu aeronautic, comandamentele au fost toate supuse cercetărilor mele. Raportul pe care-l voi înainta *Reichsmarschall*-ului Göring nu va fi deloc trandafiriu. Știu însă că mijloacele de remediere sînt foarte reduse.

Pe înserat m-am înapoiat la București. Deși eram istovit și plin de îngrijorare față de ceea ce ne aștepta, de îndată ce am ajuns la hotel, mi-am schimbat uniforma de serviciu cu ținuta de ceremonie. Voiam să-l cinstesc cum se cuvine pe von Haugwitz și pe ofițerii săi. Nu eram de acord pe toată linia cu acest ofițer. Von Haugwitz nu-și ascunsese niciodată simpatiile pro-naziste. Îl prețuiam însă pentru destoinicia lui dovedită pe front.

La opt și douăzeci și cinci, von Geist mi s-a înfățișat arborînd uniforma de gală. M-a informat că șefii de secții din statul meu major coborîseră deja în sala unde urma să aibă loc banchetul. Haugwitz și ofițerii săi ne așteptau.

— Atunci coborîm și noi, von Geist, i-am spus suspinînd.

M-am privit pentru ultima oară în oglindă. În ciuda vîrstei, nu-mi pierdusem linia și nici prestanța. Îmi lipsea, ce-i drept, acea rigiditate caracteristică ofițerului prusac. Țin minte că la Școala de război — aceasta se petrecea în ultimul ei an de existență, căci cîteva luni mai tîrziu a fost desființată printr-un simplu paragraf al Tratatului de la Versailles — generalul von Seeckt mi-a spus zîmbind : „Altenburg, n-ai să fii

niciodată un adevărat ofițer prusac. Ești prea sentimental, prea romantic". Vorbele lui m-au făcut atunci să rîd în sinea mea.

Am coborît în hol, mi-am cumpărat un pachet de țigări și, urmat de von Geist, am intrat în restaurantul decorat cu somptuozitate. Colonelul von Haugwitz mă aștepta în mijlocul ofițerilor săi și al unor aviatori pe care-i avusesem sub comandă în diversele unități militare prin care trecusem.

La intrarea mea, au luat cu toții poziția de drepți. M-am uitat cu plăcere la chipurile lor zîmbitoare, la uniformele care le veneau atît de bine, la decorațiile și insignele strălucitoare. Aviatorii sînt în general mai puțin rigizi decît ofițerii din armata de uscat. Îi simți mai apropiați sufletește, mai prietenoși.

Von Haugwitz a rostit cîteva cuvinte de bun venit. I-am răspuns protocolar, apoi ne-am așezat la masă. Chelnerii, sub conducerea personală a *maître d'hôtel*-ului, au început să servească numeroasele ***hors d'oeuvres***. Von Haugwitz a ridicat primul toast pentru *Führer*, al doilea pentru mine.

— Prezența generalului principe von Altenburg-Delmond în mijlocul nostru, rosti el pompos, constituie pentru noi toți nu numai o înaltă cinstire, dar și un imbold prețios. Ne vom strădui să-i urmăm exemplul.

— Sînt profund măgulit, *Herr Oberst*, i-am răspuns. Apreciez cu atît mai mult cuvintele dumneavoastră, cu cît vin din partea unui viteaz care poartă pe pieptul său una dintre cele mai înalte distincții militare germane.

Am aruncat o privire circulară asupra sălii aproape pustii.

— Puțină lume în seara aceasta, am remarcat.

Colonelul von Haugwitz își înfipse monoclul în orbita ochiului drept, se uită la rîndul său în jur și exclamă disprețuitor :

— Sperioase creaturi și bucureștenii aceștia. Un singur bombardament aerian, și s-au ascuns prin vizuini. Aseară, la ora aceasta, nu găseai masă liberă. Astăzi, numeri clienții pe degetele unei singure mîini.

Rîse batjocoritor, imitat de doi sau trei subalterni, care-i cîntau disciplinat în strună.

— Berlinezii nici n-ar fi luat în seamă acest incident, continuă el. Admirabili sînt germanii. Demni de înalta lor misiune în lume și de victoria finală pe care le-o făurește *Führer*-ul.

Von Haugwitz era atît de fanatic, încît refuza să recunoască dezastrul militar al Germaniei. Ofițerii tineri înfățișau cópii mai mult sau mai puțin reușite ale colonelului. Atitudinea lor rigidă, gesturile bruște, automate, aproape identice, îi ase-

mănau cu niște soldați de plumb fabricați în serie. Pe acești ofițeri Hitler se putea bizui. Îl vor urma pînă la moarte.

— În fața loviturilor, românii se comportă deopotrivă cu celelalte popoare de gintă latină, adăugă colonelul. Așa s-au comportat în actualul război și francezii și italienii. Românii sînt mai combativi, dar nu putem avea încredere în ei. Formal, sînt prietenii noștri. Numai formal.

— Ce te face să ajungi la această concluzie ?

Von Haugwitz scoase din buzunar o tabacheră și solicită permisiunea să-și aprindă o țigară. Îmi arătă o masă plasată la celălalt capăt al sălii, ocupată de doi bărbați în costume negre.

— Știți cine este personajul pe care-l vedeți în profil ? Bova Scopa, ministrul Italiei. Excelența-sa *signor* Bova Scopa a îmbrățișat cauza lui Badoglio și a regelui Umberto și s-a desolidarizat de Mussolini. Guvernul român acceptă ca *signor* Bova Scopa să reprezinte Legația italiană. Trimișii lui Mussolini sînt siliți să locuiască la hotel. Ce părere aveți de atitudinea românilor ?

Maître d'hôtel-ul pregătise un meniu ales. Caviar, nisetru, fazan, trufe, căprioară. Fructele exotice fuseseră aduse cu avionul din Spania.

— Uitați-l și pe inginerul Haag, exclamă von Geist surîzînd. Sînt atîtea mese libere, încît nu se poate hotărî pe care să o aleagă.

Ne-am uitat cu toții într-acolo. Șovăielile lui Haag erau comice. Se uita cînd la o masă, cînd la alta, prin ochelarii lui cu lupe groase, pentru miopi. Era lung, deșirat, neîndemînatic și mai ales timid. Să tot fi avut 40 de ani.

— Nu sînteți de părere să-l invităm la masa noastră ? l-am întrebat pe von Haugwitz, care juca rolul de gazdă.

— Cu mare plăcere, *Herr General*. Dorința dumneavoastră este lege.

Făcu semn unui căpitan, care se ridică de la masă și se îndreptă spre Haag. Ofițerul și inginerul vorbiră cîteva clipe. Haag încercă să se scuze, dar cedă în fața insistențelor ofițerului. Cînd să se așeze pe scaun, răsturnă un pahar cu vin, care se sparse, făcînd o pată mare pe fața de masă scrobită. Haag se roși ca o fată, își ceru scuze și luă în sfîrșit loc. Timiditatea lui era înduioșătoare. Cînd îl vedeai atît de neajutorat, n-ai fi crezut că este unul dintre făuritorii rachetelor, arma de la care Hitler aștepta rezultate hotărîtoare în desfășurarea ulterioară a războiului.

Orchestra atacă *Dunăre Albastră*. M-am întors spre muzicanți. În clipa aceea am avut o surpriză. Orchestra era dirijată de Yvonne Vitry.

Am cerut scuze ofițerilor și m-am ridicat de la masă. M-am îndreptat spre Yvonne, care m-a observat și a cedat locul unui coleg.

— Ce neașteptată plăcere, scumpă *Mademoiselle* Vitry ! I-am sărutat mîna. Ultima oară ne-am întîlnit la Paris, în barul hotelului „Georges V". Nu-i așa ?

— Exact, *mon Général*. Sînt flatată că nu m-ați uitat.

— Nu mi-am putut ierta niciodată graba cu care a trebuit să mă despart de dumneata, *Mademoiselle*. De vină au fost împrejurările vitrege. Războiul nu ține seama de preferințele noastre. În orice caz, grație dumitale, păstrez barului de la „Georges V" o amintire foarte frumoasă.

— Prea amabil, *mon Général*.

— Sper să ne mai vedem, *Mademoiselle*.

— Cu plăcere, oricînd, *mon Général*.

Mi-am luat rămas bun și m-am întors la masă. Von Haugwitz zîmbea în mustață. Corecți, ceilalți ofițeri se prefăceau că nu observaseră scena.

Haag era însă copleșit. Se uita la Yvonne, rotunjindu-și admirativ ochii. Oftă adînc.

— Ce frumoasă !

— Într-adevăr, foarte frumoasă, am replicat. Dacă vrei, îți fac cunoștință, *Herr* Haag.

— Aș... aș fi fericit, bîigui inginerul.

Von Haugwitz oferi o soluție elegantă.

— Cu îngăduința dumneavoastră, *Herr General*, am să ofer un ceai la mine acasă. Sper că mă veți onora cu prezența dumneavoastră. Cred că și *Herr* Haag va accepta să-mi fie oaspete, cu atît mai mult cu cît îmi voi permite să o invit și pe *Fräulein* Vitry.

— Oh ! exclamă Haag.

— Cît e de simpluț inginerul, îmi șopti von Geist.

— *Herr Oberst*, m-am adresat lui von Haugwitz, voi face tot posibilul să nu lipsesc de la ceaiul dumitale.

Întîlnirea cu Yvonne Vitry mă înveselise. Ascultam distrat conversația generală, brodată pe fundalul cîntecelor executate de orchestră. Se discuta despre muzică. Von Geist făcea apologia lui Debussy.

— Un francez ! rosti cu dispreț von Haugwitz.

Deodată am tresărit. Orchestra cînta *Un vis de iubire* de Liszt, într-o versiune modernizată. Cîntecul preferat al soției mele, pe care o pierdusem. Melodia mi-a răscolit brusc trecutul, cu toate episoadele lui dureroase.

Toată buna mea dispoziție s-a spulberat. Mi-au revenit în minte și copiii, și războiul, și dezastrul care ne pîndea, și moartea...

Poate că mă întrista și mediul ambiant: restaurantul aproape pustiu, chelnerii inactivi pe lîngă mesele goale, răsunetul puternic al orchestrei.

La o masă, lîngă ușile de cristal, erau instalați doi indivizi. Nu se ascundeau de mine. Le cunoșteam rostul. Erau agenți ai *Gestapo*-ului și aveau misiunea să mă protejeze. Și la Paris, și la Roma, și la Bruxelles, și la Viena eram escortat de asemenea indivizi. Dar nicăieri prezența lor nu se făcea mai supărător simțită ca aici, la București. Știam că și Haag era urmărit și protejat, ca și mine. Aveam senzația că sînt spionat.

Un *Feldwebel* intră grăbit în sală. Salută, izbind zgomotos călcîiele, se apropie de colonelul von Haugwitz și îi raportă ceva cu voce joasă. Von Haugwitz se întoarse spre mine:

— *Herr General,* mi s-a comunicat de la comandament iminența unui atac aerian inamic asupra Bucureștiului. Va trebui să grăbim cina.

— Cît timp avem la dispoziție?

— Circa un sfert de oră. Maximum douăzeci de minute.

— Perfect. Nu trebuie să ne grăbim, am replicat. Cred că hotelul are un adăpost. Eventual putem ieși cu mașinile la marginea orașului?

— Înclin pentru a doua variantă, opină von Haugwitz. Spectacolul unui atac aerian nocturn e magnific, adăugă, frecîndu-și încîntat mîinile. Vom verifica totodată și eficiența artileriei noastre antiaeriene, după măsurile luate.

Sirenele începură să urle în timp ce savuram înghețata.

— Englezii! declară von Haugwitz, privindu-și ceasul. În zece minute vor fi deasupra orașului. E timpul să ne ridicăm de la masă.

Mi-am amintit de Yvonne Vitry. Ar fi fost corect să o iau cu mine afară din oraș. Am observat însă că întreaga orchestră se eclipsase. Am trimis un tînăr căpitan în căutarea dirijoarei. După cîteva minute, în care timp ceilalți ofițeri așteptau impasibili, căpitanul s-a înapoiat raportînd că *Fräulein* Vitry a părăsit hotelul.

Am simţit o uşoară dezamăgire. Mi-ar fi făcut plăcere să mai stau de vorbă cu Yvonne. Aveam nevoie de o doză de optimism.

Le-am spus ofiţerilor că prefer să rămîn la hotel. Stăruinţele lui von Haugwitz şi ale lui von Geist nu mi-au schimbat hotărîrea.

— *Meine Herren,* m-am adresat ofiţerilor, care ezitau să mă lase singur, n-are rost să vă expuneţi unui pericol inutil. Nu vă însoţesc, deoarece sînt obosit. Vă rog să plecaţi.

Von Geist îşi manifestă dorinţa să-mi urmeze exemplul.

— Nu mai întîrziaţi, le-am spus. Riscaţi să vă surprindă pe stradă bombardamentul. Nu trebuie să oferiţi românilor o pildă urîtă, circulînd în timpul alarmelor aeriene. Von Geist, du-te şi dumneata.

— *Herr General* are dreptate, interveni von Haugwitz. Să mergem.

Ofiţerii m-au salutat, apoi s-au retras *in corpore.*

Am rămas singur. Restaurantul se golise. Dincolo de uşile de cristal, am observat în clarobscurul holului pe cei doi agenţi. Se aşezaseră pe o canapea şi fumau. Mă priveau cu coada ochiului.

Iritat, mi-am umplut paharul cu şampanie. De mult nu mă mai servisem singur. L-am golit. Liniştea grea a fost întreruptă de bubuituri surde, care răbufneau la intervale neregulate, făcînd să se cutremure pereţii şi stîrnind rezonanţe bizare în sala pustie. Paharele şi carafele de pe masă vibrau. Am mai băut un pahar cu şampanie. Poate că ar fi fost mai bine să cadă o bombă peste hotel, peste sala aceasta întunecată şi goală... Să se termine totul în cîteva frînturi de secundă.

Într-un tîrziu s-a făcut linişte. Linişte deplină.

M-am ridicat de la masă. Am străbătut sala restaurantului, holul, în care stăteau cei doi agenţi, şi am urcat spre apartamentul meu.

M-am încuiat în dormitor, am scos din priză telefonul şi m-am culcat. Nici nu ştiu cînd a sunat încetarea alarmei...

Deşi mă aflam de cîteva zile la Bucureşti, nu mi-a fost posibil să fac o vizită Sultanei Basarab. Abia după o săptămînă i-am telefonat, rugînd-o să mă primească.

— Ai lăsat atîta timp să treacă fără să vii să mă vezi!

I-am recunoscut vocea autoritară, dar plină de afecțiune pentru cei pe care-i îndrăgea. M-a întrebat de băieți. Îi era dor de Uwe, preferatul ei. I-am făgăduit să i-l aduc în vacanță la București.

— Dacă poți, mi-a spus, vino diseară să mă vezi. Vom cina împreună. Ai să-l întîlnești pe Vladimir. A sosit pentru cîteva zile de la Madrid. Vom auzi noutăți. Mai am cîțiva invitați. Personaje interesante. Au să te amuze. Nu uita, cina se servește la opt. Mi-ar plăcea să nu întîrzii.

I-am făgăduit să fiu punctual, dar în după-amiaza aceea am avut mult de lucru la Misiunea militară germană pentru Armata aerului. Apărarea zonei petrolifere, acum lovită primejdios, ne preocupa în cel mai înalt grad, odată cu lucrările grăbite pentru repunerea în funcțiune a instalațiilor și sondelor avariate care puteau fi recuperate. O mare parte le puteam socoti definitiv pierdute dat fiind gradul excesiv de distrugere. Întărirea forțelor aeriene și antiaeriene germane, afectate acestei zone, nu se putea însă realiza decît preluînd unități de pe Frontul de Est. Am făcut și aceste sacrificii, deoarece petrolul românesc reprezenta acum o cheie de boltă pentru continuarea războiului și, după atacurile suferite, nu ne puteam permite ideea de a-l pierde.

Chestiunile tehnice și tactice ridicate de aceste operații m-au absorbit atît de mult, încît n-am observat trecerea timpului. Cînd m-am uitat la ceas, se făcuse ora 9. Am întrerupt conferința, rămînînd să o reluăm în dimineața următoare. Era prea tîrziu ca să mai trec pe la hotel, spre a-mi schimba ținuta.

La 9 și un sfert, „Horsch"-ul meu a intrat în curtea casei Basarab de pe Calea Victoriei. A oprit în dreptul scării de marmură, străjuită de doi lei de bronz, ale căror siluete se conturau vag în clarobscurul nopții senine. Fațada clădirii era cufundată în întuneric. Mi-a deschis un lacheu în livrea. Deși ne aflam în plin război, Sultana nu își schimbase cu nimic ritmul și modul de viață. Mi-am lăsat mantaua în vestibulul de marmură. Am observat că la garderobă se aflau multe pardesie. Invitații erau mai numeroși decît îmi închipuisem. Precedat de lacheu, am străbătut marele hol, galeria cu statui și am ajuns în sfîrșit în sufrageria venețiană, amenajată în aripa sudică a clădirii. Încăperea aceasta își trăgea numele de la marile tapiserii venețiene care decorau pereții de marmură. După întunericul de afară, m-a orbit lumina

aceea strălucitoare, revărsată din candelabre de Murano și reflectată în cupele și pomierele din cristal de Boemia, în platourile de argint cizelat și în tacîmurile gravate cu blazonul familiei Basarab.

În capul mesei lungi, trona Sultana. Părul ei, de o albeață strălucitoare, contrasta cu negrul rochiei de tafta, constelată cu diamante. Deși era planturoasă, nu-i lipseau grația și eleganța. Invitații, optsprezece bărbați în smochinguri, degustau lichioruri fine, franțuzești. Plastroanele scrobite, lucioase ca sideful, erau tot atît de albe ca lumînările de ceară orînduite în sfeșnice de argint cu brațe multiple. Uniforma unui general român arunca o notă marțială în conclavul de smochinguri negre.

— La ora aceasta se vine, Eugen ? m-a întîmpinat cu glumeață severitate Sultana. Noi am ajuns la desert. Noroc că am fost prevăzătoare. Am poruncit să ți se păstreze mîncarea caldă.

Mi-a întins mîna ei albă, grăsuță, acoperită cu inele. I-am sărutat-o.

— După cum vezi, ai căzut într-o adunare de bărbați. Doamnele, înspăimîntate de bombardamente, s-au refugiat la țară. Soții, reținuți de ocupațiile lor în capitală, au acceptat să-mi țină de urît în seara aceasta. Cred că îi cunoști, nu-i așa ?

Am făcut un cordial semn cu mîna cumnatului meu, Vladimir Vulturescu, și am salutat cu o înclinare a capului pe ceilalți convivi. Pe unii îi cunoșteam de multă vreme. Se aflau printre ei și cîteva figuri noi. Dar foarte puține.

— Te rog să iei loc lîngă mine, m-a poftit cu amabilitate Sultana, deși ar trebui să te cert, fiindcă mă lipsești de prezența lui Uwe.

M-am așezat pe scaunul care mă așteptase pînă atunci liber.

— Prefer compania bărbaților, mi-a zîmbit Sultana. La vîrsta mea pot să fac această declarație fără să stîrnesc comentarii răuvoitoare.

Ioniță Lăstun, scheletic dar ceremoniosul majordom al Sultanei, și-a dirijat cu discreție servitorii — bătrîni cu toții — care mi-au servit *hors d'oeuvres*-urile.

— Ce preferi ? Vin sau șampanie ? m-a întrebat Sultana. Eu nu consum decît șampanie, elixirul de viață lungă al bătrînilor. Grație șampaniei, am să ating suta de ani. Dacă, bineînțeles, între timp, n-are să-mi pună capăt existenței

vreo bombă. N-ar fi mare pagubă. Am trăit destul. Iar de la războiul acesta nu mă aștept la bucurii.

Am ridicat în cinstea ei prima cupă de șampanie.

— Ești extraordinară, Sultana! Cred că ai descoperit rețeta tinereții fără bătrînețe.

Mi-a zîmbit.

— Lingușitorule! Am trecut de optzeci de ani și știu că îi arăt. Dar îmi place să mă joc „de-a v-ați ascunselea" cu bătrînețea și cu moartea. Le sfidez, și ele, intimidate, mă evită.

— Nu m-am așteptat să te găsesc la București, i-am spus. Îmi închipuisem că te-ai refugiat la țară.

Sultana a schițat un gest de nepăsare, făcînd să scînteieze inelele-i somptuoase.

— Dragul meu, prefer să înfrunt primejdiile la București. *„Vivre dangereusement!"* Cine folosea expresia aceasta?... Eh, a început să mă lase memoria... Cum îți spuneam, prefer să mor *en beauté*. În toaletă de seară și împodobită cu bijuterii. Ce-mi mai poate oferi viața, presupunînd că moartea ar stărui să mă ocolească? Infirmitățile crescînde ale bătrîneții, tristețea singurătății, suferințele unor boli nevindecabile... O bombă bine plasată m-ar elibera de toate fantomele acestea. Spune și tu, Eugen, nu e mai plăcut să beau șampanie în compania acestor domni în costume de seară decît să lîncezesc la conacul meu, singură și posomorîtă? La conac nu-mi mai țin tovărășie decît bufnițele. Toată noaptea le aud sfădindu-se... Dar ți-am vorbit destul... Spune-mi acum și tu ceva despre tine, despre Uwe...

Ciudat, Sultana nu mă întreba de Rudi. De ce?

— Despre mine am puține de spus, am replicat.

— Am înțeles. Te abții să vorbești. Secretul militar. De ce îl mai păstrați, nu știu! Cu sau fără acest secret, războiul rămîne definitiv pierdut.

Declarațiile Sultanei n-au făcut senzație. Eram cu toții deprinși cu sincerițăile ei.

— Dacă aș fi mai tînără, m-ar condamna pentru defetism, rosti ea. Așa, însă, mă socotesc sclerozată și mă lasă în pace. Iar eu profit de împrejurare și spun tot ce am pe suflet. Ați pierdut războiul. Îndrăznește cineva să mă contrazică? Numai comunicatele marelui cartier al *Führer*-ului sînt de părere contrară.

M-am uitat jenat în jur. Aceeași jenă am întîlnit-o și în privirile celorlalți convivi. Toți împărtășeam credința Sultanei.

Vladimir Vulturescu mă privea cu simpatie. Nu-i iubea pe germani. Pe mine nu mă socotea german, ci un cosmopolit, un cetățean al Europei. Și el avea aceleași convingeri. Participase la primul război mondial și fusese decorat cu „Mihai Viteazul", cu „Croix de Guerre", cu „Victoria Cross" și cu „Sfîntul Gheorghe". Acum propovăduia pacea și înțelegerea între oameni.

Se mai afla la masă Toader Bașotă, un văr — mult mai tînăr — al Sultanei. Bașotă era replica vie a acelor boieri ctitori pictați în pronaosul bisericilor. Avea fruntea înaltă, nasul acvilin, ochii întunecați, gînditori, obrazul palid, bărbuță scurtă, înspicată cu alb. Asculta distrat conversația generală, dar își spunea rar cuvîntul. Privirile lui întîrziau uneori triste asupra fiului său, Mihnea. Îi cunoșteam durerea pe care mi-o destăinuise odată, la un pahar cu vin. Mihnea era un apatic. Ai fi zis că i se tociseră simțurile, nervii. Nu-i făceau impresie nici femeile, nici politica, nici cursele de cai, care pe tatăl său îl pasionaseră încă de pe băncile școlii. Nici războiul și nici proximitatea cotidiană a morții nu reușeau să-l scoată din amorțeală. Blazarea lui Mihnea ascundea o lipsă de vitalitate care îl alarma pe Toader Bașotă.

Pe cît de apatic era Mihnea, pe atît de impetuos, de exuberant arăta vărul său Radu. Poate că sîngele plebeu care curgea în vinele lui Radu îl făcea să fie atît de vivace. Mihnea evoca o orhidee de seră, Radu — o floare de cîmp, robustă, rezistentă. Radu era bastardul lui Matei Bașotă, fratele mai mic al lui Toader. Mama lui Radu fusese chelneriță într-un birt londonez. Matei Bașotă — pe atunci student la Cambridge — făcuse un gest care scandalizase întreaga familie. Recunoscuse băiatul și îl adusese în România. De atunci trecuseră mulți ani. Familia Bașotă se resemnase să primească în sînul ei pe acest pui de cuc. Toader Bașotă i-ar fi iertat lui Radu umila ascendență maternă dacă acesta n-ar fi fost mai înzestrat de natură decît Mihnea.

Printr-o ciudată ironie a sorții, Matei Bașotă murise curînd după înapoierea în țară, lăsîndu-și băiatul în îngrijirea lui Toader. Acesta îl trimisese la învățătură în Anglia, laolaltă cu Mihnea. În anul izbucnirii războiului se înapoiaseră în România. Radu cu o diplomă de inginer în construcții aeronautice, iar Mihnea cu un doctorat în Drept. Mobilizarea îi prinsese pe cînd își făceau stagiul militar într-o școală de ofițeri aviatori de rezervă. Eram la București cînd Mihnea obținuse gradul de sublocotenent și fusese trimis cu o unitate

pe front. Pe Radu îl mobilizaseră la Pipera, în calitate de recepţioner de avioane.

De atunci îi pierdusem din vedere. Acum, după trei ani de război, îi întîlneam iarăşi. Mă bucuram că erau în viaţă. Fiii mei, Albert şi Wilhelm, fuseseră mai puţin norocoşi.

— Straşnic coniac ! rosti Manole Joldea, fost ministru liberal, după ce îşi muie buzele în pahar.

Exclamaţia lui mă trezi din gînduri.

— Minunat ! întări Toader Başotă. Cred că are cel puţin treizeci de ani vechime.

— Numai treizeci ? glăsui Sultana în derîdere. Mă insulţi, Toader. Făcu un semn majordomului : Ioniţă !

— Da, doamnă ?

— Cîţi ani are coniacul ?

— *Crû* 1892, doamnă.

— Bine, Ioniţă.

— Mulţumesc, doamnă.

— Se cunoaşte, interveni patetic bancherul Julius Blunkenthal. N-am mai băut asemenea coniac de la ultima mea călătorie la Paris. Cîţi ani sînt de atunci? Cinci? Şase? Le-am şi uitat socoteala. Mi-e dor de Paris, de Sena...

Consilierul de ambasadă Mihail Rosnovanu scoase din buzunarul smochingului o tabacheră de aur pe care o deschise tacticos. Alese o ţigară al cărei capăt îl lovi uşor de capacul tabacherei.

— Parisul de azi nu seamănă cu cel de acum cinci sau şase ani. Îmi aruncă o privire agresivă şi continuă : Germanii mărşăluiesc pe străzi. Între populaţie şi trupele de ocupaţie domneşte o duşmănie surdă. Noaptea se aud focuri de armă. Atentatele se ţin lanţ. La fel şi represaliile. Acum un an, pe cînd mă aflam la Vichy, a fost împuşcat şi un român. Nu-i mai ţin minte numele. Era inginer. Luptase în rîndurile machisarzilor francezi.

— Propun să nu mai discutăm despre război, interveni Sultana, dornică să pună capăt unei discuţii care părea să ia o întorsătură penibilă pentru mine.

Am zîmbit.

— Sînt pentru libertatea opiniilor, Sultana.

— Cred că inginerul era comunist, opină Joldea, dirijînd curtenitor discuţia pe alt tărîm.

— Nu ştiu dacă era comunist, replică Rosnovanu. Am auzit că ar fi luptat şi în Spania.

— Cu comuniștii, *Gestapo*-ul nu se joacă, declară sentențios Joldea.

— Nici comuniștii nu-și văd de treabă, interveni Pantelimon Radomir, directorul unui grup de ziare cu orientare spre dreapta. Își trecu prin părul încîlcit și creț mîna-i lată cu degete scurte, dolofane. Săptămîna trecută, între Predeal și Azuga au aruncat în aer un tren cu muniții, adăugă el. Dar strădaniile lor nu vor reuși să întîrzie victoria Axei.

Îmi zîmbi, manifestîndu-și în acest chip simpatia lui față de cel de-al treilea *Reich*.

Industriașul Raul Gandara își duse la gură paharul cu benedictină. Florile de cristal și solitarul inelului său scăpărau, irizînd curcubee minuscule. Cunoșteam dușmănia lui Gandara față de regim, de cînd uzinele sale fuseseră acaparate de concernul „Hermann Göring Werke".

— De la o vreme agitația comuniștilor se înteține.

Generalul Scarlat Almazu, stingherit de prezența mea, dădu un răspuns evaziv :

— Îi încurajează desfășurarea operațiilor militare.

— Axa primește lovituri pe toate fronturile, declară un bătrîn cu părul alb și mustăți cenușii, tăiate englezește.

Îl cunoșteam și pe acesta tot din casa Sultanei. Îl chema Luca Paltin și era unul din stîlpii partidului liberal. Imensa-i avere dădea cuvîntului său o mare greutate.

Radomir îl contrazise :

— Înaltul Comandament German pregătește o serie de lovituri tari.

— Se pare că sînt pe punctul de a desăvîrși o armă secretă care va pune capăt războiului în cîteva luni, grăi diplomatic Almazu, repetînd placa oficială.

— Scarlat, mă faci să rîd ! rosti persiflant Luca Paltin.

Discuția era extrem de instructivă. Autoritatea Germaniei suferea o gravă eclipsă, judecînd după libertatea pe care și-o luau acești români de a vorbi cu atîta dezinvoltură despre inevitabila prăbușire a armatelor celui de-al treilea *Reich* în prezența unui general german. Este adevărat că în calitatea mea de ginere al Sultanei, mă considerau mai puțin primejdios. Poate că unii dintre cei care criticau acum atît de acerb Germania nu s-ar fi temut să îndure cîteva neplăceri de scurtă durată — în cazul că vorbele lor ar fi ajuns la urechile Siguranței și ale *Gestapo*-ului — căci erau siguri că după victoria aliaților răsplata va fi triplă.

— Neîncrederea dumneavoastră în victoria Axei mă surprinde, grăi Radomir.

— Nu fi mai catolic decît Papa ! îl ironiză un bărbat voinic, cu ochelari de baga, şi care morfolea între buzele-i groase o havană. (Pe tipul acesta nu-mi aminteam să-l mai fi văzut vreodată.) Dumneata crezi cu tot dinadinsul în victoria finală a Axei ?

Radomir îmi aruncă o privire, cerîndu-mi cooperarea. Nedumerit de tăcerea mea, ezită cîteva clipe înainte de a răspunde.

— Cred că se va ajunge la o soluţie de compromis.

Joldea izbucni în rîs.

— Glumeţ te-ai mai făcut de la o vreme, Radomir !

Ziaristul îşi înfipse dinţii într-un măr ionatan, de un roşu-rubiniu. Operaţia îl scutea să mai răspundă.

Industriaşul Raul Gandara interveni cu satisfacţie :

— În uzinele mele, muncitorii dau tot mai mult de lucru autorităţilor. Deunăzi au ucis un agent acoperit al *Gestapo*-ului. Comuniştii se agită...

— Vechea poveste, zise bărbatul cu ochelari de baga.

— Povestea devine epopee, declară tînărul Radu Başotă.

Toate privirile se îndreptară spre el. Cuvintele sale izbiseră neplăcut urechile cîtorva convivi cu opinii conservatoare.

— Găseşti că e cazul să le aduci elogii ? rosti acid Radomir.

— Nu fac decît o constatare. Sînt singurii care luptă efectiv împotriva... *Gestapo*-ului.

Generalul Almazu tuşi încurcat. Bărbatul cu ochelari de baga trase un fum din trabuc. Joldea dădu peste cap benedictina. Luca Paltin rîse în barbă. Toader Başotă aruncă o privire mustrătoare nepotului său. Declaraţiile lui Radu, chiar dacă erau în asentimentul multora din cei prezenţi, vădeau o lipsă de prudenţă puţin recomandabilă.

— Germanii sînt aliaţii noştri, Radule, spuse cu gravitate Radomir.

Radu zîmbi.

— În toată afacerea asta, România îmi evocă o adolescentă timidă, pe care tatăl — un tiran de modă veche — a măritat-o cu sila după un tip antipatic, dar cu o splendidă situaţie materială. Ceva mai tîrziu se dovedeşte că splendida situaţie materială nu a fost decît un *bluff* şi că această căsnicie impusă s-a soldat cu un *fiasco*...

Aluzia era străvezie.

Sultana Basarab și-a dat seama că discuția aluneca pe o pantă periculoasă.

— Domnilor, propun să trecem în salon. Ne așteaptă cafelele.

— Cui acordați favoarea de a vă oferi brațul ? întrebă cu galanterie generalul Almazu.

Sultana a surîs, apoi m-a arătat cu un gest larg :

— Principelui von Altenburg-Delmond. Îl pedepsesc fiindcă a întîrziat la cină.

Delicateţea ei m-a mișcat. I-am oferit brațul și, împreună, am deschis cortegiul, îndreptîndu-ne spre salon.

— Îţi mulţumesc pentru tactul de care ai dat dovadă, Eugen. Trebuie să-i înţelegi și pe oamenii aceștia. Toţi sînt exasperaţi.

Suspină adînc.

— Dispare o lume, dragul meu. Eu sînt bătrînă, dar voi veţi trece prin multe încercări. Să nu te superi că ţi-am vorbit atît de sincer.

I-am mîngîiat mîna bătrînă.

— Îi înţeleg, Sultana. Vă înţeleg pe toți. Încerc să mă înţeleg și pe mine.

Am intrat în salonul cel mare, decorat în stil *Siècle* care a imortalizat pe Ludovic al XIV-lea.

Sultana s-a așezat alături de mine, pe o canapea. Servitorii ne-au adus cafelele. Cîţiva invitaţi s-au așezat în jurul unor mese de joc. Majoritatea s-au instalat la pocher și la *chemin de fer*. Printr-un tacit acord au încetat să mai discute politică.

Eram uimit de ostilitatea pe care o citeam în ochii unor convivi. Culmea este că pe cei mai mulţi îi cunoșteam bine. Îi întîlneam adeseori în casa aceasta, benchetuisem împreună, jucasem cărţi împreună, glumisem împreună. Acum eram pentru ei un străin. Refuzau să țină seama pînă și de faptul că eram ginerele gazdei, că în mod formal făceam parte din familie.

Vladimir Vulturescu s-a așezat pe un fotoliu în preajma mea. În ciuda convingerilor sale politice, rămînea un *gentleman*. Cu amabilitatea care îl caracteriza, m-a întrebat de copiii mei, mi-a vorbit de ai lui. Mi-a spus că fiul său, Șerban, lupta pe front, într-o unitate de aviație. Era îngrijorat de soarta lui. Nu a încercat să mă sondeze, spre a afla părerile mele despre război. Știa că m-ar fi pus într-o situaţie grea. Chiar dacă aș fi adoptat o atitudine contrară punctului de vedere oficial, nu m-aș fi pronunțat în mijlocul acestor oa-

meni, cu atît mai mult cu cît nu puteam să știu dacă printre ei nu se afla vreunul vîndut *Gestapo*-ului.

În jurul orei 11, tinerii s-au eclipsat. Un sfert de oră mai tîrziu, am cerut și eu îngăduința să mă retrag. Sultana m-a rugat să vin mai des pe la ea.

— Nu are rost să stai la hotel, cînd aici ai la dispoziție cîte camere dorești. Elissa a murit, dar aceasta nu înseamnă că nu ai rămas ginerele meu. Legăturile noastre de familie, prin alianță, nu s-au stins după dispariția fiicei mele. Uwe și... Rudi ne leagă mai mult decît orice.

Am remarcat și de data aceasta ezitarea ei cînd a menționat numele lui Rudi. I-am mulțumit pentru invitație, dar am obiectat că prezența mea ar obosi-o. Ar fi trebuit să primesc ofițeri, să deranjez lumea plecînd adeseori în zori, sau înapoindu-mă noaptea tîrziu. A înțeles că voiam să-mi păstrez libertatea.

Aproape de miezul nopții am ajuns la hotel. Cînd am trecut prin hol, îndreptîndu-mă spre ascensor, am zărit la bar pe Radu Bașotă, în compania Yvonnei Vitry. Stăteau pe două scaune înalte, rezemați de tejghea, sorbeau cocteiluri și se priveau în ochi.

Am regretat că nu mai eram tînăr.

A doua zi de dimineață m-a chemat la telefon Göring. Era îngrijorat de bombardamentele anglo-americane asupra zonei Ploiești.

— Vă rog să luați, principe, cele mai serioase măsuri pentru asigurarea unei apărări eficiente a acestei zone. Vă încredințez puteri discreționare. Dacă veți întîmpina greutăți, vă rog să mă chemați imediat la telefon. Mă găsiți la Karinhall. Inginerul Haag cum se descurcă ? Face progrese ? Cînd ne va furniza primele piese detașate ?

Spre rușinea mea, n-am putut să-i dau lămuriri satisfăcătoare în legătură cu activitatea lui Haag. Preocupat de incursiunile aeriene inamice, neglijasem să mă interesez de rezultatele obținute de inginer. I-am făgăduit că voi lua neîntîrziat legătura cu Haag și că în cursul serii îi voi telefona la Karinhall.

— În ce stadiu se află executarea lucrărilor de proiectare încredințate lui Haag ? l-am întrebat pe von Geist. Știi ceva ?

Colonelul a ridicat din umeri.

— La uzinele „Gandara" echipele de proiectanți lucrează zi și noapte, cu schimbul. Pe Haag nu l-am văzut decît o dată,

şi atunci fugitiv. Era grăbit. Avea o întîlnire urgentă. Nu ştiu de ce natură...

Am telefonat la atelierul de proiectare al uzinelor. Mi-a răspuns inginerul Dietrich, unul dintre ajutoarele lui Haag.

— Haag lipseşte din uzină.

— Cînd pot să-i vorbesc ?

— Încercaţi la ora prînzului.

Aproape de 12, am chemat din nou uzina la telefon. Mi s-a spus că inginerul Haag nu se înapoiase încă. Eram perplex. Ce întîlniri atît de importante avea inginerul de îşi permitea să lase pe seama altora executarea unei lucrări pe care avea obligaţia să o supravegheze personal ?

N-am mai revenit la telefon. M-am urcat în maşină şi am plecat direct la uzină. Era trecut de 2 cînd am intrat în atelier. Proiectanţii lucrau cu înfrigurare. Haag era inexistent. Socoteam că nu este de datoria mea să-l supraveghez pe inginer, dar făcusem o promisiune lui Göring şi voiam să mă ţin de cuvînt.

L-am chemat pe inginerul Dietrich.

— Trebuie să stau de vorbă cu inginerul Haag.

Dietrich îşi vîra şi îşi scotea mîinile din buzunarele halatului alb. Prezenţa mea îl intimida.

— Nu ştiu ce să vă spun, *Herr General,* bîigui el. *Herr* Haag a fost de dimineaţă pe aici, s-a interesat de stadiul lucrărilor de proiectare, ne-a dat unele indicaţii şi... a plecat.

— Nu v-a lăsat vreun număr de telefon unde să poată fi găsit la nevoie ?

— Nu ne-a lăsat.

— Mulţumesc.

M-am uitat la inginerii care lucrau cu sîrg, aplecaţi peste planşetele lor.

— Cînd credeţi că veţi trece la executarea lucrărilor de construcţii montaj ? l-am întrebat pe Dietrich.

— Cît de curînd.

— Îmi puteţi furniza o dată aproximativă ?

Era atît de nervos, încît îşi plimba mîinile de la buzunare la frunte, de la frunte iarăşi în buzunare, iar de acolo la setul de tocuri şi creioane aliniate în buzunarele de la piept.

— Vedeţi, *Herr General,* noi, proiectanţii, lucrăm pe echipe. Avem sarcini precise şi sever delimitate. O echipă nu se ocupă decît de lucrările ce-i revin. Nu sîntem autorizaţi să cunoaştem proiectul în ansamblu. Numai *Herr* Haag are acest drept, în calitatea lui de şef al lucrării.

— Am înţeles. La înapoierea inginerului Haag vă rog să-i comunicaţi că l-am căutat şi că vreau să-i vorbesc neapărat.

Am părăsit indispus atelierul de proiectare. În drum spre Bucureşti mi-am exprimat nemulţumirea faţă de comportarea lui Haag.

— Omul acesta îmi pare neserios, von Geist. Are de executat o lucrare de o importanţă vitală. În loc să stea zi şi noapte printre inginerii săi, umblă aiurea.

Am întrebat de Haag la hotelul unde avea rezervat un apartament. Mi s-a spus că în ultimele zile nu fusese văzut de personalul hotelului. Faptul m-a îngrijorat.

— Să telefonăm la sediul concernului „Hermann Göring", propuse von Geist.

Nici acolo n-am reuşit să-i dăm de urmă. Am aflat doar că lui Haag i se amenajase o locuinţă în incinta uzinelor „Gandara", spre a i se da posibilitatea să se afle permanent în mijlocul colaboratorilor săi.

Eram perplex.

— Să i se fi întîmplat ceva, von Geist ?

Şeful statului meu major ridică nedumerit din umeri.

— În civilii aceştia nu poţi avea nici o încredere, a replicat.

— Nu crezi că este cazul să luăm legătura cu Legaţia germană sau cu *Gestapo*-ul ?

— Cum credeţi dumneavoastră, *Herr General.* Am să mă ocup de această chestiune şi am să vă raportez de îndată ce obţin vreo veste.

În după-amiaza aceea am inspectat din nou zona petroliferă şi postul „Ilse Zwo". Ultimele bombardamente produseseră mari pagube. Aviaţia noastră de vînătoare şi artileria antiaeriană reuşiseră să doboare cîteva bombardiere inamice. Pierderile noastre erau severe. Aparatele noastre de vînătoare aveau caracteristici tehnice inferioare avioanelor anglo-americane. Hitler pusese accentul pe producţia de serie, neglijînd îmbunătăţirea parametrilor. Se crease astfel un dezechilibru în favoarea aliaţilor, preocupaţi în special de mărirea performanţelor propriilor avioane.

Seara, cînd m-am înapoiat la hotel, von Geist mi-a prezentat raportul.

— Am reuşit să dau de urma lui Haag, *Herr General.* Noaptea trecută şi-a petrecut-o la Sinaia, în companie galantă.

M-a pufnit rîsul.

— Uite ce știe mormolocul ? !
— Cine credeți că este ultima lui cucerire ?
— Vreo actriță romîncă, am opinat.
— *Mademoiselle* Yvonne Vitry.
— Yvonne ? Iată o veste formidabilă !
Von Geist a zîmbit.
— Pare de necrezut, nu-i așa ? La legație idila dintre inginerul Haag și Yvonne Vitry a început să dea naștere la comentarii. Se fac și pariuri. Cine va rămîne învingător ? Radu Bașotă sau Siegfried Haag ?
Mi-am amintit de scena întrevăzută în barul hotelului. Preferința Yvonnei pentru Haag îmi părea absurdă. Radu Bașotă era un adevărat bărbat. Din acest punct de vedere superioritatea lui asupra lui Haag era indiscutabilă.
— Yvonne și inginerul Haag sînt nedespărțiți, continuă von Geist. S-au cunoscut acum cîteva zile prin intermediul lui von Haugwitz. De atunci fac plimbări cu automobilul pe Valea Prahovei, poposesc la Sinaia, la Predeal, la Brașov... Se comportă ca doi tineri îndrăgostiți.
Timidul Haag în postură de îndrăgostit avea un haz irezistibil.
— Unii membri ai Misiunii germane condamnă purtarea lui Haag, zise von Geist. I se reproșează ostentația cu care se afișează. Nimeni nu îi pretinde să se călugărească. Dar acum, în timp de război, i se cere o oarecare decență. Formal, cel puțin. Între patru ochi, n-are decît să se dezlănțuie ca un satir. Nici ceilalți membri ai misiunii nu sînt sfinți. *Herr Oberst* von Haugwitz s-a făcut remarcat prin ceaiurile pe care le oferă prietenilor săi. Se limitează însă la un cerc strict german. Nu se dă în spectacol în fața românilor.
Nu ridicam piatra împotriva lui Haag. Prevedeam că fabrica de rachete care lua ființă la București nu va avea viață lungă.
— Pînă și direcția hotelului este nemulțumită de această aventură, adăugă von Geist. *Mademoiselle* Vitry a lipsit de cîteva ori de la program.
— Cînd crezi că am să pot sta de vorbă cu Haag ?
— Diseară, la o mică petrecere pe care o oferă von Haugwitz în cinstea dumneavoastră. Von Haugwitz v-a trimis o invitație scrisă.
— Se poate, am replicat. Nu am avut timp să-mi citesc corespondența personală din ultimele zile. Bietul Busch ! Îi resimt lipsa. Cînd era aici, îmi rezuma scrisorile primite.
— Aveți atîta încredere în Busch ?

— Nu este vorba numai de încredere, von Geist. Nu am ce ascunde. Dealtfel, ce contează dacă, pe lîngă *Gestapo*, își mai aruncă și Busch ochii asupra corespondenței mele ? Poți să fii sigur, dragul meu, că toate scrisorile noastre sînt citite de oamenii lui Himmler. Spui că în seara aceasta sînt invitatul lui von Haugwitz ?

— Diseară, la opt.

M-am uitat la ceas.

— În cazul acesta, să ne grăbim. Este deja nouă. Nu reușesc niciodată să ajung la timp acolo unde sînt invitat. Dar nu e vina mea. Să ne schimbăm, von Geist.

Șeful de stat-major s-a îndreptat spre ușă, dar s-a oprit cu mîna pe clanță.

— Să vă dau o noutate, *Herr General.*

— Să nu-mi spui că este bună, von Geist, căci n-am să te cred.

— *Feldmarschall*-ului von Manstein i s-a ridicat comanda.

Am încreţit din sprîncene.

— Ce spui ? A făcut Hitler prostia aceasta ?

— Ce contează încă o prostie, pe lîngă atîtea altele ? !

— Ai aflat împrejurările în care von Manstein a fost debarcat ?

— Nu încă, dar am să le aflu.

Cunoșteam procedeul lui Hitler de a atribui generalilor propriile sale greșeli. Ultimul lui țap ispășitor fusese deci von Manstein. Biata armată germană !

Mi-am îmbrăcat uniforma cea bună și, urmat de von Geist, am plecat la petrecere. Von Haugwitz era încartiruit într-o elegantă vilă din cartierul Filipescu. Cînd am sosit la destinație și ordonanța lui von Haugwitz ne-a deschis ușa, mi-au ajuns la ureche primele măsuri ale cîntecului care devenise un simbol pentru soldatul german :

Vor der Kaserne,
Vor dem grossen Tor,
Stand eine Laterne
Und steht sie noch davor...

În vreme ce ne lăsam mantalele la garderobă, ne-a ieșit în întîmpinare von Haugwitz.

— Eram îngrijorat de întîrzierea dumneavoastră, *Herr General.*

Invitaţii erau în majoritate ofiţeri germani. Pe lîngă epoleţii de aur ai generalilor şi epoleţii cu trei stele ai coloneilor, se zăreau şi cîţiva epoleţi modeşti de căpitani şi locotenenţi.

— Mi-a plăcut întotdeauna compania ofiţerilor tineri şi decorativi, pricepuţi să creeze o ambianţă de antren şi veselie, îmi explică von Haugwitz. Dacă am fi numai între noi, vîrstnicii, petrecerea ar fi prea ternă.

Am remarcat prezenţa cîtorva fete drăguţe.

— Fac parte din grupul etnic german şi sînt înrolate în formaţiile militare auxiliare. Sînt foarte vesele şi înţelegătoare, *Herr General.*

Se aflau de faţă şi cîţiva civili, membri ai Legaţiei germane. Dar nu se simţeau la largul lor între atîţia militari.

Pe o canapea, lîngă fereastra acoperită cu draperii de catifea verde, inginerul Haag şi Yvonne Vitry stăteau mînă în mînă, ca doi tineri îndrăgostiţi. Din nefericire pentru el, dragostea atîrna mai greu în balanţă decît raţiunea.

Yvonne, în schimb, avea un succes colosal. Von Haugwitz se apropie de ea şi o rugă să cînte *Parlez-moi d'amour.* Yvonne acceptă cu dragă inimă. Trecu lîngă orchestră, salutată de aplauzele asistenţei.

Şi generalii o ascultau pe Yvonne Vitry. Femeile fumau visătoare. Apoi cîntecul se curmă. Abia după cîteva clipe de tăcere aplauzele izbucniră tumultuos. Tăvile cu pahare de şampanie începură să circule iarăşi printre invitaţi. Perechile reluară dansul.

— Am hotărît să ne căsătorim, îmi spuse Siegfried Haag.

— Felicitările mele, *Herr* Haag.

— Vă mulţumesc, *Herr General.*

Deşi ştiam că îl smulg dureros din beatitudine, am atacat subiectul care mă interesa.

— Cînd putem sta puţin de vorbă despre rachete.

Haag şi-a scuturat capul, ca şi cînd s-ar fi trezit dintr-un vis.

— Cum ? Ce spuneţi ?... Racheta ? Da, da ! Mîine... Mîine de dimineaţă...

— *Reichsmarschall*-ul Göring s-a interesat personal de mersul lucrărilor.

— Bine, *Herr General,* bine, bine...

Vorbea ca şi cînd s-ar fi aflat în transă. În noaptea aceea era inutil să încerc a-i smulge cîteva cuvinte cu şir.

Colonelul von Haugwitz se apropie.

— O surpriză pentru dumneavoastră, *Herr General.* Acum

cîteva clipe m-a chemat la telefon comandamentul. Ofițerul de serviciu mi-a comunicat că vărul dumneavoastră, locotenent-colonelul von Graffenstein-Islingen, a aterizat acum douăzeci de minute pe aerodromul Băneasa.

— Erich la București ? am exclamat mirat. Să vină imediat încoace !

— Am avut grijă, zise von Haugwitz. Am trimis mașina mea la aerodrom. În clipa aceasta vărul dumneavoastră trebuie să fie în drum spre noi. Am telefonat și la hotel să i se rezerve o cameră.

— *Herr Oberst*, ați fost întotdeauna mesagerul veștilor bune ! i-am spus, strîngîndu-i mîna.

Erich von Graffenstein-Islingen a sosit în mai puțin de un sfert de oră. Ofițerul acesta de stat-major era tipul sportivului. Ars de soare, musculos, cu umeri lați, avea pe obrazul stîng o cicatrice lungă, urma unui duel din tinerețe. L-am îmbrățișat cu bucurie.

— Cu ce ocazie prin București ? l-am întrebat, plin de curiozitate.

— Am o permisie de zece zile și m-am grăbit să-ți fac o vizită.

— Ai venit din Norvegia pînă aici ca să mă vezi ? Ești formidabil, Erich !

— Am terminat cu Norvegia. Acum două săptămîni m-au mutat la Paris. În statul-major al lui Stupnagel.

L-am bătut pe umăr.

— Fericitule ! Stupnagel este un om excepțional.

Von Haugwitz ne-a poftit la bufet. L-a tratat pe von Graffenstein cu *pâté de foie gras*, caviar, curcan, șampanie. Von Graffenstein se înfrupta ca un căpcăun din bunătățile servite în farfurii de porțelan fin.

— De mult n-am mîncat așa de bine. Felicitările mele, *Herr Oberst*. Aveți un bucătar de înaltă clasă.

În vreme ce von Haugwitz poruncea *maître d'hôtel*-ului — pe care-l luase în primire odată cu casa — să aducă din pivniță o nouă provizie de șampanie, von Graffenstein îmi șopti :

— Să nu zăbovim aici. Ți-am adus noutăți extraordinare.

— Strașnic ! Abia aștept să-ți golești sacul.

Am mai rămas un sfert de oră la petrecere. Von Graffenstein a apucat chiar să danseze o dată cu Yvonne, despre care mi-a spus mai tîrziu că este „fantastică". Apoi ne-am luat rămas bun și am plecat.

Îndată ce ne-am instalat în mașină, l-am poftit pe Erich să-și toarne știrile.

— Cunoști amănunte în legătură cu debarcarea lui von Manstein ? l-am întrebat.

— În drum spre tine am trecut prin Berlin, mi-a răspuns, așa că am avut tot timpul să îmi fac plinul de vești senzaționale. Înlăturarea lui von Manstein are două cauze. În primul rînd, Hitler s-a descotorosit de ultimii mareșali cu particulă nobîliară de pe Frontul de Est. Odată cu von Manstein, a fost înlocuit și von Kleist. *Führer*-ul a procedat cu amîndoi după același tipic. I-a poftit la Berchtesgaden, făcîndu-le cinstea de a le trimite avionul său personal. Pe von Kleist l-a primit pe data de 28 sau 29 martie. Pe von Manstein l-a poftit la 30 martie. Amîndurora le-a ținut un discurs asemănător, care se reducea în esență la următoarea idee centrală : campania pe frontul oriental intră într-o nouă fază. Metoda războiului de mișcare s-a perimat. În est sînt necesari actualmente comandanți de armată înzestrați cu o fanatică voință de a rezista pe poziție, dublată de o energie neînvinsă. A omis să adauge că generalii care vor prelua comanda trebuie să fie preasupusele slugi ale *Führer*-ului.

— Se înțelegea de la sine această condiție.

— Pe scurt, a continuat Erich, cei doi mareșali au fost înlocuiți cu Walter Model, care a preluat comanda Grupului de armate Sud, și de Schörner, care a primit comanda Grupului de armate A. Am uitat să-ți spun că de azi înainte Grupul de armate Sud se va numi Grupul de armate Ucraina-Nord, iar Grupul de armate A. se va numi Grupul de armate Ucraina-Sud.

— *La même Jeanette...*

— Exact. Model și Schörner sînt de origine plebee, deci susceptibili să se bucure de încrederea *Führer*-ului. Model nu este novice în arta militară. Schörner însă s-a făcut remarcat numai prin intransigența — eu aș spune încăpățînarea — dementă cu care își trimitea la moarte sigură regimentele, spre a fi pe placul lui Hitler. Schörner a și primit o poreclă potrivită. Schörner „Măcelarul".

Von Graffenstein mi-a oferit o țigară, apoi și-a aprins și el una.

— Cu puțin timp înainte de debarcarea lui von Manstein și a lui von Kleist, *Feldmarschall*-ul von Kluge a suferit aceeași soartă. Hitler s-a folosit de un pretext care-l servea de minune. Von Kluge fusese rănit — nu prea grav — într-un accident de

mașină. *Führer*-ul s-a grăbit să-l înlocuiască la comanda Grupului de armate Centru cu Ernst Busch, altă creatură devotată trup și suflet nazismului.

— Von Manstein, von Kluge și von Kleist reprezentau ultimii pioni ai vechiului *Wehrmacht*, Erich. Acum Frontul de Est rămîne exclusiv în mîna creaturilor lui Hitler.

— Nici oamenii aceștia nu vor avea viață lungă, Eugen.

Am aspirat aroma țigării.

— Îndepărtarea lui von Manstein mă uluiește. S-ar zice că Hitler luptă împotriva intereselor Germaniei. Von Manstein este unul dintre cei mai valoroși strategi.

— Hitler îl socotea incomod. Cu puțin timp înainte de a fi înlăturat, von Manstein săvîrșise iarăși un act în dezacord total cu *O.K.W.*-ul ; la 23 martie, Armatele blindate 1 și 4 rusești au încercuit zece divizii germane de sub comanda generalului Hube. Se repeta povestea de la Stalingrad și de la Korsun. Ca și în alte cazuri, von Manstein a solicitat să fie primit de Hitler, spre a-i demonstra că nimicirea diviziilor lui Hube ar reprezenta o pierdere grea pentru armata germană și că abandonarea atîtor mari unități nu-și are rațiunea. Hitler l-a primit pe von Manstein la Berchtesgaden. *Führer*-ul se neurastenizase în *Bunker*-ul de la Rastenburg și avea nevoie de puțin aer curat, alpin. Discuția dintre cei doi bărbați a durat cîteva ore. Hitler i-a reproșat insuccesele militare din ultimele luni. „În repetate rînduri mi-ați cerut îngăduința de a vă replia și de a stabiliza frontul. Mi-ați demonstrat cu lux de argumente că veți reuși să opriți înaintarea inamicului pe Don. Dar v-ați retras pe Donețk, apoi dincolo de Nipru, dincolo de Bug, iar acum ați ajuns la Nistru. Unde ne oprim ?“. În cele din urmă a acceptat argumentele lui von Manstein. A rămas stabilit să i se îngăduie lui Hube a se retrage spre vest, pentru a acoperi granițele Ungariei. În prima sa variantă, Hitler propusese ca diviziile lui Hube să se replieze în România, care prezenta o mare importanță strategică. Von Kleist a primit în schimb misiunea de a se opri pe Nistru și în continuare de a face toate eforturile spre a împiedica invadarea teritoriului românesc.

Am replicat posomorît :

— Știu cum jonglează Hitler cu marile unități. Se miră că generalii săi nu pot face față inamicului, cînd au la dispoziție atîtea și atîtea corpuri de armată, uitînd că aceste corpuri au ajuns să aibă efectivele unor regimente... Și care a fost concluzia discuțiilor ?

— Von Manstein a plecat spre front încîntat că a reușit să obțină aprobarea retragerii lui Hube. Cînd a ajuns însă la cartierul său general, i s-a adus la cunoștință că a fost debarcat. N-a avut nici bucuria să asiste la ieșirea din încercuire a diviziilor lui Hube. Succesul operației, pregătită de von Manstein, a revenit succesorului său. Generalul Hube, pe care-l pîndise pînă atunci Curtea Marțială, a fost chemat la Berchtesgaden spre a i se conferi „Frunzele de stejar" și briliantele la „Crucea de Fier". Nu le-a purtat însă multă vreme. Avionul cu care se întorcea pe front s-a prăbușit, iar Hube și-a pierdut viața... După cum vezi, Eugen, lucrurile merg cum nu se poate mai bine.

— Alte noutăți ? l-am întrebat. Ceva mai vesele nu se poate ?

— Vesele ? Cînd s-a scufundat „Titanicul", orchestra cînta *God save the King*. Și la noi, posturile de radio emit cîntecul lui Horst Wessel.

— Acestea sînt deci toate noutățile ?

— Nu. Am și altele. Din sursă sigură. Mi le-a furnizat Canaris în persoană.

— Bun ! Te ascult !

— Amicul nostru Himmler, zise Erich, subliniind ironic primul cuvînt al frazei, se pare că s-ar afla într-o situație nu tocmai trandafirie.

Știrea m-a surprins.

— Himmler în dificultate ? N-aș crede. Himmler este mîna dreaptă a lui Hitler.

— A fost, Eugen ! A fost ! Mai vrei o țigară ?

— Nu, mulțumesc.

Și-a aprins încă una.

— Bormann este azi mîna dreaptă a lui Hitler. Aș zice „eminența lui cenușie", dacă termenul n-ar fi atît de demonetizat.

Mi-am sprijinit cotul de brățarul banchetei.

— Mă interesează afacerea aceasta.

— Himmler a intrat în legătură cu aliații, prin intermediul unui oarecare dr. Langbehn.

— Cine mai e și acesta ?

— Un individ fără suprafață. Fata lui Langbehn era colegă la școală cu fata lui Himmler. Prietenia dintre cele două eleve

a oferit părinţilor prilejul să se cunoască. Langbehn era în legătură cu dr. Popitz.

— Acelaşi Popitz care face parte din grupul de... prieteni ai generalului Beck ?

— Exact.

Am simţit un foarte neplăcut fior străbătîndu-mă din creştet pînă în tălpi.

— Brrr ! am exclamat.

— Ţi-e frig ? m-a întrebat Erich.

— Mai degrabă frică, i-am răspuns zîmbind. Popitz ştie prea multe despre noi.

— Nu cred că a vorbit. Altfel, pînă la ora aceasta am fi fost arestaţi cu toţii.

— Mă îndoiesc. Himmler a încercat să mă sondeze şi pe mine.

— Cînd ?

— De curînd. Prin ianuarie.

— Îşi caută aliaţi, zise Erich.

— Spune-mi, ce s-a întîmplat cu Langbehn ?

— Nu pot să-ţi furnizez multe amănunte. Am aflat doar atît. Anul trecut, prin septembrie, dr. Langbehn a făcut o vizită în Elveţia. Acolo se pare că ar fi luat legătura cu agenţi străini. Nu cunosc nume, aşa că nu pot face preciziuni. Cert este că *Gestapo*-ul a reuşit să intercepteze un mesaj cifrat al unei agenţii, care, fără să fie britanică sau americană, avea strînse relaţii cu aliaţii. Mesajul a fost descifrat. Conţinutul lui era zdrobitor. Langbehn luase contact cu cîţiva intermediari, care aveau misiunea să tatoneze terenul în tabăra anglo-americană, spre a şti ce atitudine ar adopta aliaţii faţă de Himmler în cazul că acesta ar prelua puterea.

— Explozivă situaţie ! am exclamat.

— Foarte explozivă, a confirmat Erich, cu atît mai vîrtos cu cît documentul a căzut în mîna *Obergruppenführer*-ului Müller, unul dintre cei mai sinistri indivizi din *S.S.*, care visează de multă vreme să ia locul lui Himmler. Pentru Müller mesajul era mană cerească. Dispunea în sfîrşit de o armă împotriva omului pe care voia să-l doboare. Cu acest document în buzunar, s-a înfiinţat la cabinetul lui Bormann. Bormann şi-a dat imediat seama de importanţa acestei piese. Cum şi el dorea pieirea lui Himmler, s-a prezentat lui

Hitler. I-a dezvăluit afacerea, punîndu-i și documentul sub nas. *Führer*-ul a făcut ca de obicei o criză de nervi, apoi l-a chemat pe Himmler. *Reichsführer*-ul *S.S.* a dovedit cu acest prilej cît e de viclean. A recunoscut imediat că întreținea legături de prietenie cu dr. Langbehn, dar a negat că i-ar fi încredințat misiunea de a intra în discuții cu aliații. A reușit să strecoare o umbră de îndoială în inima lui Hitler. Înainte de audiență, *Führer*-ul făgăduise lui Bormann că îl va lichida pe șeful suprem al *S.S.*-ului. Îndată ce a părăsit cabinetul *Führer*-ului, Himmler a dispus arestarea bietului Langbehn, care se așteptase la o recompensă de altă natură. Ancheta, condusă de oamenii lui Himmler, a stabilit că doctorul a lucrat din proprie inițiativă și că s-a folosit abuziv de numele *Reichsführer*-ului *S.S.* *Obergruppenführer*-ul Müller și Bormann, care cunoșteau realitatea, spumegau la gîndul că Himmler le scăpase din gheare. Dacă reușeau să pună mîna pe dr. Langbehn și să-i smulgă declarații, succesul lor era asigurat. La ora actuală *Reichsführer*-ul *S.S.* îl păzește pe Langbehn ca pe ochii din cap. Și are tot dreptul s-o facă. Nici o anchetă care angajează siguranța statului nu poate fi pornită sau condusă în cel de-al treilea *Reich* fără aprobarea sau în afara controlului direct al lui Himmler.

Am rîs amar.

— Bietul Langbehn ! Zace în închisoare, deși se bucură de prietenia șefului suprem al închisorilor. Se aștepta să ajungă ministru, și acum așteaptă să atîrne în streang.

— Ești lugubru, Eugen, zise Erich, scuturîndu-se. Perspectiva aceasta tristă o mai au și alții.

— Te referi la noi ?

— Desigur.

— Să sperăm că finalul va fi altul.

Mașina a oprit în fața hotelului.

— Mîine am o zi foarte încărcată, Erich. De la o vreme mă simt obosit și nesfîrșit de trist.

Am intrat împreună în hol. Dintr-un fotoliu s-a desprins locotenent-colonelul Melchinger și s-a îndreptat aferat spre mine. Și-a izbit călcîiele și mi-a raportat în stilul lui lapidar :

— Sînteți convocat de urgență la Berchtesgaden, *Herr General.* Avionul personal al *Führer*-ului va sosi în cursul dimineții de mîine spre a vă transporta în Germania.

— Mulțumesc, Melchinger.

Mi-am întors privirile spre Erich. I-am zîmbit.

— Ce crezi că va urma ?

Erich a ridicat din umeri.

— Știu eu ? ! Porți particulă nobiliară, exerciți o înaltă funcție...

— Îndeplinesc toate condițiile...

— Se pare că da, Eugen.

— Mă tem că veți mai pierde un pion, Melchinger.

— Pardon ? rosti ofițerul nedumerit.

— Mă refeream la o partidă de șah. Poți să te duci la culcare. Îți mulțumesc pentru mesaj.

Melchinger a salutat și s-a retras.

Tînărul de la recepție ne-a încredințat cheile. Urmat de Erich, m-am îndreptat spre ascensor.

— Știi cine l-a dat peste cap pe contele Moltke ? zise el. Un agent al...

Am ridicat mîna.

— Mulțumesc. Destul ! M-ai năucit. Lasă restul pe mîine.

— Mîine pleci la Berchtesgaden.

— Sper să mă întorc.

— Dragă Eugen, am venit la București pentru tine. Dacă tu pleci, ce-am să fac singur în orașul acesta, în care nu cunosc pe nimeni ? Ridic și eu pînzele.

— Și unde ai de gînd să te duci ?

Și-a netezit părul ușor ondulat.

— Știu eu ? Poate la Ischl. Sau la Salzburg. Nu mi-am făcut planuri. După ce, ani de-a rîndul, te-ai deprins să stai între hulube, să-ți orînduiască alții viața, să vezi așa cum văd alții, ți se pare ciudat să te trezești deodată liber. Pe front, visam să fiu singur cu mine însumi. Să scap de șefi, de ordine, de subalterni, de disciplină. Acum sînt liber, dar nu știu ce să fac cu libertatea.

— Dacă vrei, i-am propus, te duc cu avionul în Germania.

— Ești o bijuterie, Eugen. Prefer să circul cu trenul, ori cu un avion care transportă trupe... Te-aș ruga totuși ceva. Înainte de culcare, gîndește-te la un program de vacanță. Ce-ai face dacă ai fi în locul meu. Sînt gata să-ți urmez sugestiile. Dacă se poate, întocmește un program amănunțit. Oră cu oră.

Am rîs, apoi ne-am despărţit pe culoar. Am intrat fiecare în odăile noastre. Înainte de a mă dezbrăca, mi-am adus aminte că mai aveam ceva de făcut. Trebuia să-i vorbesc lui von Geist. Era preferabil să port această convorbire în camera lui. Poate că în apartamentul meu se aflau microfoane.

Am ciocănit în uşa lui von Geist. Cînd mi-a deschis, era descheiat la tunică, dar cum m-a văzut, şi-a încheiat nasturii. M-a poftit înăuntru. Pe o comodă, patefonul său cînta cu sîrg, ţinîndu-i de urît. Pe un fotoliu stătea, picior peste picior, Melchinger şi sorbea un pahar cu coniac. La apariţia mea, s-a ridicat în picioare. Von Geist a vrut să oprească patefonul.

— Lasă-l să cînte, i-am spus. Îl ador pe Wagner. Am zîmbit. Nu ţi-e teamă că la ora aceasta ai să-ţi trezeşti vecinii ?

— Camera din dreapta este ocupată de Melchinger. Cum a auzit muzica, s-a şi înfiinţat aici, ca să o asculte mai bine. Odaia din stînga este goală. Am avut grijă să mă interesez. Îmi permiteţi să vă ofer un coniac, *Herr General ?*

— Cu plăcere.

M-am aşezat pe un fotoliu. L-am poftit şi pe Melchinger să ia loc.

Tema „Flamurii" era executată cu impresionantă forţă de către instrumentele de suflat.

Von Geist mi-a oferit coniacul, într-un pahar de cristal, fin ca o corolă de crin.

— „Courvoisier", *Herr General.*

— Excelent... Cum v-a plăcut petrecerea din seara aceasta ?

— Von Haugwitz este un amfitrion foarte atent cu invitaţii săi, zise von Geist. Îi face pe toţi să se simtă bine.

— Elementul feminin n-a fost la înălţime, interveni Melchinger. Cu excepţia tinerei cîntăreţe, care ne-a uluit. Am studiat-o sub toate unghiurile. Corespunde celor mai stricte canoane ale frumuseţii perfecte.

— Mă mir cum a putut s-o cucerească Haag, acest papălapte cu ochelari, a rostit von Geist.

— Natura are curiozităţile ei, am spus.

Melchinger făcu un gest ca şi cînd ar fi vrut să prindă ceva care plutea prin aer.

— Cu toate acestea, am mai văzut-o undeva. Unde şi cînd ? Nu-mi amintesc. Pe atunci nu era atît de frumoasă.

— Seamănă cu Danielle Darrieux în *Mayerling*, opină von Geist. De aceea îţi pare cunoscută.

— Se poate, încuviinţă Melchinger. Am să-i recomand totuşi lui Grunau să-i trimită fotografia la Serviciul 4 din *R.S.H.A.*

Am încreţit din sprîncene.

— Serviciul 4 din *R.S.H.A.* se ocupă cu spionajul politic.

— Întocmai.

Von Geist izbucni în rîs.

— Melchinger nu uită că este ofiţer cu informaţiile. A ajuns să se confunde cu personajul pe care-l interpretează.

— Totuşi, am mai văzut-o undeva, stărui Melchinger. Încerc să ridic zăbranicul aşternut peste unele episoade din trecut. Memoria îmi joacă feste.

— Cred că gelozia din subconştientul dumitale lucrează la roşu, surîse von Geist.

Nu ştiam cum să scap de Melchinger. Voiam să rămîn singur cu von Geist. Melchinger nu era lipsit de sensibilitate, de tact. Şi-a dat instinctiv seama că prezenţa lui era inoportună. Poate că tăcerea mea l-a făcut să înţeleagă. S-a ridicat din fotoliu, şi-a golit paharul, apoi a cerut îngăduinţa să se retragă.

După plecarea lui, l-am poftit pe von Geist să se aşeze lîngă mine.

— Tot ce am să-ţi vorbesc, von Geist, rămîne strict confidenţial.

— Bineînţeles, *Herr General.* Să opresc patefonul ?

— Nu. Lasă-l să cînte. E mai bine aşa.

— Cum porunciţi, *Herr General.*

— Sînt chemat la Berchtesgaden, von Geist.

— Am aflat, *Herr General.* Melchinger m-a informat.

— Chemarea ar putea să aibă o semnificaţie deosebită. Mazilirea...

— Nu cred, dar n-ar fi exclus să aveţi dreptate. Aşa s-a procedat şi cu *Feldmarschall*-ii von Manstein şi von Kleist.

— Ai şi aflat ?

— Mai devreme sau mai tîrziu, toate se află, *Herr General.*

— Adevărat, von Geist.

Nu-mi găseam astîmpărul. Am început să mă plimb prin cameră.

— În cazul că nu mă mai înapoiez din Germania, te rog să-mi triezi hîrtiile de la inspectorat. Toate piesele care ar putea să dea naștere la interpretări răuvoitoare să le distrugi.

— Am înțeles, *Herr General.* Dacă rămîneți în Germania, voi păstra legătura cu dumneavoastră. Tot ce am discutat și stabilit, în ultimele noastre convorbiri, rămîne în picioare ?

— Nimic nu se schimbă, von Geist. Nimeni și nimic nu mă mai întoarce din drumul pe care mi l-am ales.

— Vă urmez cu credință, *Herr General.* Rămîn la ordinele dumneavoastră, orice s-ar întîmpla.

— Îți mulțumesc.

I-am strîns mîna și m-am înapoiat în camera mea. Am ars cîteva scrisori, care — în anumite împrejurări — ar fi putut deveni compromițătoare, apoi m-am culcat. Mai precis, am încercat să adorm.

Sfîrșitul

volumului I

Vol. I—II, Lei 41